1694

ZD3
ZG 4
R

J v. Schlosser, Kunstliteratur.
p. 383, 384

The famous book on
"orthodox" imagery.

20 f. 1599

Deshanot

DE HISTORIA SS. IMAGINVM ET PICTVRARVM PRO VERO EARVM VSV CONTRA ABVSVS.

LIBRI IV.

AVCTORE
IOANNE MOLANO *Regio Theologo & Ciue* Louaniensi.

LOVANII,
Apud Ioannem Bogardum, Typographum iuratum, Anno CIↃ. IↃ. XCIIII.

REVERENDO
IN CHRISTO PATRI AC DOMINO, DN. IACOBO DE MARQVAIS, D. MARTINI TORNACI religiosissimo dignissimoq; Abbati.

Acrarum imaginum verum & legitimum vsum, Reuerende Domine, quem hoc opusculo quod proferimus, eximius nostræ huius olim Academiæ Theologus, Dn. Iohannes Molanus eleganter copioseque comprobauit; & quo nihil prius, nihil habet antiquius Catholica Christi Ecclesia; Græci primum Imperatores, tertius & quartus Leones, & quintus Constantinus in controuersiam vocauerunt: quando apud Ephesum coacta synodo, Præside Photio hæretico, nefarios aduersus venerandas imagines ab Episcopis illius temporis edi canones iusserunt. Quam illorum execrandam impietatem D. Iohannes Damascenus, in secundo aduersus Iconomastigas libro insectatus est, in hæc verba scribens: In dogmatibus & dispositionibus ecclesiasticis, non est Impe-

ratorum vt leges ponãt, ſed accipiant. Paſtoribus verò & Doctoribus mandatum eſt, vt eccleſiaſticæ rei ordinem non ad Imperatorum arbitrium, ſed ad rectæ fidei normam præſcribant. Idcirco Imperatores illi, qui paſtoralem atque adeo apoſtolicam functionem inuaſerãt, eccleſiæ catholicæ iudicio tamquã prædones & latrones condemnati fuerunt. Et Leo quidem à tertio Gregorio Pontifice, imperio & communione fidelium priuatus eſt: Conſtãtinus autem, diuino iudicio, fœdo elephãtiæ correptus morbo, perijt. Illis è medio ſublatis, cùm Iconomachicum illud bellum pauliſper deferbuiſſet, Epiſcopi plerique pœnitentes, qui nefando concilio interfuerant; errorem illum ſuum in poſterioris Nicenæ ſynodi actione prima abiuraſſe deſcribuntur. Sed hos cineres dudum ſepulti erroris, noſtræ ætatis Sectarij denuò excitauerũt; qui in Gallias primùm; tum in hoc noſtrum infelix & attritum Belgium Iconomachiam nuper inuexerũt, innumera alia damna ac veluti lernam quandam malorum ſecum trahentem: quia nihil ſceleſtius, nihil à diuinarum ſcripturarum autoritate, nihil ab omni vetuſtate, nihil à ſanæ rectæque rationis iudicio magis alienum potuit

pro-

proferri. Quidni enim illorum habeamus imagines quorum nobis est & esse semper debet suauis & periucunda memoria? Tiberium Cæsarem scribit in Apologetico Tertullianus in Larario suo Christũ habuisse in tabula ad viuũ expressum: quæ illum effigies mirificè semper afficiebat. Habuit & Abagarus Edessæ Rex, ab ipso Christo cum eipstola sibi transmissam imaginẽ: qua accepta (sicut Volaterranus refert) corporis atque animi incolumitatẽ mox recuperauit. Et Mulieris illius hæmorrhoïssæ à Christo in Cæsarea Philippi curatæ, quis nõ probet illam pietatem, qua ob receptam diuinitus sanitatem, ex ære fusam Christi statuã pro foribus suis figi curauit, habitu viri, stola comtè circumdati & porrigentis dexteram Mulieri veluti genibus prouolutæ, ac palmas suppliciter tendenti? Nam Christus ipse statuam hanc illustri miraculo ita celebrẽ reddidit; vt sub eius basi succrescentem herbã, mox vbi fimbriam ærei illius indumenti attigisset, ad morborum omnium curationem reddiderit efficacem. Quid referam de Virginis Deiparæ à D. Luca depictis & hactenus religiosè asseruatis imaginibus? Quid, de diuorum Petri & Pauli picturis, quas commemorant

Euseb. lib. 7. histor. cap. 14.

Euseb. lib. 4 histor. c. 14. Aug. de consensu euang. lib. 1. cap 10. Æneas Siluius in histor. Bohemorũ.

Eusebius & Augustinus? Ipsi hæretici qui bellũ statuis mutis & imaginibus indixerũt, Lutheri sui, VViclefi, Caluini, & Guscæ Bohemorum Ducis, qui vt nomẽ sibi compararet, è corio suo tympanũ fieri præcepit, effigies in pretio habent, & cũ summa veneratione asseruant. Eas igitur imagines quæ Christi beneficia exprimunt, quæ honestam amoris erga Diuorũ memorias habẽt testificationem, & quorum aspectu atq; vsu ad illorum prouocamur imitationem, quos veluti heroës & principes viros suspicimus, quidni librorum loco habeant & retineant Christiani? è quibus cuiusmodi à nobis vitam exigat Deus, quos mores, quàm ardentẽ zelum, quã veracem & viuam fidẽ, multo efficacius multoq; expeditius docetur, quã editis ac scriptis libris. Testẽ profero Nyssenum Gregorium virũ clarissimũ; qui in oratione pathetica de pictura quæ Isaaci immolationem exprimebat, ita scripsit: Vidi sæpius inscriptionis imaginem, & sine lacrymis trãsire non potui; cùm tã efficaciter rem gestam ob oculos poneret. Hic igitur verus imaginum apud Catholicos est vsus; & huc pertinuit Molani nostri indefessus labor; quem in cõscribẽdis primùm, ac non multo ante mortem suam in recognoscen-

cognoscendis quatuor hisce de picturis & imaginibus libellis manu propria scribendo exantlauit; vt de vnaquaque pictura quid velit, quid denotet, quem vsum habeat, disertè exponat. Hos ego à priori editione vsqueadeo discrepātes, vt penitus alij ac multo locupletiores ab ijs qui olim editi sunt, videri debeāt, iam tandem prælo subijci curaui. Quos etiam T^a R^dæ P. inscribere mihi visum fuit; non tantùm vt necessitudinis illius quæ à paucis retro annis tecum mihi intercessit, hoc veluti symbolum depromam; sed vt Molanum quem coluisti viuentem, in hoc posthumo fœtu suo agnoscas; & tuæ præterea eruditionis atque autoritatis patrocinio tuearis. Quod superest, R. P. T^am opto in Christo bene semper valere. Louanio Idibus Martijs. Anno 1594.

R^dæ P. T. studiosiss.

Henricus Cuyckius.

SVMMARIVM LIBRORVM.

Liber primus est oratio contra iconomachos, dicta Louanij in Scholis Artium, Anno 1568.

Liber II. est instructio quaedam Catholicorum de vitandis abusibus, vbi significationes etiam obscuriores explicantur.

Libro III. idem particulatim agitur, discurrendo per XII. anni menses, & natales Sanctorum.

Libro IV. quaedam notantur circa festa mobilia, & communia Sanctorum.

INDEX CAPITVM

LIBRI PRIMI.

Capita Libri II.

Picturae

eorum

Libri III. Capita.

Mense Ianuario.

Mense Februario.

Mense Martio.

Mense Aprili.

Maio Mense.

Bernar-

Anno-

SACRARVM IMAGINVM VTILITATES.

Vtilis est sacrarum imaginum vsus.

1. *Doctrinæ* } *causa.*
2. *Memoriæ* } *causa.*
3. *Confeßionis fidei causa.*
4. *Quia signa sunt charitatis erga Christum.*
5. *Imitationis* } *causa.*
6. *Inuocationis* } *causa.*
7. *Honoris Dei* } *causa.*
8. *Ob hæreses ipso facto reprimendas.*
9. *Ob fidelium dum in templis sunt exercitationem.*
10. *Ob futuræ vitæ repræsentationem.*

Has decem vtilitates explicat Dn. Sanderus libro 1. de honoraria imaginum adoratione, Cap. 8.

Epiphanius in Actis secundæ Synodi Nicenæ.

Non solùm Passiones Martyrum nos instituunt, sed & contextus, & scriptum de illorum Passionibus: PICTVRA QVÆ idem indicans. Simili modo & annua illorum memoria.

EXimij & clarißimi viri Dn. & M. N. Iohannis Molani de picturis & imaginibus opusculum prælo dignum censeo.

Henricus Cuyckius Pontificius & Regius librorum Censor.

DE HI-

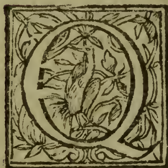
DE HISTORIA SS. IMAGINVM ET PICTVRARVM

LIBER PRIMVS,

Qui est

Oratio contra Iconomachos, habita in Scholis Artium Louanij, Anno 1568.

PRAEFATIO. CAPVT I.

Vod olim, vt Irenæus refert, dicere solet S. Martyr Polycarpus: Deus bone, in quæ me tempora reseruasti! id, Auditores humanissimi, pariterq; doctissimi, multò iustiùs nos ad nostra tempora referamus. Nunc enim multorum charitas refrigescit, bonorum morum corruptela viget, & indies magis magisque vires accipit, fidei integritas perfidia profanatur: imò contra omnia pœnè religionis & fidei nostræ mysteria, quantumcunque manifesta, à dissectis etiam inter sese sectarijs bellum indicitur. Atqui nónne prædicta Martyris verba iustissimè à nobis repeterentur, etiam si

Apud Eusebius lib. 5. cap. 19. 20. Rufini.

A vel

vel ſola nos contriſtaret rabida noſtræ ætatis iconomachorum barbaries? Neque enim audimus tantùm, quid in adiacentibus regnis, populoſiſsimisque ditionibus egerint: ſed eorundem furibundam rabiem, nos etiam Belgæ, ſub Catholico potentiſsimoq; Principe, in patrijs locis ferre coacti ſumus, & intueri, non in ſacras tantùm picturas, venerandasq; imagines; ſed in Dei quoque altaria & monaſteria; in Sanctorum reliquias & pignora, atque in auguſtiſsimum & tremendum noſtræ religionis Sacramentum.

Quod autem attinet ad quæſtionem præſentem, vtrum ſacrarum imaginum vſus legitimus ſit retinendus, multa in eius deciſionem adferenda forent, ſi pro amplitudine ſua abſoluenda eſſet. Complectitur enim duas partes: quarum neutra, ſi quæ dicenda forent adferrentur, vnius orationis ſpatio abſolueretur. Vna eſt, contra iconomachorum perfidiam, De legitimo ſacrarum imaginum vſu retinendo. Altera verò, eſt contra Catholicorum quorundam imperitiam aut negligentiam, De vitãdo abuſu, ſiue illegitimo vſu, earundem. Vtriuſque enim curam diligentem haberi voluit ſacroſancta Synodus Tridentina. Vnde cùm præmiſiſſet decreta de imaginum debita veneratione contra earum oppugnatores, ſubiecit: In has ſanctas & ſalutares obſeruationes, ſi qui abuſus irrepſerint, eos prorſus aboleri ſancta Syno-

Seſſ. 25.

Synodus vehementer cupit, ita vt nullæ falsi dogmatis imagines, & rudibus periculosi erroris occasionem præbentes, statuantur.

Cùm itaque contra iconoclastas sacrarum imaginum vsum multi doctißimi viri absolutißimis suis lucubrationibus defenderint: de abusibus verò, nullius, quod sciam, exstet aut liber, aut iustus tractatus, maluissem pro posterioris partis dilucidatione, tractare, An imagines quæ suis prototypis non respondent, tollendæ sint, aut mutandæ? Sed quia libentius, & fortaßis vtiliùs, ea audiũtur, quę præsenti tempori magis sunt accommodata, putaui me omnium vestrûm exspectationi non facturum satis, si contra præsentium temporum iconomachiam, nihil in medium adferrem. Cùm igitur vtriusque partis tractationem vna Oratio non admittat, nos posteriorem seponentes, vt tempori seruiamus, de priori quædam, concisè tamen & succinctè, dicturi sumus. Et primùm quidem, Quàm in Oriente apertam habuerit originem, quemq; progressum, sacrarum imaginum deuastatio, quam Gręco, sed vsitato vocabulo iconomachiam dicimus. Deinde, Qua diligentia à Romana Ecclesia eadem sit refutata, ac tandem in Oriente exstincta. Tertiò verò ac postremò, ex ijs quę dicta aut indicata erũt, colligam, Quàm multa sint, quæ nos in sacrarum imaginum vsu legitimo, hactenus ab Ecclesia Catholica vsurpato, continere debeant.

Quàm in Oriente apertam originem habuerit, quemq́ue progreſſum, ſacrarum imaginum deuaſtatio.

CAPVT II.

ICONOMACHIA originem ſuam habet ab ampliſsimo & florentiſsimo Orientis imperio. Id enim, cùm ad ſupremū dignitatis faſtigium deueniſſet, non diu permanſit in eo quem habebat fulgore, ſed ſenſim inclinatum eſt diuturna illa ambitione, qua ſe contra Romanam Eccleſiam, aliarum omnium matrem, erexit. Voluit enim patriarcham ſuum Conſtantinopolis (quę tunc noua quoque Roma dicebatur) vniuerſalis patriarchæ titulo inſigniri: voluit nouæ Romæ Patriarcham eiuſdem omnino poteſtatis eſſe cum veteris Romæ Pontifice maximo. Quam ob rem cùm moneretur, & doceretur à Leone ter ſancto, Gregorio Magno, alijsq́ue plurimis clariſsimis vrbis Romæ Pontificibus, nec manifeſtiſsimæ veritati cæcum ſuum ſuperbumq́ue iudicium, atque typhum ſubmitteret, ex pertinaciſsimę ambitionis malo natus eſt error Monothelitarū: quem ſexta Synodus œcumenica refutauit. Atq; ex hiſce initijs mox prodijt iconoclaſtarum furor in ſacras imagines. Qui non ſolùm fidem imperij, ſed (quod filij huius ſæculi maius iudicāt) ipſum quoq; tam vaſtum imperium, ambitione incli-

ne inclinatum & fractum, non modò perdidit, non modò exſtinxit, ſed etiam ex Chriſti regno quondam Chriſtianiſsimo, regnum fecit Antichriſti, regnũ Saracenorũ & Turcarum, qui in feritate ſua aduerſus Chriſti nomẽ confidunt, & pro capite habent capitalem & iuratum omnium noſtrûm hoſtem. Quomodo autem Iconomachia Orientem inuaſerit, breuiter dicamus. Scribit in Chronicis Sigebertus, Philippicum, anno 712. iugulaſſe Iuſtinianum Imperatorem, & imperium ipſius occupaſſe. Occupato autem imperio, cùm Monothelita eſſet, noluit ſextam Synodum recipere: ſed, vt habet Paulus Diaconus, ad Conſtantinũ Papam praui dogmatis litteras direxit. Hac quoque occaſione picturam ſanctarum ſex Synodorum vniuerſalium, quæ in Vrbe regia habebatur, iuſsit deleri, & Sanctorum ſtatuas & imagines ex omnibus templis eradi: Cyrum catholicum patriarcham ex vrbe eijcit, ſurrogatque ei Ioannem, Monothelitam & iconomachum. Videtis vt error errorem trahat. Philippicum, cùm biennio imperium geſsiſſet, Anaſtaſius, fautor catholicæ fidei & ſancti ſexti Concilij prædicator, regno expulit, oculiſque priuauit. Hic verò, cùm primo imperij ſui euolùto anno, claſſem in Alexandriam contra Saracenos dirigeret, medio itinere ab exercitu deponitur, & ab eodem Theodoſius in imperio coactus ſucceſſor confirmatur. Mox

verò vt regnum accepit, picturam sex Synodorum à Philippico deiectam, pristinum in locũ erexit. Refert ista Paulus VVarnefridus diaconus Aquileïensis (quem Caroli Magni ætate floruisse notum est) libro sexto, de gestis Langobardorum Cap. 10. 11. & 12. & Beda Anglisaxo, libro de temporibus. At non diu durauit restituta religio. Octauo enim post mense Imperiũ cogitur abdicare: & Leo tertius, qui patriã habuit Isauriã, dignitaté imperij, ait Zonaras, præter dignitatem consequitur. Cùm Deo enim pugnat, & contra venerandas imagines insanit. Terribili rugitu venerandas imagines inuadit, grauissimamque persecutionem excitat, multos detestandę suę voluntati aduersos punit, & martyres facit.

Cap. 14. Paulus quoque Diaconus lib. 6. historiæ Lãgobardicæ dicit, Leonem omnes Constantinopoli habitantes compulisse, vt imagines Saluatoris nostri, sanctæ Genitricis & omnium Sanctorum, vbicunque haberentur, deponerent, easque in medio vrbis incendio concremandas adferrent. Et quia plerique tale scelus fieri præpediebant, aliquot ex eis capite truncatos, alios alia parte corporis multatos esse. Nec minora de eius sæuitie scribit Ioãnes Hierosolymitanus patriarcha, in vita Ioannis Damasceni: Vir ille, inquit, vt sic dicã, manu fines orbis complectens, aduersus imagines & orthodoxæ Ecclesiæ multitudinem leonem agebat

Tom. 2. Aloysij.

bat rapientem & rugientem. Et imagines quidem furibũdus exurebat; ipſarũ verò cultores, partim rapiens & perdens, tyrannicæ impietatis dentibus miſerabiliter dilacerabat, verè tam animo, quàm corpore leo; partim in diuerſa ſuo rugitu fugabat. Atque adeo ſæuiebat, vt fideliũ plerique in ſubterraneis ſpeluncis ſeſe occulerent: nonnulli etiam metu exterriti vſque in extremos orbis terminos procurrebant. Addamus his teſtimonium Nicephori, qui ante annos 700 ſub Carolo Magno, fuit catholicus regiæ vrbis patriarcha. Is enim in Annalibus Cõſtãtinopolitanis, ſiue rerum Romanarum lib. 21. paucis quidem verbis, ſed quorum quodque ſuum põdus habet, eandem perſecutionem catholicorum exprimit. Adeo, inquit, vt multi eorum pro veritate punirentur, membrorum detrũcationibus, & flagris, & exſilijs, & rerum iacturis; maximeque illi qui nobilitate ac verbo clari eſſe videbãtur: ita vt etiam eruditionũ ſcholas, & piam eruditionem, à ſanctæ memoriæ Conſtantino magno huc vſque ſeruatam, exſtingueret.

Adiungũtur Eutropio.

Nec reticẽdum eſt id quod inter alia ſcribit Iuo Carnotenſis Epiſcopus. Per illud, ait, tempus, Lipſanus Thracenſium Prætor, ſicubi in tota ſubdita ſibi prouincia aliquid ſanctarum comperit reliquiarum, igni combuſsit. Venundedit etiam omnes ſanctos libros, & omnia ſacra vaſa, & eorum pretia Imperatori trãſmiſit.

Multos denique monachorum interfecit, & quorundam orthodoxorum oculos eruit, & quorundam barbas oleo & cera perungens, ad ostentationem succendit, quosdam autem exsilio relegauit. Quod cùm Imperator didicisset, scripsit ei: Inueni te virum secũdum cor meum. Hæc apud Thomam VValdensem refert Iuo Carnotensis, in Chronicorum libro; qui, quod sciam, nondum excusus est, quamuis à Centurionibus Magdeburgẽsibus frequenter citetur. Aduertitis ex allatis testimonijs, Christiani Auditores, quorum patrum iconoclastæ nostri mensuras adimpleant, & magis quoque adimplerent, nisi catholicorum ad Dominum gemitus eos impediret.

In doctrinali sacramẽtalium. tit. 19. c. 150.

Ab isto Leone, filius Constantinus Copronymus, quia paternæ impietatis æmulus erat, imperij collega assumitur: & cum patre imperat annis viginti & vno: post patrem verò, annis 35. Horum errori Germanus patriarcha non consentiens, à propria sede depulsus est: & in eius locũ Anastasius Iconomachus intrusus. Qui totidem annis sedit patriarcha, quot Leo Imperator: hoc est, annis 24. Propter peccata enim populi, (diu) regnare facit Dominus hypocritas super terram. Quis verò sub huiusmodi capitibus fuerit plebis status, facilè colligitur ex eo quod Sapiens ait, Secundum iudicem populi, sic & ministri eius. Et qualis Rector ciuitatis, tales & inhabitantes in ea.

Iob. 34.

Ecclef. 10.

Rex

Rex insipiens perdet populum suum.

Moriẽte Leone, Romanum imperium vnà cum paterna impietate ignominiosus eius filius Constantinus suscepit. qui Copronymus dictus est, quia cùm in sacrosancta aqua mergeretur, excreuit. Hic patris improbitatem lõgo interuallo superare studuit. Delectatus est enim magicis maleficijs, & luxurijs, cruentisśque sacrificijs, & dæmonum inuocationibus, similibusque sceleribus. Nec imagines tantùm igni tradidit, sed Sanctorum quoque reliquias; & Sancti titulum, neque Deiparæ, neque vlli eorum qui Deo placuere, tribui iussit: sed dici voluit, Apostolus Petrus, Martyr Theodorus, & sic in ceteris. Anno 13. imperij sui, cõtra sanctas ac venerabiles imagines Concilium iniquũ congregauit, multis episcopis sibi suffragãtibus conuocatis, & per eos quicquid libuit decreuit, nemine vel ex veteri Roma, vel ex alijs patriarchis, aut ex catholicis sedibus præsente. Eumque concursum profanorum hominum, Synodum œcumenicam appellare non dubitauit. Sustulit multa orthodoxorum milia, præsertim monachorum, quorum mansiones partim incendit, partim destruxit, partim profanauit. Sed & Diuis Martyribus, alijsque Deo gratis, insultare non destitit, quos nihil posse asserebat, eorumque intercessiones ficulnum præsidium appellabat. Narrationis huius authores sunt, Ioannes Zonaras tom. 3.

 & Nice-

& Nicephorus patriarcha, Rerum Romanarum lib. 22.

Post Constãtinum imperio potitus est filius eius Leo quartus, eodem impietatis morbo laborans, quo pater, & auus. Qui, teste Zonara, cùm proceres quosdam aulicos diuinas imagines adorantes deprehendisset, eos crudelissimè excruciatos, ignominiosoque spectaculo per forũ circumductos, cùm prius pilis nudasset, in prætorium inclusit: vbi eorum quidam animas suas in manu Domini deposuerũt. Huius quoque horrendum sacrilegium apud historicos celebre est, Byzantij enim è Sophię templo abstulit gemmis onustam coronam à Mauritio principe olim Deo dicatam: cauillo vsus, Christum cuius templum illud esset, pauperiem non gemmas probasse.

Si cuipiam ista de hactenus nominatis iconomachis non sufficiãt, audiat quid de eisdem habeat Synodi Nicenæ secundæ Actio sexta. Continuam crudelitatem & ipsi principes, duces, & falsi episcopi, exercuerunt. Sed quænam lingua calamitatem istam poterit exprimere? Nam quot terrores, persecutiones per omnes ciuitates, custodiæ, monachorum flagellationes, carceres, multis his annis exstitere? Taceo pédicas, catenis ligatos pedes, sacrorum vasorum ablationem, librorum exustioné, sanctorũ templorum profanationes, sanctorum monasteriorum in mundana hospitia & habitacula transla-

trãſlationes, quòd ſcilicet in ijs pietatis & religionis ſtudioſi viri habitarẽt. Poſt raptum ſubſtãtiæ & bonorum, transmigrationes in barbaras nationes, exiſtimantiũ ſe poſſe Apoſtolicè, meliorem vitam inter gentes, quàm apud ſuos, ducere. Et, quod omnium grauiſsimum eſt, in hunc vſque diem prophanatio iſta miniſteriorum apud quoſdam aduc manet. Et pro ſacris hymnis & voce lætitiæ, in tabernaculis iuſtorum cantica meretricia, & Satanicæ melodiæ audiuntur: & pro geniculationibus ſaltationes theatrales celebrantur. His adijce, pericula, turbationes, vexationes, verbera, pœnas, oculorum extritiones, narium amputationes, linguarum abſciſsiones, inhoneſtas fugas, & exſilia piorum, qui per omnem terram diſperſi ſunt: ſanctarum facierum aduſtiones, barbæ vellicationes aduſtionesq́ue, Virginum, poſtquam Chriſto dedicatæ fuerant, impias & violentas nuptias; & quod vehementiſsimum eſt malorum, cædes. Hi ſunt fructus horum hominum, qui contra veritatem inſurgunt. Hactenus Synodus.

Leone quarto poſt quadriennium moriente, catholici nonnihil reſpirarunt ſub vidua eius Irene, muliere pientiſsima: & filio eius Conſtantino. Quorum imperij anno nono, Niceæ celebrata eſt Septima Synodus. Poſt hos, id quod de imperio in Oriente reliquum fuit, ex ordine rexerunt paucis orthodoxis

inter-

interuenientibus, Nicephorus, Stauratius, Leo quintus, Michaël Balbus, & Theophilus, omnes iconomachi, portenta potius quàm principes.

Qua diligentia à Romanæ Ecclesiæ Pontificibus iconomachia sit refutata, ac tandem in Oriente exstincta.

CAPVT III.

SEd nunc ex Oriente in Occidentem redeũtes, paululum intueamur, quomodo contra istorum barbariem, Romanæ Ecclesiæ firma & solida petra fratres suos confirmauerit. Philippico primo iconomacho imperante, Romanæ Ecclesiæ præfuit Constantinus, qui pro imaginibus primam celebrauit synodum Romanam. Litteras enim, Diacono teste, falsi dogmatis à Philippico directas, Apostolicæ sedis iudicio respuit. Picturam quoque sex synodorum, quam Philippicus iusserat deleri, ipse Romæ in porticu Sancti Petri iussit fieri. Vetuit postremò Romano populo assentiente, hæretici Imperatoris nomen in publicis Missæ mysterijs recitari, & in publica moneta excudi, effigiemque eius de more in ecclesiam introduci. Constantino Pontifici successerunt Gregorius secundus iunior & Gregorius tertius. Qui non minora pro sacris imaginibus ausi sunt. Hac enim de causa, vt Hadrianus Papa

Lib. 6. hist. Lang. cap. 11.

In 7. syn. Act. 2.

Papa Constantino Augusto scribit, vterque Gregorius Romani Pontifices per ea tempora sanctissimi, in magnam tribulationem cõiecti sunt. Sæpius etiam, addit, proauum vestræ serenitatis (Leonem videlicet) admonuerunt, ne fineret venerãdas imagines de statu suo deijci. Verùm illius salutiferę preces ne quidquam fusæ sunt, animumque illius haud quidquam commouerunt. Idem quoque Hadrianus, in scripto de imaginibus, dicit Dñ. Gregorium secundum, in Concilio 79. episcoporum præsedisse, ante Confessionem B. Petri, & in eorũ Concilio multorum sanctorum Patrum testimonijs allatis, sancitum esse, venerandas & adorandas esse sacras imagines. Anastasius vero Bibliothecarius scribit in Pontificali, Gregorium hunc, cùm Leo profanas suas iussiones in Italiam dirigeret, scripsisse vbique Christianis, vt exortam impietatem & hæresim cauerent. Præterea, vt Nicephorus testatur, scripsit ad Leonem dogmatica epistola, non oportere Imperatorem de fide verbum facere; & nouitate violare antiqua dogmata Ecclesiæ Catholicæ, quæ à sanctis patribus sunt tradita. Addit deinde, sanctissimum hunc & Apostolicum virum, verbo & actu coruscum, remouisse Romam & Italiam ab obedientia Leonis & imperij sub ipso constituti. Nec tamen facilis fuit Pontifex ad istam exemtionem. Refert enim Zonaras, Gregorium, antequã Imperatorem cum

Rerum Rom. lib. 21.

cum ſequacibus ſynodico anathemate obſtringeret; & vectigalia, quæ ad id vſque tempus imperio pendebantur, inhiberet; prius ſæpe dediſſe operá, vt Leonem per litteras ab odio Dei reuocaret, atque ad cultum ſacrarum imaginum reduceret. Sed id, ait Zonaras, planè erat æthiopem lauare. De Gregorio tertio, quo fidei ardore permotus ſynodico Conſtituto decreuit, & Leoni ac Conſtantino Auguſtis ſæpius comminatoria ſcripta miſerit pro erigendis imaginibus, habet in Pontificali Anaſtaſius Bibliothecarius. Breuitatis cauſa nihil addo de icto per eum cum Francis fœdere. Succeſſores habuit vterque Gregorius, Zachariã, Stephanum, Paulum, & alterum Stephanum: qui, vt proximus eorum ſucceſſor Hadrianus Conſtantino ſcribit, auum patremque ſerenitatis ipſius pro reſtitutione ſanctarum imaginum ſæpe interpellarunt, & vt in ſcripto de imaginibus aſſerit, pro ſacrarum imaginum erectione in ſpiritu ſancto feruentes, rectæ fidei zelum habuerunt. Porrò Stephanus poſtremus cum epiſcopis partium Franciæ & Italiæ, venerabile Cõcilium prædeceſſoris, ſanctorum patrum teſtimonijs adhærendo, confirmauit.

Poſt hos Hadrianus primus, qui in tempora noui Conſtantini & nouæ Helenæ incidit, ſcripſit binas litteras pro ſanctis imaginibus, vnas Auguſtis, alteras Patriarchæ Tharaſio. Ad
Act. 2. quarum lectionem à ſeptima tota Synodo accla-

acclamatum est. Vniuersa sancta Synodus sic credit & sic docet. Sanctissimi Papæ veteris Romæ litteras sequimur, recipimus, approbamus. Eiusdem authoritate apud Nyceam Bithyniæ vrbem, celebrata est secunda Nicena Synodus, quæ fuit anno 789. septima œcumenica, in qua catholicum dogma roboratum est multis patrum testimonijs, & omnium quæ obijciebantur dissolutione, atque saluberrima plenarij Concilij authoritate. Concilij ipsius definitio & conclusio est in septima Actione, Fatemur vnanimiter nos ecclesiasticas traditiones, siue scripto, siue consuetudine valentes & decretas retinere velle: quarum de numero est imaginũ effiguratio. Et inferius, Regia via incedẽtes, & sanctorum ac diuinorum patrum doctrinæ insistentes, & catholicæ Ecclesiæ in qua Spiritussanctus inhabitat traditionem obseruantes definimus, omni diligẽtia & cura venerandas & sanctas imagines in tẽplis sanctis Dei collocãdas, habẽdasque &c. Huic fidei cõfessioni subscripserunt vicarij Romani Pontificis, & Episcopi 350. qui ex Græcia, Orientisque tractu congregati aderant. Post subsignationem autem sancta Synodus inter reliqua exclamauit, Omnes sic credimus, omnes idem sapuimus, omnes approbantes subscripsimus, Hæc est fides Apostolorum, hæc est fides patrum, hęc est fides orthodoxorũ, hęc fides orbẽ terrarum confirmauit. Qui venerandas imagi-

nes

nes idôla appellant, anáthema. Qui dicũt quòd imagines Christiani vt Deos adorent, anáthema. Rugienti conciliabulo contra venerandas imagines, anáthema. Si quis has non salutauerit in nomine Domini & Sãctorum eius, anáthema. Si quis traditiones Ecclesię, siue scripto, siue consuetudine valentes, non curauerit, anáthema. Eiusmodi anathemata in iconomachos habet quoque finis quintæ Actionis: quibus ibidem subiungitur, Exstirpatores nuperæ opinionis Domine conserua. Piam illis vitam Domine tribue. Idem Hadrianus cùm hanc Nicenam synodum obscuri quidam homines calumnijs potius, quàm veris obiectionibus oppugnarẽt, ijs ad singula respondendo librum conscripsit, cui titulus est, Scriptum de imaginibus ad Carolum Magnum. Qui ab Iuone Carnotensi episcopo frequẽtissimè citatur parte quarta decreti, & anno superiori typis ex-
ep. 83. cusus est Conciliorum tomo 3. Vnum porrò ex
6. 127. scripti huius antepenultimo folio reticendum
l. 141. & non est. Interrogant illi, Vbi in sex synodali-
9. bus Concilijs iubeamur imagines facere, vel factas adorare? Respõdet Hadrianus, Illi nobis dicere debebant, in quali de ipsis sex synodalibus Concilijs reprehensæ sint sacræ imagines. Enimverò, in primo sancto Concilio sæpius ostensum est, quia sanctus Syluester Papa, & Constantinus Christianissimus Imperator venerati sunt sacras imagines, & palam coram omni-

omnibus eas ostenderunt. Et à tunc vsque hactenus sanctorum Pontificum, Syluestri, Marci & Iulij, miræ magnitudinis sanctæ Ecclesiæ apud nos sunt depictæ, tam in musiuo, quàm in cæteris historijs, cum sacris imaginibus. Refert deinde, quas Ecclesias quibus picturis ornauerint, Damasus, Celestinus, Leo & Vigilius, quorum auctoritate cõfirmata sunt generalia Cõcilia, 2.3.4.& 5. Addit deinde ex sexto Concilio testimonium pro imaginibus. Anne hoc sanctissimi Pontificis claro testimonio docemur, non tantùm septimæ œcumenicæ synodo, sed & omnibus eam antecedentibus, placuisse Catholicũ de sacris imaginibus dogma?

Hoc Pontifice moriente, sedem eius excepit Leo tertius, qui vt Dñ. Onuphrius, piæ memoriæ, in chronico Ecclesiastico annotauit, anno 800. cùm Imperij Romani maiestas, Barbaris sibi omnia vendicantibus, obsolesceret, nec in fœmina Eirene, Constantinopoli rerum potiente, quamuis altæ indolis, multum præsidij inesse videretur, Carolum Francorum & Langobardorum regẽ, ob egregia in Christianum nomen & Romanam sedem merita, Romanorum Imperatorẽ primus appellauit, inunctumque Augustum consecrauit. Subsecutaque mox fuit S.P.Q.R. acclamatio, Carolo Magno Imperatori Cęsari Augusto, pijssimo & pacifico, à Deo creato, vita & victoria.

Post tot autem tantorum pontificum labo-

res, qui eos ſecuti ſunt, non putauerunt à ſe prædeceſſorum diligentiæ nihil addendum eſſe: ſed ipſi quoque pro ſacris imaginibus ſtrenuè decertarunt. Nam, vt intermedios omittã, Nicolaus primus, qui nono loco Leoni ſuccesſit, hanc ob rem laudatur à Leone nono, in

Cap. 22. epiſtola aduerſus præſumtiones Michaëlis. Iconomachis, ait, quamuis reſtiterit Romanorum authoritas, præ cunctis tamen ſanctiſsimi Papæ Nicolai vbiuis laudanda libertas; qui per legatos ſuos tam pro ſacris imaginibus, quàm pro depoſitione beati antiſtitis Ignatij, & ſubſtitutione Photij neophyti, eccleſiam hagiæ Sophiæ clauſit, donec ſedis Apoſtolicæ acquieſcerent decretis. Nicolao in cathedra Romana ſuccesſit Hadrianus ſecundus, qui in octaua generali ſynodo pro ſacris imaginibus Canones emiſit, tertium & ſeptimum. Porrò tantùm in hac ſynodo pro ſacris imaginibus laboratum eſt, vt ab eius tempore nullus ex Conſtantinopolitanis principibus imagines oppugnaſſe tradatur. Extant verò Photij, Pſelli, Metaphraſtæ, Zonaræ, Balſamonis, Euthymij, Niceti, Pachymeri, Nicephori, aliorumque Græcorum ſcripta: è quibus quid illi, quidque reliqui Græci, à temporibus octauæ ſynodi de imaginibus ſenſerint, facilè

Seſſ. 5. æſtimabitur. His adde quòd in Florentina ſynodo, Græcis ipſis conſentientibus, iterum approbata & confirmata ſit ſeptima ſynodus.

Porrò

Porrò ad prædicta hæc œcumenica Concilia respexerunt Tridentini patres, dum decretum suum de imaginibus, Conciliorum, præsertim verò secundæ Nicenæ synodi decretis, contra imaginum oppugnatores, sancitum esse asserunt. Et hæc hactenus, qua potuimus breuitate perstrinximus de Romanis Pontificibus, & Concilijs per eosdem conuocatis.

Quàm multos habuerit Romana & catholica Ecclesia filios, qui zelum suum pro catholico dogmate posteritati plurimùm commendauerunt.

CAPVT IIII.

HAbuit verò eadem Romana & catholica Ecclesia multos filios, qui zelum suum pro catholico dogmate plurimùm posteritati commendauerunt. Inter quos fuit Ioannes Manzur Damascenus: qui tempore Leonis tertij contra eum, & alios, qui in Græcia sanctas imagines traducebant & criminabantur, tres scripsit libros in Arabia habitans, inter Saracenos & Barbaros homines. Quos Godefridus Tilmannus anno 55. in Latinam transtulit linguam. Propter hos autem libros in pseudosynodo contra eum clamatum fuit; Mázuri ignominioso & Saracenico, anáthema, Act. 6. syn. 7.

 Icono-

Iconolatræ & falſigrapho Manzuri, anáthema, Doctori impietatis & peruerſo interpreti diuinæ ſcripturæ Manzuri, anáthema. Addit verò Ioannes patriarcha Hieroſolymitanus, in Damaſceni vita, Leonem Iſaurium Imperatorem, quia ægrè ferebat impietatẽ ſuam traduci per ſcripta Ioannis, inuẽta epiſtola quam Ioannes manu ſua ſcripſerat, quæſiuiſſe notarios, qui ſcripturæ characterem tam verbis quàm ſententijs imitarẽtur, ac effinxiſſe litteras quaſi à Ioãne miſſas de Damaſco ſibi per eum prodenda, eaſque ad Saracenorum principem cui Damaſcus ſuberat, tranſmiſiſſe. Receptis litteris, iratus barbarus rex, nec vllam ferens Damaſceni reſponſionem, dexteram manum ei abſcindi iubet. Itaque abſecatur dextera quæ inter orthodoxos ſcriptione ſua tantas virtutes eſt operata, & pro atramẽto, cui prius intingebatur ſcribẽdo libros de adorãdis imaginibus, nunc proprio ſanguine tingitur. Hęc verò eadẽ manus poſtea diuinitus ei eſt reſtituta, maximo Saracenorum ſtupore, cùm ante imaginem genitricis Dei è profundo pectore oraret, & inter reliqua diceret, Domina & ſanctiſsima mater, amputata eſt dextera mea ob ſanctas & diuinas imagines. Zelũ quoque ſuũ pro imaginibus declarauit Italus populus. Omnis, inquit Diaconus, Rauennenſis exercitus & Venetiarum, Leonis iuſsis vno animo reſtitere, & niſi eos Pontifex prohibuiſſet, Imperatorem ſuper ſe conſti-

Lib. 6. caput 14.

cõſtituere aggreſsi fuiſſent. Nũquam, ait Anaſtaſius, ſe pontificis neci cõdeſcendere dicebãt, ſed quòd pro eius defenſione viriliter decertarent. Et paulò poſt; Cognita ergo Imperatoris nequitia, omnis Italia conſilium iniijt vt ſibi eligerent Imperatorem & ducerent Conſtantinopolim, ſed compeſcuit tale cõſilium Pontifex, ſperans conuerſionem principis.

De Gallorum pietate pro ſacris imaginibus, videre licet VValafridum Strabonem de rebus eccleſiaſticis ca. 8. Longũ verò eſſet ſi prædictis adderem eos, qui ſub tot iconomachis, tyrãnis potius quàm principibus, fortiſsimi Martyres exſtiterunt, aut multa perpetiendo clariſsimi Cõfeſſores. Quorum ſi quis celebriores ex vetuſtis ſcriptoribus ſimul collectos videre velit, legat quintũ Dn. Alani Copi dialogum, cap. 25. Nos eis Hildebertum Gãdauenſem abbatẽ apponimus, patrium noſtrum martyrẽ. Is enim, vt in Commentarijs rerum Flãdriæ ſcribit Iacobus Maierus Baliolanus, Gandaui ciuili motu excitato propter ſanctorum imagines, quas nonnulli ſeu idololatriæ inſtrumenta execrabantur, interfectus eſt, quia contra fautores Cæſaris, decretis pontificum de habendis ſtatuis adhæſit. Eamque obrem inter beatos martyres relatus eſſe dicitur. Commendatur autem Hildeberti martyrium, quòd inciderit in annum 752. quo nondum ſacræ imagines œcumenica ſynodo confirmatæ erant.

Quàm multa ſint, quæ nos in ſacrarũ imaginum legitimo vſu, hactenus ab Eccleſia catholica vſurpato, meritò contineant.

CAPVT V.

SEd nunc tempus vrget, vt ad tertiam ſiue proſtremam orationis noſtræ partem tranſeuntes, ſummatim ex ijs quæ hactenus dicta ſunt indicemus, quàm multa nos in ſacrarum imaginum legitimo vſu, hactenus ab Eccleſia catholica vſurpato, continere debeant.

Primùm quidem quòd earum impugnatores fuerint, ſecluſa etiam hæreſi, corruptiſsimæ vitæ homines, & humani generis peſtes, vt mirum ſit tam deformatæ vitæ homines agnoſci potuiſſe religionis Chriſtianæ reformatores. Iſtud autem à poſterioribus ſcriptoribus ex antiquitatis monumentis non abs re diligenter eſt annotatum, quod dum Saluator docet nos, attendendum eſſe à falſis prophetis, ſubiecit; A
Matth. 7 fructibus eorum cognoſcetis eos. Hanc ſanè rationem attendit quoque ſeptima ſynodus. Nam & ſexta Actione valde horrenda Iconoclaſtis attribuuntur, nempe, monachorum flagellationes, ſacrorum vaſorum ablatio, librorum exuſtio, ſanctorum templorum prophanatio, Monaſteriorum in mundana hoſpitia tranſlationes, raptus ſubſtantiæ & bonorum, pro ſacris hymnis cantica meretricea, pro geniculatio-

culatio-

culationibus ſaltationes theatrales. His addit oculorum extritiones, narium amputationes, linguarum abſciſsiones, exſilia piorum, facierum & barbæ aduſtiones, virginum Chriſto dedicatarum violentas nuptias, & ſimilia. Quibus recēſitis meritò pro epiphonemate ſubijcitur: Hi ſunt fructus horum hominum, qui contra veritatem inſurgunt.

Secundò. Omnes principes qui vel clàm vel palam ſacras imagines afflixerunt diram horrendamq́ue mortem oppetierunt, ac diuina vltione correpti ſunt. Quod certum ſignum fuit iconomachiam Deo diſplicere. Nō enim iraſcitur Deus, niſi in eos qui ipſius Maieſtatem offendunt. Quali autem vltione Dominus vindicauerit iconomachiam in Iuliano apoſtata, in Philippico, Leone, Cōſtantino, altero Leone, & omnibus penè alijs principibus qui iconoclaſtis fauerunt, longum foret recenſere. Qui volet hac de re conſulat 20. cap. libri de Imaginum vſu, quem ſuperiori anno emiſit Fredericus Scinckius Vltraiectenſis eccleſiæ Archiepiſcopus. Et ſi cui ea non ſufficiant, addat quæ in eandem rem habet ſeptima Synodus Actionibus 4. & 5. His addo multò vetuſtius exemplum regis Nabuchodonozor. Cyrillus enim Hieroſolymitanus epiſcopus in ſecūda catecheſi, inter præcipua peccata ob quæ Nabuchodonozor regno eiectus eſt, & ſeptem annis inſtar bouis in deſertis herbas vorauit, *Fol.* 137. III. *tom.* 3. *Concil.*

enumerat, quod Cherubim rapuerit, non inquit intellectilia illa & cœlestia, verùm ea quæ in templo erant collocata, obumbrantia propitiatorium, è quorum medio Deus loquebatur.
Fol. 127. Quæ verba cùm è Cyrillo legerétur in 7. Synodo, Patriarcha dixit, Animaduertamus quomodo accuſetur Nabuchodonozor, quòd Cherubim ſubuerterit, quantúmque ob eam rem increpatus ſit & paſſus fuerit. Sancta verò ſynodus reſpondit, Magnũ ſanè caſum & condemnationem. Quod ſi qui aut illo ſæculo aut noſtro, irati Dei vindicta non percellantur, non ob hoc ſibi blandiantur: ad eos enim pertinet quod Hieronymus Caſtrutio ſcripſit:
Lib. 1. epiſt. 38. Magna ira eſt, quando peccantibus non iraſcitur Deus. Item & illud Domini apud Ezechielem, cap. 16. Requieſcet indignatio mea in te, & auferetur zelus meus à te, & quieſcam nec iraſcar amplius, eò quòd non fueris recordata dierum adoleſcentiæ tuæ, & peccaſti in omnibus his.

Tertiò, pro ſacris imaginibus ſunt apertiſſima ſacræ ſcripturæ teſtimonia, de Cherubim propitiatorium obumbrantibus. Exod. 25. Nume. 7. Ezech. 41. & ad Hebr. 9. Quæ loca lecta ſunt in Actione quarta ſeptimæ ſynodi. Vnde Hadrianus pontifex in litteris ab eadẽ ſynodo approbatis; Quemadmodũ ait, ſacra Scriptura imagines in memoriam venerationis habet, ſic & nos eas habeamus, ſeruantes perpetuò

fidei noſtræ puritatem. Et infra, Ad errantium caſtigationem adijciendum eſt, non fruſtra Moyſi famulo ſuo, quemadmodũ in libro Numerorum legitur, propter peſtem in populum graſſantem Dominum præcepiſſe: Fac ſerpentem & pone illum in ſignum, & qui tactus fuerit, illumq́ue inſpexerit, viuet. O inſaniam infrementium aduerſus cultum ſacrum Chriſtianorum! Si Iſraëliticum populum per inſpectionem ænei ſerpentis à ſua peſte credimus ſeruatum; Chriſti Dei & Seruatoris noſtri, omniumq́ue ſanctorum figuras contemplantes & venerantes, dubitamus nos ſeruari? Salomon etiam in eo templo, quod Domino ædificauit, Cherubim in gloriam Dei fecit, & diuerſis coloribus illud adornauit. *Num. 21. b.* *3. Reg. 6.*

Quartò, multùm nos etiam in ſacrarũ imaginum vſu confirmat traditio Eccleſiaſtica, & Apoſtolica. Neque enim nos recedimus ab ea ſententia Apoſtoli, Fratres ſtate, & tenete traditiones quas didiciſtis, ſiue per ſermonem, ſiue per epiſtolam noſtram. Neque ab eo quod in eundem locũ dixit Ioannes Chryſoſtomus, Traditio eſt, nihil quæras amplius. Eſſe verò traditionem, & Eccleſiæ, & Apoſtolorum, & omnium Doctorum & Sãctorum, non ſolùm in ſuis anathematiſmis concluſit Nicenum Concilium, ſed idem quoque clariſsimè probauit & confirmauit per multas prolixiſsimas Actiones. E quibus nõnulla hic eſſent referen- *2. Theſſ. 2.*

da, quædam etiam eis addenda, nisi temporis ratio aliud postularet.

Quintò. Pro imaginibus non parum faciunt Romanorum pontificum decreta. Nos enim, qui cathedræ Petri cõmunione sociamur, prærogatiuam eius agnoscimus, quòd fides eius non posit sentire defectum. Vnde nec miramur Oecumenica concilia huius sedis decreta religiosissimè suscipere, & venerari.

Quid sextò de Cõcilijs addam? Omnibus catholicis certissimum est plenarij Concilij sententiam, totius Ecclesiæ consensionem esse, imo ipsius Spiritussancti ipsissimam esse sententiam. Atqui non vnius tantum Niceni œcumenici Concilij saluberrima authoritate sacrum de imaginibus dogma roboratum est; sed idem quoque ab alijs generalibus synodis est confirmatum. Cùm tamen vnius Niceni Concilij authoritas nobis abundè sufficere deberet. Religiosissima est enim Valentiniani, & Martiniani Augustorum sententia; Verè impius est atque sacrilegus, qui post tot sacerdotũ sententiam, opinioni suæ tractandum aliquid relinquit. Extremę quippe demẽtię est, in medio & perspicuo die commentitium lumen inquirere. Nã iniuriã facit iudicio religiosissimæ Synodi, si quis semel iudicata ac rectè disposita reuoluere, & publicè disputare contendat.

Act. 3 Concil. Chal. fol. 133.

Septimò. Apostolicam de imaginibus traditionem cõfirmant etiam Martyria & Confessiones

ſiones innumerabilium Sanctorum: quorum permultos ob ſolam imaginum defenſionem conſtat Martyrij & Confeſſionis coronas fortiter ſuſcepiſſe: omnes verò id de ſacris imaginibus tenuiſſe, quod vbique, quod ſemper, quod nō tantùm ab omnibus catholicis, ſed & ab hæreticis, integris 700. annis ante iconomachorum tempora creditū eſt. Quare, quod olim Vincentius Lirinēſis 7. capite libelli ſui tractauit, id ex eo repetimus, Tot videlicet Confeſſorum & Martyrum fidem nos denegare non poſſe, quorum victorias prædicamus, & à quibus non partis, ſed vniuerſitatis, ſuſcepta eſt defenſio. Quomodo, inquit Ambroſius, fidem eorum poſſumus denegare, quorum victorias prædicamus? Quæ Ambroſiana ſententia, quia valde acriter pungit omnes fidei noſtræ aduerſarios, contra eoſdem adfertur à Vincentio Lirinis presbytero, & ab Hadriano vrbis Romæ Pontifice. *Lib. 3. ad Gratianum cap. 7.*

Octauò. Accedat tandem dictis miraculorum fulgor, quorum pauca tantùm in Nicena ſynodo recenſentur. Omnia enim, quæ vel ad ſolam Crucem, aut ad B. Virginis imagines contigerunt, integris voluminibus comprehēdi non poſſent. Sicut igitur Chriſtus Iudæis dixit, Si mihi nō vultis credere, operibus credite; *Ioan. 10.* ſic nos iconomachis dicimus, Si nobis non vultis credere, qui ſacras imagines honorandas defendimus, miraculis credite quę circa eas

diuini-

Marc. 16. diuinitus exhibentur, Signa enim eos qui crediderint sequuntur, Hoc est, Verorum miraculorum multitudo & fulgor erit in cōgregatione & ecclesia eorum qui crediderint. Apud eos verò qui non credunt, paucitas est, & non fulgor in exhibēdis miraculis, non veris, sed mendacibus. Inter quæ bestia regnante maximum erit, quòd faciet ignem descendere in terram.

Apocal. 13. Multa igitur esse aduertitis Auditores humanissimi, quæ nos in catholico dogmate & ecclesiæ gremio iūstissimè contineant. Imò puto me prima orationis parte tam clarè iconomachorum hæresim aperuisse, vt in eam meritò competat quod dici solet, Hæresim aperuisse, est eam refutasse.

Nunc reliquum foret prædictis addere, in quo consistat sacrarum imaginum legitimus vsus. Respondendum quoque esset eorum obiectionibus, quibus Catholicos veriùs fatigãt, quàm oppugnant. Sed quia elapsum tempus orationis finem postulat, hæc ex aliorum doctissimis operibus petãtur: nos ijs inhærendo, quæ à Catholica Ecclesia didicimus, expectemus cum Tobia eam vitam, quam daturus est Deus his qui nunquam fidem suam mutant. Tob. 2. c.

Quam nobis omnibus concedat, qui est in sæcula benedictus.

AMEN.

DE SA-

DE SACRARVM IMAGINVM HISTORIA.

LIBER SECVNDVS.

PRAEFATIO.

CAPVT I.

E ſacris imaginibus atque picturis duo potiſsimum tractáda eſſe, primo libro præfati ſumus. Earũ enim legitimus vſus contra iconomachorum, ſiue iconoclaſtarum perfidiam, defendendus eſt & retinendus. Earundem quoque vſus illegitimus, ſiue abuſus, contra Catholicorum quorundam negligentiam, vel ignorantiam, corrigendus eſt & vitandus. Vtriuſque enim curã diligentem haberi voluit ſacroſancta Synodus Tridentina. Quare cùm contra iconoclaſtas ſacrarun imaginum vſum quem primo libro attigi, multi doctiſsimi viri * abſolutiſsimis ſuis lucubrationibus defenderint, de abuſibus verò nullius, quod ſciã, exſtet aut liber, aut iuſtus tractatus, priore parte breuiter vnico libro explicata, conabor, aſsiſtente infirmitati meæ diuinæ gratiæ adiutorio, pro poſterioris dilucidatione duos deinceps libellos con-

Seſſ. 25.

** Nicolaus Sãderus, & Alanus Copus, Angl Louanij: & alij alibi.*

los conſcribere. Quæcūque verò dicturus ſum, lubens ſubijcio iudicio ac correctioni Epiſcoporum, ac omnium quorum eſt errantes in viā veritatis reducere. In primis verò cēſuræ & iudicio S. Sedis Apoſtolicę. Iudicium mihi nō arrogo: quòd iuxta Cōcilij Tridētini vigeſimam quintā ſeſsionē, ab Epiſcopis, ac potiſsimùm à ſanctiſsimo Romano Pōtifice, requirendū eſſe agnoſco. Sed quid mihi videatur, deliberando dicā, & ſcribā. Neque cupio deliberationē meā maioris fieri, quā ſint ipſa argumēta quæ adfero aut quę adferri poſſent; breuitatis autem cauſa omiſſa ſunt. Spero tamē me nihil dicturū, quòd nō doctorum & magnorū virorum ſuffragio, & calculo, ſit approbandum. Si qui autem diffuſius aut etiam aliter eadē iſta tractare velint, non eis reſiſto. Imò meliora, quātumuis diuerſa vel aduerſa, adferētibus, maximas agam gratias. Non ſum enim cōtradictionis impatiens, nec in me agnoſco Comicum illud, Veritas odiū parit: Neque poſtremò alios errare volo, vt error meus lateat. Spiritum tamen lenitatis & charitatis tàm in meis quàm in aliorum contradictionibus, plurimùm opto. Quare, ſicut in omnibus ſcriptis meis, ſic & in hoc libro, non ſolum pium Lectorem, ſed etiam liberum correctorem deſidero. Veruntamen ſicut lectorem meum nolo mihi eſſe deditum, ita correctorē nolo ſibi. Nolo meas litteras ex eius opinione vel contentione, ſed ex diuina lectio-

Terent. in Andr. de quo August. epist. 19.

Aug. 3. de Trin. cap. 1. tom. 3.

lectione, vel inconcussa ratione, corrigi. Si quid in eis veri comprehenderit, existendo non est meum: at intelligendo & amando, eius sit & meum. Si quid autem falsi conuicerit, errando fuerit meum: sed iam cauendo, nec eius sit nec meum.

Idem 1. de Trin. cap. 3.

Qui verò hęc legens dicit, Intelligo quidem quid dictum sit, sed non verè dictum est; asserat si placet sententiam suam, & redarguat meá si potest. Quòd si cum charitate & veritate fecerit, mihi etiam, si in hac vita maneo, cognoscendum facere curauerit, vberrimum fructum huius laboris mei cepero. Quòd si mihi non potuerit, quibus id potuerit me volente ac libente præstiterit: ego tamen meditationes meas, ne obliuione fugiant, stylo alligo; sperans de misericordia Dei, quod in omnibus veris, quæ certa mihi sunt, perseuerantem me faciet. Si quid autem aliter sapio, id quoque mihi ipse reuelabit, siue per occultas inspirationes atque admonitiones, siue per manifesta eloquia sua, siue per fraternas sermocinationes. Vtinam autem de omnibus nobis dici posſit, quòd Hieronymus Augustino scripſit, Te quoque ipsum orare non dubito, vt inter nos contendentes veritas vincat, non enim tuam quæris gloriam, sed Christi. Cumque tu viceris, & ego vincam, si meum errorem intellexero: & è contrario me vincente, tu superas.

Philip. 3.

Epist. 11. tomo 2. August.

Quod

Quod in libris prohibetur, prohibendum etiam esse in picturis, quæ sunt idiotarum libri.

CAPVT II.

IN has ſanctas igitur & ſalutares obſeruationes ſi qui abuſus irrepſerint, eos prorſus aboleri ſancta Synodus vehementer cupit: ita vt nullæ falſi dogmatis imagines & rudibus periculoſi erroris occaſionem præbentes, ſtatuātur. Non eſt autem mirandum quòd ſanctū Concilium dicat ſe vehementer cupere abuſus iſtos imaginum prorſus aboleri, pręſertim ſi attendimus, quanta diligentia mater noſtra Eccleſia omnes malos libros è filiorum ſuorum manibus eripere conetur. Quid enim differunt picturæ à ſcripturis? Quid eſt aliud pictura quā picta ſcriptura? quàm picta hiſtoria? Vnde etiā Græcè ζωγραφία, hoc eſt, viua ſcriptura, vocatur, ſicut annotat Beda in libro de templo Salomonis.

Tridentina ſeſſ. 25. in initio.

Caput 19. tomo 8.

Picturæ dicuntur laicorum & idiotarum libri: quòd doctis ſunt libri, hoc legere non valentibus ſunt picturæ. Quod legentibus ſcriptura, hoc idiotis præſtat pictura cernentibus, quia in ipſa etiam ignorantes vident, quod ſequi debeant, in ipſa legunt qui litteras neſciūt. Quod igitur in libris prohibetur in picturis quoque eſt prohibendum: cùm ea quæ pinguntur,

Gregorius Lib. 9. cap. 9. regeſti.

tur, sæpe non minus etiam doctos afficiant, quàm ea quę leguntur. Neque ad sacras imagines extendẽdum est quod gentilis Poëta dixit:

——— *Pictoribus, atque Poëtis,* *Horat. init. art. poët.*
Quidlibet audendi semper fuit æqua potestas.

Imo, ne in prophanis quidem picturis quidlibet audendum est à pictoribus. Quis enim nesciat obscœnas imagines iure naturæ perinde prohibitas esse atque libros siue hæreticos siue obscœnos? Quare eiuscemodi imagines & sculpturæ venum propositæ, rectissimè per sæcularem magistratũ omnes auferuntur & abolentur, dignę quę cum libris obscœnis pereant: de quibus Patres à Synodo Tridentina deputati dixerunt, Libri qui res lasciuas, seu obscœnas ex professo tractant, narrant, aut docent *Regula 7.* (cùm non solùm fidei, sed & morũ, qui huiusmodi librorum lectione facilè corrumpi solẽt, ratio habenda sit) omnino prohibentur; &, qui eos habuerint, seuerè ab Episcopis puniantur. Hoc præterea adijcio, non mihi videri nimium fore disciplinæ ecclesiasticæ rigorem, si etiam effigies hęresiarcharum, vt, Lutheri, Melanchthonis ac similium, haberi prohibeantur. Sic enim proximè accederetur ad id, quod deputatio Tridentinæ Synodi habet, Hęresiarcharum libri, tam eorum qui post annum Domini M.D.XV. hęreses inuenerunt, vel suscitarunt, quàm qui hæreticorum capita aut duces *Regula 2.*

 sunt vel

ſunt vel fuerunt, cuiuſcunque nominis, tituli aut argumenti exiſtant, omnino prohibentur. Et ad id quod Dominus mandauerat in veteri
Deut. 7. Teſtaméto, Sculptilia eorum igne combures: non cõcupiſces argentum & aurum de quibus facta ſunt, neque aſſumes ex eis tibi quidquã, ne offendas: propterea quia abominatio eſt Domini Dei tui. Nec inferes quippiam ex idolo in domum tuam, ne fias anáthema ſicut & illud eſt. Quaſi ſpurcitiam deteſtaberis, & velut inquinamentum ac ſordes, abominationi habebis, quia anathema eſt.

Defenduntur & explicantur imagines ſacroſanctæ ac ſuperbenedictæ Trinitatis.

CAPVT III.

PRiuſquam verò de Sanctorum ſanctis imaginibus dicere aggrediar, ad honorem ſacroſanctæ Trinitatis, quod de eius imaginibus dicendum eſt, abſoluam: ſequens hac in re magiſtram ducem, Synodum videlicet Tri-
Seſſ. 25. dentinam, quæ ſic habet, Quod ſi aliquando hiſtorias & narrationes ſacræ ſcripturæ, cùm id indoctæ plebi expediet, exprimi & figurari cõtigerit, doceatur populus nõ propterea diuinitatem figurari, quaſi corporeis oculis conſpici, vel coloribus aut figuris exprimi poſsit, &c.

E quibus Synodi verbis in primis colligitur,

ligitur, Diuinitatem non posse figura aliqua, aut imagine exprimi, iuxta illud Domini apud Esaiam, Cui similem fecistis Deum, aut quam imaginem ponetis ei? & rursus istud Pauli apud Lucam: Non debemus existimare auro aut argento, aut lapidi sculpturæ artis, & cogitationis hominis, diuinum esse simile. Secundò, subinsinuant hæc Synodi verba inter Catholicos doctores disputari, an rudi populo expediat Dei Patris imaginem eo modo figurare, quo aliquando apparuit? Danieli enim & Ioanni in specie humana apparuit antiquus dierum. Huius quæstionis affirmatiuam partem tuetur Thomas VValdensis in volumine tertio, quod est de Sacramentalibus, titulo 19. vbi inter cetera, ait, Quod scriptura facit verbis, cur artifex non faciet signis? An magis peccatum circa hanc rem incurrit penicillus quàm penna? imago quàm littera? Alijs verò, quorum quidam ab eo recensentur, quidam * verò post eum vixerunt, probabilior visa est sententia diuersa & contraria (si modò sit contraria dicenda) Concilium enim Tridenti celebratum sic inter duas has sententias mediam ingreditur viam, vt vtramque sententiam si non ex toto, saltem ex magna parte amplectatur. Non enim absolutè, sed sub conditione ait, Si, cùm id indoctæ plebi expediet, exprimi & figurari contigerit historias sacræ

Esa. 40.d. *Act. 17.f.* *Daniel. 7.* *Apoc. 4.* *Cap. 155.* *Durandus in 3. sent. distin. 9.* * *Peresius 2. de traditionibus.* *Nausea lib. 4. catechismi, & alij.*

ſcripturæ. Deinde cùm hiſtoriam apparitionis Dei Patris figurari contingit, vt ruditas omnis auferatur ſubdit, Doceatur populus non propterea diuinitatem figurari. Non itaque expedit rudi populo proponere talem imaginem, ſed expedit populum rudem erudire, vt hac in parte rudis eſſe deſinat. Quāquam facilius crediderim neminem tam rudem eſſe, vt tali imagine diuinitatem credat exprimi. Nemo igitur

Catechiſmus ad Parochos. contra religionem Deique legem quidquam committi putet, cùm ſanctiſsimæ Trinitatis aliqua perſona quibuſdam ſignis exprimitur, quæ tam in veteri quàm in nouo Teſtamento apparuerunt. Sed illis declarari doceat Paſtor proprietates aliquas aut actiones, quæ Deo tri-

Daniel 7. buuntur: veluti cùm ex Daniele pingitur antiquus dierum in throno ſedere, ante quem libri aperti ſunt, Dei æternitas & infinita ſapiētia ſignificatur, qua omnes hominum & cogitationes & actiones, vt de ijs iudicium ferat, intuetur.

Scio Nicephorum Caliſtum græcum ſcri-

Lib. 18. cap. 53. ptorem inter Iacobitarum hæreſes numerare, quod imagines Patris & Spiritusſancti effigient, idque perquam abſurdum eſſe aſſerit, Imagines enim corporum eorum ſunt, ait, quæ videri & circumſcribi poſſunt. Quibus verbis, ſi tantùm damnet eſſentiam Patris & Spiritusſancti effigiari, omnes conuenîmus: ſed ſi non admittat Patrem aut Spiritumſanctum aliqui-

bus

bus ſignis exprimi, in eo vehementer aberrat: id non modò damus, ſed inter Iacobitarum hęreſes recenſemus. Neque verò multum in cauſſa religionis Nicephoro eſt tribuendum, quem conſtat, cùm in præfatione, tum alibi malè de capite catholicæ Eccleſiæ & de alijs religionis articulis ſentire, tametſi titulum hactenus verè catholici ſcriptoris à typographis acceperit. Porrò terſanctæ Trinitatis imaginem, ſiue effigiem, eruditiſsimè tuetur eodem loco Thomas VValdenſis, dum ſubdit: Vt item fundamento authoritatis non careant, qui ſpeciebus trium hominum Trinitatem effigiant. Deus enim Trinitatis viſus creditur Abrahæ, in ſimilitudinem trium virorum. Vnde lib. 2. de Trinitate cap. * 14. Auguſtinus. Si vnus vir apparuiſſet Abrahæ, idemque Dei filius crederetur. Cùm verò tres viſi ſunt, nec quiſquam in eis vel forma vel ætate maior cæteris dictus eſt, cur non hic accipiamus viſibiliter inſinuatam per creaturam viſibilem Trinitatis æqualitatem, atque in tribus perſonis vnam eádemque ſubſtantiam?

Geneſ. 18.

** in impreßis cap. 11. tom. 3.*

Myſticam verò ſignificationem membrorũ Dei, aliorumque quæ ad humanam formam pertinentia Deo in ſcripturis ſacris tribuuntur, habet apud Auguſtinũ libellus de eſſentia Trinitatis, qui non eſt Auguſtini, ſed duo prima capita libri quem S. Eucherius Lugdunenſis Epiſcopus ſcripſit de formulis ſpiritualis intelligen-

Tom. 4. in app.

ligentiæ: vt annotauit Dñ. Conradus Brunus de imaginibus c.4. Scripsit eruditè de imagine sanctiss. Trinitatis Dñ. Nicolaus Sanderus in lib. 1. de honoraria imaginum adoratione, cap.4. Consulatur etiam S. Thomæ commentator Thomas Caietanus, in tertiæ partis quæstionem 25. scribens. Verùm vt conclusionem ex vetustate aliquam subijciam, habuit Nolensis ecclesia, ante annos 1000. & amplius, sanctæ Trinitatis imaginem, cum adscriptis à S. Paullino versibus,

Pleno coruscat Trinitas mysterio,
Stat Christus amne, Vox Patris cœlo tonat,
Et per columbam Spiritus sanctus fluit.

Reÿciuntur quædam imagines sacrosanctæ Trinitatis.

CAPVT IV.

INueniuntur verò & duæ aliæ Trinitatis imagines, sed quæ à clarissimis viris improbatæ sunt, quia nec ex sacra scriptura desumptæ, nec sanctis patribus nostris notæ fuerunt. Vnde earum vnam improbat Ioannes Gerson, in sermone quem Parisijs habuit de Natiuitate Domini, Cauendum est, ait, ne aliqua falsa pingatur historia. Hoc dico, partim propter quandam imaginem quæ est in Carmelitis & similes, quæ in ventribus earum vnam habent Trinitatem, veluti si tota Trinitas in vir-

Tom. 4. fol. 47. a.

gine Maria Carnem assumpsisset humanam. Mea sententia, nulla est in eis pulchritudo nec deuotio. Et possunt esse causa erroris, & indeuotionis, Hæc Gerson. Vidi huiusmodi imaginem in Carthusia Distensi, quæ, quantùm memini, eò allata dicebatur ex Francia tempore bellorum. Quod ideo moneo, quia huius imaginis inspectio multũ iuuit me, aliosque iuuare poterit, ad plenè intelligendum Gersonis citata verba. Altera verò imaginis ratio paulò notior est. Nam typographi quidam, in Sacramentarijs, siue vt nunc vsitatius loquimur, in Missalibus libris, eam præposuerunt officio de sancta Trinitate: pingentes videlicet Trinitatem ac si esset vnus homo, sed tribus capitibus, aut saltem tribus faciebus. Quam pingendi rationem in suis libris refutarunt celebres Theologi Louanienses pientissimæ memoriæ Dñ. Iacobus Latomus Cambronensis, & Ioannes Hesselius Louaniensis, ante vtrumque verò sanctus Antoninus, Florẽtinus Archiepiscopus in Summa: vbi huiusmodi imaginem vocat monstrum in rerum natura.

Lato. de cultu imaginũ. Hess. in decalogũ cap. 66. Ant. pa. 3. tit. 8. c. 4. §. 11.

Addo picturam hanc figmentum esse diabolicũ. Sic enim scribit Robertus Abbas Montis, qui chronicon Sigeberti Gemblacensis suppleuit, anno 1221. in Pręmõstratensi ecclesia cuidã fratri altiùs de ineffabili Trinitate quę Deus est cogitanti in Matutinis dæmon astitit, & ei tria capita gestãs apparuit, Trinitatẽ se esse cõ-

testans, & ob fidei meritum, Trinitatis visione eum dignum esse affirmans: sed frater inimici dolum agnoscens, conuiciando ei, recedere à se compulit. Hæc Robertus, eademque habet fusius vita Norberti, cap. 19. Legitur quoque apud Damianum à Goës de Æthiopum moribus scribentem, Orator Æthiopiæ referre: Nos dicimus patrem & filium & spiritumsanctum esse tres vultus in vna similitudine & diuinitate. Porrò Hæretici & Ethnici habuerunt alias quasdam Dei picturas, sed quas Ecclesia nunquam agnouit: inter quas ea est de qua Rupertus Tuitiensis, Cui similem, inquit Propheta, fecistis Deum, aut quam imaginem ponetis ei? Hoc aduersus *Humaniformios valet, qui Deum humanis putant esse compactum membris. Nimirum hoc pacto grande sibi fingunt simulacrum, quod in cœlo sedeat & terram pedibus contingat: docente ipso, Cœlum mihi sedes est, terra autem scabellum pedum meorum.

Tom. 3. Surij.

In 22. Exodi.

** Anthropomorphitas.*

Esai. 40.

Nunquam item Ecclesia approbauit Ægyptiorum morem, qui pro Deo pingebant oculum in sceptro: de quo Cyrillus libro 9. contra Iulianum, sic ait: Aiunt fuisse inter Ægyptios, quosdam ænigmatum artifices qui idolis seruiebant, & ad hoc magna industria, & grauitate præditos, quos illi nominare solent hieroglyphos: qui volentes significare Deum, hoc est, summam & quæ super omnia est naturam,

Respon. 2.

pinge-

pingebant oculum cui baculum substituebāt, vt per hoc intelligatur quod omnia videat, & sit ei regia dignitas. Nam sceptrum ferè semper regis intelligitur symbolum, quamuis etiam per stantem baculum, quod nullo modò diuina natura labefactari posśit, sed quasi semper stare, & quodammodo sustinere, & fundare omnia, discatur.

Picturæ quas nobis veneranda antiquitas commendat, omni honore sunt suscipiendæ.

CAPVT V.

NVnc verò, vt de sanctorum imaginibus certo conuenientique ordine disseratur. Primò dicendum est, omni honore suscipiendas esse eas imagines quas veneranda antiquitas commendat. Ad cuius explicationem non est necesse multa præter exempla adferre. Nam cùm picturæ in septima Synodo sæpiuscule dicantur hoc esse quod scripturæ, par est vt de picturis sacris, quas maiores nostri statuerunt, adprobarunt & honorarunt, hoc sentiamns, hoc teneamus, quod de eorum scriptis sentimus & tenemus. Quemadmodum itaque ob venerandam antiquitatem multum tribuitur & defertur libris, homilijs, & in vniuersum quibuscunque scriptis sanctorum Patrum, qui prioribus sęculis ad ædificationem Ecclesiæ dati sunt; sic parem

quoque authoritatem agnoſcimus & reueremur in eorundem temporum picturis & imaginibus, quas ijdem patres approbarunt. Digrediamur itaque nonnihil ad contemplandas priorum ſæculorum venerandas & illuſtres imagines. quas paucas tantùm allegare poſſemus, niſi Leones aliquot & eorum filij, ſeu mauis catuli, terribili rugitu venerandas imagines inuaſiſſent, grauiſsimamque perſecutionem excitaſſent tam aduerſus eas, quàm aduerſus orthodoxæ eccleſiæ multitudinem. Nam imagines quidem furibundi exurebant: earum verò cultores, partim tyrannicæ impietatis dentibus miſerabiliter dilacerabant, & martyres faciebant, verè tam animo quàm nomine leones, partim in diuerſa ſuo rugitu fugabant: adeo vt fidelium plerique in ſubterraneis ſpeluncis ſeſe occulerent, nonnulli etiam metu exterriti vſque in extremos orbis terminos procurrerent. Sed, dum ita inſanitur, intendunt illi quidem ſacras omnes imagines ad vnam vſque in perpetuum delere. Verùm diuina prouidentia non permittit per vllam hæreſim vllum fidei Catholicæ dogma obſcurari. Quin potius vt ferrum dum acuitur nouum accipit fulgorem, ita Eccleſia per ſingulas hæreſes nouo fulgore illuſtratur. Quare ad ſingularem Dei prouidentiam referendum eſt, quod in Nicena ſecunda Synodo, alijsque contra iconomachos ſcriptis, tam

Ioan. Patriarcha in vita Damaſc. Zonaras & alij.

tam multa nobis supersint pro sanctis imaginibus Patrum fragmenta, quæ proculdubio sicut libri vnde desumpta sunt, intercidissent, nisi iconomachorum barbaries Catholicorum diligentiam contra se excitasset: nunc verò (quod ad fulgorem Ecclesiæ pertinet) ea non modò reseruata sunt, sed plenarij quoque & œcumenici septimi Concilij saluberrima authoritate comprobata. Igitur vetustas nonnullas imagines ob oculos ponamus, ordinem Litaniarum Ecclesiæ sequentes. Et primùm quidem Christi.

Recensentur exempla vetustatis de imaginibus Christi.

CAPVT VI.

REfertur actione quarta septimæ Synodi, imo eiusdem cõgregationis compunctione ac lachrymis comprobatur sermo Athanasij Alexandrini, quo continetur, Christianum hominem Beryti habuisse ex aduerso lectuli imaginem Iesu Christi Domini nostri, quæ integram Christi Domini proportionem exprimebat, quamque à Nicodemo, qui nocte ad Iesum veniebat, proprijs manibus compositam esse asserebat. In hac imagine iterum Dominus noster à Iudæis conspuitur, colaphis in faciem cæditur, clauis ferreis crucifigitur, aceto & felle potatur, ac tandem lancea latus eius ape-

Athanas. tom. 4.

aperitur. Ex quo emanare cœperunt riuuli aquæ & ſanguinis, qui miraculis clariſsimi in ampullis vitreis diſtributi ſunt per Aſiam, Africam & Europam.

Euſeb. l. 7. Cap. 14. Meminit & Theophyl. in 9. Matth.

Eadem actione ex Antipatro Boſtrorum Epiſcopo & Euſebio Pamphili, dicitur mulier, quæ ſanguinis fluore laborans tacta fimbria Saluatoris ſanata eſt, Chriſto ſtatuam erexiſſe ex ære fuſam, quæ ipſius effigiẽ repræſentaret: & ex aduerſo ex eadem materia ſtatuam mulieris genibus prouolutę palmaſque ſuppliciter tendentis: ſub pedibus autem ſtatuæ Dominicę herbam excreſcere, quæ omnium morborum curationes exhibet. Hanc Iulianus apoſtata deturbauit, ſuamque in eius loco poſuit. Quo facto ignis violentus de cœlo delapſus, ſtatuam illam Iuliani circiter pectus perſecuit. Pagani verò id temporis ſtatuam Chriſti à Iuliano deiectam confringebant. At Chriſtiani poſtea eius fragmẽta cùm collegiſſent, in Eccleſia poſuerunt. Vbi etiam adhuc hodie cuſtoditur, ait Sozomenus lib. 5. hiſt. Eccl. cap. 20. Chryſoſtomus in Liturgia quam Eraſmus Latinam fecit, meminit imaginis Chriſti, ad quam conuerſus ſacerdos caput inflectit, portans Euangelium præcedente miniſtro cum lucerna. Sophronius epiſcopus Hieroſolymorum in commentario de ſanctis Cyro & Ioanne miraculo 306. Ecce imaginem maximam & mirificam vidimus, repræſentantem in medio quidem picturam

6. trip. cap. 41.

Tom. 3. conc. fol. 107.

picturam Domini nostri Iesu Christi, Christi autem matrē & dominam nostram deiparam semper Virginem Mariam à sinistris, à dextris verò Baptistam Saluatoris nostri præcursorē: Præterea Prophetarum & Apostolorum choros aliquot & Martyrum cœtus, qui ante imaginem collocati genibus flexis & capitibus inclinatis in solum ante Dominum procidebant. Imago Christi Abagaro (vt * fertur) à Christo missa, ingens edidit miraculum, quod narratur à Procopio & Euagrio, & ex Euagrio, in 5. actione synodi Nicenæ contra iconoclastas; ac ab Hadriano papa 1. in scripto de imaginibus ad Carolum magnum fol. 203. Habuerunt & hæretici Carpocritæ, & Marcellina sectæ istius socia, quæ Romæ degens, perniciem doctrinæ ipsius Carpocræ euomebat, imagines Iesu & Pauli: quamuis grauissimè eis abusi sint collocando cum imaginibus philosophorum, Pythagoræ, Platonis, Aristotelis, & reliquorum: gentium quoque mores & mysteria circa eas perficiendo. Habebant autem inter istas Iesu imagines, quasdam coloribus depictas, quasdā etiam ex argento & auro, ac reliqua materia: easque tam antiquas, vt dicerent sub Pontio Pilato factas esse, quando cum hominibus versabatur. Saluatoris in sella sedentis duas imagines ex argento purissimo posuisse Constantinum, in Ecclesia Lateranēsi, testis est Damasus Papa. Tempore Tertulliani, in sacris calicibus pinge-

Damasc. l. 4. ca. 17. Euag. lib. 4. cap. 26.

Aug. de hær. cap. 7. Epiph. hær. 27.

In vita Syluestri.

pingebatur Christus vt pastor, ad se vocans peccatores tanquam oues erraticas, vt ipse testatur in libro de pudicitia. Zacharias Papa fecit vestem super altare beati Petri Apostoli ex auro textam, habentem natiuitatem Domini Dei & Saluatoris nostri Iesu Christi. Nicolaus primus Apostolorum Principi polique ianitori obtulit miræ pulchritudinis vestem, aureo intextam opere, decoreque fulgentem, almam annunciationis habentem historiam, & * hypapanten, qualiterque ipse vnigenitus filius Dei templum ingressus in Doctorum medio residebat.

Multò ante medium. Ex libro Põtificiali.

**Idest, occursum, sic Græci vocant purificationis festum.*

Imaginum S. Crucis exempla.

CAPVT VII.

CEterum sicut Christi Saluatoris, sic & crucis eius signum atque tropæum semper in Ecclesia celebre fuit. Quod Alexandriæ, vt habet Rufinus, vnusquisque in postibus, in ingressibus, in fenestris, in parietibus columnisque depingebat. Sozomenus addit, Constantini mandato crucis figuram nũmis impressam esse. Hieronymus ad Lætam, Vexilla, inquit, militum, Crucis insignia sunt: regum purpuras, atque ardentes diadematum coronas patibuli Saluatoris pictura condecorat. Crucis signum ex lucis fulgore figuratum oranti Constãtino apparuit, cum inscriptione, In hoc vinces. Vnde ad illius effigiem vexillum suum

Lib. 11. c. 29.

Lib. 1. c. 8.

ſuum, quod Romani labarum appellant, fabricari curauit. qua de re Euſebius in vitæ Conſtantini libro 1. Apud Minutium Felicé in eo libro ſeu dialogo qui Octauius inſcribitur apud Veteres (ac proinde falsò eſt in editis libris octauus Arnobij contra Gentes) in eo inquam dialogo Catholicis obijcitur, quòd ad ſignum crucis habeant pendentem hominem. Nam & ſigna ipſa, & cantabra, & vexilla caſtrorum, quid aliud quàm inauratæ cruces ſunt & ornatæ? tropæa veſtra victricia, non tantùm ſimplicis crucis faciem, verùm & affixi hominis imitantur. Eiuſdem ſanctę crucis ſignum atramento in frontibus Turcorum pictum, eos (quantumuis infideles) à peſtis contagio præſeruauit, vt eſt apud Nicephorum Calliſtum. Alcuinus in libro de diuinis officijs, dicit in die Paraſceues, in omnibus Eccleſijs præparari crucem ante altare, & adoratam deoſculari Pontificem; deinde presbyteros, & diaconos, cæterosque per ordinem; inde populum. Chryſoſtomus hom. 55. in Matthæum hortatur, vt & in penetralibus, & in parietibus, & in feneſtris, & in fronte quoque ac mente, magno ſtudio crucem inſeramus. Domino ſupplicabant, Beda teſte, Auguſtinus & ſocij, more ſuo crucem pro vexillo ferentes argenteam, & imaginem Domini Saluatoris in tabula depictam, litaniasque canentes pro ſua ſimul & eorum propter quos & ad quos venerāt, ſalute æterna.

Cap. 22. & ſeq.

Lact. lib. 1. inſt. ca. 11. Hier. de vir. ill. cap. 68.

Lib. 18. hiſt. c. 20.

Fol. 58.

Libr. 1. hiſt. c. 25

æterna. Crucifixi imaginem in medio templi poni ſolere indicant Lactantio aſſcripta carmina de paſsione Domini.

Quiſquis ades, mediјque ſubis in limina templi,
Siſte parum, inſontemque tuo pro crimine paſſum
Reſpice me, me conde animo, me in pectore ſerua. Quo etiam ſpectat quod concionatus eſt Ambroſius, veluti malum in naui crucem erectam eſſe in Eccleſia, qua inter ſæculi naufragia ſeruatur incolumis. Solet etiam in altari poni. Vnde eius in altari poſiti adoratione Probianum à podagræ doloribus liberatum eſſe refert Sozomenus. Conſtat item ex Tertulliano primos fideles non ſolum frontem ſignaculo Crucis triuiſſe, vt habet in libro de Corona militis, recenſens hoc inter traditiones non ſcriptas: ſed etiam, vt in Apologetico refert, Chriſtianos, dum orarent, manibus expanſis, vtique ad ſimilitudinem crucifixi, in cœlum ſuſpexiſſe: ipſumque habitum orantis ad ſupplicium omne paratum fuiſſe. Rurſum Chryſoſtomus in homilia, Quod Chriſtus ſit Deus, Crucem vbique celebrari videre licet, in domibus, in foro (& poſt pauca) in murorum picturis, in corporibus brutis male affectis, in corporibus à dæmonijs obſeſsis. Tu igitur, vt habet Cyrillus Hieroſolymitanus, manifeſtè ſigna te cruce in fronte, vt dæmones ſignum regis

Serm. 55.
Lib. 2. cap. 2. in trip. c. 29
Tom. 5.
Catecheſi 4.

regis videres, trementes procul fugiant. Huc pertinent & illa Prudentij in hymno ante somnum: *Cathemerinων Hym. 6.*

Fac, cùm vocante somno
Castum petis cubile,
Frontem locumque cordis
Crucis figura signet:
Crux pellit omne crimen. &c.

Sed hæc de crucis imagine ex multis pauca sufficiant. Quare ordine litaniarum à Christo ad Spiritum sanctum transeamus.

Exempla antiquitatis imaginũ Spiritus sancti.

CAPVT VIII.

COlumbas aureas & argenteas in formam Spiritus sancti super diuina lauacra & altaria appensas, Seuerus hæresiarcha sibi appropriare præsumsit. Quod clerici & monachi Antiochiæ scribunt ad 5. Synodum Constantinopolitanam, & inde repetitur in 7. Ssynodo contra iconomachos. In eiusmodi columba Eucharistiam asseruauit Basilius magnus, teste Amphilochio in vita sancti Basilij. Meminit eiusdem picturæ semel ac iterum S. Paulinus, in carminibus duodecimæ epistolæ. *Tom. 2. fol. 436.*

Imagines Deiparæ virginis. CAP. IX.

TRinitati proxima est deipara virgo Maria, super omnes Angelos exaltata, cuius ima-

ginem à Luca depictam esse non est à Nicephoro aut Simeone metaphraste natum, sed ante mille annos hanc imaginem à Luca effectam esse, tradit Theodorus lector, dum ait in initio collectaneorum: Pulcheriæ Eudocia imaginem matris Christi, quam Lucas Apostolus Apostolus pinxerat, Hierosolymis misit. Habet Pontificale, Gregorium tertium in imagine sanctæ Dei genitricis diadema aureum & collare aureum de gemmis fecisse: & in oratorio sancto quod ad præsepe dicitur, fecisse imaginem auream Dei genitricis, amplectentem Saluatorem Dominum nostrum.

Tom.3.cōc. Scribit Germanus Episcopus Constantinopolis, imaginem virginis matris intemeratæ in Zosopoli Pisidiæ ciuitate, ex picta manu sua vnguentorum scaturiginem effundere. Narrat Theodorus Æliotes, incluso cuidā dixisse demonem, Imaginem istam, si noles me tecum luctari, caue amplius adores. Habuit autem imago figuram Dominæ nostræ Deiparæ virginis Mariæ, gestantis Iesum Christum. Gregorius (secundus vel tertius) Germano, Sancta omnium Dominæ castæ Dei matris imago, cuius faciem diuites populi adorant, sine dubio magna retribuit.

Act. 5. Syn. 7.

Imagi-

Imagines Angelorum ex vetustate obseruatæ.
CAPVT X.

SEd post Deiparã dicamus de Angelis. Martyrium Procopij habet in summitate alarũ Michaëlis & Gabrielis scriptum fuisse, Michaël & Gabriel. Ioannes però Gabalôn episcopus in vitam & politiam Seueri hæresiarchæ, Neque etiam Sanctorum, ait, Angelorum honorem illæsum esse siuit. Frequenter enim sermonem in gradibus stans hac de re habebat, populumque sæpe persuadere conabatur, etiam in ipso templo sanctissimi Michaëlis; non decere Angelos purpureas vestes sed albas: non ignorans sanctis potestatibus non esse curæ quo vestitu vtantur. Huc adde illud Chrysostomi ex oratione, Quòd veteris & noui testamenti vnus sit legislator. Ego ex cera fusilem picturam, pietate plenam amaui: Vidi enim Angelum in imagine Barbarorum nubes propulsantem; Vidi Barbarorũ cohortes conculcatas, & Dauidem verè dicentem, Domine in ciuitate tua imaginẽ eorum ad nihilum rediges. Quæ verba cùm Niceæ in 7. Synodo recitarentur, dixit initió quartæ actionis Ioãnes locum tenens Orientalium diœcesium: Quis autem est iste Angelus, nisi de quo scriptum est, Quia angelus Domini centum octoginta quinque milia Assyriorũ in vna nocte percussit qui ante Ierusalem castra metati fuerant? Constantinus

Fol. 113. Act. 4. & in Meta. Act 5. fol. 133.

Psal. 72. e

4. Reg. 19. Esa. 37. f.

D 2 magnus;

magnus: vti Damasus in Pontificali testatur. In Basilica Cõstantiniana (quæ hodie Lateranensis dicitur) posuit cum aliis imaginibus, Angelos quatuor ex argento quinis pedibus: qui appendebant singuli libras 105. cum gemmis Alabandenis. In Lege autem, quis nescit Deum
Exod. 25. ipsum iussisse sanctorum Angelorum imagines & fieri, & in ipso templi sacrario asseruari? Duos, inquit, Cherubim aureos & productiles facies ex vtraque parte oraculi, respiciantque se mutuo versis vultibus in propiciatorium: ac de medio duorũ Cherubim qui erũt super arcam testimonij, cuncta mandabo per te filijs Israël. Sed & Salomon postea fecit in oraculo duos
3. Reg. 6. Cherubim de lignis oliuarum, posuitque Cherubim in medio templi interioris, texitque eos auro.

Veteres picturæ Ioannis Baptistæ.

CAPVT XI.

Angelis subiungendus est Ioannes præcursor Domini, qui Agnum Dei tollentem peccata nostra digito monstrauit. Quod & vetustas in suis picturis expressit. Epiphanius in
In fine Act. 6. septima Synodo refert delicatis & mollibus vestimentis induto, ostendi solere imaginem Ioannis pilis camelorũ induti, edentis syluestre mel, & digito monstrãtis Christum qui suffert peccata mundi. Constantinus Augustus, teste
In Syluestro. Damaso, fontem sanctum cõstruxit, in quo & bapti-

baptizatus eſt, in labio autem fontis agnum ex auro puriſsimo fundentem aquam, appendentem libras triginta; ad dextrâ agni Saluatorem ex argẽto puriſsimo; In læua agni, B. Ioannem Baptiſtam, ex argento, adſcripto hoc titulo, Ecce agnus Dei: Ecce qui tollit peccata mundi: grauem libras centũ. Canon 82. Syn. in Trullo, Inter nonnullas venerabilium imaginum picturas, agnus qui digito pręcurſoris monſtratur, depingitur. Tharaſius in confeſsione fidei ſuæ; Sextæ Synodi omnia tum rectè & diuinè decreta edita traditosque canones, recipio: pręcipuè tamen in quo aſsignatur quibuſdam in picturis agnum digito Pręcurſoris demonſtratu feliciter effigiari. Hadrianus Papa Tharaſio; Inuenimus in ſynodica veſtra epiſtola etiam clarè expreſſum, quod in ſextæ Synodi diuinè & legaliter prædicatis canonibus recipitur, pictura illa veneranda, in qua agnus digito Præcurſoris demonſtratus, graphicè eſt inſculptus: qui verũ nobis agnum nempe Chriſtum Deum indicat.

Act. 3. Syn. 7.

Act. 2.

Antiquæ picturæ Patriarcharum & Prophetarum.

CAPVT XII.

DEpinxerunt & maiores noſtri ſanctos Patriarchas & Prophetas. Adam & Eua tempore Auguſtini pingebantur. Iulianus enim obijcit ei, quod à pictoribus didicerit Adam &

Lib. 5. contra Iul. cap. 2.

Euam pudenda contexisse ficulneorum tegmine foliorum.

Act. 4. Syn. 7.

Hadrianus papa in 1. Actione septimæ Synodi, aut potius B. Stephanus Bostrorum Episcopus ab eo citatus, Nos verò in memoriam sanctorum, imagines facimus. Quorum ais? Abrahæ, Mosis, Eliæ, Esaiæ, Zacharię, reliquorumque Prophetarum, Apostolorum, & sanctorum Martyrum. Testatur Augustinus tot locis pictam fuisse immolationem Isaac, vt oculos dissimulantes feriret. Vbi, inquit Nicol. Sanderus, aliquanto plus tribuit imaginibus quàm litteris: eò quòd litteræ non nisi doctorum oculos eis legendis deditos feriunt, cùm imagines interim tam rudium quàm doctorum oculos etiam dissimulantes, feriant; hoc est, quasi vi quadam excitant occurrentem ad rei considerationem, etiamsi alioqui non magni eam æstimaret. De hac imagine dicit quoque Gregorius Nissæ episcopus in oratione de deitate filij & spiritus. Vidi sæpius inscriptionis imaginem, & sine lachrymis transire non potui, cùm tam efficaciter pictura ob oculos poneret historiam. Laudat verò Cyrillus Alexandrinus eandem historiam per partes pulcherrimè depictam, sic vt non fuerit alius atq; alius Abraham, sed pictura sępe visa, pictoris artificio eandem repræsentauerit facti rationē. Præterea sanctus Paulinus Episcopus, sub initium natalis decimi, meminit imaginum

Lib. 22. cō. Faustum c. 73.

In epist. ad Acacium episcopum, eadem Act. Syn. 7.

num SS. Iob vulneribus tentati & Tobiæ lumine orbati, ex vna parte; ex altera verò, imaginis inclytæ Iudith.

Quà simul & Regina potēs depingitur Esther.

Eusebius in vita Constantini dicit videri Constantinopoli apud fontes in medio fori Danielem, cum leonibus ex ære incisum, aurique laminis splendescentem. *Lib. 3. cap. 48.*

Exempla antiquitatis de Apostolorū picturis. CAPVT XIII.

NEc minus celebres fuerunt apud veteres Apostolorum picturæ. Damasus scribit in Syluestro, Constantinum posuisse in basilica Constantiniana cum Saluatore sedente in sella, duodecim Apostolos. quorū singuli quinos pedes longi grauesque libras nonaginta, cū coronis ex argento purissimo. Idem Eusebio referente, in vrbe ei *cognomine, Apostolorum templum, siue martyrium ædificauit, & in eo cōditoriū suū, quod vtrimq; seni claudebāt Apostoli, vt defunctus quoque precationū quæ ibidē essent ad Apostolorū gloriam offerendæ, particeps efficeretur. Gregorius secūdus oratorium in patriarchîo, in nomine Beati Petri Apostoli, diuersis ornatum metallis, à nouo fecit, & circumquaq; altaris parietes deargentauit, ac depinxit duodecim Apostolos, quorū pōdus erat librarum centū octoginta. De Sergio primo scribit Platina quòd statuas Apostolorum

Lib. 4. vitæ Cōstāt. cap. 60.

**Constāti-nopoli.*

Pontificale tom. 3. cōc.

Cap. 5. vetustate exoletas renouauerit. Beda in libro de locis sanctis, meminit etiam lintei cui inerat pictura vetustissima duodecim Apostolorum
Epigr. 10. Epist. 12. & ipsius Domini. Paulinus inter picturas Basilicæ ad Dominediũ, ponit quod crux Christi fuerit cincta corona Apostolorum. Petrus & Paulus Apostolorum Principes sæpius apparuerunt in ea specie qua pingi solent: vt patet
Tom. 1. concil. ex Constantino in edicto donationis suæ, & Ambrosio de inuentione Geruasij & Protasij. Germanus Patriarcha in septima Synodo Act. 4. In septimo, ait, Historiæ Ecclesiasticæ libro
Cap. 14. scripsit Eusebius, se Apostolorum Petri & Pauli, item ipsius Domini nostri Iesu Christi ex coloribus depictas imagines vidisse. Asserit autẽ ea specie qua putantur fuisse. Augustinus lib. 1. de consensu Euangelistarum, cap. 10. dicit Petrum & Paulũ pluribus locis simul cum Christo pictos esse, quia merita Petri & Pauli etiam propter eundem passionis diem, celebrius & solenniter Roma commendat. Platina scribit, ex pontificali vt opinor, Hadrianum primum altare sancti Petri pallio exornasse, in quo depicta Historia inerat, quemadmodum Angelus
Act. 12. B. Petrum è vinculis liberauit. Damascenus verò in tertio contra imaginum oppugnatores, dicit, Ioanni (Chrysostomo) fuisse in imagine
Act. 9. tom. 1. Surij pag. 653. effigiem, quæ ipsum Paulum Apostolum spirantem exprimebat. Metaphrastes addit, quod Pauli imago perpetuò stabat ante Ioannem,

& quòd eam soleat perpetuò intueri. Gregorius verò sic scribit Secundino seruo Dei incluso, Direximus tibi surtarias duas, imaginem Dei Saluatoris & sanctæ Dei genitricis Marię, beatorumque Apostolorum Petri & Pauli continentes & vnam crucem: clauem etiam pro benedictione à sanctissimo corpore Petri Apostolorum Principis, vt per ipsum à maligno sis defensus per cuius signum munitum te esse credis. Gregorius tertius dedit ad sanctum Petrum imaginem auream in gemmis, sancti Andreæ Apostoli. Hadrianus primus, fecit imaginem Mariæ & à dextris eius Andreæ; à sinistris verò Ioannis Euangelistæ. *Libr. 7. epist. 53.* *Pōtificale.*

Martyrum vetustæ aliquot imagines commendantur.

CAPVT XIIII

HActenus de Apostolis, nūc de Christi martyribus dicamus. Sancti Stephani primi martyris imaginis, diuinitus allatæ, pulcherrimè meminit Euodius Vzalensis episcopus, qui claruit tempore Augustini, libro secundo de miraculis sancti Stephani. Cùm enim immensæ magnitudinis draco in die nundinarum Vzali è nubibus propendêret, relicta omni terrena negotiatione erat magnus multitudinis concursus ad gremium Ecclesiæ matris. Ad ipsam amici Dei sacratam memoriam in facie prostrata iacebat diuersa ætas, dispar quoque *tom. 10. Augustīni inappēdice.*

ſexus: donec, Stephani prece fuſa, clementia Dei draconem illum ſubtraheret. Sequenti die negotiator nunquam cognitus, aut verius Angelus, Sennodo Vzalenſis eccleſiæ ſubdiacono attulit velum varijs pictum coloribus, in quo inerat pictura hæc, In dextra veli parte, ipſe ſanctus Stephanus videbatur aſtare, & glorioſam crucem proprijs repoſitam humeris baiulare: crucis cuſpide portam ciuitatis videbatur pulſare, ex quo profugiens draco teterrimus cernebatur exire, amico Dei velut aduentante. Verùm ille ſerpens noxius, nec in fuga quidem ipſa tutus, ſub triumphali pede Martyris Chriſti contritus aſpiciebatur & preſſus. Talis itaque pictura veli à ſubdiacono ſuſpenſa eſt ante memoriam tanti patroni: & omnis ætas omniſque ſexus intueri cœpit & mirari tanquam grande ſpectaculum, quo ſcilicet authore, quóue liberatore, draco ille extinctus eſt, hoſtiſque deuictus. Nam reuerà Dei fuit ad homines quædam allocutio, in velo tacitè dicentis: O miſeri mortales, quale heſterna die draconis euaſeritis incendium, vel cuius pro vobis aduocati fuerit acceptum ſuffragium, iſtius veli figuratione intelligite atque gaudete. Ecce draconem de veſtra ciuitate cernitis fugatum & expulſum. Ecce conterentem caput eius primum martyrem meum. Ecce crucis trophæum per quod viciſtis inimicum. Grego-

rius

rius Nyssenus laudes Theodori martyris explicans, optimè declarat quomodo templa passim ornari solent apud Græcos, per fabros, latomos & pictores: & de Theodoro subiungit, Induxit etiam pictor flores artis in imagine depictos, fortia facta martyris, repugnantias, cruciatus, efferatas & immanes tyrannorum formas, impetus violentos, flammeum illum fornacem, beatissimam consummationem athlethæ, certaminum præsidis Christi humanæ formæ effigiem. Omnia tanquam in libro quodam qui linguarum interpretationes contineat, coloribus artificiosè depingens, certamina atque labores Martyris nobis expressit, ac tanquam pratum amœnum & floridum, templum exornauit. Solet enim etiam pictura tacens in pariete loqui, maximeque prodesse: lapillorum item concinnator per opus quod in pauimento pedibus calcatur idem effecit. Fuit & Theodorus archimandrita Siceorum, de quo Georgius eius discipulus refert, quod sanatus sit per miraculis illustres sanctos, Cosmam & Damianũ, qui tales se illi obtulerunt, quales pictura exprimebat. Cui simile est quod Actione 4. Niceæ legit Theodosius ex libro miraculorũ Cosmę & Damiani, de vxore Constantini Laodicensis, quæ vidit tremendos & magnos medicos Cosmam & Damianum, ea qua pinguntur figura lecto suo assistentes: ac rursus de alia muliere.

Sub initiũ.

Die 22. Aprilis

Fol. 108. tom. 3. concil.

quæ

quę torminibus agitata, omnibus ædium suarũ parietibus imagines Cosmæ & Damiani depinxit: & iterum de viro admodum mansueto, qui fistula in iunctura coxæ laborauerat quindecim annis. Hic in porticu templi sanctorum Cosmæ & Damiani, videns imaginem Seruatoris nostri, cui appicta erat Deipara, beatique Cosmas & Damianus, & quidam ex magnatibus qui tabulam suspenderat: amarè illachrymans, rogat sanctos vt voti fiat compos. Digressus autem domum, vidit noctu sanctos Dei viros ad se venientes, in medio autem Virginem matrem dicentem ad illos, En hic est, suppetias illi quamprimùm ferte. Item ex miraculis martyris Anastasij, Arete mulier eminus
Fol. 96. conspicata in sancti Anastasij templo, sancti imaginem, cum lachrymis cœpit exclamare, Hic est qui in somno verè à me visus, instruxit me de malis quæ me habent. Deinde se ipsa in solum prosternens, sanctumque orationibus flebilibus martyrem placãs, sana firmaque surrexit quæ paulò ante alienis pedibus incedebat extremaque patiebatur. Beatus Nilus in episto-
Fol. 100. la ad Heliodorum silentiariũ refert, ad honorem Platonis patrij sui martyris, quòd Galata quidam senex & filius eius captiui, per pręcognitam imaginem martyris ipsum adeo martyrẽ præsentem cognouerint cùm liberarẽtur. Eodẽ modo Georgius sicut pictus cernebatur apparuit Elpidię, adolescens valde formosus, splẽdidis vesti-

dis vestimentis ornatus, aureaque fulgēs coma, prout in Theodori historia discipulus eius Georgius presbyter scriptū reliquit. Magnus verò Basilius in oratione de Barlaā, O clari ait athleticorum rectè factorū pictores, exsurgite! obscurus à me corona dignū virum descriptum, coloribus artis vestræ lucidum & splendentem facite. In ostendendis præclaris facinoribus martyris victrix abeat pictura! Gaudeo in hoc certaminis genere me vobis esse inferiorem. Videam manus exactissimum opus quo certamen pingitur! Videam clariorem pictum in vestra imagine pugilem! Lugeant dæmones, claris martyris facinoribus per nos ostensis attoniti! inscribatur etiam tabulæ qui certaminibus præsidet Christus, cui gloria in sæcula sæculorum. Apud Damascenum lib.3. de imaginibus dicit Helladius Basilij successor & discipulus, Basilium fixius se obtulisse perspiciendæ imagni Domini nostri & Mercurij martyris. Casiani verò & Hippolyti depicta martyria, & pulchrè & libenter in suam poësim retulit Aurelius Prudentius. Nec mirum, Simile enim gaudet simili: quamobrem picturis delectatus est poëta, cùm picturam poësim esse tacentem dixerint Græci: quemadmodum scribit Gregorius iunior Romano patriarchæ.

22. April.

Fol 111. tom 3 cōc. & Basil. hom. 18.

Peri Steph. hym. 9. 11.

In 7. syn. act. 4.

De Con-

De Confessorum picturis.

CAPVT XV.

PRopter tantam picturæ & poësis affinitatem, ob quam hæc quidem à Simonide dicta est pictura loquens, illa verò poësis tacẽs; sanctus ille Paulinus Nolanus episcopus non fuit contẽtus sua sacra poësi, sed præterea sacris imaginibus multum est delectatus. Vnde cùm Seuerus nouam Ecclesiã imagine sancti Martini (vt ad Confessores transeamus) alijsque picturis exornasset, peteretque de ijs per suum Victorem versus quosdam à Paulino, libenter eos transmisit: imò vrgente Victore misit præterea picturas & versus quibus ipse duas basilicas exornarat, Nolanam videlicet suam & Fundanam. Theodorus Myrorum episcopus refert diacono suo apparuisse Nicolaum facie rubicũda, capite cano, eodem planè modo quo imago eius circũfertur pasim expressa. Discipuli Epiphanij ædificauerunt templum quod eius nomine appellauerunt, in quo cum multis alijs picturis, illius quoque imaginem collocarunt, vt habet actio sexta Nicena & Ioan. Damascenus. Chrysostomus in encomio magni Meletij, In annulis, in poculis, in phialis, in thalami parietibus & vbique, sanctã illã (Meletij) imaginem multi pinxerunt, vt non tantùm sanctam illam appellationem audirent, sed & vbique corporis formam inspicientes, dupli-

Epist. 12.

Tom. 3. conc. fol. 100.

Tom. 5.

Dam. lib. de imag. Chrysost. apud Metaph. & 7. synodum.

cem

cem haberent peregrinationis consolationem. Quod autem ad annulum attinet, hoc propter antiquitatem interijcio, quamuis parergῶs, quod B. Augustinus Victorino episcopo epistolam miserit signatam annulo qui exprimebat faciem hominis attendentis in latus. Sabbatius Constantinus cùm vocem amisisset, magni patris Gregorij theologi statuam cõtinenter accedens loquendi facultatem recipit: scribit Zonaras in vita Michaëlis Balbi. Theodoretus episcopus Cyri in vita Simeonis adhuc viuentis: Aiunt, inquit, Simeonem in Roma, maxima scilicet illa, tam fuisse fama nobilem, vt in omnibus etiam officinarum vestibulis, exiguas eius imagines collocarint, custodiam quandam, & securitatem rebus suis illinc promittentes. Rursus, Theodosij abbæ adhuc viuentis imago illustri miraculo Apameæ claruit: quod refertur in quinta Actione septimæ Synodi. Tempore præterea Petri archidiaconi, Saturninus monachus dextra læuaque beati Gregorij, effigies Sanctorum Apostolorum quemadmodum videntur depinxit, vt scribit Ioannes Diaconus libro quarto vitæ S. Gregorij.

Epist. 15. in fine 2. tomi.

In hist. sanct. c. 26. ante med. & Act. 4. syn. 7.

Cap. 85.

De artificiosissima pictura Euphemiæ.

CAPVT XVI.

SEd descendamus ad virgines, Gregorius tertius sicut in ecclesia beati Petri Apostoli

Põtificalis liber to. 3. Conc.

ab vno

Conc. ab vno latere posuit effigies Saluatoris & Apostolorum, ita ab alio latere expressit effigies *In 7. syn.* Dei genitricis & sanctarum virginum. Asterius *Act. 6.* verò Amasiæ Episcopus, contemplatus imagi- *fol. 164.* nem passionis Euphemię martyris, hisce encomijs vsus est, Pictor quoque secundum vires per artem pius est, qui omnem Historiam in sindone pinxit. Habet se autem ad hunc modum suauitas artis. In alto throno iudex sedet, amarè & horribiliter in virginem videns (irascitur enim etiã in ipsis inanimatis rebus, cùm vult, ars) satellites verò imperij & multi milites, Commentarienses, tabulas & stylos manibus gestantes adstant: quorum vnus manum à cera auferens, diligenter ad condemnatam aspicit, quasi iubeat clarius virginem loqui ne in scribendo à se error committatur. Stat autem virgo in pulla tunica & pallio philosophiã significante, vti pictori visum fuit, vultu verò satis vrbano; meo autem iudicio, animo virtutibus omnibus egregiè splendente. Ducunt autem eam ad principem milites duo, quorum alter horsum, alter illorsum virginem trahunt, vultus autem virginis pudore & constantia mixtus est, annuit enim in terrã veluti virorum erubscat aspectũ. Stat autem imperterrita, nihili omnino faciens miserum certamẽ. Quemadmodũ autem aliquãdo alios pictores contẽ- *Medea.* platus sum in pictura mulierculæ Colchidos, quomodo sit affecta in iugulatione prolium, dum

dum gladium illis intentat (misericordia enim & furore vultum habet diuisum, quia alter oculorum iram exhibet, alter verò maternum affectum, horrens & parcenti similis) Ita quoque hîc mihi contigit, nam admirationem meam ab illa cogitatione ad hanc picturam transtuli. Valde autem miror pictorem, qui affectus naturæ pugnantes, pudorem scilicet & virilitatẽ commiscuerit. Imitatione autem artis procedente ad historiam. Ecce adsunt duo vulgares homines in tuniculis nudi, quorum alter caput virginis arripiens, & in eum flectens, ad pœnam alteri commodè exhibere videtur: ille verò adstans dentes virginis excutit. Instrumenta autem pœnæ malleus & terebra sunt. Hic lachrymas amplius continere nequeo, dolorque sermonem aufert. Nam ita manifestè & euidenter sanguinis guttas pictor decolorauit, vt iuraueris à labijs effluere, & cum fletu discedere cogaris. Dehinc carcer & iterum in pullis vestibus, decenter virgo ad cœlum manus eleuans, Deum in malis auxiliatorem inuocat. Hac verò sic precante apparet à capite signum illud, quod consuetudo est Christianis adorare & depingere; symbolum autem arbitror pasionis quam illa suscepit. Statim autem pictor alibi ignem hucillucque se spargentem rubro coloris depinxit, & hic quoque noua arte flammam faciens corpoream. Stat autem ipsa in illo media, manus ad cælum complicãs,

dolorem autem nullum vultu præfert, ſed magis gaudenti ſimilis eſt, quòd ad vitam incorpoream & beatam iter faciat. Huc vſque pictor manum ſuam extendit & ego orationẽ. Tempus autem eſt vt & tu picturam perficias, ne nimiùm extra narrationem veniamus. Hactenus Aſterius. Cui etiam ſubijciendum eſt quod
Die 11. Iulij. Conſtantinus Tius epiſcopus refert dũ inuentionem reliquiarum Euphemiæ narrat, ipſius videlicet ſacram imaginem vbique habere chartam in manu, eo quòd decretum Chalcedonenſis Synodi, dum aduerſarij quidam reliquijs Euphemiæ admouere vellent, vt ab ea dijudicaretur, ipſa magno miraculo mortuam manum extendit, & receptam chartam in fidei corroborationem miniſtris rectæ fidei reddidit.

Inter antiquas picturas eas potiſſimum obſeruandas eſſe, quæ nos ad peccatorum deteſtationem ipſo viſu mouent.

CAPVT XVII.

HOc inſuper ex veneranda antiquitate adijcio, tunc temporis frequentes fuiſſe eas imagines, quæ ſui inſpectione noſtras affectiones à peccatis abſtrahunt: imo Eccleſiam ſolere eas indicare laborantibus, auaritia, turpi amore, faſtu, aut alia peccati ſpecie; vt ex earum iugi

iugi contemplatione, se à peccatis suis abstraherent. Quod & nunc faciendum est, dicente Parochorum catechismo: Sanctorum quoque imagines in templis demonstrabit (Parochus) vt & colantur, & exemplo moniti ad eorum vitam & mores nos ipsos conformemus. Sunt enim picturæ viuæ scripturæ, quomodo Græci nominant: & non tantum laicorum & idiotarum libri, sed doctissimorum quoque & sanctissimorum virorum, qui earum inspectionem fatentur sibi magnam vtilitatem, imo & lachrymas peperisse. Hac sanè de causa sancta Ecclesia solet antiquitus sanctarum huiusmodi imaginum inspectionem eis commendare, qui aut in peccata quædam inciderant, aut ab eis impugnabantur.

Beda de templo Salom. c. 18.

Quod pulchrè habet septima Synodus sub finem sextæ actionis his ferè verbis: Sancta & Dei Catholica Ecclesia ad pœnitentiam & cognitionem obseruationis mandatorum Dei omnes nostros sensus trahit, & ad gloriam Dei agnoscendam studet nos deducere non modò per auditum, sed & per visum morum correctionem moliri cupiens. Quare cùm ex auaritia & habendi studio aliquis rapitur, Matthæum ex telône Apostolum illi indicat, qui relicta auaritiæ insania Christum secutus est. Eodem modò Zachæum ascendentem in sycomorum arborem & Christum desiderantem videre, & comparantem sese vt dimidietatem

Matth. 9.

Luc. 19.

tatem bonorum ſuorum det pauperibus, & ſi quem defraudarit vt reddat illi quadruplum. Ita imaginum pictarum iugis contemplatio continuò memoriam exercet, ne iterum recurratur ad proprium vomitum. Si quis autem
Geneſ. 39. amore meretriceo detinetur, caſti Ioſeph imaginem proponit, qui adulterium execratur & temperantia vicit. Atque hoc ipſum factum in imagine repræſentatum, amatores huius vir-
Dan. 13. tutis multùm confirmat. Rurſus alibi beatam Suſannam continentia exornatam exhibet, extenſis manibus auxilium ex alto inuocantem, Danielemque præſidentem Iudicem, eruentem eam è manibus impiorum ſeniorum. Ipſa autem pictura ad recordationem temperantis & continentis vitæ facit. Luxurioſo quoque mollibusque veſtimentis induto & non eroganti in pauperes quæ poſſet ab iſtis precioſis veſtibus ſumere & à ſua delicata vi-
Matth. 3. ta, exhibet Ioannem pilis Camelorum in-
Marc. 1. dutum, eum qui ſuffert peccata mundi indicantem. His adiungit Baſilium magnum & cum eo ſolitariorum ieiunantiumque, corporibus in terram ſtratis, multitudinem. Sed ſatis ſit horum paucorum mentionem feciſſe: reliqua auditoribus inueſtiganda relinquo.

Eas

Eas imagines amplectendas esse, quæ solidè innituntur historiæ.

CAPVT XVIII.

COnsequenter dicendum est, eas quoque picturas & imagines quæ solidis historijs innituntur, reuerenter ab omnibus agnoscendas esse. Quod multa probatione non eget. Siquidem vt Basilius magnus habet sermone in 40. Martyres, ea quæ historia oratione exprimit, hæc tacens pictura per imitationem ostẽdit. Quare sicut sanctorum omnium martyrum agones & vitas patrum solidè scriptas, omni deuotione Ecclesia veneratur; sic pari pietate eadem ipsa picturis expressa omni veneratione suscipit. Inter quæ primo loco recensentur historiæ sacræ scripturæ, tam noui quàm veteris Testamẽti: quas etiã vetustas accuratissimè depinxit. Scribit enim B. Nilus ad Olympiodorũ Procoss. Noui & veteris Testamenti historijs hinc inde parietes templi repleri doctissimi pictoris opera velim, quò scilicet hi qui litteras non norunt neque sacram scripturam legere queunt, contemplatione picturæ in memoriã reducant, quinam germanè vero illi Deo per fortia facta seruierunt. Quibus verbis Niceæ in quarta Actione lectis, subiecerũt vicarij Adriani Papæ, Tale etiam qui nunc in Deo quiescit Ioannes, olim fecit. Nam cùm templum Romę

In 7. syn. act. 5. & tom. 20.

Saluatoris extrueret, in vtroque pariete templi historiam veteris & noui Testamẽti inscripsit. Hinc quidem Adam exeuntem paradisum, illinc verò latronem paradisum ingredientem, & reliqua. Paulinus quoque in natali nono, sancti Felicis, ita canit,

Nunc volo picturas fucatis agmine longo
Porticibus videas, paulumque supina fatiges
Colla, reclinato dum perlegis omnia vultu.
Omnia namque tenet serie pictura fideli
Quæ senior scripsit per quinq; volumina Moses:
Iosue. *Quæ gessit, Domini signatus nomine, Iesus.*
& rursus natali decimo,
——— *Sanctasque feramur in aulas,*
Miremurque sacras veterum monumenta figuras:
Et tribus in spacijs duo Testamenta legamus.

Ad huiusmodi picturas pertinet quod Saluator noster pingatur manu tenens orbem terrarum, superposito crucis signo. Ipsi enim
Esai. 40. competit quod Esaias ait, Quis mensus est pugillo aquas, & cœlos palmo ponderauit? Quis appendit tribus digitis molem terræ?
Coloss. 1. Et illud Pauli, Per eum complacuit reconciliare omnia in ipsum, pacificans per sanguinem crucis eius, siue quæ in terris, siue
1. Tim. 2. quæ in cœlis. Et alibi, Saluator noster omnes homines vult saluos fieri & ad agnitionem veri-

veritatis venire. Vnus enim Deus, vnus mediator Dei & hominum, homo Christus Iesus, qui dedit redemtionem semetipsum pro omnibus. Huc pertinet Deiparę virginis & Dominę nostrę pictura, qua exprimitur diabolum habens sub pedibus. Qua significatur beatissimam Virginem maxima gloria diabolum vicisse. Omnem enim vitam suam speciali Dei priuilegio duxit immunem ab omni peccato, non modò mortali, sed etiam veniali: id quod Ecclesiam sentire declarat sacrosancta Synodus Tridentina. *Sess. 6. can. 23.*

Angelos præterea in columnis altarium libenter statuit Ecclesia ad significandum quod tremẽdis illis Missę sacrificijs Angelici spiritus coràm & præsentes assistant, iuxta illud Ambrosij: Non enim dubites assistere Angelum, *In Luc. 1.* quando Christus assistit, Christus immolatur. Sed hæc postmodũ commodius prosequemur. *lib. 3. c. 40*

Non est reprehendendum, si quid conuenienter pictura exprimatur, quod in historica narratione deest.

CAPVT XIX.

ET ista quidẽ hactenus de imaginibus desumptis ex historijs aut rationibus solidis. Quia verò nullis incertis ac proinde nec falsis Ecclesia delectatur, nemo arbitretur pictores in eo reprehẽdẽdos esse, quòd quędã in picturis

exprimant quæ in historiis non habentur. Hoc enim non solum probabiliter & conuenienter, sed & necessariò quandoque faciunt & communi quodam totius Ecclesię sensu atque consensu approbatur. Exempli gratia. In historia incarnationis Dominicæ, Euangelia non exprimunt quid egerit beatissima Virgo cùm archangelus Gabriel intraret, eam salutans: steterítne an sederit, an verò flexis genibus meditationibus fuerit intēta. Quia verò aliquid horum dum historia pingitur necessariò est superaddendum, communi quodam pictorum consensu & aliorum approbatione receptum est id quod maximam habet probabilitatē. Probabile verò est, quod flexis genibus superbenedicta Virgo eo tempore se occupauerit in redemptionis nostræ meditatione. Si enim nec Danieli viro desideriorum tempus natalis Christi nuntiatur à Gabriele, nec Zachariæ sacerdoti præcursor Mesiæ, nisi intensissimè orantibus: án ne existimādum est Gabrielem ad hanc virginem venisse Deo non intentam? Rursum, In fuga Christi ad Ægyptum depingenda, quod Euangelista tacuit, pictor ex probabili coniectura supplere debuit. Probabile verò est quod tenera virgo puerum Iesum baiulans, vastum illud itineris spatium ambulando non potuerit absoluere. itaque pictores dāt ei iumentum quo pauperiores vti solent, quodque nec se nec sessorem suum aut saltando aut festinando fati-

Luc. 1. c.

Daniel. 10.

Luc. 1.

Matth. 2.

fatigare solet. Iosephum autem, qui ex mandato angeli dux erat itineris & laboribus fabrilibus assuetus, ideo pedestrem pingunt, quia magna illa Dei parentum paupertas quę nobis in historijs natiuitatis & pręsentationis Domini declaratur, non videtur admittere potuisse duorum iumentorum sumtus.

Tentator dixit Saluatori nostro, Si filius Dei es, dic vt lapides isti panes fiant: nescimus autem an demonstrauerit lapides humi iacentes, an verò, vt picturæ ferè exprimunt, lapides quos in manibus habebat. Posterius videtur probabilius, verisimile enim est quod Domino nostro lapides mutandos porrexerit. Vter latronum à dextris Christi fuerit crucifixus, nullus Euangelistarum expresśit: in picturis tamen bonus seu pœnitens latro dextero loco collocatur. Saulus adhuc spirans minarum cum appropinquaret Damasco cadit in terram, habet Lucas: pictores addunt ei equum. Non enim verisimile est peditem fuisse Saulum, quãdo commisśione accepta à Principibus sacerdotum, in Damascum iter faciebat, vt si quos ibi inueniret Christianæ viæ viros ac mulieres, eos vinctos perduceret in Ierusalem. Quid igitur ad hæc & similia multa dicemus? quod Ecclesia multa habeat incerta in suis picturis? Absit. Quantumuis enim admitteretur incertum esse, an Maria genibus flexis meditationibus intenta fuerit cùm angelus ei incarnationis

Matth. 4.
Marc. 5.
Matth. 27.
Lucæ 23.
Act. 9.

myſterium annunciaret; an aſinum habuerit fugiens in Ægyptum; an diabolus Chriſtum tentans monſtrauerit lapides, quos in manu habebat; an à dextro Chriſti latere bonus latro ſit crucifixus; poſtremò an è caballo in terram ceciderit Paulus: ex his tamen non conſequeretur incertas eſſe ſuperius indicatas picturas. Eæ enim non ſignificant hæc certa eſſe, ſed tantum ſignificant etiam pictorum iudicio hæc probabiliter dici. Non igitur picturæ hac in parte incertum aliquid ſignificant, ſed quod certum eſt. Certum eſt enim hæc ſuam probabilitatem habere: atque, vt dixi, nihil amplius ſignificant. De ſitu tamen
l. 4. & ſignificatione latronum paulò pleniùs po-
c. 9. ſteà dicendum erit.

Sicut in parabolis, ſic neque in picturis, omnium quærendam eſſe ſignificationem.

CAPVT XX.

IMò verò non eſt inquirenda ſignificatio omnium eorum quæ ex pictura colligi poſſent, inde enim multa ſequerentur abſurda. Quæ enim ſimilitudinum & parabolarum, eadem & picturarum, quæ ſunt pictæ ſimilitudi-
Hom. 48. nes, eſt ratio. Quare ſicut Ioannes Chryſoſto-
in Matt. mus de parabolis ſæpius dixit, non ad verbum eas exponendas eſſe ne multa ſequantur abſurda: itidem & nos de picturis dicamus, non

per

per singula eas exponendas esse ne multa sequantur absurda. Et quod idē doctor alibi praeclarè scripsit de parabolis, hoc ad picturas quoque referamus. In parabolis, ait, non oportet nimia in singulis verbis cura perangi, sed cùm quid per parabolam intendatur didicerimus, inde vtilitate collecta nihil vlterius anxio est conatu inuestigandum. Sicut ergo in parabolis quaedam adijciuntur non ad significationem, sed tantùm ad ornatum & perfectionem ipsius parabolae: sic in picturis multa rectissimè apponuntur, non significandi quidem causa, sed ad complementum & debitum ornatum ipsius imaginis. Quis enim nesciat quod pictores dum certa forma martyrum facies exprimunt & staturam & vestitum, rarissimè, imò nunquam nisi hoc ex historia aut traditione habeant, significare velint huiusmodi fuisse martyris effigiem, staturam aut vestitum: sed imago ipsa martyrem repraesentat, reliqua iuxta exigentiam artis debitè & conuenienter appinguntur, neque sunt anxio conatu per singula inuestigāda. Hieronymum pictores pingunt habitu Cardinalitio; quo nunc vtuntur Ill.mi DDn. Cardinales, non ad significandum quod eodem habitu vsus ipse fuerit (Galerum enim rubrum dedit eis Innocentius quartus Anno 1244. reliqua eius ordinis insignia posteriores Pontifices excogitarunt, vt habet D. Onuphrius.) Quare haec

Hom. 65. in Matth.

In Platinam.

hæc pictura non plus significat, quàm Hieronymum Presbyterum fuisse Cardinalem Romanæ Ecclesiæ. De quo nonnihil postmodum dicturi sumus.

In imaginibus, tametsi sint idiotarum libri, multa tamen metaphoricè & allegoricè rectè depingi.

CAPVT XXI.

VT autem de picturarum metaphoris & figuris nonnihil subiungamus. Si quis arbitraretur in imaginibus nullas metaphoras aut figuras admittēdas esse, eò quòd rudes propter quos præcipuè imagines ponuntur, non perinde eas intelligant atque eruditi: is mihi venerandæ Vetustatis imagines nunquam obseruasse videatur. Ea sanè tales adhibuit freqūeter, Vt, Spiritus sancti sub specie columbæ, Angelorum cum corporibus & alis: item & eas quas in basilicis Nolæ & Fundis positas suis carminibus celebrat Paulinus, aliasque permultas. Nec vetustarum tantum imaginum ignorantia laborat: sed & à communi sensu atque iudicio alienissimus, nimium proculdubio in proprio sensu abundat. Neque enim tam rudis est populus vt nullas in picturis metaphoras & trāslationes assequatur: imo verò multas etiam assequitur, quarum tamen significationem à nullo

Paulinus epist. 12.

nullo doctore acceperit. Quod si quæ sint, quas non assequitur; nec alio etiam docente commodè assequi posset, de ijs statuendum hoc est, quod de libris. Libri quidam scribuntur pro rudioribus, quidam pro doctioribus. In vno quoque & eodem libro, quædam tantum doctioribus & capacioribus subseruiũt, quædam verò & plebi. Sic & imagines pleręque statuũtur, vt quod in eis principaliter significatur, facile rudis populus aut assequatur aut assequi poſsit, ita tamen vt multa magis propter doctos & capaciores addantur, quàm propter rudiores. Sunt etiam imagines, sed perpaucæ, quarum principalis significatio & repræsentatio à solis doctis intelligitur. Inter quas sunt reuelationes à beato Ioanne in Apocalypsi descriptæ. Ex ijs enim lectis parum intelligit simplex plebecula, ac proinde multo minus ex ijs depictis.

Dæmonum metaphorica pictura explicatur.

CAPVT XXII.

CLarum est eius rei in picturis diabolorum exemplum: facilè cuilibet est è depicto cognoscere diabolum, tametsi pauci considerent quid sibi velint apposita cornua, caudæ, vngulæ, & similia. Doctiores verò per cornua sciunt phrasi sacrę scripturæ significari potesta-

tem

tem regiam ac potentiam; non ignorant cornutum eum pingi, quia non est super terram potestas quæ comparetur ei qui factus est vt
Iob 41. nullum timeret, quique omne sublime videt & est rex super vniuersos filios superbiæ. Caudam autem significare fraudem sciunt qui in-
Iob 40. telligunt illud Iob, Ecce Behemoth stringit
Apoc. 9. caudam suam quasi cedrum, & illa Apocalypsis verba, Habebant caudas similes scorpionum, & aculei erant in caudis eorum. Et paulò
Apoc. 12. post: Cauda draconis magni rufi trahebat tertiam partem stellarum cœli. Ac postremò
Cap. 3. illud magni Concilij Lateranensis, Condemnantes vniuersos, quibuscunque nominibus censeantur, facies quidem habentes diuersas; sed caudas adinuicem colligatas, quia de vanitate conueniunt in idipsum. Vngulas rapacitatem significare, vtcunque notum est. Ignis quem eijcit, desumptus est ex 41. cap.
Iob 41. *b.* Iob. vbi sic ait Dominus ad Iob, Sternutatio eius splendor ignis, & oculi eius vt palpebræ diluculi. De ore eius lampades procedunt sicut tedæ ignis accensæ. De naribus eius procedit fumus sicut ollæ succensæ atque feruentis. Halitus eius prunas ardere facit & flamma de ore eius egreditur. Hæc atque hisce similia, qui volet, diligentiùs perscrutetur.

Non

Non esse statuendas imagines quæ periculosi erroris occasionem rudibus præbent.

CAPVT XXIII.

REdeamus nunc ad verba Concilij Tridentini, nonnihil ea obseruantes. In has, ait, sanctas & salutares obseruationes si qui abusus irrepserint, eos prorsus aboleri sancta Synodus vehementer cupit: ita vt nullæ falsi dogmatis imagines & rudibus periculosi erroris occasionem præbentes statuantur. Quibus verbis certum est prohiberi eas imagines, quæ rudibus præbent occasionem errandi contra definitionem Ecclesiæ in aliquo dogmate fidei aut morum. Tales enim picturæ etiam naturali lege vetantur. Sed quæstio est, An huiusmodi picturæ in Ecclesia habeantur? Puto omnino ne vnam haberi, tametsi quædam tales esse videantur aut saltem videri possent. Pingitur enim quibusdam locis, in historia Annunciationis & Incarnationis Dominicæ, corpusculum quoddam humanum inter radios quos Spiritus sanctus diffundit descendens ad vterum beatissimæ Virginis: quæ pictura videtur præbere occasionem erroris non solum periculosi, sed etiam hæretici. Seß. 25.

Valentinus enim ab antiquo hæreticus est habitus ab Ecclesia, quia docuit Christum corpus

3. part. Tit. 8. cap. 4. §. 11. corpus de cœlo attulisse & per Mariam tantũ tanquam per fistulam transijsse. Vnde sanctus Antoninus, hanc picturam acriter reprehendit. Reprehensibiles, inquit, sunt etiam pictores, cùm pingunt ea quæ sunt contra fidem: cùm faciunt Trinitatis imaginem vnam personam cum tribus capitibus, quod monstrum est in rerum natura: vel in annunciatione Virginis paruulum puerum formatum scilicet Iesum, mitti in vterum Virginis, quasi non esset de substantia Virginis corpus eius assumptum: vel paruulum Iesum cum tabula litterarum, Ioan. 8. b. cum non didicerit ab homine. Item extremo iudicio aliqui apponunt B. Virginem & Baptistam orantes, quæ pingendi ratio videtur 21. de ciuit. Dei cap. 18. & 24. sapere damnatum ab Augustino dogma de damnandorum saluatione per preces & intercessionem sanctorum, & directè repugnare illi 13. quæst. 2. ex Hier. lib. 3. in 6. Galat. quod ex Hieronymo citare se dicit Gratianus, in præsenti sæculo scimus orationibus inuicem nos posse iuuari: cùm autẽ ante tribunal Christi Ezech. 14. venerimus, nec Iob nec Daniel nec Noë rogare posse pro quoquam, sed vnũquemque portare onus suum. Rursus Michaëlem archangelũ pingunt nonnulli cum libra, ponderantem in vna statera animã, in altera verò eius virtutes. ad stateram in qua est anima, appingunt diabolum qui eam conatur deprimere, quantum potest. In altera verò statera, Michaël signo suo crucis impedit conatum diaboli, & ex merito

pasio-

paſsionis & crucis Chriſti videtur aliquid illi ſtaterę ſuperaddere. Ex hac autem pictura facilè nonnulli colligerent, quod ij conſequantur vitam æternam, in quibus bona opera prępondrant malis, illi verò diabolo relinquantur in quibus mala bonis præponderant. Quale quid habere videtur apud Auguſtinum recentioris cuiuſdam hominis ſermo qui eſt primus in vigilia Pentecoſtes. Sic enim habet, Erit ibi ſine dubio cōpenſatio bonorum malorumq; & velut in ſtatera poſita vtraq; pars: quæ demerſerit illa ſibi eorum quò momentum vergitur operarium vendicabit. Si ergo malorum multitudo ſuperauerit, operarium ſuum pertrahit ad gehennam; ſi verò maiora fuerint opera bonorum, ſumma vi obſiſtent & repugnabunt malis, atque operatorem ſuum ad regionem viuorum ex ipſo etiam gehennæ confinio, conuocabunt. *Cap. 16. ſub finem.*

Præterea pingunt aliqui Ioannem Euangeliſtam ſponſum in Cana Galilææ: cùm tamen, vt Catharinus habet, minimè putādū ſit quod Ioannes ſponſus fuerit in eis nuptijs ad quas vocatus eſt Ieſus: ſic enim Dominus ſoluiſſet nuptias quas tamē venit honoratum & comprobatum, vt ſancti expoſitores rectè docent. Si autem ſoluiſſet, reprobationis nuptiarum potius argumentum dediſſet hæreticis. Huc etiam referri poteſt quod mater Zebedæorum Salôme cum filijs ſuis Iacobo & Ioanne Apoſtolis *Ioan. 2. Lib. 5. annot. in Caiet. Matth. 20.*

Marc. 10. ſtolis accedens ad Chriſtum, ſic pingatur acſi filios ſuos velut puerulos ad Chriſtum duceret. Ex hac enim pictura videtur bona deſumi argumentatio, Ecce Chriſtus pueros elegit in Apoſtolos, Hi enim erant duo Apoſtoli contra quos decem indignabantur. Quare ergo pueris non liceret dare beneficia? Ac poſtremò, quod Carolus Martellus magnus ille Brabantiæ Dux, Caroli Magni Imperatoris auus, pingatur à ſancto Ægidio manus impoſitionem ſiue abſolutionem accipiens: aut vt alia habet pictura, quod Angelus nunciet Carolo remiſsionem peccati ſui, adiecto carmine,

Ægidij merito Caroli peccata dimitto.

Iſtud videtur reſpondere hiſtoriæ ſancti Ægidij. In qua habetur quod Angelo reuelante ad preces S. Ægidij dimiſſum ſit Regi Francorum (qui quidem non erat Rex Franciæ, ſed protector tantùm & tutor, filius autem eius Pipinus regium nomen eſt conſecutus) facinus magnũ quod nulli auſus fuerit confiteri, ſi tamen deinceps ab illo deſiſteret. Adiunctum que fuiſſe in fine quod quiſquis ſanctum Ægidium pro quolibet commiſſo inuocaret, ſi ab illa perpetratione ceſſaret, dimiſſum ſibi proculdubio à Domino crederet. Sed cùm hiſtoria hac in parte aduerſetur Scripturæ ſacræ & traditioni Eccleſiæ, quæ exigunt ſacramenta-

lem abſolutionem, videtur etiam imago prædictam hiſtoriæ narrationem exprimens referenda inter eas quæ periculoſi erroris occaſionem rudibus præbent.

In corrigendis imaginum abuſibus nihil priuata authoritate attentandum, ſed zelus diſcretione eſt condiendus.

CAPVT XXIV.

SI quis autem parochus hæc attendendo, picturas & imagines prædictas in ſua Eccleſia abolere vellet, exemplo Ezechiæ Regis, qui ſerpentem æneum quem Moſes fecerat, *4.Reg.18.* confregit: is zelum quidem haberet, ſed non ſecundum ſcientiam. Hęc enim priuata autho- *Rom.10.* ritate & illegitimè & periculosè fierent. Nam inquiſitores fidei metas ſuas tranſiliunt, inuadendo Apoſtolicæ ſedis fines, cùm putant ſibi licere de quæſtionibus dubijs & obſcuris iudicium ferre, & pronunciare quod altera pars ad fidei regulam pertineat. Solius enim Apoſtolicæ Sedis eſt ambigua definire, & minus aperta declarare & toti Eccleſiæ præſcribere, ſic vt nullus hæreticus aut de hæreſi ſuſpectus pronunciari debeat, niſi ob dogma priùs clarè definitum non ab inquiſitoribus aut doctis ſcriptoribus aut celebribus Vniuerſitatibus, niſi forſitan Sedi Apoſtolicæ coope-

rãtibus, sed ab ipsa sede Apostolica. Quanto itaque magis priuatus homo alienos limites inuaderet si huiusmodi quid circa imagines attẽtaret? Præsertim cùm tam clarè scriptum reliquerit Synodus Tridentina, Quod si aliquis dubius aut difficilis abusus exstirpandus sit, vel omninò aliqua de ijs rebus grauior quæstio incidat, Episcopus antequam controuersiam dirimat Metropolitani & comprouincialium Episcoporum in Cõcilio Prouinciali sententiam expectet: ita tamen, vt nihil inconsulto sanctissimo Romano Pontifice nouum aut in Ecclesia hactenus inusitatum decernatur. Diligenter etiam animaduertenda est Gregorij admonitio, quam scripsit Sereno Episcopo Massiliensi, Perlatum ait, ad nos fuerat, quod inconsiderato zelo succensus, Sanctorum imagines sub hac quasi excusatione ne adorari debuissent, confregeris. Et quidem quia eas adorari vetuisses, omninò laudauimus; fregisse verò reprehendimus. Dic frater, à quo factum sacerdote aliquando auditum est quod fecisti? Si non aliud, vel illud te debuit reuocare, ne despectis alijs fratribus solum te sanctum & esse crederes sapientem. Magnopere à te qui inter gentes habitas attendi debuerat, ne recto zelo incautè succensus ferocibus animis scandalũ generares. Si zelum discretione condijsses, sine dubio & ea quæ intendebas salubriter obtinere & collectum gregẽ nõ dispergere, sed potius dispersum

Seß. 25.

Lib. 9. epist. 9.

ſum poteras congregare: vt paſtoris in te meritum nomen excelleret, non culpa diſperſoris incumberet. Hinc autem dum in hoc animi tui motus incautè nimis exſequeris, ita tuos ſcandalizaſſe filios perhiberis, vt maxima eorum pars à tua ſe communione ſuſpenderit. Quod ſi igitur prædictæ picturæ in prouinciali Synodo examinarentur, puto quod nulla earum quantumuis ſint raræ & incelebres, abolenda iudicaretur: tametſi in ponendis fortaſſis aliquid caſtigaretur. Omnibus enim modis cauendum eſt ſcandalum puſillorum & infirmorum, quorum infirmitas facilè hac abolitione turbaretur & læderetur, præſertim ſi accederet maledicentia hęreticorum qui cum Iuda vigilant. Hi enim, vt Iudas habet, non ille Scharioth, dominationem ſpernunt, maieſtatem & quæcunque ignorant, blaſphemant, Hi ſunt murmuratores, queruloſi, & nouiſsimi temporis illuſores. *Iudæ epiſt.*

Nullam periculoſi erroris imaginem haberi in Eccleſia.

CAPVT XXV.

ATque vt ad rem propius veniam: arbitror nullam prædictarum imaginum rudibus periculoſi erroris occaſionem præbere. Imò ne vnum quidē ex rudi populo ex prædictis imaginibus, occaſionem erroris in fide aut moribus accepiſſe. Et vt quàm maximè accepiſſet, *Cap. 16.*

nondum consequeretur imaginem, eam præbuisse, sed errorem eum salutari doctrina castigandum esse. Ceterum particulatim motas exemplorum difficultates in sequentibus libris conuenientiori vt arbitror ordine, dilucidabimus. Atque ex ijs animaduerti poterit quàm aliena sit Ecclesia à periculosi erroris imaginibus. Hoc igitur inculco, quod putem nullam imaginem periculosi erroris in Ecclesia haberi: atque ob id Concilium Tridentinũ nullã mẽtionem de imaginibus quæ iam habẽtur fecisse vbi de statuẽdis dicit, Ita vt nullæ falsi dogmatis imagines & rudibus periculosi erroris occasionem præbẽtes statuantur. Alioqui facilè adiecisset, Quæ autem statutæ sunt, aboleantur.

Dico autem, in Ecclesia nullam haberi periculosi erroris imaginem, quia apud hæreticos notum est multas haberi imagines hæreticas, vt eas quæ duo aut tria tantùm complectuntur sacramenta, blasphemas etiam in Catholicos, vt vbi monachos pingunt intrantes in ouile non per ostium, & vbi Romanum Pontificem orbis Christiani caput picturis faciunt aut meretricem Babylonicam aut Antichristum. Pagani etiam ausi fuerunt Deum nostrum pingere auribus asininis, altero pede vngulatum, librum gestantem & togatum, cum subscriptione, Deus Christianorum ononychitis, vt refert Tertullianus. Sed hæc extra Ecclesiam. Interim si quæ periculosi erroris imago in Ecclesia alicubi

In Apologetico, cap. 16

alicubi haberetur, ad eam pertineret quod præcedit, In has ſanctas & ſalutares obſeruationes ſi qui abuſus irrepſerint, eos prorſus aboleri ſancta Synodus vehementer cupit.

De imagine duodecim ſignorum quæ ante Ephemerides ponitur.

CAPVT XXVI.

PEnè exciderat mihi ea imago quam Medici noſtri ponere conſueuerunt ante Ephemerides ſuas, quæ vulgò Arabica voce Almanack dicuntur, niſi eam ad memoriam reuocaſſet generalis illa negatio quæ eſt in verbis cõcilij, Ita vt nullæ falſi dogmatis & periculoſi erroris ſtatuantur. Quare cùm B. Auguſtinus hanc ſuperſtitionis arguere videatur, libenter de ipſa aliquid dicam, ob honorẽ quem Medicis debeo, *Eccl.* 38. quamuis non ſit de numero ſacrarum imaginum. Verba itaque B. Auguſtini in libro de hæreſibus ad Quod-vult-Deum ſunt hæc: Aſtruũt *Hær.* 70. etiam [Priſcillianiſtæ] fatalibus ſtellis homines colligatos, ipſumq́; corpus noſtrum ſecundum duodecim ſigna cœli eſſe compoſitum, ſicut hi qui Mathematici vulgò appellantur, conſtituentes in capite arietem, Taurum in ceruice, geminos in humeris, cancrum in pectore, & cętera nominatim ſigna percurrẽtes, ad plantas vſque perueniunt quas piſcibus tribuunt; quod vltimum ſignum ab Aſtrologis nuncupatur. Hæc & alia fabuloſa, vana, ſacrilega, quæ per-

Epiſt. 93. cap. 14. ſequi longum eſt, hæreſis iſta contexit. De eodem Priſcillianiſtarum errore ſcribit Leo Magnus, ad S. Turibium Aſtoricẽſem in Hiſpania Epiſcopum, & Synodus Bracharẽſis 1. Canone 9. & 10. Sed in iſtorũ Patrũ verbis notãdum eſt, quod agãt contra Mathematicos qui fatalibus ſtellis homines colligatos aſſerũt. Fatũ dãnant, non autem ſobriã matheſim, aut illud Manilij:

Lib. 2. Aſtronomicõn. c. 1. *Ad Lunæ motum variant animalia corpus.*

Nihil itaque prædicti Patres peccauerunt contra eam ſententiam, qua Quinctiliano teſte Fabius Pictor ait, Felices futuras artes, ſi ſoli artifices de iis iudicarent. Omnes non dubito Fabij Pictoris ſententiam multùm approbauerint: ſed aliud eſt iudicare de arte Mathematica aut Pictoria, aliud verò de iis quæ aliũde ad has artes adiunguntur. De fato enim, de ſuperſtitione, de hæreſi & ſcandalo morũ, non eſt proprium iudiciũ penes Mathematicos aut pictores; ſed Theologorum eſt huiuſmodi abuſibus aut impietatibus, aliunde in bonam alioqui artem accerſitis reſiſtere, ac de eis iudicium ferre. Si quis autem nunquã in matheſi aut pingẽdi arte verſatus, de iis iudicare vellet quæ his artibus propria ſunt & peculiaria, ei meritò obijceretur quod celeberrimus pictor Apelles ſutori, Ne vltra crepidam ſutor iudicaret. Quod ab eo in prouerbium veniſſe, ſcribit Plinius Secundus in naturali Hiſtoria, libro 39. cap. 10.

Apud Eraſ. Adag. Cẽturia 6. cap. 16.

Puer.

Puerperium beatæ Virginis decumbentis & ægrotantis, non esse pingendum.

CAPVT XXVII.

SEd dum transire cupio ad eas imagines, quę errorem quidem continent sed non periculosum, impedior nonnihil per picturam beatissimæ Deiparæ in puerperio decumbentis. Dum enim eam exactiùs intueor, parū distare videtur à periculosi erroris imaginibus. Pallet è doloribus Virgo, sorbitiunculam puerperæ parant obstetrices. Ad quid ista? Cùm Deipara virgo Maria, sicut sine dolore benedictū suum filium peperit, ita nullos ex partu dolores reseruauerit. Et quod ad obstetrices attinet, quæ ex apocrypho libro, de infantia Saluatoris, desumptę sunt, Nulla, ait Hieronymus, obstetrix, nulla mulierculárum sedulitas intercessit: ipsa & mater & obstetrix fuit. Pannis (inquit Euangelista) inuoluit infantem, & collocauit eum in præsepio. Quare docti etiam viri vehementer hanc improbant picturam. Inter quos Ambrosius Catharinus & Henricus Luitenius. Catharinus certè sic ait: Vidi ego in nonnullis locis picturam B. Virginis, qua procumbens in lecto ostenditur quasi puerpera, quæ passa dolores ex ipso partu inualida & imbecillis reddita, corpus suum sustinere non queat. At hoc est iniuria in Christum & matrem. Quanquam aduersus

Contra Heluidiū. *Lucæ 1.* *In lib. de cultu imaginum.*

hanc Catholicam persuasionem Erasmus quæpiam effutiuerit, de quibus alibi scripsimus. Henricus verò Luitenius Mechliniensis Homil. in Natiuitatem Domini, ad illud, Et inclinauit eum in præsepio. Hoc, ait, mater non Ioseph præstitit, vt posteris Virginem peperisse certum sit. Quapropter ridendi sunt, qui Mariam virginem, dum ipsius puerperium depingunt aut sculpunt, lecto decumbentem effingunt, quasi more ægrotantium puerperarum, quæ cum dolore pariunt, obstetrice, lecto, culcitris, fomentis, & plurimis subsidijs indiguerit. Nam eo quid stultius? quid delirum magis? Verùm admodum probandæ sunt illæ picturæ Christi Natiuitatem repræsentantes, in quibus ipsa beata Virgo Maria complicatis manibus & flexis genibus ante paruulum suum filium, quasi jam in lucem editum, depingitur. Ipsum enim quem genuit, vt Ecclesia canit, adorauit. Inter Græcos quoque Theodorus Balsamon, dum exponit 82. canonem sextæ in Trullo Synodi, Eos inquit, malè facere arbitror, qui arcanam & salutarem Domini & Seruatoris nostri Iesu Christi generationem thoro stratam exprimũt. Eadem verò sexta Synodus partum Virginis absque vllo dolore confitens, acri correctioni subijcit eos qui postmodũ reperirentur in Natalitijs Christi coquentes similam & se hac mutuo donãtes, prætextu scilicet honoris secũdinarum impollutæ Virginis matris,

De Sanctorũ gloria, lib. 2.

In die Purificationis.

Can. 79.

tris. Nec docti tantum hanc puerperij imaginem improbant, sed multis quoq; plebeis ea displicet; quos nō vno sed pluribus locis approbare scio, quod Pastores sui puerperio isto sublato, aliam imaginē pro ea in altaribus collocarint. Et quid dicā de multis illis puluinaribus, quę in celebris cuiusdam ciuitatis annua supplicatione, capiti supponūtur beatissimæ Virginis in puerperio decūbentis? nisi quod rude illud & imperitum spectaculū, quod multis Catholicis risum excitat, hæreticis verò ad blasphemandū ora aperit, authoritate Episcopi eo loco nūc residentis ita emendandū sperem, vt posteris nullum relinquatur eius imperitiæ vestigiū. Quod igitur ad puerperium istud attinet: vbi consuétudo permittit, intra Natalē Domini & Purificationem B. Marię sabbato esum carnium, diligenter docendum est illud permitti ob lętitiam de nato Saluatore, non autem ob partum Virginis, quasi ea instar aliarum ex partu languens delicatioribus indiguerit cibis. Quéadmodum etiam, si quando historias & narrationes sacræ scripturæ figurari contigerit, docendus est populus non propterea diuinitatē figurari: sic vbi puerperium istud decumbentis Virginis adhuc relinquitur, instruatur populus, quod hęc imago non significet B. Virginem ex partu dolores aliquos puerperarū habuisse aut reseruasse, cui contrariū doceat Euangeliū sancti Lucæ, Isaiæ prophetia, & pleræque aliæ picturæ, sed quod signi-

Hessel. in 3. præceptum c. 15.
Syn. Trid. Sess. 25.

Luca 2.
Isaiæ 35. & 66.

ſignificet tantum beatam Virginem, quaſi cum alijs mulieribus ei eſſet in hoc opere ratio ſimilis, diebus deſignatis domi ſe cõtinuiſſe. Quod pulchrè expreſſum eſt apud Martyrẽ Cyprianum in ſermone de natiuitate Domini. Sacra Virgo genitrix eſt inquit, & obſtetrix, & deuotam dilectæ ſoboli exhibet clientelam: attrectat, amplectitur, iungit oſcula, porrigit mammam; totum negotium plenum gaudio, nullus dolor, nulla naturæ contumelia in puerperio. Pediſſequas ſubſtantia familiaris non patitur; mancipiorum obſequia ſumptus tenuis & inops menſa excludit. Nec locus ibi erat lauacris, quæ ſolẽt puerperis præparari, quippe nec aliqua naturę iniuria matrem Domini læſerat: quoniam ſine tormento peperit, quæ in conceptione caruit voluptate; & tamen conſuetudinem ſequens, vt legi ſatisfaceret, quaſi cum alijs mulieribus eſſet ei in hoc opere ratio ſimilis, diebus deſignatis recubuit, & depoſiti oneris laſsitudinem profeſſa, oblatæ quieti paruit, & in diebus ſeparationis non ſe à thoro Ioſeph qui eam nunquam tetigit, ſed ab ingreſſu tẽpli & cæteris quæ lex prohibebat, continuit.

Cap. 2. tom. 3.

Circa imagines & picturas, quæ errorem continent non periculoſum, quid tolerandum, cauendumque ſit. CAP. XXVIII.

ERrores porrò nonnullos eſſe in imaginibus qui tamen periculoſi non ſunt, nec negare poſſum,

possum, nec etiam miror. Cùm enim diabolus intelligat quantum ipse perdat per sacrarum imaginum vtilissimam inspectionem & venerationem, non mirum est eum omnibus modis ijsdem insidiari. Vnde, per negligentiam quæ mater est seu potius nouerca imperitiæ & ignorantiæ, facilè quædam irrepserunt. Appinguntur in recentioribus aliquot picturis Saluatori nostro crucem baiulanti asseres duo clauati, qui pedes eius ante & retro inter procedēdū offendūt & vulnerāt. Quod velut recens figmentum à doctis omnibus ignoratur. Latrones cum Christo crucifixos, clauis affixos fuisse patibulis eiusdem omnino formæ cum Saluatoris nostri patibulo, ex Rufino notum est & alijs qui de sanctæ Crucis inuentione scribunt. Pictores tamen funibus eos in diuersæ formæ patibulis ligant; sed hoc parum est. Maius verò quod quidam pingunt Christum aperto sepulchro resurrexisse, cùm eo clauso & obserato resurrexerit, sicut antea clauso matris vtero in hunc mūdum venerat. Item quod quidam pingant sanctam Deiparam Mariam inter eas quæ ibant ad vngendum Christum. Erronea item pictura est, & quidem nimis crassè, quæ exprimit Saluatorem coram patre suo orantem genibus flexis super patibulum crucis. Contra quam Gregorius Nazianzenus ait lib. 4. de Theologia, Paracletus Iesus non supplicantium seruorum more ante pedes patris pronus

Vltra medium.

pronus

pronus voluitur, eiusque genibus accidit. Apage hanc verè seruilem & spiritu indignam cogitationem. Neque enim hoc deposcere patris est, neque filij in se admittere. Orat quidem Christus Patrem, sed neque humiliando se, neque supplicãdo. Verùm introiuit in cœlum tanquam Pontifex in Sancta sanctorum per proprium sanguinem, vt appareat vultui Dei pro nobis. Ibi sui corporis ostensione flagitat, intercedit, interpellat, siue postulat pro nobis. Tres amici Iob, Eliphaz, Baldat, & Sophar, fuerunt Reges, vt est Tobiæ 2. non autẽ scurræ, aut viles aliqui homines, qui vt dolorem lenirent instrumentis musicis corã ipso psallebant, vt absurdè pictores pingunt. Fuerunt viri sapientissimi, vt ex eorum disputatione constat. Rursum aliquæ picturæ videntur originem suã habere ex Apocrypho libro de infantia Saluatoris, qui proteuãgelium sancti Iacobi inscribitur, & incipit: In historijs duodecim tribuũ Israël erat Ioachim diues valde; offerebatque Deo munera dupla. Habet enim istud figmentum, Ruben dixisse ad Ioachim, Non licet tibi offerre munus tuum quia semen in Israël non fecisti. Et ecce Ioachim venit cũ gregibus suis, & stabat Anna in porta; viditque Ioachim venientem cum gregibus suis, & accurrẽs appẽsa est collo eius dicẽs, Nunc cognosco quod Dominus Deus benedixit mihi vehementer, quia quæ eram sterilis in vtero habebo. De beata

Hessel. de inuoc. Sanctorum cap. 15.

quoque

quoque virgine Maria habet, quod triẽnis abducta ſit in templum Dei, in quo accepta purpura & cocco filauit: quod dixerit, Depone me ab aſina, quia quod in me eſt me vrget vt progrediatur. Ad Ioſeph verò pertinẽt iſta, Ioſeph abiecta ſecuri exijt. Et contradixit Ioſeph, Filios habeo, & ſum ſenex: ipſa autem eſt iuuencula. Item, Perquirebat obſtetricem. Similia leguntur in tractatu de natiuitate B. Mariæ apud Hieronymum. Rurſus in dialogo de paſsione Domini, qui titulum Anſelmi habet, quædam leguntur vulgò nota, quæ difficulter ex probatis authoribus confirmari poſſent. Qualia ſunt, Iacobus ſimillimus ſibi [Chriſto] erat. Deoſculabatur Maria brachiũ cum deponeretur. Exanimis facta fuit. Crux habuit quindecim pedes in longitudine. Petrus currens abſcondit ſe in lapide, qui vocatur Gallicantus. Quid igitur de huiuſmodi picturis eſt dicẽdũ? An poſthac non ſunt ſtatuendæ quia erroneæ ſunt? Dixit enim Concilium Tridentinũ, Nullas falſi dogmatis imagines ſtatuendas: verum dum non ſimpliciter dixit falſi dogmatis, ſed adiecit, & periculoſi erroris, ſatis clarè indicauit quid per falſum dogma intelligat, & quod ijs verbis nihil agat de imaginibus erroneis quidem, ſed non periculosè erroneis. De quibus tamen nunc aliquid dicendum eſt. Mihi itaque videtur (ſubijcio tamen ſentẽtiam meam aliorum correctioni) quod huiuſmodi

picturas

picturas non expediat tollere aut mutare, si quorundam infirmitas inde turbaretur, quamdiu authoritate prouincialis Synodi in particulari aliud non statuitur. Propter infirmos quædam toleremus & permittamus, sicut mater nostra Ecclesia quædam tolerat & permittit. In libris editis quàm multas opiniones tolerat Ecclesia? Tolerat Vitas patrum quas olim cum Concilio Gelasius reprobauit. Tolerat Legendam auream Iacobi de voragine, quam alij *plumbeam vocant. Hanc enim ait Melchior Canus, homo scripsit ferrei cordis, plumbei oris, animi certè parum seueri, & prudẽtis. Quæ verba sumpsit ex Ludouico Viue, lib. 1. de corruptis disciplinis. Multa tolerat in diuersis historijs iam edita, quæ sunt incerta, fabulosa, apocrypha, & nullam veri similitudinem habentia: cauens tamen ne ea in ecclesijs legãtur. Damnauerat Romana & vniuersalis inquisitio anno 59. sub Paulo 3. quicquid erat Erasmi Roterodami, Librum item inscriptum Abdiam, de vitis duodecim Apostolorũ, Opus imperfectũ in D. Matthæi Euangelium, D. Chrysostomo falsò attributum, Nicolai de Tudisco abbatis Panormitani tractatum pro consilio Basiliẽsi, Iacobi Almain librum contra Thomam à Vio, & similia quædam. Hęc tamen omnia, exceptis quibusdam libris Erasmi, permittit Index à deputatis Synodi Tridentinæ cofectus, & à Pio 4. comprobatus, vbi zelus prior ecclesiastica discre-

Dist. 15.

L. Villauincentio de stud. Theol.

Lib. 11. *de locis, c.* 6. *Sub finem.*

discretione conditur. Quare quod Ecclesia tolerat in libris, hoc etiam cum ea toleremus in picturis, quæ meritò à Patribus dictæ sunt simplicium scripturæ. Interim doceantur simplices quid ex huiusmodi imaginibus sit discendum, quid non discendum. Doceantur pictores & sculptores, vt saltem notabiliores & maioris momenti errores in statuendis euitent. Quod vtcunque facilè factu est, cùm notabiliores errores vix sint, nisi in imaginibus vtcunque raris. Docti verò & Ecclesiastici eas picturas non extendant, quas ipsi in alijs reprehendunt aut tolerant.

In picturis corrigendas aliquãdo esse non picturas quidem ipsas, sed earum significationes.

CAPVT XXIX.

INterim diligenter caueant ne ex priuato sensu aut iudicio aliquid erroris arguant quod non est manifestè erroneum.

Exemplum est in Iosepho. Is quod cum securi pingatur facilè crediderim sumptum esse ex libro de infantia Saluatoris: solēt enim concionatores, vt sanctus Vincentius & alij, eum in suis sacris concionibus citare. Sed habeat sanè originem suam ex Apocrypho scripto quod hoc potius fabrile instrumẽtum elegerint quã aliud ad significãdum Iosephum fuisse fabrum; non tamen inde sequitur picturam hanc manifestè erroneam esse, aut etiam apocrypham.

Initio libri 3. in Lucã. Securis etiam meminit Ambrosius dum explicat Ioseph fabrum, fuisse typum patris cœlestis qui etiam faber est; & quod nõ plus hîc significetur quàm Iosephũ fuisse fabrum iuxta Euangelium, & fabrũ quidem lignariũ iuxta communiorem sententiam. *Matth. 13. Marc 6. Luc. 4.* Aliquando verò in picturis corrigẽdæ sunt non ipsæ picturæ, sed earum significatio. Sic quod idẽ S. Iosephus pingatur quandoque cũ virente ramusculo in manu, sumpserunt pictores ex tractatu de natiuitate B. Mariæ, qui est in operibus Hieronymi, ex quo & alia quædam habent. Sed cùm docti sciant fabulosum esse hunc tractatum, & Hieronymo indignum, prout scriptores quidam eruditissimè annotarunt, & res ipsa loquitur: *Canus l. 11. cap. 6. reg. 1 Sixtus lib. 2 Bibliothecæ sacræ.* dici potest per hunc ramusculum nõ esse intelligendum id quod pictores ex prædicta fabula intenderunt; sed referendum eum esse vt significet virginitatem Ioseph: nam vt ex virginali coniugio virgo filius nasceretur, etiã ipsum Ioseph semper virginem fuisse, verisimile est. De quo beatissimus Hieronymus cõtra Heluidiũ. Neque ego vnquã aliter intellexi hũc ramum, iuxta illud quod de sancta Brigida scribit Beda, Cùm lignum altaris in testimonium virginitatis tetigisset, viride factũ est. *Kalendis Febr.* Postea tamen animaduerti ex tractatu allegato, quod pictores aliud intenderint. Gerson Cancellarius etsi fateatur seniũ Iosephi desumptum esse ex apocrypho libro de infantia Saluatoris, idque mul- *Serm. de natiuit. Mar.*

tum

tum improbet: alibi tamen hanc picturam benignè interpretando aliò refert dum ait,

Ergo Ioseph reputasse senem, fecere seniles In Iosep. dist. 5.
In se virtutes; vel neu carnalis haberet
Suspicio de te quicquam carnale Maria.

Non igitur quæcunque picturæ ex apocryphis libris suam habẽt originem, manifestè erroneæ sunt censendę. Nam quarundã significatio aliò referri potest, vt iam dictum est. Nihil autem mirum est Gersonem senium Iosephi, quem constat ante mortẽ Saluatoris nostri aut paullò post obijsse, non ad annos referre, sed ad mores detorquere, cùm in natali huius Confessoris ab Ecclesia legatur, Senectus venerabilis est Sap. 4. non diuturna, neque annorum numero computata. Cani autẽ sunt sensus hominis, & ætas senectutis, vita immaculata. Neque verò & hoc admirationem habet, significationẽ picturarum mutari, cùm etiam vocum interpretatio aliquando castigetur. Vnde cum Dñicum diem *barbaries solis diẽ vocitare consueuerat, Christiani Imperatores nõ omnino refugerũt hanc locutionẽ. Theodosius enim & Arcadius inter ferias nominãt solis dies, quos maiores, Dominicos ritè dixere: sed solis diẽ dicendo respexerunt ad solẽ iustitię. Monuerat enim Constantinus Magnus, sicut est apud Eusebiũ, vt diem Dominicam precibus conueniẽtem, & maximè salutarem, ab eo nomẽ duxisse existimarent

Gre. Turo. lib. 3. hist. c 15. Cod. de ferijs.

De laudibus Constant.

qui eſt lucis, vitæ, immortalitatis & omnis boni auctor. Rurſus non eſt neceſſe ſemper ſignificationem mutare; nam quædam ex apocryphis ſumpta aliunde habent probabilitatem.

Multa in picturis & imaginibus eſſe toleranda, quæ probabilia ſunt apud doctos quoſdam aut vulgum. CAP. XXX.

QVòd ſi errores quidam minus periculoſi & minoris momenti rectè tolerentur in imaginibus; ſatis ex eo conſtare poteſt non facilè contradicendum eſſe ijs picturis, quę communi quodã conſenſu receptæ ſunt, aut ex populari & ſimplici deuotione pinguntur, etiamſi probabiliter tantùm à doctis quibuſdam defendãtur aut à ſimplici populo plauſibiliter acceptatæ ſunt.

De modo orandi. Nimio enim & planè erroneo impetu ſcripſit Eraſmus, Nunc in templis videmus tot fabulas, ac nænias depictas, vt, Septem lapſus Domini Ieſu, ſeptem gladios Virginis, aut eiuſdem tria vota, aliaque id genus inania cõmenta. Vbi turpiter à ſeipſo diſſentit. Alibi enim *Epiſtolarum lib. 25* agens de picturis, & earum crebritate, ſcribit Iacobo Sadoleto Epiſcopo Carpentoractenſi, quod prudenter ab eo admonitus ſit, ne nimis acriter obſiſteret popularibus ſtudijs in his quę licet non ſint abſolutę pietatis, tamen non ſunt cum impietate coniuncta. Sed quod diximus exemplis declaremus.

Adam

Adam primus omnium parens qualem fructum ligni comederit non est certum. Isidorus Pelusiota dicit in epistola; A maioribus nostris nobis traditum est arborē transgressionis Adami ficum fuisse. Idemque putant Gennadius & Theodoretus ab Aloysio in catena citati. Verū cùm alij istam traditionem ignorent, malunt non minori probabilitate pulchrā malum appingere arbori sciētiæ boni & mali: non quòd asserere velint huiusmodi fuisse fructū de quo comedit Adam, sed quia æquè incertum est an ficum comederit, ideo malunt appingere fructum & delectabiliorem & communiorem, ac in genere magis quàm in specie: vt nihil aliud significare velint, quàm quod Adam comederit de fructu ligni qui secūdum probabiliorem nobis coniecturam fuit pulchrū & delectabile pomum vel malum. Et vt à primo Adam ad secundū transeamus. Habet Dominicę passionis Historia, Imposuerunt Simoni cuidam Cyrenensi crucem portare post Iesum: nō est autem omnino certum, an hîc significetur Simonem cum Christo tulisse crucem retro eundo; an verò significetur post Iesum fatigatum, ablatam ab humeris eius crucem portasse. Posteriorem hanc sententiam amplexi sunt Hieronymus in 27. Matt. Leo sermone 8. de Passione, & Theophylactus in Euangelistas. Priorem verò expositionem videtur Ambrosius habere in 23. Luc. & quibusdā recentioribus magis arridet. Vnde

Super Genesin.

Lucæ 23.

inter eos Franciſcus Polygranus ait; Ne ergo deficeret, hunc hominem adegerunt ferre crucem poſt ipſum: non quod omnino exonerarint ipſum, ſed quia facilius duo portant quod vni fuerat graue. Neutiquam certè perſuaſum habeo Chriſtũ hanc crucem, cui noſtra adiunxerat crimina, vel vnquã depoſuiſſe. Cùm ergo neutra ſentẽtia ſit reprehendenda, vtraq; verò probabilis aut vero non abſimilis, conſequitur nec antiquas eas picturas reprehendẽdas eſſe in quibus Chriſtus pingitur crucem baiulare ante ferens caudã crucis. Nec etiã eas quæ nunc frequẽtiores ſunt, vbi Chriſtus inuerſo modo crucẽ fert, caudã crucis portãte Simone Cyreneo.

De eodem argumento. CAP. XXXI.

SEd quod noſtri eſt inſtituti pluribus exemplis proſequamur. Imago Chriſti ſuper petram ſedentis quę vtcunque frequens eſt in Eccleſiis, non habet teſtimonium in Scriptura ſacra: non dubito tamen quin alicunde * & piè, & probabiliter ſit deſumpta.

Vide Henric. Herpiũ ſer. 52.

Chriſtus in quibuſdã antiquis picturis pendet in cruce lãguidus; languidi ſunt enim morientes; in poſterioribus tamẽ imaginibus non minori probabilitate expanſus pingitur dicente pſalmiſta, Dinumerauerunt omnia oſſa mea.

Pſal. 21.

Imago Deiparæ oſtendentis filio ſuo vbera, deſumpta eſt ex verbis S. Bernardi quæ ex ſermonibus eius frequenter citari ſolent, O homo ſecu-

ſecurum habes acceſſum ad Deum, vbi mater ante filium, filius ante patrem. Mater oſtendit filio pectus & vbera; filius oſtendit patri latus & vulnera: Ibi non poteſt eſſe vlla repulſa vbi tot ſunt charitatis inſignia. Verùm ſicut figuratè intelligo verba Bernardi, ſic imaginem ex eis verbis deſumptam intelligendam arbitror.

Rurſus de beata Virgine Deipara omni laude veneranda quædã magis ex populari & ſimplici deuotione pinguntur, quàm ex ſolidis vel Scripturis vel Patrum teſtimonijs: vt, quod ceciderit ſub cruce, quod Chriſtum conſpiciens baiulantem crucem, deliquium paſſa ſit, quod eum de cruce poſitum in ſinum & brachia ſuſceperit, quod ſepulturam eius diligẽter obſeruauerit, denique quod Chriſtus ei primò apparuerit. Sic etiam ex ſimplici & populari deuotione pingũtur ſeptem dolores & ſeptem gaudia Mariæ Virginis.

Item vulnera Chriſti per figuras pedum, manuum & cordis abſciſſorũ: non quidem contra ſcripturã, Os non cõminuetis in eo (nam pictura hæc nõ ſignificat Chriſto os eſſe cõminutum aut abſciſſum) ſed popularis & Deo nõ ingrata ſimplicitas, ita ſibi proponit ſingularẽ meditationẽ erga quinque benedicta Chriſti vulnera. *Ioan.* 19. *Exod.* 12.

De eadem re. CAP. XXXII.

SVnt præterea & aliæ picturæ de beata Maria, de Ioſeph, de Anna & Ioachim, quæ de-

ſumptæ ſunt ex libro apocrypho, de ortu Mariæ, aut de infantia Saluatoris: & tamẽ, vt Dionyſius Carthuſianus annotauit, multa ſunt in illo libello quę probabiliter vera cẽſentur, quia à viris ſanctis & eruditis, vt Epiphanio & alijs, recitantur, & vera ferũtur. Sunt item & hiſtoriæ quædã Sanctorum, quę potius recenſeri debent inter eas quę probabiles ſunt aut vero non abſimiles, quàm inter eas quæ certã, irrefragabilem aut grauem habent auctoritatẽ: & tamen cùm ex eis quædã cum veneratione in Eccleſia vbique legantur, ſatis ſuperque manifeſtum eſt eadem etiam in picturis & imaginibus venerabiliter relinquenda eſſe. Ac poſtremò quidem non improbabiliter ad imaginem hominis morientis, alicubi diabolus appingitur habens iram magnam, ſciens quòd modicum tempus habet. Nam etſi aduerſarius noſter occaſiones per omnem vitam quærat & captet, vt deuorare animas noſtras quoquo modo poſsit: nullum tamen tempus eſt quo vehementiùs ille omnes ſuæ verſutiæ neruos intendat ad perdẽdos nos penitus, & à fiducia etiam ſi poſsit diuinæ miſericordię deturbãdos, quàm cùm impendere nobis exitum vitæ proſpicit. Hinc Gregorius, Ait Chriſtus, Venit enim princeps huius mundi & in me non habet quicquam. Vnde curandum nobis eſt, & magnis quotidie fletibus cogitandum, quàm rabidus, quàm terribilis, ſua in in nobis opera requirens in

De Maria lib. 1. tract. 8. & 12. to. 1.

Apoc. 12.
Concil. Trident. ſeſſ. 14. de vnctione.

Hom. 39. in Euang.
Ioan. 14.

die nostri exitus princeps huius mundi veniat, si etiam ad Deum carne morientem venit; & in illo aliquid quæsiuit in quo suum inuenire nihil potuit.

Seuerus quoque Sulpicius refert de S. Martino, quod moriens diabolo dixerit, quem videbat prope asistere, Quid hic astas cruenta bestia? Nihil in me funestè reperies, Abrahę me sinus recipiet. Ex quo inferebat S. Seuerinus Coloniensis ciuitatis Episcopus, Quid ergo de nobis peccatoribus erit, si tantum sacerdotem voluit pars iniqua nocere? Lege de his Bernardi sermonem 7. in Psal. 90. & Io. Chrysostomi homiliam 25. in Mathæum.

Superstitionem omnem tollendam esse in sacrarum imaginum circumgestatione.

CAPVT XXXIII.

PORRÒ superstitionem vt omni in re, sic & in sacrarum imaginum vsu vitandam esse, nemo negare potest. Est enim superstitio periculosus error, & clara sunt verba synodi Tridentinæ; Omnis superstitio in Sanctorum inuocatione, reliquiarum veneratione, & imaginum sacro vsu, tollatur. Vnde liquet Catholicã Christi Ecclesiam legitimum duntaxat imaginum vsum probare; impium abusum improbare: nõ vanam superstitionem, aut immodicũ cultum laudare, sed corrigere: atque cum D. Augustino malos incautosque filios hac in

Dn. Lindanus apologetici to. 2. cap 8.

Lib. de religio.

parte vel leuiſsmè peccantes reprehendere & caſtigare. Quemadmodum præclaro exemplo Reuerendiſs. DDñ. & illuſtres Principes, Maximilianus à Bergis Archiepiſcopus Cameracenſis & Gerardus à Groesbeeck Epiſcopus Leodienſis, Theologorum Louanien. cõſilio, peregrinationem illam (& proceſsionem) D. Virginis ad VVaufriã inſtaurarunt: ſuperſtitioſisque reſectis, legitimo ſuo vſui iam dudum vindicarunt. Sic ante multa ſæcula Collyridianas mulieres damnauit Eccleſia, quæ currũ ſiue ſellam quadratam ornantes, expanſo ſuper ipſum linteo, in illuſtri die quadam anni panẽ proponebant & offerebant Mariæ coram eius imagine. Contra quod ſimulacrificij ſtudium ſcripſit Epiphanius Conſtantienſis Epiſcopus in libri ſecundi tomo 2. contra hęreſes. Igitur abolendus eſt abuſus ille ter execrandus tãetſi nõdum locis quibuſdam abolitus, vt ſcilicet D. Pauli ac ſancti Vrbani imagines in profluentem conijciantur, ſi forſan eorum dies feſtiui inciderint in pluuium cœlum aut fœdam tempeſtatẽ, maximè ſi in die cõuerſionis Pauli hoc accidat. Scripſit in regno Nauarræ, librum de ſuperſtitionibus, Martinus de Arles Archidiaconus Pãpilonenſis, qui in Oceano Iuris & alibi exſtat. Cuius operis, Doct. Nauarrus cum laude meminit, contra eos qui tempore ſiccitatis imaginem ſancti Petri aut corpus ſanctæ Feliciæ (ſiue Felicianæ) Labiani, ad orã fluminis

Hær. 79.

Dñ. Fred. Scenkius Archiepiſcopus Vltra. de imag. c. 13.

De orat. & hor. c. 6.

minis processionaliter ducunt, & submergunt vel submergere attentant, inde sperãtes sortiri suum speratum effectum intra 24. horas. Et, ne quis pro his obijciat historiã Euagrij: Imaginé quidem Christi aqua asperserunt Edesseni, sed ex magna fide procul ab omni superstitione. Eam enim aquam contactu sanctificatam proijciebant in struem lignorum ab hostibus positam, sperantes ita diuinitus liberari. Quod & factum est, Deo tunc in struem illam ignem immittente. Simili pietate patres monasterij in scopulo, cùm puteum in magnam altitudinem effodissent nec aquam inuenirent, imaginé abbatis Theodosij in puteum demiserunt, vt per ipsum Deus aquam daret: & mox aqua dimidium putei impleuit. Testis est Ioannes Ebiratus, in prato spirituali. Est & alicubi mos, vt agricolæ statis diebus Diuorum imagines inconditis clamoribus rusticoque strepitu per agros, arua, sata, prataque baiulantes & circumferentes, hinc magnum sibi spondeant prouentum, credantque solum illud maligniùs responsurum, quòd huiusmodi non exceperit Diuorum gestationem. Quos igitur imagines circumferre iuuat, vtantur modestia & religione Christiana citra superstitionis & insolentiæ notam. Nos enim non dubitamus quin Deus inter sanctos suos habeat peculiares pro pluuia impetranda patronos. Qualis est Brundusij S. Theodorus martyr, cuius adustum

L.4.c.26.

Cap.18.

Ited. ibidem.

De laudibus sanctorum sermone 40. aduſtum corpus, vt ſcribit Robertus de Licio Epiſcopus Aquinas, cum proceſsionibus & Litanijs honoratur & ſæpe eodem die pluuia de cœlo deſcendit. Sed ſi quid admiſceatur falſæ religionis, id epiſcopi auctoritate corrigendum eſt.

Imaginum in ſupplicatione circumgeſtatio à ſuperſtitione contra hæreticos defenditur.

CAPVT XXXIV.

QVod autem maiores noſtri in ſupplicationibus ſuis omni pietate pleniſsimis ſacras imagines circumgeſtauerint, patet ex Beda in hiſtoria Gentis ſuæ, qui in libro 1. ſcribit Au- *Cap. 25.* guſtinum & ſocios eius, viros (vt fertur) ferme quadraginta veniſſe ad Edilbertum regem Cãtiorum (ſiue Cantuariorum) non dæmoniaca, ſed diuina virtute prȩditos, crucem pro vexillo ferentes argenteam & imaginem Domini Saluatoris in tabula depictam: litaniasque canentes pro ſua, ſimul & eorum propter quos & ad quos venerant ſalute æterna. Rurſus, ſcribit eos Dorouernenſi ciuitati appropinquantes, more ſuo cum cruce ſancta & imagine magni regis Domini noſtri Ieſu Chriſti litaniam conſona voce modulatos eſſe. Apparet etiam ex Chryſoſtomo, dum meminit lȩtiſsimæ apud Antiòchenos proceſsionis, quod aliqua martyris memoria circumferebatur quam omnes in proceſsione ſequebantur, ſiue ea imago fuerit ſi-

rit siue reliquiæ eius. Dicit enim, In omnem partem ciuitatis hoc honesto duce vos circumagente; nos inuitos infirmitas domi manere cogebat. His accedat, quod in circumgestatione arcę Dei (ad cuius portationem mirabilia operatus est Dominus) circumferebantur etiã imagines Angelorum, Surrexit enim Dauid & abijt, & vniuersus populus qui erãt cum eo de viris Iuda vt adducerent arcã Dei: super quã inuocatũ est nomen Domini exercituũ sedentis in Cherubin super eam. Dauid autem & omnis Israël ludebãt corã Domino in omnibus lignis fabrefactis & citharis & lyris & tympanis & sistris & cymbalis. Quare desinãt hæretici nobis obijcere ex Baruch, Sine pedibus in humeris portãtur: cũ id de idolis, siue falsis dijs ab eo dictum sit. De modo agendi Processiones scripsit opusculum Dionysius Carthusianus.

Hom. 19. ad Antioch. in initio.
Ios. 3. 6.
1. Reg. 4. 56.
2. Reg. 6. a.
Baruc. 6.
Tom. 1.

De superstitionibus cauẽdis vlterius differitur.

CAPVT XXXV.

CEterùm ait Gregorius decimus, detestabilem abusum horrendæ indeuotionis illorum qui crucis beatę Marię virginis, aliorũque sanctorum imagines seu statuas irreuerẽti ausu tractantes eas in aggrauationem cessationis à diuinis, prosternũt in terrã, & vrticis spinisque supponũt, penitus reprobãtes, aliquid tale fieri de cętero districtiùs prohibemus: statuẽtes vt in eos qui contra fecerint, vltrix procedat dura

In 6. de officio ordinarij cap. 2.

dura sententia, quæ delinquẽtes sic puniat grauiter, quòd alios à similium præsumptione cõpescat. Sed omnium scelera ifsimè peccãt malefici, venefici & sagæ, ad incãtationes, veneficia & alia id genus horrẽda, sacris imaginibus abutẽtes. Sed quæ legalibus canonicisq; pœnis fuerint expianda. Neque minus peccauit, qui imaginem (quãuis non sacrã) carbone in regula pictam baptizauit, sub nomine puellę quam in sui amorem illicere volebat. Cõtra quẽ scripsit ad Officialem Tornacẽsem Egidius Carlerius Decanus Cameracensis. Postremò sicut Synodus Cameracensis sub Maximiliano Archiepiscopo primo celebrata, abominandam dicit esse vanitatem & superstitionem eorum qui certò pollicentur non ex hac vita migraturos sine pœnitentia & sacramentis, qui hũc illũmve ex diuis coluerint: sic etiam vanissimę superstitionis arguendum est, si quid tale sacris imaginibus alicubi subscriptum habeatur. Valeant igitur de Christoporo carmina:

Fr. Scens. de imag. cap. 13.

In sporta fragment.

De sanctis cap. 6.

Christophore sancte virtutes sunt tibi tantæ,
Qui te mane vident, nocturno tempore rident.

Et,

Christophori sancti speciem quicunque tuetur.
Ista nempe die non morte mala morietur.

Item,

Christophorum videas, postea tutus eas.

Citra

Citra superstitionem vnam Sancti imaginem præ alia eiusdem celebriorem esse: neque hîc audiendos esse hæreticos.

CAPVT XXXVI.

VErùm quòd memoria Sanctorum quibusdam locis in solenniori habeatur honore quàm alibi, non debuit â sectarijs quibusdam trahi in argumentum idololatrię & superstitionis, sed potius diuinę beneficētiæ, quę (sicut experientia abundè testatur) magis vno loco mirabilem se ostendit in sanctis, quàm alio. Cuius si rationem quæras, dico verbis Augustini, Vbique quidem Deus est & nullo continetur vel includitur loco, qui cōdidit omnia: & eum â veris adoratoribus in spiritu & veritate oportet adorari, vt in occulto exaudiens, in occulto etiam iustificet & coronet. Veruntamē ad ista quę hominibus visibiliter nota sunt, quis potest eius consilium perscrutari, quare in alijs locis hęc miracula fiāt, in alijs non fiant. Et postea: Non in omnibus memorijs Sanctorū ista fieri voluit ille, qui diuidit propria vnicuique prout vult. Refert istud August. ad inscrutabile Dei iudiciū, qui sicut nō in omnibus Sāctis dedit eādē gratiā, ita nō in omnibus locis per eundē Sanctū pariformiter operari decreuit. Sicut cùm in terris videretur, in Capharnaum multa miracula fecit quæ in Nazareth operari noluit, ipse qui

Epist. 137. *Ioan. 4.* *1. Cor. 12.* *Lucæ 4.*

ipſe qui non propter locum gentem, ſed pro-
2. Mach. 5. pter gentem locũ elegit. Igitur loca locis præponuntur, vt ex ipſorum locorum admonitione maior affectus exſurgat ad acuendam charitatem, & in illos quos imitari poſcimus & in illum quo adiuuãte poſſumus. Vt meritò Synodus Gangrenſis dixerit, Si quis ſuperbiæ vſus affectu, conuentus abominatur qui ad confeſſiones martyrũ celebrantur, & miniſteria quæ in eis fiunt ſimul cum eorum memorijs execratur, anáthema ſit. Plura contra impietatem huius, & ſimilium aſſertionum, afferẽda eſſent, ſed dixi in initio libri ſecundi me de imaginibus non ſcripturum contra hæreticos. Vbi tamen quòd nec iſta prorſus intacta reliquerint; particularia quædã ab eis notata, in quibus Catholici ſimpliciores facilè decepti laberentur, nõ præteribo: quòd hæc ſpeciatim ad noſtrum inſtitutum pertineant. Ceterum blaſphemias eorum contra omnes ſacras imagines earumq; multiplicem honorem prætereo: quòd à multis præſentis Eccleſię Doctoribus, vt antiquiores pręteream, ſint refutatæ, quodque iam ante præfatus ſum me de abuſibus & ſignificationibus non ad hæreticos, ſed rudes catholicos ſcripturum. Alioquin quis finis foret, ſi nobis contra impura hęreticorum ora clamãdum foret, pro legitimo imaginũ vſu. Deinde nimis longa foret iſta tractatio. Nam in permultis nos circa earum vſum ſuperſtitionis & idolo-

Aug. 20. cõtra Faustum c. 21.

Can. 20.

Lege Apologeticum Lindani & ſ.

latriæ

latriæ accuſare non verentur: imò verò eo malitia quorundam proceſsit, vt etiam rideant circumgeſtationem ſacroſanctæ Euchariſtiæ, & honorem quem Catholici tremendo Sacramento impendimus dum circumfertur. Sic 2. Reg. 6.
non ſolum imitãtur Michol quæ Dauidem de- 1. Par. 15.
ridebat ſaltantem ante arcam Dei, ſed impietate multum ſuperãt. Ipſa enim Dauidem lino indutum & arcam deducentem cum iubilo & ſaltu deſpexit in corde ſuo: hi verò etiam ſannis & mendacijs impetũt in ſupplicatione honorantes Dominum Deum ſuum. Sed qui iam nolunt flectere genua Euchariſtię, vel inuiti ea flectent in die iudicij, iuxta Apoſtolũ: Omnes Rom. 14.
ſtabimus ante tribunal Chriſti: ſcriptum eſt Eſa. 45.
enim, Viuo ego, dicit Dominus, quoniam mihi flectetur omne genu. Ex his nonnulli ob vigeſimum caput Exodi, damnant omnem vſum imaginum: at Michol ne in veteri qui- 1. Reg. 19.
dem lege eas damnauit, ſed ſtatuam cum pilis caprarum ad caput pro Dauide in lecto poſuit, vt eum à Saule ſaluaret.

Laſciuiam omnem vitandam eſſe in ſacris imaginibus

CAPVT XXXVII.

QVod ad laſciuiam attinet picturarum: ſic de ea ſtatuit noſtri temporis OEcumenica Synodus, Omnis denique laſciuia vitetur, ita Seſſ. 25.
vt procaci venuſtate imagines non pingantur

 nec or-

nec ornentur. Tanta circa hæc diligentia & cura adhibeatur, vt nihil inordinatum aut præpostere & tumultuarie accommodatum, nihil prophanum nihilque inhonestũ appareat; cùm domum Dei deceat sanctitudo. Vt ergo sacris Diuorũ imaginibus honor & veneratio maior impendatur, oportet eas sic depingi, sculpi & effigiari, vt quosdam velut igniculos in hominum pectoribus succendant: omni leuitatis atque lasciuiæ, quod contuentium oculos offendere queat, offendiculo sublato. Visæ quandoque sunt in locis vbi non decuit Diuorum imagines, viuentium adhuc hominum ora vultusque referre, vt hoc vmbratico velamento illorum quos amabant effigie pascerent oculos. Hic fucus eliminari prohiberique debet, velut pestiferum illecebrosæ cogitationis irritamentum. Nam ad hunc modum imaginibus abuti nefarium est.

Psal. 92. Fred. Scinc. de imag. cap. 12. 13.

Hac sanè de causa etiam gentes irrisit Clemens Alexandrinus. Praxiteles, inquit, vt declarat Posidippus in libro de Cnidio, Veneris Cnidiæ construens imaginem, fecit eam formæ similem Cratinæ quam amabat, vt adorarent miseri amicam Praxitelis. Cùm floreret autem Phryne meretrix Thespiaca, pictores omnes imitabantur Veneris imaginẽ ad Phrynes pulchritudinem. Sicut rursus lapicidę quoque Mercurios effingebãt Athenis ad Alcibiadem. Restat nunc tuum adhiberi iudicium, si

Orat. ad Gentes.

velis etiam adorare meretrices? Arnobius Afer, qui anno 300. vixit, (scribit enim libro 1. Trecenti sunt anni ferme, minus vel plus aliquid, ex quo cœpimus esse Christiani & terrarum in orbe censeri) is non minori elegantia idem annotat. Quid ego, inquit, dijs datas falces & fuscinas rideo? quid cornua, malleos & galeros? cùm simulachra quędam sciam certorũ esse hominum formas & infamium lineaméta meretricum. Deinde idem prosequitur ijsdem fere exemplis quibus Clemens presbyter.

Libro 6. aduersus Gentes.

Dedit autem non immeritò olim lasciuiæ suę pœnas pictor quidam quòd Saluatoré ad similitudinem Iouis pingere præsumsisset. Arefacta est enim manus eius. Quem tamen postea peccatum suum confessum sanauit Gennadius Patriarcha, vt refert Nicephorus historiæ Ecclesiasticæ libro vnico An. 463. Summa itaque diligentia adlaborandum est ab ijs qui populo præsunt, ne ea figura, habitu atque ornatu imagines oculis ingerantur, vt non ad pietatem homines informent sed potius ad libidinem, superbiam, curiositatem, aliaque vitia nos prouocent: sicque calumniæ & blasphemiæ locus relinquatur hæreticis, qui vndiquaque quærunt calumniæ & blasphemiæ occasiones. Pulcrè sanè scribit Quinctinus Heduus ad canonem 20. Synodi Gangrensis, Infames & voluptuosæ picturæ, nullo debent in Christianorum loco videri, qualibus tamẽ nunc princi-

Et Theodorus lector lib. 1.

pum priuatorumque putant hortos & ædes ornari: ne templis quidem nostris ab hac turpitudine liberis. Quodque detestabilius est, in figurandis ipsis diuorum imaginibus lasciuire non verētur pictores: vt in sacerrima Θεοτόκῳ virgine pingenda, in lugente vel pœnitente Magdalena, sanctisque ceteris mulieribus, aut virginibus efformandis. Et quod omnibus est execrabilius blasphemijs, ineffabile cœnę Dominicæ mysteriū graphidè plerumque sic redditur, vt ab azotorum sympofio distare non videatur. Eadē est admonitio Francisci Horantij in locis catholicis contra Caluinum scriptis, l. 2. c. 27. Imagines, ait, Christi meminerimus completæ honestatis ac religionis, non perditi luxus exemplaria esse. Quare omni pudore & verecundia adspersas esse magnopere cōuenit. Quid commune Virgini sanctissimæ, pudicitiæ numeris omnibus perfectæ atque expletæ, cum ornatu illo penè dixerim meretriceo? quid sanctis martyribus, Christique Confessoribus, cum plus quàm profano apparatu?

Prophana non esse sacris imaginibus admiscenda, nec in templis, nec in monasterijs.

CAPVT XXXVIII.

IAm verò & hoc notatu dignum est, quod Tridentina Synodus subiungit: Nihil prophanum, nihilque inhonestum appareat cùm

domum

domum Dei deceat ſanctitudo : contra eos qui *Pſal.* 92.
in Eccleſijs prophana ſacris admiſcēt. Quorum
etiam temerarios auſus retundit Septima Syn- *Act.* 4.
odus, citans beati patris Nili ad Olympiodo-
rum proconſulem epiſtolam, in qua ſic ſcribitur. Scribis mihi num decorum putem, cùm in animo habeas fani ædificationem in honorem ſanctorum Martyrum, eiuſque qui per eorum teſtata certamina, labores & ſudores prædicatus eſt Chriſtus, vt imagines in ſacro loco omnigenarum animantium per parietes vndique fieri cures; has quidem à dextra parte, illas verò à ſiniſtris : quò ſpectatores per terram caſſes, apud eoſque lepores & capreas, circumcurſantes venatores fugiētia animalia velociter cùm canibus inſequentes videant : In mari verò emiſſa retia, omneque genus piſcium captum, in terramque piſcatorum manibus eductum. Prçterea, ex gypſo omne id quod oculos paſcere poteſt effectum, idque in domo Dei cōtemplētur. Nequaquam, ſed in vulgari domo mille cruces figi, quam hiſtorias auium, iumentorum & ſerpentium germinumque malim. Ego verò ad ſcripta ſic reſpondeo, puerile plane eſſe & ſtultum, eiuſcemodi rebus oculos fidelium faſcinare velle.

Beatiſſ. autem Bernardus vehemens eſt in reprehēdendo in monaſterijs etiam ſumptuoſas & curioſas depictiones. Sic enim habet *Sub finem.*
Apologia eius ad Gulielmū Abbatem S. Theo-

dorici, Omitto oratoriorum immenſas altitudines, immoderatas longitudines, ſuperuacuas latitudines, ſumptuoſas depolitiones, curioſas depictiones: quæ dum orantium in ſe retorquent aſpectum, impediunt & affectũ: & mihi quodam modo repræſentant antiquum ritum Iudęorum. Sed eſto, fiant hęc ad honorem Dei; illud autem interrogo, monachus monachos, quod in gentilibus gentilis arguebat. Dicite, ait ille, pontifices, in ſancto quid facit aurum? Ego autem dico, dicite pauperes, Non enim attendo verſum ſed ſenſum, Dicite inquã pauperes, ſi tamen pauperes, in ſancto quid facit aurum? Et quidem alia cauſa eſt Epiſcoporum, alia monachorum. Scimus namque quod illi ſapientibus & inſipientibus debitores cum ſint carnalis populi deuotionem quia ſpiritualibus nõ poſſunt, corporalibus excitãt ornamẽtis. Nos verò qui iam de populo exiuimus, qui mundi quæq; precioſa ac ſpecioſa pro Chriſto reliquimus, qui omnia pulcrè lucentia, canorè mulcentia, ſuauè olentia, dulcè ſapientia, tactu placentia, cuncta denique oblectamenta corporea arbitrati ſumus vt ſtercora, vt Chriſtum lucrifaciamus: quorum quæſo in his deuotionem excitare intendimus? Quem, inquam, ex his fructum requirimus? Stultorum admirationem, an ſimplicium oblectationẽ? Ponuntur dehinc in Eccleſia gemmatę, non coronę, ſed rotæ circumſeptæ lampadibus, ſed non minus fulgẽtes inſertis

Pertius Satyra 1.

Rom. 1. & in conſecratione Epiſc.

inſertis lapidibus. Cernimus & pro candelabris arbores quaſdam erectas, multo æris pondere, miro artificis opere fabrefactas, nec magis coruſcantes ſuperpoſitis lucernis, quàm ſuis gemmis. Quid putas in his omnibus quæritur? Pœnitentium compunctio an intuentium admiratio? O vanitas vanitatum, ſed non vanior quàm inſanior. Fulget Eccleſia in parietibus & in pauperibus eget. Suos lapides induit auro, & ſuos filios nudos deſerit. De ſumptibus egenorum ſeruitur oculis diuitum. Inueniunt curioſi quo delectentur, & non inueniunt miſeri quo ſuſtententur. Deniq; quid hæc ad pauperes, ad monachos, ad ſpirituales viros? Niſi forte & hic aduerſus memoratū poëtæ verſiculum Propheticus ille reſpōdeatur, Domine dilexi decorem domus tuæ & locum habitationis gloriæ tuæ. *Pſal. 25.* Aſſentio. Patiamur & hæc fieri in Eccleſia, quia & ſi noxia ſint vanis & auaris, non tamen ſimplicibus & deuotis. Cæterùm in clauſtris, corā lugentibus fratribus, quid facit illa ridiculoſa monſtroſitas, mira quędā deformis formoſitas, ac formoſa deformitas? Quid ibi immundæ ſimiæ? Quid feri leones? Quid mōſtroſi centauri? Quid ſemihomines? Quid maculoſæ tigrides? Quid milites pugnātes? Quid venatores tubicinātes? Videas ſub vno capite corpora multa; & rurſus, in vno corpore capita multa. Cernitur hinc in quadrupede cauda ſerpētis, illinc in piſce caput quadrupedis; Ibi beſtia præfert equū,

capram trahens retro dimidiam; Hic cornutum animal equum geſtat poſteriùs. Tam multa denique, tamque mira diuerſarum formarũ vbique varietas apparet, vt magis legere libeat in marmoribus quàm in codicibus: totumque diem occupare ſingula iſta mirando, quàm in lege Dei meditando. Prô Deum, ſi non pudet ineptiarum, cur vel non piget expenſarum? Hactenus Bernardus. Cui conſentiunt in Statutis ſuis Patres Carthuſiani, Tapetia, inquiũt, vniuerſa & cuſsini (hoc eſt, puluinaria) picturati vel aliàs curioſi, in vſu non habeantur: ſed & picturæ curioſæ vbi ſine ſcandalo fieri poterit, de noſtris Eccleſijs & domibus eradãtur, & nouæ de cætero fieri non permittantur. Et ruſus in ſtatutis tertiæ compilationis, Picturas & imagines curioſas, iuxta aliàs ordinata, in Eccleſijs & domibus Ordinis ſiue in vitris, ſiue in tabulis, lapidibus, parietibus, & locis alijs, tanquam derogantes & contrarias ſimplicitati, ruſticitati, & humilitati noſtri arrepti propoſiti, reprehendimus & ne de cætero fiant inhibemus. Iam factas verò, ſi commodè & ſine ſcandalo fieri poſsit, tolli & amoueri volumus. Aduerte autem ad ea Statutorum verba, Si commodè & ſine ſcãdalo fieri poſsit. Sic etiam ex Bernardi verbis hoc inter alia retinendum eſt, quod Epiſcopi & ſapientibus & inſipientibus debitores ſint, ideoque propter infirmos tolerare etiam debeant externum aliquem ornatum,

Nouorum, parte 2. cap. 1.

Cap. 3.

natum, seruata tamen honestate: cùm externus *Exod. 24.*
huiusmodi ornatus fuerit in Pontificali indu- *Exod. 36.*
mento Aaronis, & in tabernaculo, ac postremò in templo ac domo Dei: quam Salomon in parietibus & tabulatis per circuitum sculpsit varijs celaturis & torno, faciendo in eis Cherubin & palmas, leones & boues, mala granata, aliasque varias picturas. Quanquam si exactiùs discutiatur, verisimilius sit in hoc loco sacro nihil fuisse prophanum, sed & boues & palmas imo & lapides certam vtilemque habuisse significationem; de quo Sanderus in posteriori libro de adoratione imaginum honoraria, cap. 3. Non sunt itaque prophanæ historiæ in Ecclesijs pingendæ, qui mos ethnicorum fuit, à Christianis repudiandus non imitandus. Cuiusmodi ferè est, quod Virgilius Æneam *1. Æneidos.*
in templo Carthaginis à Didone condito, totam Troianam historiam depictam spectasse narrat. Nemo autem arbitretur prophanam esse picturam, si quis se honestè & humiliter precantem appingi cupiat in ea imagine quam in sui memoriam Ecclesiæ relinquit. Memini enim me cùm vetustatis imagines aliquot re- *Supra cap. 6. & 14.*
censerem duas etiam annotasse, quæ hanc obseruationem velut antiquissimam plurimum commendant.

Sanctorum imaginibus religiosè altaria ornari.
CAPVT XXXIX.

PRophana postremò fuit imago, si nõ hęretica, quã Paulus & Macarius dicebantur in altario posituri tẽpore sacrificij. Hoc enim cùm acciperent aures, [Catholicorũ] perculsæ sunt, & animi, & lingua vniuscuiusque cõmota, vt scribit Optatus in fine 3. libri de schismate Donatistarum. Suspicatur autem Franc. Balduinus fuisse laureatam siue prophanam imaginem Imperatoris, à quo missus erat Macarius. Nemo autem suspicetur imaginem hanc fuisse fortassis sacram alicuius sancti, quam catholici in altario habere noluerint tempore sacrificij, eo quòd hoc soli Deo offeratur. Tale nihil cogitãdum est, nam vetustatem sanctorum imaginibus altaria exornasse, inter alia probari potest ex Tharasij patriarchę verbis in 7. Synodo. Si vetus, inquit, scriptura habuit cherubim, obumbrantia propitiatorium, & nos quoque imagines Iesu Christi, & sanctæ Dei genitricis sanctorumque habebimus obumbrãtes altaria, quod etiam indicant tabulæ, vestes sacratæ & pretiosa repositoria, in quibus incruenta sacrificia Christiani peragebãt tempore persecutionis. Quę ad nostra vsque tempora ostenduntur, inquit Epiphanus, durabuntque per sæcula, quantumuis amaritudine & bile hæreticorum linguæ contra Ecclesiam & sex synodos vniuersales flagrent.

Bald. in 3. Optati.

Act. 6. tom. 1. 7. Synodi.

Imagines

Imagines Sanctorum rectißimè auro & argẽto tegi, & coronis vel preciosis vestibus ornari.

CAPVT XL.

SEd citata paullò ante sancti Bernardi verba suggerunt nobis occasionem respondendi, tam Iudæ qui dicebat, Vt quid perditio hęc? potuit enim illud venũdari multo & dari pauperibus: quàm pauperibus qui aliquãdo in corde suo cogitant, in templo quid facit aurum? Respondeo itaque verbis eruditissimis Nicolai Sanderi Angli, Templum Dei figura quædam est & imago cœlorum. Vnde quæ sunt in templis Christianorum, debent ijs respondere, quæ sunt in cœlis. Nam & Paulus Apostolus Sancta Sanctorum in templo Salomonis, cœlestium habitaculorũ figuram gessisse declarauit cùm diceret, solum Pontificem semel in anno intrasse in Sancta Sanctorum cum sanguine, quem pro sua & populi ignorantia offerret: sic etiam Christum Pontificem verum per proprium sanguinem introijsse semel in Sancta non illa manufacta, sed in ipsum cœlum, vt appareat nunc vultui Dei pro nobis. Non potest autem fieri vt Christianorum templa minus exprimant figuram cœlestium rerum, quã illud Salomonis expresserat. Sed in templo Salomonis erant imagines, nimirum Cherubin gloriæ obumbrantia propitiatorium, Erant etiam reliquiæ, hoc est, manna & virga Aaron

Matth. 2 *L. 1. de honoraria imaginum adoratione cap. 8.* *Hebr. 9.* *Hebr. 9.*

Aaron quæ fronduerat & tabulæ teſtamenti: multò igitur magis in Chriſtianorum templis oportet tum imagines, tum reliquias rerum ſanctarum conſeruari, præſertim cùm in ipſo cœlo conſtet non modo Chriſtum ad Patris dexterá ſedere, verumetiam Apoſtolos & Martyres adeſſe: quam rem adumbrare, & quibus modis poſſumus, exprimere in templis noſtris debemus. Vnde nemo dũ myſteria celebrantur intrare permittitur qui ſanctus non ſit, quive vllum tale crimen ſciatur admiſiſſe, ob quod ab eo qui præeſt excommunicatus fuerit. Hinc apparet, non ſine grauiſsima cauſa Eccleſiam adductam eſſe, vt nonnullas imagines ſanctorum auro & argento tegeret, coronis & preciosis veſtibus ornaret. Partim enim imagines ſanctorum repræſentãt id quod olim à Sanctis in hac vita geſtum eſt, atque illa quidem ratione ſufficeret rem ipſam nudè & velut omni veſte detracta proponi; partim verò non ſolum ratio habetur eorum quæ in hac vita olim geſta ſunt, ſed pręterea eorum quę iam in cœlis geruntur. Cùm igitur nemo ignoret ſanctos iam in cœlo agentes immenſa quadam gloria frui, quicquid auri, argenti, gemmarum, cereorum, veſtium, coronarum adhibueris, nec minimam partem eius gloriæ deſcripſeris, quam Deus iiſdem ſanctis iam in vita ęterna largitur. Cogitet ergo Chriſtianus quando in templum ingreditur, ſe in cœlum quoddam terreſtre ingredi,

Dionyſ. Eccleſ. Hier. cap. 3.

gredi, vbi Deus impleat totam domum, ita vt appareat gloria Domini omni multitudini: & vbi ſancti aſsiſtant participes glorię diuinæ per gratiam effecti, & nihil ſanè reprehẽdet eorum quæ in ſacris imaginibus deferri vident. Non eſt hic igitur perditio, quod aſſumebat fur ille Iudas Iſcarioth, ſed magnum ſalutis adiumentum. Ex his manifeſtũ eſt cur maculari debeat Ioachimi Vadiani commentarius in tertium librum Melæ, vbi reprehendit quod Chriſtum auratum pingamus, qui nunquam auratus inceſsit, quodq; puellæ torquibus onerentur quæ regnum mundi & omnem eius ornatum contemſerũt. Quaſi contra nos torqueri debeat illud Perſij, *Dicite Pontifices in ſacro quid facit aurum? Nẽpe hoc quod Veneri donatæ à Virgine Puppæ.* Leuit. 9.

At pauperibus reſpondeo, quod paſtores & qui Eccleſijs prǽſunt, ſi id exigat neceſsitas, memores erũt eius quod Ambroſius fecit: qui cõfregit vaſa myſtica vt captiuos redimeret: & eius quod fecit Auguſtinus, qui propter captiuos & quàm plurimos indigentes de vaſis Dominicis quædam frangi & conflari iubebat & indigentibus diſpenſari, vt ſcribit in vita eius Poſsidius Calamę Epiſcopus: memores poſtremò erunt admonitionis quã ex Bernardo præcedenti Capite citauimus. Propter materiale templum non permittent interire viua templa. 2. offic. cap. 28. Cap. 24.

Quæ-

Quædam per se vilia, fides efficit preciosa: inter quæ est luminarium vsus.

CAPVT XLI.

NEque verò ea tantum preciosa dicenda sunt, quæ aurea sunt vel argentea, pulcra aut precij alicuius apud quascunque gentes.
Serm. 6. de 40. Pulcherrimè enim dictum est à D. Leone, Quæ per se sunt vilia, fides efficit preciosa. Quare & luminarium vsus (vt de eo aliquid subiungam) ante imagines Sanctorum, preciosus est in cō-
Ierem. 5. spectu Domini, cuius oculi, vt Ieremias ait, fidem respiciunt: fit enim istud ex fide humili & deuota, qua credimus & protestamur sanctos illos ante quorum imagines cereos accendimus, luxisse dum viuerent in medio nationis
Phil. 2. peruersæ velut luminaria in hoc mundo: nunc verò ex isto loco caliginoso eosdem peruenisse ad locum claritatis æternæ, vbi Agnus qui in
Apoc. 21. medio throni est eos illuminat. Vnde Germanus patriarcha Cōstātinopolitanus, in eruditissima illa epistola quæ citatur quarta Actione secundi consilij Niceni: Neminem inquit offendat quod ante Sanctorum imagines lumina & suauè olentia thymiamata accenduntur. Symbolicôs enim ista fieri in honorem illorum opinandum est, quorum cum Christo requies, quorum honor ad ipsum recurrit, hoc ipsum testante sapiente Basilio, quod erga conseruos bonos honor erga ipsum Domi-

num commune beneuolentiæ signum exhibet. Sensibilia enim lumina symbolum sunt immaterialis illius & à Deo dati luminis: aromatum autem incensio syncerum & totum sancti Spiritus afflatum & repletionem significat. Sic ante Germanum, cùm Vigilantius ridendo obijceret Catholicis, quod plena luce cereos accenderent ad martyrum memorias; piè admodum respondit Diuus Hieronymus in libro aduersus eundem scripto, quòd sicut Christus non indigebat vnguento quo perfusus est à Maria Magdalena, ita nec martyres indigent lumine cereorum: tamen Apostoli causantes ne periret vnguentum, Domini voce correpti sunt, mulierisque deuotio recipitur: ita inquit, quicunque cereos accendunt, secundum fidem suam habebunt mercedem. Qua D. Hieronymi doctrina satis redarguitur hæreticorum nostri temporis superba præsumtio, qui cùm sint viri illusores quos in nouissimis istis temporibus venturos prædixit Paulus, ita sensu carnis inflati sunt, vt simplicitatem quæ est in Christo Iesu, hoc est, ea quæ secundum maiorum traditionem ex humili fide fiant in Christi Ecclesia, rideant & contemnant: cumque sint filij tenebrarum, pro viribus obscurare nituntur lucem Sanctorum, eorum videlicet fidem & conuersationem sanctam; quibus adhuc hodie omnibus qui in domo Ecclesiæ sunt lucent. Sciunt enim opera eorum ab hac

Ioan. 12.
1. *Petr.* 3.
1. *Tim.* 4.
Coloss. 3.
2. *Cor.* 11.
Ioan. 3.

ab hac luce argui. Vnde etiã luminaria omnia, quæ in atrijs Domini accenduntur, in illus lucis memoriam, quam ipsi oderunt, cupiunt esse exstincta. Obijciunt vsum huiusmodi luminarium ad Gentilium ritum pertinere, dicẽ-

Bar. 6.b. te Baruch; Lucernas accendunt illis & quidem multas, ex quibus nullam videre possunt. Quibus paucis respõdeo, quòd sicut Gentilis dum per cœlum iurat cultor est dæmonis, Moses autem per idẽ iurans, cultor est Dei; ita idololatra suis sculptilibus lucernas accẽdens detestandus est; Christianus autem in honorem Sanctorum ante imagines eorum, cereos accendens multum est laudãdus. Discrepat enim fructus operum similium vbi idem non est affectus operantium. Plura hîc adferri possent ex sexto cap. Leuitici: ex 25. & 27. Exodi: ex diuersis Consilijs ac Patribus. Sed hæc fusiùs tractare non est præsentis instituti. Superadijcio tamen quod candelabra in templis per modum coronarum posita aut pendentia, non sint nupera

Natali 3. sed vetustissimi vsus, dicente Paulino.

Clara coronantur densis altaria lychnis:
Nocte dieque micant.

Natali 9. & alibi,

Tectoque supernè
Pendentes lychni spiris retinentur ahenis,
Et medio in vacuo laxis vaga lumina nutant
Funibus.

Fuisse

Fuisse autem tunc temporis vsum aureorum candelabrorum, indicant præfecti verba ad martyrem Laurentium.

Prud. peri Steph. hym. 2. Vide Socratem l. 6. hist. c. 8.

Hunc esse vestris Orgijs
Moremque & artem proditum est,
Hanc disciplinam fœderis,
Libent vt auro antistites.
Argenteis scyphis ferunt
Fumare sacrum sanguinem,
Auroque nocturnis sacris
Astare fixos cereos.

Et vnde hæc habuit Ecclesia?

Tunc summa cura est fratribus,
Vt sermo testatur loquax,
Offerre fundis venditis
Sestertiorum millia.

In picturis cauendum esse quidquid ad libidinem prouocat.

CAPVT XLII.

PORrò, si in picturis omnis lasciuia vitari debeat, quanto magis quicquid ad libidinem prouocat? Vt meritò hic exclamet Ambr. Catharinus, Quod verò omnium est teterrimum, hac tempestate, in excelsis templis sacellisque offendas picturas tantæ lasciuiæ, vt quicquid natura occuluit turpe nostrum ibi liceat contemplari, ad excitandam non deuo-

Cathar. de cultu imaginum.

tionem ſed cuiuſuis demortuæ carnis libidinē. Quaſi inquit Olaus hiſtoricus Septemtrionalis, interior caro non ſufficeret ſibi in deijciendo homine, in mille tentationes fragilitate tandem ſua collapſuro, niſi & externæ augerentur prouocationes. Notum eſt pictores ſæpe infantem IESVM nudū ſculpere aut pingere: ſed ob hoc malè audiunt à multis non exiguæ pietatis & prudentiæ viris. Quid enim in hac nuditate eſſe poteſt ædificationis? Atque vtinam nulla hinc oriretur in paruulis deſtructio, nullum in puſillis ſcandalum. Viderint ergo pictores ne ſuo malo diſcant quid ſit quod Dominus ait, Qui ſcandalizauerit vnum de puſillis iſtis qui in me credunt, expedit ei vt ſuſpendatur mola aſinaria in collo eius & demergatur in profundum maris. Væ homini illi per quem ſcandalum venit. Certè ſi antiquas picturas conſulere velint, facilè aduertent in eis puerum IESVM decenter & honeſtè depictum eſſe, ac ſeſe multum à maiorum ſimplicitate degeneraſſe. His adde, quod Guilelmus Durantus Mimatenſis Epiſcopus ſcribit de quibuſdam Græcanicis Eccleſijs in Rationali diuinorum officiorum, Græci ait, vtuntur imaginibus, pingentes illas vt dicitur, ſolum ab vmbilico ſupra & non inferius, vt omnis ſtultæ cogitationis occaſio tollatur. Prohibet deputatio Tridentinæ Synodi, omnes libros qui res laſciuas ſeu obſcœnas ex profeſſo tractant, narrant

Matth. 18.

Lib. 1. *c.* 3.

Regula 7.

narrant aut docent; cùm non solùm fidei, sed & morum, qui eiusmodi librorum lectione facile corrumpi solent, ratio habenda sit: quanto ergo magis prohibendæ sunt huiusmodi picturæ, non tantum in sacris imaginibus, sed etiam in prophanis? Nam vt rectè dixit gentilis Poëta:

Segniùs irritant animos demissa per aures, *Horatius in arte poëtica.*
Quàm quæ sunt oculis subiecta fidelibus, & quæ
Ipse sibi tradit spectator.

Huc facit & illud Erasmi, quod ex institutione matrimonij Christiani, quia ea à Patribus Tridentinis non abs re damnata est, citatione mea cõseruare cupio; eò quòd apud multos infirmos Erasmi authoritas & iudiciũ multum valeat. *Eras. to. 5.* Quemadmodum inquit, non decet in familia audiri sermonem lasciuũ, ita nec tabulas haberi cõuenit impudicas. Loquax enim res est pictura tacita, & sensim irrêpit in animos hominũ. Turpitudinis delicijs quidã ornãt sua conclauia, quasi iuuentuti desint irritaméta nequitiæ. Membra quæ verecundię gratia celas ne videantur, cur in tabula nudas, & nunquam ea pateris abesse à conspectu liberorũ? Nec minus eleganter idem in institutione Christiani hominis, Aristoteles, ait, adeò putat picturas statuasq; lasciuas ad morum corruptelã facere, vt hoc velit per Magistratus publicis legibus caueri, ne quid imaginum sit in ciuitate quod *Lib. 7. polit. c. 17.*

admoneat, turpitudinis: lingua loquitur auribus, pictura loquitur oculis; multoque loquacior est pictura, quàm oratio; & frequenter altius descendit in pectus hominis. Quid memorem quanta sit in signis ac picturis licentia? Pingitur & oculis repræsentatur, quod vel nominare sit turpissimum. Hæc argumenta prostant publicitus, in tabernis ac foro, & volentium nolentium oculis ingeruntur, quibus incendi iam frigidus æuo Laomedontiades & Nestoris hernia possit. O legum & Magistratuum oscitantiam! Errauit autem grauiter Philosophus, dum imaginum obscœnitatem vndique profligans, excipit deos quibus leges

Erasmus ibidem. attribuũt turpitudinẽ. Sentit opinor de Venere & Cupidinibus nudis, de custode hortorũ, de Satyris & Phallis Bacchi, in quorum festis solenniter turpia agitabantur. O nouã Philosophi religionem! In dijs permittit turpitudinẽ, vbi maximè conueniebat abesse turpitudinem. Quanquã Aristoteles ab huiusmodi sacris vult arceri tenerã ætatẽ. Agamus gratias Deo quod nostra religio nihil habet nõ castum & pudicũ. At tãto grauius peccãt, qui rebus natura castis, inuehunt impudicitiam. Quid est necesse in tẽplo depingere Dauid contemplantem è fene-

2. Reg. 11. stra Bethsabeam & ad stuprum euocantem;
3. Reg. 1. aut amplectentem ad se delatam Sunamitim;
Matth. 14. Herodiadis filiam saltantem? Argumenta sumta sunt è diuinis libris, sed in exprimendis fœ-

dis fœminis quantum admiſcent artifices nequitiæ: Et iterum ex Chriſtiani matrimonij inſtitutione; Artifices quidam cùm pingunt aliquid ex Euangelica hiſtoria, affingunt impias ineptias. Veluti cùm exprimunt Dominum apud Martham ac Mariam exceptum conuiuio, dum Dominus loquitur cum Maria, fingunt Ioannem adoleſcentem clam in angulo fabulantem cum Martha, Petrum exiccantem cantarum. Rurſum in conuiuio Martham à tergo aſsiſtentem Ioanni altera manu iniecta humeris, altera velut irridente Chriſtum qui nihil horum ſentiat. Item, Petrum iam vino rubicundum, cyathum admouere labris. Et hæc cùm blaſphema ſint & impia, tamen faceta videntur. De rebus ſacris qualis debet eſſe ſermo, talem decet eſſe picturam.

Luc. 10.

Eraſmus de amabili Eccleſiæ concordia tom. 5.

Et quemadmodum blaſphemiæ genus eſt ſacras literas ad ineptos & prophanos iocos detorquere: ita graui pœna digni ſunt, qui cùm pingunt canonicarũ Scripturarum argumenta, de ſuo capite miſcent ridicula quædã & ſanctis indigna.] Quid verò mirum, ſi obſcœnæ picturæ tantùm moueant, cùm nonnullos etiam ad libidinem prouocauerit picturæ artificium abſq; manifeſta obſcœnitate? Vnde apud Ezechielem Oholiba, cùm vidiſſet viros Chaldæos depictos in pariete accinctos baltheis renes & thyaras tinctas in capitibus eorum, formã ducum omnium, inſaniuit ſuper eos concupiſcẽtia con-

Synod Tridẽt. Seſ. 4.

Ezech. 23.

 tia con-

tia oculorum ſuorum & miſit nuncios ad eos in Chaldæam. Similiáque legas apud Valerium
In fine cap. 11. Maximum, factorum ac dictorum memorabilium lib. 8.

Libidinoſis verò picturis meritò adijcitur & ea, ſacrilega ſimul ac fabuloſa, de qua ſanctus
Cap. 7. Auguſtinus ſcribit libro ſecundo, de ciuitate Dei. Apud Terentium, inquit, flagitioſus adoleſcens ſpectat

In Eunucho act. 3. ſc. 5. *Tabulam quandam pictam, vbi inerat pictura hæc, Iouem*
Quopacto Danaë miſiſſe aiunt quondam in gremium imbrem aureum.

atque ab hac tanta authoritate adhibet patrocinium turpitudini ſuæ, cùm in ea iactat ſe imitari Deum,

At quem Deum? qui templa cœli ſumma ſonitu concutit.
Ego homuncio non facerem? ego verò illud feci ac lubens.

1. Confeſſ. cap. 16. Meritò itaque in Confeſsionibus idem Doctor exclamat contra eos qui eiuſmodi iuuentuti prælegendo inſtillant. O flumen tartareum! iactantur in te filij hominum cum mercedibus vt hæc diſcant.

De eadem pictura Aug. epiſt. 202. 18. de ciuit. Dei, cap. 13.

Auſcultemus igitur ad Canonem 100. ſextæ in Trullo Synodi, Oculi tui recta aſpiciant, &
Prou. 4. omni cuſtodia ſerua cor tuum, iubet Sapientia.

Corpo-

Corporis enim ſenſus ſua facilè in animam effundunt. Picturas ergò quæ oculos perſtringunt & mentem corrumpunt & ad turpium voluptatum mouent incendia, nullo modo deinceps imprimi iubemus: Si quis autem hoc facere aggreſſus fuerit, deponatur.

Et rurſum ad verba Clementis Alexandriæ presbyteri, qui poſt acrem reprehenſionem paganorum, eo quòd in cubili decumbentes Venerem nudam reſpiciunt in tabellis depictis, habeant quoque Paniſcos & nudas puellas & ebrios Satyros & membrorum erectiones quæ picturis nudantur, tandem concludit, Horum non ſolum vſus ſed etiam aſpectus & auditus deponendam eſſe memoriam vobis annunciamus. Scortatæ ſunt aures veſtræ, fornicati ſunt oculi. Et quod eſt magis nouum, ante complexum veſtri adulterium admiſerunt aſpectus. *Clem. cōtra Gentes.* Neſcio autem an ad huiuſmodi laſciuias pertineat quod à Ioanne Tritthemio, tum alibi tum præcipuè in libro de claris ſcriptoribus Germaniæ notatum eſt; Ioannem de Hildeſhem Carmelitam, Lectorem & Priorem Caſſellenſem, beati Petri Thomæ Patriarchæ Conſtantinopolitani, antea Generalis Magiſtri, in Auenione auditorem ſcripſiſſe in quemdam turpia pingentem librum vnum, claruiſſe anno 1370.

Imagines à nimia vetustate, situ ac sordibus, conseruandas esse.

CAPVT XLIII.

ADdamus porrò aliquid de antiquitatis imaginibus. Nã & Ambr. Catharinus annotauit inter abusus imaginũ, quòd non ea custodia seruentur, qua debẽt, à carie, situ & alijs noxijs. Hęc igitur vitãda sunt, vt nihil inhonestũ in sacris picturis appareat. Quod si per quorundã negligẽtiam situs & squalor quibusdam locis eas inuaserit; audiant quod Athanasius scripsit de eo quod Dominus carnem humanã assumsit. Quandoquidem ait, ea quæ in tabulis picta sunt, cùm figura per sordes & situm deleta fuerit, necessarium est vt denuò pingatur & reficiatur, modò talis sit vt adhuc renouari in eadem materia & tabulis possit: nam per eandem formam & materiam in qua depingitur, non destruitur verùm potius in eo quod ante fuit consentit. Huius rei illustre exemplũ obseruaui in Ecclesia Beghinagij Distẽsis, quod alijs imitandum propono. Cùm enim eius loci venerabili pastori Nicolao Eschio sub annum ætatis meæ vndecimum cohabitarem (qui non solùm sorores meas eiusdem loci alumnas, sed & me tunc in studio pietatis formabat) sæpe aspexi antiquam & venerandam Christi crucifixi depictam imaginem, plenã pietatis & artificij. Quam idẽ pastor sic renouari & illustrari

Act. 2. Synod. 7.

deinde

deinde curauit, vt non videretur aliter differre ab antiqua, quàm ſicut ipſa antiqua imago differebat à ſeipſa, cùm pimum depicta fuerat: niſi quod anno depictæ imaginis, qui inter illuſtrandum deprehendebatur 1305. annum renouatæ adijci curauit. Nec prætereundus eſt ſanctiſsimus ille Paulinus qui Hieronymi ſæculo idem fecerat: ſic enim ſcribit natali 10.

Cernite culminibus gemina Felicis in aula
Quæ fuerint vetera, & noua nunc exſtare videntur;
Depoſitoque ſitu reducem ſumſere iuuentam:
Namque & in his duplex ſpectandi gratia fulget
Qua renouata nouis æquali lumine certant
Culmina culminibus: tectorum diſsidet ætas,
Concordat ſpecies, veterum manus atque recentum
Conuenit: in facie ſimili decor vnus vtrumque
Ornat opus; coëunt olim fundata nouellis.
Nec diſcrimen adeſt oculis, nitet vna vetuſtas.
Fronte iuuentutis tegitur fucata ſenectus:
In pueram faciem veterata refloruit ætas.
Hæc eadem ſpecies veterem deponere formam
Et geſtare nouam monet & retroacta abolere.

Ad idem faciendum inſtiget nos etiam Paganorum diligentia. Refert enim Plinius, M. Iu- *Lib* 35. *cap.* 10.

nium prætorem ſub diem ludorum Apolli-narium tergendam mandaſſe tabulam, in qua Ariſtides celeberrimus pictor depinxerat Tragœdum & puerum Apollinis. Addit autem (quod caueri oportet) eius tabulæ gratiam pictoris inſcitia interijſſe.

Ij verò quorũ eſt Eccleſiã & imagines à ſordibus & ſqualore conſeruare, proponant ſibi

Epiſt. 3. Ad Heliodorum. Nepotianũ: in cuius laudẽ Hieronymus commemorat eum ſolicitum fuiſſe, ſi niteret altare, ſi parietes abſque fuligine, ſi pauimenta terſa, ſi ianitor creber in porta, vela ſemper in oſtijs, ſi ſacrarium mundũ, ſi vaſa lucuIẽta. Et in omnes ceremonias pia ſolicitudo diſpoſita, non minus non maius negligebat officium. Vbicunque eum quæreres in Eccleſia inuenires. Baſilicas Eccleſiæ & Martyrum cõciliabula diuerſis floribus & arborum comis vitiumque pampinis adumbrauit: vt quicquid placebat in Eccleſia, tam diſpoſitione quàm viſu, presbyteri laborem & ſtudium teſtaretur.

Circa imagines autẽ, quę magnã habẽt cum libris cognationem, vtiliter etiã quædã obſeruarẽtur, qualia ferè de libris ſacris & Eccleſiarũ lignis, veſtibus ac vaſis, decreta legũtur. Decreta porrò de quibus loquor ſunt Canon 68. ſextę Cõſtantinopolitanæ Synodi, Nulli omnino licere veteris & noui Teſtamẽti librum nec Sanctorum noſtrorum præconum ac doctorum, corrumpere vel conſcindere, vel librorum cau-

pona-

ponatoribus, vel ijs qui dicuntur vnguentarij, vel alicui alij ex omnibus ad eum delendum tradere, nisi ab aqua vel à tineis vel aliquo alio modo redditus fuerit inutilis. Qui autem tale quid facere deinceps deprehensus fuerit, anno vno, segregetur. Similiter & qui libros emit, si eos quidem ipse non ad suam vtilitatem retineat, nec alteri ad eius beneficium & vt ij permaneant vendat, sed eos corrumpere aggressus fuerit, segregetur.

Decretum etiam est Higini Papæ apud Gratianum, Ligna Ecclesię dedicata non debent ad aliud opus iungi, nisi ad aliam Ecclesiam: vel igni sunt comburenda, vel ad profectum in monasterio fratribus. In laicorum verò opera non debent admitti. Apud eundem Clementis decretum epistola 2. Altaris palla, canthara, cathedra, candelabrum & velum si fuerint vetustate consumpta, incendio dentur: quia non licet ea quæ in sacrario fuerint malè tractari, sed incendio vniuersa tradantur. Cineres quoque eorum in baptisterio inferantur, vbi nullus trãsitum habeat: aut in pariete aut in fossis pauimentorum iactentur; ne introëuntium pedibus coinquinentur. Ex his sanè canonibus siue decretis colligi potest, quàm reuerenter tractandæ sint sacræ imagines quantumuis antiquatæ. Moscouitę quoque non aliundè quàm à Christianis & Catholicis habent sequentem canonem, Imagines antiquæ & tabulæ, super

De conf. dist. 1. & apud Iuonẽ parte 3.

Vide D. Peckiũ de Ecclesijs reficiendis, cap. 31.

Apud Sigismundũ Baronem.

quibus

quibus conſecrationes fiunt, non comburãtur ſed in hortis aut alio honorifico loco, ne iniuria afficiantur aut dedecore, ſepeliantur.

In imaginibus collocandis habendam eſſe rationem loci.

CAPVT XLIIII.

HOneſtas autem exigit vt & loci ratio in collocandis imaginibus habeatur. Quare nec in pauimento ſunt hiſtoriæ Sanctorum ſculpendæ, quamuis iſtud videatur quandoque vſitatũ fuiſſe in monaſterijs quibuſdam. Iuxta illud Bernardi, Vt quid ſaltem Sãctorum imagines non reueremur, quibus ipſum vtiq; quod pedibus conculcatur ſcatet pauimentum? ſæpe ſpuitur in ore Angeli, ſæpe alicuius Sanctorum facies calcibus tunditur tranſeuntium. Et, ſi non ſacris imaginibus, cur vel non parcitur pulcris coloribus? Cur decôras quod mox fœdandum eſt? Cur depinguis quod neceſſe eſt conculcari? Quid ibi valent venuſtæ formæ, vbi puluere maculantur aſsiduo?

In fine Apologiæ.

tit. 11. Hinc libro primo Codicis titulus eſt, Nemini licere ſignum Saluatoris Chriſti humi vel in ſilice vel in marmore, aut inſculpere aut pingere. Et ſubijcitur lex vnica Theodoſij & Valentiani Auguſtorum, Cùm ſit nobis cura diligens per omnia ſuperi numinis religionẽ tueri, ſignum Saluatoris Chriſti nemini licere vel in ſolo vel in ſilice vel in marmoribus humi poſitis in-

tis insculpere vel pingere, sed quodcunq; reperitur tolli, grauissima pœna mulctando eos qui contrariũ statutis nostris tẽtauerint, specialiter inperamus. Similiaque legas canone 73. Synodi in Trullo Constantinopolis quæ sexta dicitur.

Nimiùm autem rigidi sunt qui ex hac Augustorum lege inferunt, contra receptam consuetudinem, non licere in sepulturis humi positis signum crucis imprimere. Nam in consecratione Ecclesiæ, quando Episcopus benedicit primarium lapidem in fundamento ponendum, accepto cultro sculpit in eo signum crucis dicẽs, In nomine Patris & Filij & Spiritus sancti. Vnde hęc lex eos potissimum notat, qui imaginem siue signum Saluatoris Christi in cruce pendentis humi sculpunt vel pingunt. *Pontificale fol.107.*

Non sunt etiam imagines sacræ eo loci ponendæ vbi claui sunt figendi. Hoc enim docet nos septimæ Synodi actio quarta quæ sic habet: Alius quidam in ciuitate quæ dicitur Citium, die decima quinta mensis Augusti, cùm festum Virginis celebratur, ingressus templum vt velis ornaret illud, clauum in parietem malleo adigendo, frontem imaginis D. Petri in pariete depictę transfodit: funiculo itaque velo alligato, confestim illius caput frontemque intolerabilis doloris cruciatus inuasit, qui constanter per duos festiuitatis illius dies permansit. Episcopus autem Citij re cognita hominem increpauit, iussitque vt abiens clauum iterum exime-

eximeret ex imagine: quo facto continuò dolor mitigatus est. Interrogetur si libet Episcopus. Adest enim in hac congregatione. Interrogatus autem Episcopus Citij iureiurando affirmauit ita se habere in medio Synodi. Quod autem Seuerus Imperator in suo larario inter falsos Deos posuerit statuas Christi & Abrahã, hoc gentiliter fecit: & sine dubio correxisset, si relicto paganismo Christianę religionis mysterijs fuisset illuminatus.

Lampridius in Seuero, & Spartianus.

De sacris imaginibus in vijs publicis, nauibus, poculis, & libris.

CAPVT XLV.

Rectisimè autem in vijs publicis eriguntur Crucis signa & Sanctorũ imagines, iuxta definitionem secundæ Nicenæ Synodi. Nam si pagani Mercurium, vt est apud Clemẽtem, viæ viciniæque præfectum statuebant; quãtò magis à nobis cõuenit Sãctorũ imagines in vijs poni, vbi eorũ patrociniũ requirimus? Hinc in foro erigi iusit Cõstantinus crucis signum: quod vt Chrysost. habet, vbiq; celebrari videre licet, in foro, in solitudine, in vijs, in mõtibus, in collibus, in vallibus, in mari, in nauigijs, & insulis. Itaq; crux in via posita ad omnes clamat illud Ieremię; O vos oẽs qui trãsitis per viã, attendite & videte, si est dolor sicut dolor meus. Ridet autẽ Clemens in citata oratione Romanos, qui res maximè & præclarè gestas Fortunę tribuebant,

Act. 7. Orat. ad Gentes.

quod Christus sit Deus to. 5. Thren. 1.

bant, eamq; maximã esse Deam existimantes: ponebant tamen in sterquilinio. Cuiusmodi secessum, addit, fuisse dignum Deæ templum. In nauigijs verò non solam crucem videre licebat, sed & Sãctorum imagines. Nicephorus enim Callistus, de naui agẽs Alexãdrina cui erat insigne Castorũ, testatur, vt quondã Gẽtilium naues certorũ quorumdam Deorũ insignia habebant, ita Christianorũ quoque naues, patronorum suorum imagines præferre consueuisse. Quemadmodum, ait, Christianam pietatem colẽtes nauiũ gubernatores, naues suas sanctis quibusdam dedicãt, inscriptioneq; id testãtur, itidem olim pro eo atque volebãt, falsò creditis Dijs, picturis eas inscribebant. *Act. 28.*

Vnde apud Paullum Diaconum legitur, initio lib. xviij. in hist. misc. Anno ɔɔcii. Heraclius in Africa Imp. appellatus, venit cum nauibus castellatis, habentibus intra se arculas & imagines Dei matris, quemadmodum pyxides. Porrò antiquitus sicut in vijs publicis & nauigijs, ita & in libris erant imagines. Vnde in vij. Synodo dixit Demetrius, armarij custos, se in Ecclesia Constantinopolitana inuenisse duos libros relictos, per imagines deargẽtatos. Inuenit idem, & Synodo obtulit, Cõstantini Chartophylacis librũ, in quo folia, quę de venerandis imaginibus tractabant, excisa erant. De hoc libro subijcit ibidem Leontius à secretis. Est & aliud quod in hoc libro dignum *Act. 9.*

admiratu

admiratu eſt. Nam, vt videtis argenteas tabulas habet, & vndique Sanctorum imaginibus decoratus exiſtit. Ipſi verò rem relinquentes, hoc eſt, imagines, ea quæ de imaginibus intùs ſcripta ſunt exciderunt: quod ſanè extremæ dementiæ facinus eſt. Addatur autem prædictis, non minus vetuſto more in vaſculis & poculis
Tom. 5. ſanctorum exprimi imagines. Quò pertinet illud D. Hieronymi in IV. cap. Ionæ, In ipſis cucurbitis vaſculorum quas vulgò Sauromarias vocant, ſolent Apoſtolorum imagines adumbrari. Non mirum eſt autem hunc morem tunc inter Chriſtianos fuiſſe vſitatum, qui libenter prophana in ſacra conuertere ſolent. Conſtat enim ex eodem Hieronymo, paganos homines idôla in lancibus ſculpta & cœlata
Epiſt. 102. habuiſſe. Vnde eſt illud eius ad Marcellam, Nunquid in lancibus idôla cœlata deſcripſi.

Non anxiè laborandum eſſe quo ordine Sanctorum imagines collocetur: & quòd Paulus rectè ponatur à dexris ſancti Petri.

CAPVT XLVI.

QVia verò loci rationem habendam eſſe diximus, nemo propterea multùm anxius ſit, vt in picturis ſtatuendis eum ordinem obſeruet quem ipſe ſua imaginatione concipit eſſe in cœlo. Nimia anxietas eſt hac in re vitanda, & aliquando accidit per iuſtam occaſionem quod

quod dignioris imago à ſiniſtris collocetur. Quale quid accidiſſe credo in ea crucifixi imagine de qua capite ſexto huius libri ex libro miraculorum Cyri & Ioannis, vbi præcurſor Domini à dextris, Deipara autem à ſiniſtris repręſentatur. Sicut ergo non eſt contendendum an Ioannes Baptiſta maior ſit in cœlo, an Ioannes Euangeliſta; vtrum Barbara præcedat in gloria cœleſti Catharinam an cõtra, ac de ſimilibus. Iuxta illud quod aurea Legenda adfert, *Legēda 80.* Bene concordes ſumus in cœlis, de nobis non diſputetis in terris: ſic etiam in picturis non eſt iſtorum occaſione, vnus alteri contentioſè præferendus. Scripſit hac de re Thomas de Kempis eruditiſsimum Caput, lib. 3. de imitatione Chriſti, Caput videlicet 63. in quo inter cætera ſic ait: Noli etiam inquirere, vel diſputare de meritis Sanctorum, quis alio ſanctior, aut quis maior fuerit in regno cœlorum. Talia generant ſæpe lites & contentiones inutiles, nutriunt quoque ſuperbiam & vanam gloriã: vnde oriuntur inuidiæ & diſſenſiones, dum iſte illum ſanctum, & alius alium conatur ſuperbè pręferre. Talia autem velle ſcire & inueſtigare, nullum fructum afferunt, ſed magis ſanctis diſplicent, quia non eſt Deus diſſenſionis, ſed *1. Cor. 14.* pacis: quæ pax magis in humilitate vera, quàm in propria exaltatione, conſiſtit. Quod autem attinet ad ſigillum Pontificis, nemo illud imperitiæ aut indecentiæ arguat, quia in eo, ſicut

& in quibuſdam picturis, ſanctus Paulus à dextris Chriſti ponitur: Petrus verò à ſiniſtris. Inuerſa enim iſta & præpoſtera vt apparet locatio non eſt recens, ſed eam quoq; antiquitas nobis varijs de cauſsis commendat. Quod poſtea fuſè explicabitur.

Nouitas omnis diligenter eſt in picturis examinanda, antequam approbetur.

CAPVT XLVII.

SEquitur in Concilio Tridentino: Hæc, vt fideliùs obſeruentur, ſtatuit ſancta Synodus nemini licere vllo in loco vel Eccleſia, etiã quomodolibet exempta vllam inſolitam ponere, vel ponendam curare imaginem, niſi ab Epiſcopo approbata fuerit. Iſtud autem Synodicum decretum videtur mihi valde peropportunum eſſe, ad refrenandum eorum licentiam, qui aliquando ſuas opiniones proponunt quaſi eſſent clariſsimę demonſtrationes: cum eędem ſi in diſtrictum examen vocarentur, aliquoties tanquam minus probabili fundamento innixę non reciperentur. Exempli gratia, Si quis cupiat Marcum Euangeliſtam abſq; dextro pollice pingere, picturam hãc fortaſsis Epiſcopalis authoritas reijciet. Quia non tantum primo Canone Niceni Concilij prohibitũ eſt ſeipſum mutilare, ſed etiam ſacrę ſcripturę authoritate. Marcum autem diuina authoritate ſibi pollicem præcidiſſe, non tam euidenter probari poteſt,

Exod. 20. in 5. præc.

teſt, quàm a nonnullis vt verum aſſeritur. Nam Iſidorus id non aſſerit, ſed tantum dicit: Hic, ne ad ſacerdotium promoueretur, abſcidiſſe ſibi pollicem fertur. Quod deſumſit credo ex prẹfatione non Hieroymi, ſed Græci cuiuſdam in Marcum, quẹ ſic habet, Amputaſſe autem ſibi poſt fidem pollicem Marcus dicitur, vt ſacerdotio reprobus haberetur. Apud alium quempiam veterem ſcriptorem, non facilè id reperias. Quamquam ſint inter recentiores auctores, qui factum illud ad reuelationem diuinam referunt. Excuſandum enim putarunt, quod in citata præfatione, vel ab Hieronymo, vel ab Auguſtino ſcriptum eſſe præſupponebant.

Iſidor. de patribus teſtamenti cap. 85.

Quàm latè ſeſe extendat ſacrarum imaginum appellatio.

CAPVT XLVIII.

QVæritur autem quàm latè ſeſe extendat ſacrarum imaginum appellatio. Neque enim tunc demum ſacræ cenſendæ ſunt imagines, quando myſtica ſacerdotis benedictione ſanctificantur, aut ſacro chriſmate vnguntur, ſed, vt verbis dicam Epiphanij quibus ipſe in ſeptima Synodo iconomachis reſpondit, Multa quæ inter nos ſacrata ſunt, ſacram precationem non accipiunt; cùm à ſeipſo & nomine ſuo, plena ſint ſāctificatione & gratia. Quapropter & venerāda & ſancta honoramus

Act. 6. tom. 4.

& amplectimur. Ipse itaque typus salutiferæ crucis, sine sacrata precatione, siue dedicatione apud nos honorabilis existit. Satisfacit enim nobis figura, quæ tum significationem accipit, cùm à nobis fuerit adorata. Nam siue in fronte eam tanquam sigillum imprimimus, siue per vacuum aëra crucis signum facimus, speramus & confidimus dæmones cruce posse fugare.

Tom. 3. Con. fol. 209. Nihilominus Adrianus primus scribit ad Carolum Magnum, Fideliter & veraciter dicimus & probamus, quia vsus sanctæ nostræ Catholicæ & Apostolicæ Romanæ Ecclesiæ fuit & est, quando sacræ imagines vel historiæ pinguntur, vt priùs sacro chrismate vngantur, & tunc à fidelibus venerantur: instar facientes; vt locutus est Dominus ad Mosem dicens, Fa-

Exod. 30. ciesque vnctionis oleum sanctum vnguentum compositum opere vnguentarij, & vngues ex eo tabernaculum testimonij & arcam testamẽti, mensamque cum vasis suis, candelabrum & vtensilia eius, Altaria thymiamatis & holocausti & vniuersam supellectilem quæ ad cultum eorum pertinet: sanctificabisque omnia & erũt sancta sanctorum: qui tetigerit ea, sanctificabitur. Habet Pontificale benedictionem nouæ crucis, siue tabulæ in qua crucifixus est depictus. Benedictionem quoque imaginis beatæ Mariæ, & benedictionem imaginum aliorum Sanctorum. Quæ etiam ex eo habentur in Sacerdotali, parte 2. cap. 7. & 8. Interim imagines

etiam

etiam absque omni benedictione aut vnctione sacræ sunt & sanctę, quia res sacras significant, vt latè contra Centuriones Magdeburgenses declarat Nicolaus Sanderus lib. 2. de Honoraria imaginum adoratione. Cap. 1.

Ad sacras hasce picturas refero, synodorum sex Vniuersalium picturam, quam Constantinus PP. Romæ fieri iussit in porticu S. Petri, quamque Philippicus, eo quod Monothelita esset, in regia Vrbe iusserat deleri, vt habet Paullus Diaconus lib. vi. hist. Langobard. Theodosius verò Imp. vt referunt Beda lib. de sex ætatibus, & Ado Viennensis in Chronico, mox vt regnum suscepit, picturam iam dictam restaurauit. Cap. 11.

Habendam esse rationem eorum quæ ad sacras imagines reducuntur.

CAPVT XLVIIII.

SVnt rursus & alia, quæ etiam obseruandæ sunt, ne malè pingantur, quæ si non inter sacras imagines collocentur, saltem negari non potest quin medium locum obtineant inter sacras & prophanas. Tales sunt enim imagines diaboli, mortis, inferni ac similium. Hoc autem occasione mortis obiter adijcio, quod ad effigiem mortis rectius asscriberetur ex Eccli. cap. 38. Mihi heri, & tibi hodie: quàm, hodie mihi; cras tibi. Coruinum enim illud cras nemo sibi polliceri potest, cùm die & hora mortis nihil sit incertius.

incertius. Huc etiam pertinent ſigna quædam quæ ſanctis propter ſignificationem rei ſacræ appingũtur. Qualia ſunt, vexillum quod cruci Chriſti apponitur, ad ſignificandam victoriam eius, item aureola quæ ſanctorum capitibus apponitur, palmæ in manibus Sanctorum, Mitra, ac baculus paſtoralis quæ Epiſcopis dantur ac ſimilia.

Quæ quarto libro fuſius explicabuntur.

Donaria & imagines brachiorum, pedum & ſimilium, in memoriam reſtitutæ ſanitatis, peruetuſto more in Eccleſiis ſuſpendi.

CAPVT L.

HVc pertinet quod in Eccleſijs ad memorias Sanctorum appendantur brachia, pedes aut ſimilia, ex cera, aut argẽto, aut alia materia. Cùm enim hæc appendantur in memoriam reſtitutæ diuinitus ſanitatis, meritò numerantur inter imagines quæ medium locum obtinent inter ſacras & prophanas. Illuſtre autẽ pro his donarijs teſtimonium habemus apud Theodoretum lib. 8. de curatione Græcarum affectionum. Cùm enim præmiſiſſet quod ſepulchra Zerxis, Darij, Alexandri, Auguſti, Veſpaſiani & ſimilium, aut omnino ignorẽtur aut obſcura ſint; ſubiungit, Martyrum verò templa conſpicua cernuntur, magnitudineque præſtantia, omni præterea ornatûs genere variata ſplendoremque quodammodo pulchritudinis

ſuæ latè

ſuæ latè fundentia. Quicunque homines proſpera ſunt valetudine, conſeruari eam ſibi à Martyribus petunt: qui verò ægritudinem aliquam patiuntur, ſanitatem expoſcunt. Inſuper viri & mulieres dari filios ſibi petunt: qui verò parentes ſunt, integra ſibi & proſpera cuſtodiri quæ conſecuti ſunt dona. Item qui peregrè aliquò proficiſcuntur petunt Martyres ſibi comites eſſe in via vel potius itineris duces; qui verò iam ſoſpites redierũt, gratias agunt, acceptum beneficium confitentes. Non qui ſe ad deos accedere arbitrentur, ſed qui orent Dei Martyres tanquam diuinos homines, interceſſoresque ſibi eos apud Deum aduocent ac precentur. Piè verò fideliterque precatos ea maximè conſequi quæ deſiderant, teſtantur illa quæ votorum rei dona perſoluũt, manifeſta nimirum adeptæ ſanitatis indicia. Nam alij quidem oculorum, alij verò pedũ, alij porrò manuum ſimulacra ſuſpẽdunt ex argento auróve confecta. Gratiſsimè namque accipit eorũ dominus qualiacũq; ſunt dona, nec exigua nec vilia dedignatur, quippe qui ea pro ferentis facultate metitur. Hęc itaq; omnium ſpectaculo exporrecta teſtantur morborum depulſionem cuius ipſa certiſsima ſigna ſunt à ſanitatem conſecutis oblata. Hæc ſepultorum ibi martyrum quæ ſit virtus oſtendunt. Hactenus Theodoretus. Alij depictam tabellam teſtem miraculi relinquunt, vt habet vita Theodori Sicei, apud Metaphr. 22. Aprilis. Alij

volentes deſcriptam ſuum gratiarum actionem, ex argento illius figuram affinxerunt aſſcripto nomine: vt habet vita Danielis ſtylitæ, apud eundem 11. Decembris.

De ſtatua Vxoris Loth, obſidione Ieruſalem ab Ezechiele depicta, & peccati imagine quam Zacharias vidit.

CAPVT LI.

SEd dum de imaginibus ſacris, & quæ ad eas referri poſſunt agitur, non oportet ſilentio præterire ſtatuam vxoris Loth, aut obſidionem Ieruſalem ab Ezechiele in latere deſcriptam, aut denique peccati imaginem à Zacharia vi-
Geneſ. 19. ſam. Paululum igitur iſta conſideremus. Vxor Loth reſpiciens poſt ſe ad Sodomam & Gomorrham verſa eſt in ſtatuam ſalis. Statua dici ſolet imago fabricata ex ligno, lapide, ebore, metallo, aut ſimili materia. Dominus igitur vt
Luc. 17. memores eſſemus pœnæ vxoris Loth retroſpicientis, fecit ex ea ſtatuam ſalis ex duriſsima materia; vt non facilè deleri poſſet eius memo-
Lib. 31. ria. Meminit autem Plinius ſalis qui lapicidi-
cap. 7. narum modo vix etiam ferro cæditur.

Ezechieli prophetæ vt Hieroſolymitanis non ſolum verbis ſed & facto declararet imminentia mala, mandatum eſt vt in imagine deſcriberet obſidionem Ieruſalem. Hæc dicit Do-
Ezech. 4. minus Deus, Et tu fili hominis ſume tibi laterem, & pones eum coram te, & deſcribes in eo ciui-

ciuitatẽ Ierusalem. Et ordinabis aduersus eam obsidionem, & ędificabis munitiones, & comportabis aggerem, & dabis contra eam castra & pones arietes in gyro. *Hier. in 4. & 12. Ezech.*

Zacharias verò propheta vidit impietatem siue peccatum sub specie mulieris, & angelum mittẽtem massam plumbeam in os eius. Quem locum tractans Nicetas commentator Gregorij Nazianzeni, annotat peccatum sub mulieris forma vidisse Zachariam, quia è voluptate maxima vitia ex parte nascuntur: Plumbum ori iniquitatis insidisse, quia peccatum aggrauat instar grauissimi plumbi: & quia scriptum est, Omnis iniquitas oppilabit os suum. *Zach. 5.* *In orat. de plaga grandinis.* *Psal. 106.*

Tractat etiam Chrysostomus nonnihil de peccati pictura. Quod si quis, inquit peccatum effingeret, non sanè mihi videretur errare si in hunc modũ id pingeret, fœminam quandam in feræ similitudinem, barbaram, ignem afflantem, horrendam, nigram, quales externi poëtæ scyllas effingunt. Innumeris enim manibus nostris insidiatur cogitationibus, & inopinantes aggreditur, omnia dilacerat more canum clanculum mordentium. *Homil. in 1. Cor. 3.*

Multitudinem sacrarum imaginum non referendam esse in abusus.

CAPVT LII.

MIror verò nonnullos multitudinem imaginum referre inter abusus, quasi maiores

noſtri paucas tantum habuiſſent ſacras imagines. Fateor quidem quod imagines parcius ab initio fiebant & rarò in Eccleſijs ponebantur, tum quod fideles quotidianis perſecutionibus afflicti, de ornamentis & acceſsionibus rituum ſacrorum non magnoperè ſoliciti eſſent, ſed in magno lucro ponebant ſi vel neceſſaria religionis Chriſtianæ ſacramenta retinere poſſent; tum etiam ne Iudæos, ac infirmos catechumenos offenderent, ſi quamuis hominum Deo chariſsimorum, tamen hominum, imagines adorandas proponerent. Periculum enim erat, ne (quod Manichæos feciſſe legimus) Chriſtianos non niſi conuertiſſe idola dicerent, dum pro veteribus dijs Apoſtolos & Martyres colere putarentur. Ob quas cauſas mirandum non eſt ſi Concilium Eliberrinum rebus Chriſtianis nondum in pace & tranquillitate conſtitutis, accommodatè ad illorum temporum & locorum rationes decreuit, picturas in Eccleſia eſſe nō debere, ne quod colitur aut adoratur in parietibus pingeretur. Etenim (vt nec illud interim taceatur) ſi picturæ, ſacram hiſtoriam exprimentes, in parietibus Eccleſiarū paſsim poſitæ fuiſſent, cùm illas imminente perſecutione Chriſtiani auferre ſecum aut occultare, non potuiſſent; partim ſacrę picturæ fuiſſent ludibrio Paganis & Iudęis obſtinatis, partim offendiſſent imbecilliores eorū animos qui prius erant ad illam adorationem quæ ſpi-

Sanderus de honoraria imaginū adorat. lib.2.ca.4.

Cōtra Fauſtū lib. 20. cap.21.

Eliberri dicitur nunc eſſe Granata.

Can. 36.

quæ ſpiritu & mente fit inuitandi, quàm vt *Ioan. 4.*
noſtrum cultum præcipuè in rebus externis
verſari ſuſpicarentur.

Poſtquã verò penitus ceſsauit infideliũ tyrannorum perſecutio, mox in Eccleſijs poſitæ ſunt nõ exiguo numero imagines & ſtatuæ ſacræ. Nam, vt in Synodica ſua epiſtola refert Adrianus primus, Cõſtantinus Magnus nõ immemor accepti beneficij Eccleſias Dei exædificare cœpit, Colũnas eorum paſsim ſacris imaginibus, in memoriam incarnationis Domini noſtri Ieſu Chriſti, omniũq; Sanctorũ reuerẽtiã, exornauit. Quin etiam citat verba Diui Baſilij, ex epiſtola qua in Iulianum deſertorem inuehitur, Confiteor filij incarnatam œconomiã. Deinde ſanctam Mariam quæ ſecundum carnem illũ peperit, hanc Deiparam vocãs. Suſpicio etiã ſanctos Apoſtolos, Prophetas & Martyres, qui pro me apud Deum ſupplicant: quò per illorũ meditationẽ propicius mihi ſit Deus noſter benignus, & remiſsionẽ peccatorũ mihi gratìs largiatur. Quã ob cauſã & hiſtorias imaginũ illorum honoro & palã adoro. Hoc enim nobis traditũ à ſanctis Apoſtolis non eſt prohibẽdũ: ſed in omnibus Eccleſijs noſtris eorũ hiſtorias erigimus. Nec pigeat audire reſpõſionẽ eiuſdẽ Hadrani primi in ſcripto de imaginibus ad interrogationẽ, Vbi in ſex ſynodalibus Cõcilijs iubeatur imagines facere aut factas adorare? Illi, inquit, nobis dicere debebant, in quali

In 7. ſyn. Act. 2.

Tom. 3. Concil. fol. 222. & M. S. Gem-

de ipſis

blaci cha-ractere ve-tustißimo. de ipsis sex synodalibus Concilijs repræhensæ sint sacrę imagines. Enimuero in primo sancto Concilio sæpius ostensum est quia sanctus Syluester papa & Constantinus Christianissimus Imperator venerati sunt sacras imagines & cū nomine Christianitatis fideliter atque mirabiliter eas ostenderunt: & à tunc vsque hactenus sanctorum Pontificum, videlicet Syluestri, Marci, & Iulij, miræ magitudinis sanctæ eorum Ecclesiæ apud nos sunt depictæ, tam in musiuo, quam in cæteris historijs cum sacris imaginibus ornatis. Item in sancto secundo Concilio sanctus Damasus elegantissimus papa propriam suam fecit Ecclesiam, cuius sanctus Gregorius meminit in Dialogis, quæ ex nomine conditioris Damasi vocatur: eam similiter à tunc vsque hactenus historijs sacris & imaginibus pictam habemus. Iterum de sancto tertio Concilio, sanctus Cœlestinus papa proprium suum cœmeterium picturis decorauit. Magis autem successor eius beatus Sixtus papa fecit Basilicam sanctæ Dei genitricis Mariæ cognomento Maiorem, quæ & Ad præsepe dicitur. Simili modo & ipse tàm in metallis aureis, quàm in diuersis historijs, sacris decorauit imaginibus. Sed & eius rogatu Valentinianus Augustus fecit imaginem aureā cum duodecim portis, & Saluatore gemmis preciosis ornatam, quam voto gratiæ super cōfessionem beati Petri Apostoli posuit: & à tunc *Apoc. 21.*

vsque

vſque hactenus apud nos ab omnibus fidelibus venerantur. Itemque de ſancto quarto Concilio, egregius atque mirificus prędicator ſanctus Leo papa & ipſe fecit Eccleſias quas opere muſiuo & diuerſis hiſtorijs ſeu imaginibus pingẽs decorauit. Magis enim in Baſilica beati Pauli Apoſtoli, arcum ibidem maiorem faciens, & in muſiuo depingens Saluatorem Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, ſeu viginti quatuor ſeniores, nomine ſuo, verſibus decorauit: & à tunc vſque hactenus fideliter à nobis venerantur. Et de ſancto quinto Concilio, ſanctiſsimus Vigilius Papa in Lateranenſi patriarchîo baſilicam faciens pulcherrimè eam decorauit picturis, tam in hiſtorijs, quamque in ſacris imaginibus. Multò amplius verò eius ſanctiſsimi ſucceſſores dominus Pelagius, atque dominus Ioannes miræ magnitudinis Eccleſiam Apoſtolorum à ſolo ædificantes, hiſtorias diuerſas tam in muſiuo, quam in varijs coloribus, cum ſacris pingentes imaginibus: & à tunc vſque hactenus à nobis venerantur. *Apoc. 5.*

Sed & ſanctus Gregorius papa in monaſterio ſuo pulchrũ fecit oratoriũ, & ipſum diuerſis hiſtorijs pingi fecit, atque ſacras ibidem erexit imagines. Vbi & cum beato Eleutherio pro ægritudine ſtomachi ſui ingreſſus, in oratione pariter exauditi ſunt. Et ille vir ſanctus Eleutherius quem dicunt & mortuum ſuſcitaſſe, ante ipſas imagines ſacras ſe proſternens diui- *3. Dial. cap. 33.*

diuinam exorare clementiam cum sancto Gregorio non dubitauit: sed fidem ferentes perfectam pariter exauditi sunt: & vsque hactenus apud nos venerantur. Sed & de ecclesia Arianorum, cuius ipse sanctus Gregorius in dialogis suis meminit, placuit eidem sancto Gregorio vt in fide catholica introductis illuc beati Sebastiani, & sanctæ Agathæ Martyrum reliquijs dedicari debuisset, quod & factum est. Et post miraculum quod in eadem Ecclesia factum est, diuersis historijs ipse beatus Gregorius pingi fecit eam, tam in musiuo quàm in coloribus: & venerãdas imagines ibidẽ erexit; quæ à tunc vsque hactenus venerantur. Si enim voluerimus enarrare per ordinẽ, nostri prædecessores Pontifices quantas Ecclesias fecerunt vsque nunc, mirificè in eis sacras imagines erigentes atque diuersas historias pingentes, nec non & venerantes, Apostolicè audemus dicere, deficiet nos tempus enumerandi atque eorum ædificia cum sacris imaginibus & historijs explanandi. Hactenus Hadrianus pontifex Romanus.

3. *Dial. cap.* 30.

Heb. 11.

Igitur notum satis est à Constantini tẽpore, frequentem fuisse in omnibus Ecclesijs sacrum imaginum vsum: eũdem quoque fuisse etsi rariorem, in medijs tyrãnorum persecutionibus, Frequentissimus enim tunc erat vsus signi crucis, quo inter alia frontem terebant. Habebant quoq; imagines Christi, Deiparę & sanctorum Marty-

Martyrum, non quidem in parietibus Ecclesiarum, sed vt habet Epiphanius in septima Synodo, in tabulis, in vestibus sacratis & in preciosis repositorijs, in quibus incruenta sacrificia peragebant. Et sanè subdit idem Epiphanius, hæc ad nostra vsque tempora ostenduntur, durabuntque per sæcula quantumuis amaritudine & bile hæreticorum linguæ contra Ecclesiam & sex Synodos vniuersales flagrant.

Act. 6. in fine tom. 1.

Nomina vtiliter asscribi in Sanctorum imaginibus minus notis.

CAPVT LIII.

PRopter multitudinem autem imaginũ non inutile foret imaginibus minus notis nomina subscribere. Quod in Græcanicis Ecclesijs audio visitatissimũ esse. Idem & Vetustas fecit: Iuxta illud S. Paulini, Natali 10. sancti Felicis.

Martyribus mediam pictis pia nomina signant.

Imo diuinitus idem factum est in imaginibus Michaëlis & Gabrielis ad summitatẽ alarum: vt habet Martyrium Procopij in septima Synodo actione quarta. Et in Apocalypsi Angelus ostẽdit Ioanni ciuitatem sanctam Hierusalem descendentem cœlo, & habentem portas duodecim, & in portis Angelos duodecim: & nomina subscripta, quæ sunt nomina duodecim tribuum filiorũ Israël: habentem etiam murum cum fundamẽtis duodecim & in ipsis nomina duodecim

Et apud Metaphr. 8. Iulij.

Apoc. 21.

duodecim Apoſtolorum Agni. Iuuat autem nomina aſſcribere, quia Michaël Merſpurgēſis Epiſcopus inter abuſus ponit, quod Diuorum ignotorum collocantur imagines. Cuius enim te admonebit, inquit, imago, ſi ignores quem ſignificet?

In Catechiſmo.

Quanquam aliquādo nomen non ſufficiat. Hinc memini me ante annos aliquot audiuiſſe à quibuſdam Amſtelredamenſibus, tū Theologiæ ſtudioſis, nunc autem paſtoribus, qui VVormariæ in Hollandia fuerant diſcipuli Dn̄. Martini Duncani, in prædicto pago eſſe imaginem crucifixi perantiquam & celebrem, quę in annua ſupplicatione circumfertur. De ea VVormariēſes dicebant Duncano paſtori ſuo, eam VVormariam appuliſſe contra fluxum aquarum, & eſſe imaginem van Sinte Helper. Qualis autem martyr fuerit Sinte Helper neſciebant, niſi quod dicerent eum crucifixum fuiſſe, quod imago exprimebat. Hac de cauſa doctus ac diligens Paſtor multùm quæſiuit in Sanctorum Catalogis & Martyrologijs martyrem crucifixum qui Helperus, aut ſimili fere vocabulo diceretur. Cùm autē nihil tale inueniret, ſed animaduerteret imaginem referre omnino Saluatoris noſtri crucifixionem licet antiquo more, monuit ſubditos ſuos, vt ſepoſita ignorantia, eam imaginem poſthac Saluatoris noſtri eſſe agnoſcerēt, qui ſicut Saluator noſter eſt, ſic non ineptè Teutonico vocabulo ab incolis

incolis eius loci dictus est Sinte Helper, quod Latinè est sanctus Adiutor.
Hæc de nominum subscriptione.

Porrò sententijs pulcris, potissimum è sacra Scriptura desumtis exornari ecclesias, notũ est: sed cui de antiquitate huiusmodi picturę non constat, is ex sexto capite Ambrosij ad virginem lapsam animaduertat, & Ambrosij ætate talem picturam in ecclesijs vsitatam fuisse.

Refutantur quædam ab Erasmo Roterodamo scripta de sacris imaginibus.

CAPVT LIV.

AT verò sistendum hic est nonnihil propter ea quæ Desiderius Erasmus Roterodamus sinistro iudicio, vt vno verbo dicam, de sacris imaginibus scripta reliquit. Quorum quidem non ideo mentionem facio, quòd animus mihi gestiat vt næuos eius detegam, Erasmique nomen oderim. Nihil tale. sed vanitas illorum redarguenda est, qui quibusuis Erasmi verbis etiam leuiusculè dictis, perinde ferè ac diuinis oraculis addicti videntur. Nihil contra eum ago. Regina veritas omnibus præponenda est. Atqui Erasmi ipsius nomini libẽter parcerem, verùm videor mihi loca ipsius reticẽdo obscurior fore in refutando. Publica quoque eaque ecclesiastica censura tam grauiter opera eius ac libros reprehendit, vt non sit opus me anxium

esse in nomine ipsius supprimendo. Scribit Erasmus libro 25. epistolarum Iacobo Sadaleto Episcopo Carpentoractensi. Quid nunc de illis loquar qui perinde cum imaginibus fabulātur quasi sensum habeant. Respondeo, Tales fuisse
Sap. 13. Ethnicos: Contra quos scriptura dicit, Non erubescit loqui cum illo qui sine anima est.
Cap. 12. Quibus in Apologetico obijcit Tertullianus eos obtusiores esse miluis & muribus & araneis. Ab istis enim intelligitur nullā statuis inesse vitam. Quod & scriptura habet, Supra cor-
Bar. 6. pus eorū, inquit Baruch, & supra caput eorum volant noctu & hirundines & aues etiam: similrer & cattæ. Quod autem ad Christianos attinet, nullus inter eos tā est obtusus, vt putet statuis & imaginibus sensum inesse; & proinde falsò assumitur, quòd cum imaginibus loquantur quasi eis sensus inesset. Conspecta imago mouet eos vt loquantur, sed cum sanctis, non cum imaginibus.

Rursus libro 22. epistolarum Ioanni Episcopo. Docendus erat populus imagines nihil esse
Catechesi nisi signa idiotarum animis data. Meliùs, aut
6. Tom. 5. pleniùs alibi idem dixit, Non inscitè dictum est picturam id esse illitteratis, quod eruditis sunt libri. Imo doctus etiam interdum plus videt in tabulis quàm in litteris, ac vehementiùs afficitur: veluti magis moueremur si conspiceremus Christum in cruce pendentem, quàm si legeremus illum crucifixum.

Subdit

Subdit citata epiſtola: Perfectius eſſe tollere ſurſum animos ad Chriſtum ſine imaginibus corporeis, quã per imagines. Sic in expoſitione concionali Pſalmi 85. Mira eſt, inquit, in homine Chriſtiano craſsitudo non poſſe cõtemplari Deum niſi per imaginem, ſi tamen Dei poteſt vlla fingi imago. At verò contra dicendum fuiſſet, Nullam eſſe in eis craſsitudinẽ, ſed multum perfectionis ineſſe dum ex ſacrarum imaginũ vtilitate multiplices cõcipiũtur vtilitates. Perfectiùs enim addiſcitur quod ſimul per vtrũq; ſenſum, quã quod per alterũ ſolũ imbibitur: & ex frequẽti imaginũ intuitu vehemẽter confirmatur memoria in ijs rebus quas crebrò pictas aut inſculptas videmus. Nec parũ eiuſmodi monumẽta conducunt ad bonos mores, dum per ſanctorũ imagines ad ſanctorum imitationẽ accendimur & plerũque ſimiles eorum eſſe cupimus, quorum memoriã non ſine admiratione ſpectamus. Præterea ipſę imagines nos admonẽt vt ſanctos quorum eæ ſunt imagines in præſidium (velut cum Chriſto regnantes, & ideo gratiam opitulandi adeptos) inuocemus. Retrahunt nos quoque à vanis cogitationibus. Ob has aliasque vtilitates ſacra Concilia, ſanctique Patres ſacrarum imaginum inſpectionem nobis multùm commendant. Valeat itaque Eraſmus dum nulla adhibita probatione, quam nec veriſimilem vllam adferre potuiſſet, tam audacter aſſerit docendum eſſe populum,

Sanderus de imag. cap. 1. c. 8

perfectius esse tollere sursum animos ad Christū sine imaginibus corporeis quàm per imagines: quasi verò imperfectionē nobis aliquam Ecclesia præscribat, dum preces horarias vocaliter legi exigit: & quasi docendi sint senes quòd perfectius sit absque perspicillo videre, quàm per ocularia.

Sed ad aliud transeamus: idem Erasmus Catechesi 6. Vsque ad ætatem Hieronymi erant probatæ religionis viri, qui in templis nullam ferebant imaginem, nec pictam, nec sculptam, nec textā, ac nè Christi quidē, vt opinor, propter Anthropomorphitas. Respondeo, falsum esse quod assumitur. Reperitur tale quid sub finem epistolæ Epiphanij, quam Hieronymus transtulit, eoque crediderim Erasmū respexisse: sed permulti docti annotarunt narrationem illam & censuram de imaginibus, ad finem epistolæ Epiphanij ab iconomacho quodam assutam fuisse, vt sub Epiphanij nomine maior hæresi conciliaretur authoritas. Inter quos
Cap. 4. Dn̄. Sanderus in posteriori libro de honoraria imaginum adoratione, vbi tot clarissimis rationibus comprobat falsum esse atque falsò Epiphanio imponi: vt præfractus sit oportet ac multùm duræ ceruicis, qui hac in parte ei acquiescere nolit. Sequitur in eadem catechesi, Paulatim autem imaginum abusus irrepsit in templa. Nec fortasse foret indecorum si in his locis in quibus solenniter Deus adoratur nullæ

pone-

ponerentur imagines, præter imaginem Crucifixi. Verùm longè aliter Magnus Gregorius, In locis, inquit, venerabilibus Sanctorum depingi historias nō sine ratione vetustas admisit. Facileque foret tam ex diuersis Patribus, quàm ex Oecumenicis Concilijs declarare Erasmum hic aberrare, atque ab eis dissentire.

Lib. 9. reg. c. 9.

Contra eundem.

CAPVT LV.

SEd vlteriùs, Nam vt imagines sint in templis nulla humana præcipit constitutio. Et vt facilius est, ita tutius quoque est omnes imagines è templis submouere, quàm impetrare vt nec modus prætereatur, nec admisceatur superstitio.

Tu hìc Erasme quas Ecclesiasticas dicere debuisses tuo loquendi more humanas appellare maluisti constitutiones: & sic loqueris quasi nunquam orbis Christianus secundo Niceæ conuenisset ad retinendū sacrarum imaginum legitimum in templis vsum. Vbi ex diuo Isidoro Pelusiote venerabiliter lectum est, Templi nulla ratio quod non ornatur imagine: Ipsa quoque Concilij definitio apertè habet, Regiā viam incedentes, & sanctorum ac diuinorum patrum doctrinæ insistentes, & Catholicæ Ecclesiæ in qua Spiritus sanctus inhabitat traditionem obseruantes, definimus cum omni diligentia & cura venerādas & sanctas imagines

Act. 1.

Act. 7.

in templis Sanctis Dei collocandas habendasque &c. Huic fidei confessioni subscripserunt Vicarij Romani Pontificis & Episcopi 350. qui ex Græcia, Orientisque tractu congregati aderant. Magnam deinde notam & falsò inurit Erasmus Christiano populo, dum dicit, tutius esse omnes imagines è têplis submouere quam impetrare vt nec modus prætereatur, nec admisceatur superstitio. Sic enim traducit Christianum populum, quasi multipliciter sacris imaginibus abutatur, nec abusus suos corrigere velit: cùm reuerà, vt aliâs dicemus, pauci tantum sint & rarioribus locis circa imagines abusus. Omnes quoque qui se Christianos & Catholicos esse gaudent, libenter cum omnibus decretis Concilij Tridentini recipiât & illud quod de imaginum abusibus decreuit. Nec dubito quin etiam ante Synodum Tridêtinã maiores nostri libenter obtemperassent, si Ecclesiarum præpositi aliquem abusum corrigi cupiuissent. Quare non debet tam odiosè simplex Christianus populus traduci, potissimum ab eo qui inter abusus nonnulla refert, quæ ad sacrarum imaginum vsum legitimum retinendum pertinent.

Rursus Erasmus in modo orandi. Eadem, inquit, ratione toleratæ sunt imagines quas veteres Ecclesiæ proceres aliquot vehementer detestati sunt, odio videlicet idololatriæ. Gaudebant igitur populum huc profecisse, vt pro

deorum

deorum ſimulachris venerarentur imagines Ieſu ac aliorum diuorum. Reſpondeo, Sæpe inuenies ſacrarum imaginum vſum & inſpectionem à veteribus patribus multùm commendari; nuſquam verò apud eos legas imagines ab Eccleſia tolerari: multò verò minùs quiſquam eorum eas deteſtatus eſt. Deteſtantur aliquoties ſimulachra, hoc eſt, idola & Ethnicas imagines: at Chriſtianas ſiue ſacras imagines nullum eorum deteſtatum eſſe ex eo ſatis conſtat, quòd tempore Iconomachiæ vndiquaque Iconomachi conquiſierint ex patribus quę pro ſe vel apparenter adferrent, & tamen quaſcunque patrum ſententias attulerunt, quibus propriam iuſtitiam conabantur aſſerere, omnes peruerſè intellexerunt aut mendaciter eis impoſuerunt: vt patet ex tomo quinto ſextæ actionis in ſecunda Nicena Synodo.

Et iterum Eraſmus de amabili Eccleſię concordia. In templis, quemadmodũ in Aphricano Concilio decretũ fuit, ne quid recitaretur præter ſcripturas canonicas; ita conueniret nullam picturã eſſe, niſi cuius argumentũ in Canonicis ſcripturis reperiretur. In periſtilijs, porticibus & ambulacris poſſent & alia pingi ex humanis hiſtorijs deſumta, modo facerent ad bonos mores. Reſpondeo, Concilium Aphricanum, hoc eſt, tertium Carthaginenſe non abſolutè decreuiſſe ne quid præter ſcripturas Canonicas in Eccleſia legatur, ſed adiecit, ſub nomine di-

Cap. 4; 7. uinatum ſcripturarum. Et eodem Capite ſubiunxit: Liceat etiam legi paſsiones martyrum cùm anniuerſarij dies eorum celebrãtur. Quod etiam repetitur in Aphricano Cõcilio, Cap. 13. Permiſerunt enim Aphricana concilia & alia legi in Eccleſia, vt videre licet in Mileuitani Concilij Can. 12. & tertij Carthaginenſis Cap. 23. Inferendum itaque fuiſſet ex eo Concilio præter ſacram ſcripturam paſsiones quoque Martyrum in Eccleſijs depingendas eſſe. Et hactenus non propter Eraſmum, ſed propter Catholicos quoſdam nimium Eraſmianos;

Cap. 25. Quibus commendo illud Vincentij Lyrinenſis, Ille eſt verus & germanus catholicus, qui veritatem Dei, qui Eccleſiam, qui Chriſti corpus diligit, qui diuinæ religioni, qui Catholicę fidei nihil præponit: non hominis cuiuſpiam authoritatem, non amorem, non ingenium, non eloquentiam, non philoſophiam; ſed hæc cuncta deſpiciens, & in fide fixus ac ſtabilis permanens, quicquid vniuerſaliter antiquitus Eccleſiam Catholicam tenuiſſe cognouerit, id ſolum ſibi tenendum credendumque decernit. Quicquid verò ab aliquo deinceps vno præter omnes vel contra omnes ſanctos, nouum & inauditum ſubintroduci ſenſerit, id non ad religionem, ſed ad tentationem potius intelligat pertinere.

Veteres

Veteres Christum, Deiparam, ac alios nonnullos sanctos depinxisse in ea effigie quam viuentes habuerunt.

CAPVT LVI.

PORRÒ in formandis humanis imaginibus illud obseruandum est, vt imago ipsa staturam & lineamẽtorum colorumque proportionem hominis cuius imago est, quantùm fieri potest, referat. Quæ res non videretur tanti facienda esse, nisi constaret veteres hac in parte solicitos fuisse: imo & ipsos sanctos in ea specie apparêre voluisse, qua passim pingi solent. Certè magnus ille Athanasius dicit imaginem Domini nostri Iesu Christi in Beryto sanè venerandam fuisse, quòd integram Christi Domini proportionem exprimebat. *De Passione imaginis Christi.*

Itaque iucundum est videre quod in pictura Christi, Deiparæ & principũ Apostolorum, ea forma & effigiatio obseruetur, quę obseruata fuit annis mille quingentis, sequentibus hac in re pictoribus maiorũ quã ex picturis didicerũt traditionẽ. Quod si quæ ex picturis nõ satis cõmodè percipi possint, poterunt eadem paulò plenius cõprehẽdi adhibitis quorundã scriptis.

Qualis enim fuerit Christi forma & statura, nõ solum docẽt picturę quædã, sed idem habet epistola P. Lẽtulo procõsuli asscripta ad Senatũ P.Q.R. & Nicephorus Callistus lib. 1. historiæ cap. vlt. Alius quoq; Nicephorus Callisto mul- *In Hortulo animæ.*

to vetuſtior, ait, hiſtorię Eccleſiaſticę libro vnico. Sequẽti anno, cùm pictor quidam pingere Saluatorem ſecundũ ſimilitudinem Iouis præſumſiſſet, arefacta eſt manus eius: quem peccatum ſuum confeſſum, ſanauit Gennadius (Epiſcopus Conſtantinopolis) Aiunt enim quidam hiſtoricorũ, quod criſpis & raris capillis, ſchema in Saluatore magis vernaculum ſit.

An. 463.

De Deipara verò Virgine ſic ſcribit Nicephorus Calliſtus: Mores autẽ, formæque & ſtaturæ eius modus talis, vt inquit Epiphanius, fuit, Erat in rebus omnibus honeſta & grauis, pauca admodum eaq; neceſſaria loquens, ad audiendum facilis & perquã affabilis, honorem ſuum & veneratiõe omnibus exhibens, ſtatura mediocri, quamuis ſint qui eam aliquãtulùm mediocrem longitudinẽ exceſsiſſe dicant. Decenti dicendi libertate aduerſus homines vſa eſt, ſine riſu, ſine perturbatione & ſine iracundia maximè. Colore fuit frumentum referente, capillo flauo, oculis acribus, ſubflauas & tanquã oleæ colore pupillas in eis habens. Supercilia ei erant inflexa decenter nigra, naſus longior, labia florida & verborũ ſuauitate plena, facies non rotunda & acuta ſed aliquantò longior, manus ſimul & digiti longiores: Erat denique faſtus omnis expers, ſimplex minimæq; vultũ fingens, nihil molliciei ſecum trahens, ſed humilitatem præcellentem colens: veſtimentis quæ ipſa geſtauit, coloris natiui contenta fuit: id quod etiã

Lib. 2. Hiſt. Eccleſ. c. 43.

num

num ſanctum capitis eius velamen oſtendit. Et, vt paucis dicam, in rebus eius omnibus multa diuinitus inerat gratia.

Idem Calliſtus principum Apoſtolorum Petri & Pauli ſtaturam & formam deſcribit libro ſecundo capite vigeſimo ſeptimo. Quamquam ego longè plus tribuam traditis nobis picturis, quàm verbis Nicephori: Quale enim eſt (vt reliqua omittam) & quantùm paſsim ab Apoſtoli Pauli pictura diſsidet quòd referat eum fuiſſe corpore paruo, contracto & quaſi incuruo: & capite modico? Capite quadrageſimo tertio habet. Marcum ſturæ & ætatis ſtatæ fuiſſe atque ſemicanum. Pluraque de huius effigie habet Hiſtoria ipſius apud Simeonem Metaphraſten. De S. Andrea ſcripſit ante annos 400. Ioannes Belethus. Cognoſcere operæprecium eſt Andream fuiſſe colore nigro, barba prolixa ac ſtatura mediocri. Hoc ideo à nobis dictum ſit, vt ſciatur qualis in Eccleſia pingi debeat. Ioannes autem Diaconus in vita Gregorij, ſcribit eum agnitum eſſe ex picturæ ſimilitudine à clerico cui apparens dicebat, Surge & dic Comiti, vt ab hoc meo monaſterio, in quo diuerſorium fieri omnino non licet, antequam me ad iracundiam prouocet, ſaluus recedat.

Rationalis cap. 164.

Lib. 4. cap. 96.

De Bartholomæo habet Pſeudoabdias verba dęmonis, Capilli eius nigri & criſpi, Caro candida, oculi grandes, nares coęquales & directę, barba

barba prolixa, habens paucos canos, ſtatura æqualis, collobio albo eleuato, & purpura veſtitur, induitur albo pallio quod per ſingulos angulos habet gemmas purpureas. Sed rectiùs facit, qui in pingendo hæc mendacis dæmonis verba non attendit. Talis eſt enim eius authoritas, quod etiam ſi vera dicat, fides tamen ei non ſit adhibēda. Interim ſatis apertè hîc mentitur, dum dicit Bartholomæum Apoſtolum purpura veſtiri & gemmis, & dum immediatè ſubdit, Viginti ſex anni ſunt ex quo veſtes & ſandalia eius nec veteraſcunt, nec ſordidantur. Centies flexis genibus per diem orat & centies per noctem, Angeli cum eo ambulāt, qui nunquam eum fatigari nec eſurire permittunt.

Denique vt exemplis finem imponam, Cornelii Centurionis templum, vt Metaphraſtes refert, totum depingi voluit Philoſtorgius Epiſcopus, & Cornelij effigiē in eo diligenter exprimi. Nempe, vt is etiam ſenex pingeretur & illi ipſi omninò ſimilis. Pictor Eucratius, quia ſanctum non viderat, rogabat vt ei ſuam reuelaret ſpeciem: hincque factum eſt, vt eum talem pingeret, qualem vidit; ipſam planè veritatem arte ſua exprimens.

Quòd ethnicæ picturæ & ſtatuæ non debeant Chriſtianis placere. CAPVT LVII.

NIhil hactenus dixi de ijs qui ſicut libenter Ethnicè loquūntur, ſic etiam Ethnicas & Paga-

Paganas picturas & ſtatuas reuocare gaudent. Quos Catharinus ita redarguit; Peccatur in prophanis picturis ſiue ſculpturis nō modicū, dum magna diligentia idola gentium exquiruntur, vt quæ confractæ erant erigantur ad ornandas ædes; ſpectaculi & memoriæ antiquorum gratia, & oſtētandi artificū peritiam. Fertur beatus Gregorius multas vrbis ſtatuas iuſsiſſe confringi, eò quòd peregrini, & qui baſilicas ſanctorum viſitare veniebāt, per illarum ſpectacula à pia illa opera diſtrahebantur.] Dominus etiam Iſraëlitis mādauit, Aras eorum ſubuertite & confringite ſtatuas, lucosq; ſuccidite & ſculptilia comburite. Non cōcupiſces aurum & argentum de quibus facta ſunt, neq; aſſumes tibi ex eis quicquam nè offendas, propterea quia abominatio eſt Domini Dei tui: nec inferes quicquam ex idolo in domū tuam ne fias anáthema ſicut & illud eſt. Quaſi ſpurcitiam deteſtaberis, & velut inquinamentum ac ſordes abominationi habebis, quia anáthema eſt. Cùm Chriſtiani à Theodoſio Imperatore poteſtatem accepiſſent idola deſtruendi in idolijs Alexandrinis, tanto zelo id perfecerunt, ſtudio Theophili Epiſcopi, vt multi eorum martyrij palmam ſint conſecuti. Idola autem conflabantur ad faciendas ollas & ad Alexandrinæ Eccleſię diuerſos vſus, cui ab Imperatore donati fuerant dij, ad expenſas egentium. Cùm igitur Theophilus omnes contri-

In lib. de imag.

Deut. 7.

Socrates 9. tripartitæ c. 27. ſuæ hiſt. lib. 5. cap. 16.

uiſſet

uiſſet Deos, vnum tantũmodo reliquit (Simiæ ſimulacrum) iubens id publicè proponi atque ſeruari, ne ſequenti tempore Pagani negarent tales ſe adoraſſe Deos. Libenter quidem nonnulli pingunt Muſas & alias deas ac deos: ſed B. Auguſtinus retractat quod in libro de ordine, Muſas quaſi aliquas deas, quamuis iocãdo, commemorauerit. Si tonitrua pingant, addunt Iouem; ſi bellum, appingunt alicubi Martem; qua in re procul recedunt à pietate Chriſtiana; cũ B. Auguſtinus in tonitruis ſic ſcribat, Si vos filius liberauerit, Non dixit filius Dei, ſed tantum dicendo filius dat intelligi cuius ſit filius. Quam locutionem non recipit niſi excellentia eius de quo ita loquimur, vt etiam ſi non eum nominemus poſsit intelligi. Ita enim dicimus, pluit, ſerenat, tonat, & ſi qua ſunt alia, nec addimus quis id faciat, quia omnium mentibus ſponte ſeſe offert excellentia facientis. Quantũ verò ad Martem, Mercurium, &c. rurſus idem, Vna ſabbati dies Dominicus eſt, ſecũda ſabbati, ſecunda feria quam ſeculares diem Lunæ vocant, Quarta ergo ſabbatorum, quarta feria qui Mercurij dies dicitur à Paganis & multis Chriſtianis: ſed nolumus vt dicant. Atq; vtinã corrigantur vt non dicerent. Meliùs de ore Chriſtiano ritus loquendi Eccleſiaſticus procedit.

Lib. 1. cap. 3. — *In Pſal. 9.* — *In Pſal. 93.*

Vehemẽs eſt autẽ hac in re Clemens Alexãdrinus nolens vel reſpici ſemel in faciem picti idoli. Cùm enim in ſuo Pœdagogo docuiſſet, quomo-

Lib. 3. c. 11.

quomodo annulus à viro ſit ferēdus & quomodo ab vxore; quodque plures annuli non ſint ferendi, ſubijcit de ſigillo annuli, Sint autē nobis ſignacula columba, vel piſcis, vel nauis quæ celeri curſu à vento fertur, vel lyra muſica qua vſus eſt Polycrates, vel ancora nautica quam inſculpebat Seleucus. Si ſit piſcans aliquis, meminerit Apoſtoli, & puerorum qui ex aqua extrahuntur. Neque enim idolorum ſunt imprimendæ facies, quibus vel ſolùm attendere prohibitum eſt. Sed nec enſis vel arcus ijs qui pacem perſequuntur, nec pocula ijs qui ſunt moderati ac temperantes.

Interim ſicut in loquendo aliquid toleratur, ſic etiam in picturis nonnihil iſtiuſmodi eſt tolerandum. Nam qui nimiùm emungit elicit ſanguinem. Memores tamen ſimus diuinorum verborum quæ ſunt apud Zachariam, Et erit in die illa dicit Dominus exercituum, Diſperdam nomina idolorum de terra & non memorabuntur vltra. *Prou.* 30. *Zach.* 13.

Hæreticorum effigies non eſſe conſeruandas.

CAPVT LVIII.

POrrò ex B. Chryſoſtomo adijcidēda eſt eorū reprehēſio qui Alexādri Magni effigiem ad pileum gerebant, Quid verò, inquit, diceret aliquis de circumligantibus aurea Alexandri Macedonis numiſmata capiti vel pedibus? Dic mihi hęccine sūt exſpectationes noſtrę, vt poſt *Hom.* 21. *ad popul. Antioch.*

crucem

crucem & mortem Dominicam, in gentilis Regis imagine ſpem ſalutis ponamus? Ignoras quanta crux perficit? Mortem diſſoluit, peccatum extinxit, orcum inanem reddidit, diaboli ſoluit potentiam: & ad corporis ſanitatem prȩſtandam non eſt fide digna? totum orbem exſuſcitauit: & tu in ipſa non cõfidis? Hæc Chryſoſtomus. Quid autem dicturus fuiſſet contra eos qui nos idololatras dicunt ob imaginum legitimum vſum, cùm ipſi habeant aliquando penſilem in pileo aut alibi, imaginem Lutheri, Mennonis, Ioannis à Laſco, vel ſimilis, aut Eraſmi, aut denique amicæ ſuæ? Illud verò vt melius intelligas quod dicit quoſdam in gentilis Regis Alexandri imagine ſpem ſalutis ponere, ſcribit Trebellius Pollio, Macrianæ familię viros in auro & argento, mulieres in reticulis, & dextrocherijs, & in annulis, & in omni ornamentorum genere Alexandrum Magnum Macedonem expreſſum habere. Quod idcirco poſui, ait Trebellius, quia dicuntur iuuari in omni actu ſuo, qui Alexandrum vel auro geſtant, vel argento.

Treb. de Quincto 13. tyranno.

Ceterùm ſi, vt Clemens teſtatur, idolorum non ſunt imprimendæ facies, ad quas vel attendere ſolum prohibitum ſit, multo magis hæreticorum effigies ſunt reprobandæ, & à nullo Chriſtiano homine conſeruandæ. Cùm enim huiuſmodi conſeruatio ſit honorifica, magis conuenit nos hȩreticorum imagines deſtruere,

quàm

quàm conseruare. Dictat enim natura, vt eorum imaginibus ignominiã inferamus, quos summopere detestamur. Vnde pueri velut ab ipsa natura edocti, cùm aliorum imagines venerentur, tamen dęmonẽ, si depictum videant, vel quem alium nouêre religionis Christianæ inimicum, cuiusmodi sunt qui Christum sanctósue eius interemerunt; vel expungunt, vel conspuunt, vel sordibus obliterant.

Et Petrus Gylsius, lib. 2. topographiæ Constantinopolis, meminit, pium Theodosium Constantinopoli marmoreas statuas Arij, Macedonij, Sabellij, Eunomij sculpi curasse, desidentes humi, ad notandam eorum perfidiam, vt à prætereuntibus stercore & luto, ac execratione contaminarentur. *Cap. 21.*

De falsorum deorum & philosophorum picturis qui scripserint.

CAPVT LIX.

QVia verò imagines, tam falsorum deorum, quàm mundi istius philosophorum, ac similium qui apud Ethnicos statuas habuerunt, parum aut nihil vtilitatis adferre possunt Christianis hominibus, sed plus satis curiositatis & simul prolixitatis, si per singula discutiantur (Romæ enim tantam legimus fuisse copiam statuarum, vt alter adesse populus lapideus diceretur) ideo in eis describendis nullam operam dabo. Inscribitur enim hic liber nõ de picturis, *Cœlius lib. 29. ca. 24.*

ſed de ſacris picturis. Poſſent tamen fateor ex eis nonnulla vtiliter obſeruari & erui à quibuſdam. Quare loca aliquot quę modo occurrunt, vbi eiuſcemodi tractantur, paucis indicabo.

Sidonius Apollinaris, Epiſcopus Aruernorum, in epiſtola ad Fauſtinum papam, quæ 9. eſt, libro 9. ſcribit quod Ariſtoteles exſerto brachio pingebatur in gymnaſijs Areopagicis & Prytaneo, Speuſippus ceruice curua, Aratus panda, Zenon fronte contracta, Epicurus cute diſtenta, Diogenes barba comante, Socrates coma candente; Zenocrates crure collecto, Heraclitus fletu oculis clauſis, Democritus riſu labris apertis, Chryſippus digitis propter numerorum indicia conſtrictis, Euclides propter menſurarum ſpatia laxatis, Cleantes propter vtrumque corroſis.

De imaginibus verò falſorum Deorum mutla leguntur ſparſim in patrum opuſculis eorum qui contra gentiles ſcripſerunt. De ijſdem Florilegium Græcum, Placiades Fulgentius in Mythologiarnm libro, Albricus de imaginibus deorum, Gregorius Gyraldus de Dijs gentium, Alexander ab Alexandro genialium dierum lib. 4. capite 12. Ludouicus Cœlius lib. 28. antiquarum lectionum capite 12. & lib. 25. capite 17. Angelus Decembrius parte 68. Et Angelus Politianus Centuriæ primæ capite 65.

De ſi-

De ſimulachro Iouis arietina facie, Panos, Æſtatis & Hyemis, Mineruę & Darij, Herodotus Halicarnaſſæus. De Hippocratis imagine & Niconis ſtatua, Suidas. De imagine Ephœbi, Crinitus lib. 23. cap. 13. De Muſis, Ælianus in varijs, lib. 14. cap. 37. lib. 12. cap. 2. De Veioue Agellius, (vel ſi mauis A. Gellius,) libro 5. noctium, cap. 12. De Saturno & Iano Macrobius libr. 1. Saturn. cap. 8. Sed hæc & ſimilia, vt dixi, extra noſtrum ſunt propoſitum.

Breuiter tamen de multis pauca adferam ex Minutij Felicis Octauio, vt huiuſmodi ſtatuarum ridenda vanitas clariùs intelligatur. Quid, inquit, formæ ipſæ & habitus? nónne arguunt ludibria & dedecora Deorum veſtrorum? Vulcanus, claudus Deus & debilis: Apollo tot ætatibus lêuis: Æſculapius bene barbatus, etſi ſemper adoleſcentis Apollinis filius: Neptunus glaucis oculis: Minerua cæſijs; bubulis Iuno: Pedibus Mercurius alatis; Pan vngulatis; Saturnus compeditis: Ianus verò frontes duas geſtat, quaſi & auerſus incedat: Diana interim eſt altè ſuccincta venatrix, & Epheſia mammis multis & verubus extructa: & triuia trinis capitibus, & multis manibus horrifica. Quid ipſe Iuppiter veſter? modo imberbis ſtatuitur, modo barbatus locatur: & cùm Hammon dicitur, habet cornua; & cùm Capitolinus, tunc gerit fulmina; & cùm Latiaris, cruore perfunditur; &

Circa medium. Eſt impr. cum Arnobio.

M 2 cùm

cùm Feretrius, non áuditur. Et ne longius multos Ioues obeam, tot ſunt Iouis monſtra quot nomina.

Hactenus ex Minutio. Vt autem intelligatur ex Deorum falſorum picturis quibuſdam, vtiliter erui quædam poſſe, attendamus quàm pulcrè circa poëticam fictionem Bacchi Cornelius Snecanus, ordinis Prędicatorum Theologus, philoſophetur. Scribit ille Sermone ſecundo de ebrietate, poëtas Bacchum publicè ſic deſcripſiſſe, vt facilè cognoſceretur quàm indecorum eſſet ebrietatem ſectari. Pingebant namque eum monſtroſum, ætate puerum, facie muliebrem, pectore nudum, capite cornutum, equitantem ſuper tigridem. Ætate puer fingebatur, quia ſicut fumus aërem obſcurat, ita euaporationes ebrij intellectum obnubilant, vt omni ſcientia & prudentia priuetur. Vnde eſt apud Pſalmiſtam, Turbati ſunt & moti ſunt ſicut ebrius, & omnis ſapiētia eorum deuorata eſt. Eſt etiam ebrioſus, puerorum more, de nullo ſolicitus. Inde Ouidius

Cura fugit, multo diluiturque mero.

Denique puerorum more ſemper loquitur, numquam tacet: tumultuoſa res, vinum. Et omnia per talenta loqui facit. Et non meminerunt cùm biberint amicitiã nec fraternitatem; ſed non multum poſt ſumunt gladios. Secũdò pingebatur Bacchus facie muliebri, quia

Prou. 20. *Eſd. 3.c.3.*

venter

venter mero æſtuans citò deſpumat in libidinem. Luxurioſa enim res eſt vinum & contumelioſa ebrietas. Hinc & Apoſtolica perſonat tuba, Nolite inebriari vino in quo eſt luxuria. Depingitur etiam facie muliebri, quia vinũ & mulieres apoſtatare faciunt ſapientes. Tertiò depingitur pectore nudus, quia vt B. Auguſtinus dicit, Ebrioſus modeſtiæ frenis amiſsis, & inſana ebrietate proſtratus, cordis ſui arcana denudat & amicorũ ſibi commiſſorum ſecreta in medium profert. Quemadmodũ enim dolia, vt ait Seneca, plus quàm oportet vino plena, rũpuntur, & omne quod in imo iacet, vis caloris eiectat: ſic vino æſtuante, quidquid in imo cordis iacet effertur, & ſuum alienumq; pariter effundunt onerati vino. Eſt etiam Bacchus pectore nudus, quia pauperes & nudos cultores ſuos facit, Nam vt eſt in ſacris litteris, Operarius ebrioſus non locupletabitur. Nudus quoque pingitur, quia turpitudinem propriam nonnunquam denudat, vt Noê contigiſſe ſcriptura commemorat. Quartò, cornutus depingitur; per cornua enim intelligitur poteſtas: ebrius verò potentiorem omnibus ſeſe exiſtimat. Hinc illud Ouidij,

Prou. 20. *Epheſ. 5.* *Eccleſ. 19.* *Geneſ. 9.*

Tunc veniunt riſus, tunc pauper cornua ſumit.

Quinctò depingitur ſedere in tigride, quòd minima de cauſſa lites exſuſcitet. Tigris enim miræ virtutis & velocitatis animal eſt, ex

cuius nomine Tigris rapidiſsimus fluuius eſt appellatus. Talis eſt ebrius. abſque deliberatione iraſcitur, &, ſi poteſt mox vindicat, & nonnunquam interficit. Vinum multum potatum irritationem, & iram, & ruinas multas facit. Concludit Snecanus, Ecce qualiter poëtæ riſerunt Deum potatorum! Ex quo perpendi poteſt potatores tunc ab omnibus fuiſſe ſpretos & deriſos, & non ita honoratos ſicuti modò: cùm dicant manè ſerui & ancillæ; O quàm lætus fuit heri veſperi Dominus noſter.

Eccleſ.13.

Poſſem eodem modo exſpatiari in Cupidinis imaginem à poëtis confictam: quam elegantiſsimis aliquot verſibus explicauit non Æneas de duobus amantibus ſcribens, ſed Pius ſecundus iuuenilem librum reijciens. Petrus verò Hæduus integrum ferè librum in explicanda Cupidinis imagine, & doctè & piè conſumſit. Quamquam cenſet abijciendam potius eſſe, quòd rudes huius poëtici figmẽti rationem neque ſciant, neque ſuſpicentur; ſed magis tali adſpectu ad malum inflammentur. Verùm ad alia nobis eſt tranſeundum.

Imagines Ethicas quas Pagani habuerunt, vtiliter à nobis conſeruari.

CAPVT LX.

PRopius enim ad noſtrum inſtitutum accedunt eæ picturæ, quæ tametſi ab Ethnicis acceptæ,

acceptæ, mores tamen formant, atque ad virtutem instigant. Hæ enim ethicæ dici merentur, & medium locum occupant inter prophanas & sacras. Quare eiuscemodi obseruare non fuerit inutile. Quo modo videlicet Iustitia depingi soleat, de quo Ludouicus Cœlius lect. antiq. lib. 29. capite 26. & Agellius Noctium Attic. lib. 14. capite quarto. Quæ soleat esse discordiæ imago, quam elegantissimis versibus describit Petronius Arbiter, apud Crinitum lib. 13. capite secundo. Quæ concordiæ, quæ amoris, quæ inuidiæ, ac similium: quæ etiam Veteres obseruarunt. Vnde Petrus Chrysologus, Frequenter fieri vi- *Serm. 149.* dimus, vbi Regum vel fratrum tabulæ pinguntur, vt in vtrisque vnanimitatis declarentur insignia, artifex pictor fœmineo habitu post tergum vtriusque concordiam statuit, brachijs suis vtrumque complectentem, indicans quod hi, qui corporibus videntur separati, sententijs & voluntate conueniant. Vtilis rursum etiam & ethica significatio erui potest ex depicta colluctatione araneæ cum musca, apis cum fuco, formicæ cum grano triticeo, ac similium, quare eiuscemodi suo loco aliquando non male depinguntur.

Addam aliquid de calumnia, & credendi facilitate. Grauissima est Bernardi Ab- *De consi.* batis sententia, facilitatem credulitatis esse *lib. 2. c. 14.* callidissimam vulpeculam, cuius magnorum

neminem satis compertum sit cauisse versutias. Vnde de nihilo iræ multæ, vnde innocentium frequens addictio, vnde præiudicia in absentes. Didicit id Apelles Ephesiorum celeberrimus pictor, per artis suæ æmulũ apud Ptolomæum Regem coniurationis in Tyro factæ accusatus. Mox enim perfidum eum Rex clamauit, ingratum, reum violatæ maiestatis, insidiatorem, coniuratum: & statim Tyriorum malorum pœnam capite multatus soluisset, nisi quidam è coniurationis socijs captus, nihil ei commune cum seditiosis fuisse probasset. Tũ Ptolomæus, collecto animo, sententiam mutauit, & Apellem donauit centum talentis, addito in seruitutem Antiphilo calumniatore. Verùm Apelles calumniam illam sola imagine puniri voluit, in qua Calumnia eximiè comta, manus ad superos tendens, fidem immortalium obtestatur, & adit quempiam auribus prælõgis insignem, qui manus porrigat procul accedẽti Calumniæ. Habet ipsa comites mulierculas, Ignorantiam, Suspicionem, Insidias ac Fallaciam. Anteït eam Liuor, vir pallidus, acie oculorum minimè hebeti; ceterum planè ijs similis qui sontico aliquo morbo contabuerunt. A tergo subsequitur Pœnitentia, quæ capite in tergum deflexo cum lachrymis & pudore procul venientem excipit Veritatem. Et hæc apud Lucianum leguntur, hominem alioqui barbarum. Vtinam autem Christiani quidam ad calumnias excipiendas,

aut

aut struendas nimis proni, saltem per hãc imaginem erudirentur. Itaque sicut ethnicorum dicta & facta memorabilia quædam, si legãtur multùm afficiunt Christianos, sic eadem depicta non inutiliter oculis obijciuntur Christianorum, & vrgẽt nè patiamur nos à Paganis superari. Hi verò quantum vtilitatis ex imaginum inspectione ceperint, scribit Crispus Salustius initio belli Iugurtini. Nam sæpe, inquit, audiui ego Q. Maximum, P. Scipionẽ, præterea ciuitatis nostræ præclaros viros solitos ita dicere: Cùm maiorum imagines intuerentur vehementissimè animum sibi ad virtutem accendi: scilicet non ceram illam, neque figuram, tantam vim in se habere; sed memoria rerum gestarum eam flammam egregijs viris in pectore crescere, neque priùs sedari, quàm virtus eorum famam atquæ gloriam adæquauerit.
Sunt & aliæ picturæ, quæ tametsi non morales, multùm tamen vtiles sunt. Quales sunt descriptiones vrbium & regionum, quibus etiam veteres vsi sunt. Nam vt alia relinquam exempla, scribit Platina Carolum Magnum tres habuisse mensas argenteas; quarum vnam (in qua vrbs Constantinopolitana insculpta erat,) basilicæ beati Petri, aliam (vbi imago vrbis Romæ cernebatur,) Ecclesiæ Rauennati dono dedit, tertiam filijs reliquit, vbi inerat orbis terrarum descriptio. Sic & Zacharias Papa in turri Lateranensis patriarchîj, orbis terrarum *In Leone 3. ex Eginharto sub finem.*

descriptionem depinxit. Vt habet Pontificalis liber tomo 3. Conciliorum. Neque verò hi primi orbem descripserunt, In veste enim poderis (quam habebat homo sine querela Aaron, proferens pro populis seruitutis suæ scutum orationem; & per incensum deprecationem allegans) totus erat orbis terrarum, & parentum magnalia in quatuor ordinibus lapidum sculpta erant.

Sap. 18.

Porrò apud Christianos multò plures reperiuntur ethicæ & morales imagines, quàm apud paganos, etiam sepositis omnibus sacris sanctorum picturis. In virtutibus enim & vitijs, eorumque pugnis depingendis plus iudicij est & luminis apud Christianos, quàm vmquam fuerit apud vllos gentiles. Itaque apud Prudentium & alios, plura, solidiora & vtiliora licet obseruare. Tertullianus in oratione qua pijs patientiam commendat, eius imaginem ingeniosè depingit. Chrysostomus amicitiam Homil.29.in Matthæum. Neque omnino infeliciter Robertus Holcot in libro morali talium virtutum & vitiorum picturas tractat.

Huc pertinent etiam emblemata recentiorum istorum. Inter quos Andreas Alciatus, Hadrianus Iunius, Ioannes Sambucus, Heroica symbola Claudij Paradini & eius generis plurima.

Eccle-

Ecclesiam non conuertiße schemata virtutum in fictitios Sanctos.

CAPVT LXI.

GRauißima est autem & intoleranda quorumdam calumnia, quod in Catholica Ecclesia schemata nõnulla virtutum conuersa asserant in fictitios sanctos. In qua accusatione primos puto fuisse Iudęos quosdam Rabbinos, qui singulare illud exemplar patientiæ, Iob, nunquam exstitisse volunt, sed narrari tantùm fictitium aliquod eius virtutis schema. Quorum absurditatem fanatici quidam Anabaptistę sunt secuti, qui argumentũ libri Iob comicum asserunt, & iuxta scenæ leges confictum. Cõtra quos multa habet. Sixtus Senensis lib. VIII. Biblioth. sanctę. Ex quo pauca visum fuit huc adferre. Historiã libri Iob, ait, confictã esse ipsumque Iob nunquam in humanis fuisse, hæresis est anabaptistarũ nostri tẽporis, qui librũ hunc ridentes, appellãt eũ, tragicocomędiã Hebręorũ, hoc est fabulã partim secũdũ comœdię, partim secundũ tragœdię leges editam: quia principio ipsius historię, cędes filiorũ ac filiarũ Iob, quod in tragœdijs vsu venit, referantur, in fine verò, quod comœdię propriũ est, felices Iob euentus ponantur. Atque hunc impium errorẽ retincti anabaptistæ acceperunt à recutitis Iudæis ex Baba Batra, hoc est, tertia parte quarti ordinis librorum Thalmudicorum. Sed Diuinæ scriptu-

ſcripturæ omnino contradicunt, quæ non ſolum Iob fuiſſe teſtantur, verùm inter viros ſanctitate præcipuos enumerant. Nam in Eze-
Ezech. 14. chiele inquit Deus, Si ſteterint in medio Nohe, Daniel & Iob, ipſi in iuſtitia ſua liberabunt ani-
Iac. 5. mas ſuas: & Iacobus in ſua Catholica, admirabilem Iob patientiam in aduerſis imitandam proponens, Sufferentiam inquit Iob audiſtis, & finem Domini vidiſtis.

Eadem eſt Caluiniſtæ cuiuſdam ſententia de Sapientia, eiusque prolibus Fide, Spe, & Charitate. Cùm enim ille hiſtoriam martyrũ apud nullum veterũ legiſſet, (vt eſt hominum illud genus ad calumniandum Eccleſiæ Dei propenſiſsimum) mox intulit virtutes conuerſas eſſe in ſanctos qui nunquam fuerunt. Quam eius monitionem celebrem quendam Theologum tanti feciſſe ſcio, vt in Litanijs quibuſdam Eccleſiæ noſtræ Louanienſis, nomina harum martyrum deleuerit. Tam periculoſa eſt, etiam doctis viris, lectio hæreticorum. Quòd ſi iſti verſati fuiſſent in Eccleſiarum, aut veterum ſcriptorum Martyrologijs, Litanijs, & eccleſiaſticis lectionibus, ignorare non potuiſſent quod ad Kal. Auguſti annotatum eſt, Romæ ſanctas virgines Fidem, Spem & Charitatem, & matrem earum Sapientiam, ſub Hadriano Principe martyrij coronam adeptas eſſe. Quarum ſpecialior eſt memoria in Ambroſiana Eccleſia, quòd eas agnoſcat natione Mediolanenſes.

ſes. Geſta etiam atq; martyria harum virginum & matris, ignorata non fuerunt nec à Latinis nec à Græcis. Exſtant quippe in officio Mediolanenſis Eccleſiæ, & tom. 2. Legendæ aureę, qui Coloniæ & Louanij excuſus eſt in infantia typographiæ, & apud Græcos in menſibus Simeonis Metaphraſtis. Et, vt à mulieribus quoque teſtimonium deſumam, Roſuida, ſanctimonialis Gandershemenſis, virgo nobilis in Saxonia, eleganti carmine harum virginum martyrium deſcripſit, temporibus Othonis I. vel II. Quare ferendi non ſunt, qui hęc ſanctarum martyrum nomina, vel malitioſè vel imprudenter è litanijs expungi volunt, cōtra morem Eccleſiæ à multis ſæculis vſitatum. Leguntur ea in litania quæ fuit temporibus Ludouici Pij, quam Francofurti repertam Georgius VVichelius in exercitamentis veræ pietatis diuulgauit. De vetuſtate autem litaniæ illius ambigi non poteſt, in qua tam clarè legitur, Vt Ludouicum Imp. Romanorum Regem perpetua proſperitate conſeruare digneris. Vt ei vitam & ſanitatem atque victoriam dones. Vt Enimam Reginam conſeruare digneris. Vt nobiliſsimam eorum prolem in ſalutem populi Chriſtiani conſeruare digneris.

Quid autem mirum, ſi in regeneratione mater cum prolibus virtutum nomina acceperit, cùm etiam nunc inter Chriſtianos Fortunæ & neſcio quę ſimilium nominum monſtra baptizandis

zandis obtrudantur. Illud tamē agnoſco etiam antiquitus Fidei, Spei, & Charitatis virtutes depictas fuiſſe. Multum enim à nonnullis ob antiquitatem, artem & religionem celebratur tabula altaris ex fuluo auro compacta, & pretioſis lapidibus reſplendens, quam Theodoricus II. Hollandiæ Comes in Egmondenſi monaſterio Deo ſanctoque Adalberto obtulit. In qua crux viſitur cum diademate & effigie Saluatoris. In crucis dextro brachio inſcribitur, Charitas; in ſiniſtro, Spes; pedi, Fides; cum condecentibus imaginibus. Sed hæc noſtra ætate Geuſica rabies cum toto monaſterio deleuit.

Refutanda hic eſſent quoque quæ cōtra monachos de Chriſtophoro exſtant apud Philippū Melanchthonem. Sed ea ex profeſſo libro ſequenti tractanda reſeruamus.

De ijs qui parentum & maiorum, vel etiam ſuas imagines, exprimi cupiunt.

CAPVT LXII.

NOn eſt autem improbandus eorum affectus, qui parentum ſuorum & maiorum, qui veris virtutibus claruerunt, memoriam per imagines conſeruare cupiunt. Cuius rei illuſtre exemplum habemus quoque in ſanctiſsimo illo Romanæ Sedis Pontifice Gregorio Magno. Is enim artificioſè depingi iuſsit duas icones vetuſtiſsimas, quæ in atrio

Gre-

Gregoriani in Saxonia monaſterij vſque hactenus viſuntur, inquit Ioannes Diaconus. In quarum altera beatus Apoſtolus Petrus ſedens, ſtantem Gordianum regionarium, videlicet patrem Gregorij, manu dextra per dextram nihilominus ſuſcipit. In altera verò mater Gregorij ſedens, depicta eſt duobus dexteræ digitis ſignaculo crucis ſe munire velle prætendens, cum ſubſcriptione, Gregorius Siluiæ matri. Imo verò Gregorius ibidem eiuſdem aurificis magiſterio depictus in rota gypſea oſtenditur, habens Euangelium in ſiniſtra, modum crucis in dextra. Circa verticem verò, tabulæ ſimilitudinem, quæ viuentis inſigne eſt præferens, non coronam. Ex quo manifeſtiſſimè declaratur, ait Ioannes Diaconus ad Ioannem ſeptimum, quod Gregorius dum adhuc viueret, ſuam ſimilitudinem depingi ſalubriter voluit, in quo poſſet à ſuis monachis, non pro elationis gloria, ſed pro cognitæ diſtrictionis cautela frequentius intueri. Qui cupit ſcire expreſſum, & vultum, & veſtitum Gregorij, Gordiani, ac Siluiæ in prædictis picturis, inueniet ea diligentiſsimè annotata in citatis ex vita Gregorij Capitibus. Diligenter porrò notandum eſt quod Ioannes Diaconus dicat Gregorium in ea pictura non habuiſſe coronam, ſed inſigne viuentis. Hinc enim diſcimus quàm vetuſto more Eccleſiæ, ſanctis ad verticem capitis appingatur ſcutũ rotundũ, ſiue

Vita Gregorij lib. 4. cap. 83.

Cap. 84.

ſiue corona: & quòd viuentibus huiuſmodi ſcutum ſiue corona vitæ non ſolet appingi, ſed alterius formæ inſigne. Quod cuiuſcemodi fuerit, indicat Guilielmus Durantus dum in rationali ſcribit: Cùm verò aliquis Prælatus aut ſanctus viuens pingitur, non in formam ſcuti rotundi, ſed quadrati, corona ipſa depingitur, vt quatuor Cardinalibus virtutibus vigere monſtretur, prout in legenda beati Gregorij habetur. Sic Seuerus in loco refectionis (hoc eſt, in baptiſterio) à ſe extructo, depingi curauerat cum S. Martino ſanctiſsimum illum Paulinum Nolanum Epiſcopum nummos fundentém. Quod Paulinus intelligens ægrè tulit, quamuis pio animo factum eſſe non dubitaret, & duo epigrammata Seuero transmiſit, quorum alterum in baptiſterio poni petebat: nam in vtroque ſuæ picturæ ſignificationem aliò retorquebat.

Lib.1. c.3. *Epiſt. 12.*

Cùm verò Saluator noſter putetur quibuſdam ſui imaginem diuinitus abſque manu pictam reliquiſſe (vt Abagaro & Veronicæ, de quo alibi) & Gregorius Magnus hîc legatur ſuis monachis ſeipſum in effigie reliquiſſe, cõſtat manifeſtè non in vniuerſum humano affectu eos laborare, qui ſe in imaginibus exprimi cupiunt. Verùm qui iſtud cupiunt, meminerint illius quod Ammianus Marcellinus habet: Quidam, inquit, ęternitati ſe commendare poſſe per ſtatuas æſtimantes, eas ardenter affectant,

Cap. 5. & 74. *Lib. 14.*

fectant, quasi plus præmij ex figmentis æreis sensibus carentibus adepturi, quàm ex conscientia honestè recteque factorum, easque auro curant imbracteari. Quàm autem sit pulcrum exigua hæc spernentem & minima, ad ascensus veræ gloriæ tendere longos & arduos, vt memorat Ascræus, Censorius Cato monstrauit. Qui interrogatus quamobrem inter multos nobiles statuam non haberet, Malo, inquit, ambigere bonos quamobrem id non meruerim, quàm, quod est grauius, cur impetrauerim mussitare. Certè Alexander ille Macedo, vt æternitati suam effigiem commendaret, noluit se pingi aut sculpi, nisi à maximis artificibus, Apelle & Lysippo. Iuxta illud Horatij: *Lib. de op. & die.* *Lib. 2. ep. ad Octa.*

Edicto cauit ne quis se præter Apellem
Pingeret: aut alius Lysippo duceret æra,
Fortis Alexandri vultum similantia.

Imo, vt videretur filius Iouis Ammonis, voluit cornutus effingi à statuarijs, sed, quamuis sibi videretur preclarè agere, tamē quod intēdebat, non est consecutus, impediente hoc Dei gubernatione: cuius vultus super facientes mala, vt perdat de terra memoriam eorum. *Clemens ad Gentes* *Arnobius lib. 6.* *Psal. 33.*

Quidam autem nimium affectibus suis indulgentes, huiusmodi picturis grauissimè abusi sunt. Nam hæc fuit vitæ humanæ deceptio. Acerbo enim luctu dolens pater citò sibi rapti *Sap. 14.*

filij fecit imaginem : & illum qui tunc quasi homo mortuus fuerat, nunc tanquam Deum colere cœpit, & constituit inter seruos suos sacra & sacrificia. Deinde interueniente tempore, conualescente iniqua consuetudine, hic error tanquam lex custoditus est : & tyrannorum imperio colebantur figmenta. Et hos quos inpalam homines honorare non poterant, propter hoc quod longè essent, è longinquo figura eorum allata euidentem imaginem regis quem honorare volebant fecerunt, vt illum qui aberat tanquam præsentem colerent sua solicitudine. Prouexit autem ad horum culturam & hos qui ignorabant artificis eximia diligentia. Ille enim volens placere illi qui se assumsit, elaborauit arte sua, vt similitudinem in melius figuraret. Multitudo autem hominum abducta per speciem operis, eum qui ante tempus tanquam homo honoratus fuerat, nunc Deum æstimauerunt. Et hæc fuit vitæ humanæ, deceptio : quoniam, aut affectui, aut regibus deseruientes homines, incommunicabile nomen lapidibus & lignis imposuerunt. Et non suffecerat errasse eos circa Dei scientiam, sed in magno viuentis inscientiæ bello, tot & tam magna mala pacem appellant.

De inſcriptione nummorum.

CAPVT LXIII.

ABſit verò vt quis reprehendat vetuſtiſsimum illum principum morem, quo imagines ſiue effigies ſuas nummis inſcribunt. Saluator enim noſter ſatis approbauit huiuſmodi inſcriptionem, quando ex ea intulit, reddenda eſſe Cæſari, quæ ſunt Cæſaris. *Matth.* 22.

Ceterum ex primorum principū Chriſtianorum conſtitutione, ſignum crucis nummis inſculpitur. Ponūtur etiam in nummis effigies patronorum, non tantum generalium, ſed & ſpecialium. De quibus multa exempla nuper annotaui, percurrens libellum monetarum à Plantino editum, anno 1575.

Hîc animaduerti imagines, Albani martyris caput ſuum portantis, Aldegundis Abbatiſſæ Malbodienſis, Ambroſij Mediolanenſis cum flagello, Antonini, Benigni martyris Diuionenſis, Bernardi martyris in ſpecie militis, Bonifacij Apoſtoli Germanorum, Caroli Magni, Conradi Epiſcopi Conſtantiæ, Conſtantij militis, Erici Regis Succiæ, Euaſij Epiſcopi, Geminiani Epiſcopi Mutinæ, Henrici Imperatoris, Huberti venantis, Kiliani martyris Epiſcopi, Ladiſlai Regis, Magni Confeſſoris, Marci facie leonis in nummis Venetis, Maximiliani, Oſualdi Regis, Pancratij martyris, Petronij Epiſcopi Bononiæ, Poſsidonij Epiſcopi,

Prosperi 4. Episcopi Regiensis, Quiriaci Episcopi, Quirini patroni Nusiæ, Ratbodi Episcopi; Renoldi patroni Tremoniæ, Ruperti Episcopi Salisburgi, Secundi Astensis, Theodoli Episcopi Sedunensis patris patriæ, Theodori custodis in nummo Mõtis-ferrati, Theonesti martyris in nũmo Alsatiæ & Pedemontij, Thomæ Apostoli in nummo Portugalẽsi, cum inscriptione, India tibi cessit, Victoris martyris, Viti pueri, Vrsi Solodorẽsis, Vlrici Episcopi Augustensis, Vuenceslai Ducis Bohemiæ, Vuillehadi Episcopi Bremensis, Vuolphangi Episcopi, Zenonis Episcopi protectoris Veronæ. Facilè qui volet plura hisce similia obseruabit.

De statuis principum, potissimùm Constantini Magni.

CAPVT LXIIII.

MAgni autem principes olim faciebant suas statuas, quibus ciuiles honores impendebantur. Vnde in Codice Iustiniani titulus est, De statuis & imaginibus. & apud Ambrosium legimus: Qui coronat imaginem Imperatoris, vtique illum honorat, cuius imaginem coronauit. Hinc Ioannes Chrysostomus ferre noluit Augustæ Eudoxiæ argẽteam statuam chlamyde circumamictam, super columnam ex Porphyrite factam, prope Ecclesiam, quæ Sapientia dicebatur: Populares enim ludi & acclamationes turbabant Ecclesiã. Mittebant etiã Impe-

Lib. 1. tit. 25.

In Psal. 11. conc. 10.

Socrates lib. 6. c. 16.

Imperatores ſuas ſtatuas ſiue imagines, in prouincias, in quas ipſi alioqui non proficiſcebantur: eæque imagines à populis de more propè religiosè excipiebantur. Sic Imp. Theodoſius, Si ſacros, inquit, vultus inhiantibus fortè populis inferimus, hos ſine immodico precio excipi præcipimus. Imagines illas vulgò vocabant Laurata. Vnde in Actis ſecundæ Nicenæ Synodi, vbi de ſacris imaginibus agebatur, legimus, Laurata & iconas, quæ mittuntur ad ciuitates vel regiones, obuij adeũt populi cum cereis & incenſis, non cera perfuſam tabulam, ſed Imperatorem honorantes.] *Fr. Balduini in 3. Optati.* *Act. 1. interprete* :::::

Sed in huiuſmodi imaginibus & ſtatuis ſuis quantum religionem ſuam declararit Conſtantinus magnus, indicant libri de eius vita ab Euſebio Cæſareæ Epiſcopo conſcripti. Ad labarum quod inſtar crucis fabricauerat, appendebat velamen regalis & magnificæ texturæ, cui inerant ſub ipſum crucis inſigne pij Imperatoris & liberorum eius effigies, ad pectus vſque concinnè deſcriptæ. *Euſ. lib. 1. vitæ c. 25.*

Poſt multas victorias in vrbem Romam introiens, ſtatuam ſuam in loco Romæ celebri collocari noluit, niſi cum haſtili ad formam crucis in manu propriæ imaginis, & cum inſcriptione, Hoc ſalutari ſigno, vero fortitudinis indicio, ciuitatem veſtram tyrannidis iugo liberaui. *Ib. c. 33.*

Quin etiam in tabula depicta, quã in ſublimi *Lib. 2. c. 3.*

ante palatij veſtibula ſuſpenderat, ſe omnium oculis contemplandum propoſuit, ſalutareque paſsionis inſigne ſupra caput ipſius locatum in pictura exprimendum: inimicam autem illam & hoſtilem beluam, quæ Eccleſiã Dei impiorũ tyrãnide oppugnaſſet, draconis ſpecie & figura deſcribendã curauit, medio ventre transfixam & in profundos maris fluctus præcipitatam, ſubtili & artificioſa pictura. Ita Imperator voces Propheticas adumbratione quadã eſt imitatus. In aureis nũmis imaginem ita inſculpi curauit, vt panſis manibus inſtar precãtis cœlũ contueri videretur. In tabellis, quæ ſummis veſtibulorum partibus affixæ erant, erecto ſtatu pingebatur: ſurſum in cœlo contemplans, & precantis forma manus ſurſum tollens. Vt verò Imperator vita functus eſt, Senatus populusq; Romanus non voce tantùm beatũ Imperatorẽ Deo acceptum, & verè imperio dignum prędicabat, verùm etiam re ipſa declarabat. Nam in nummis tanquã in cœlum aſcendẽtem ſculpſerunt: &, cùm cœli effigiem in tabella proprijs coloribus expreſsiſſent, depingunt eum ſuper cœleſtes orbes in æthereo cœtu requieſcentem. Et hæc de Conſtantino.

Lib. 4, cap. 15.

Euſ. lib. 4. vitæ cap. 69. 73.

Porrò alijs etiam quàm Principibus ſolere ſtatuas erigi, indicat citatus ex Codice titulus, de ſtatuis & imaginibus, tum illud apud Auguſtinum, quòd Victorinus, doctiſsimus ſenex, & omnium liberaliũ doctrinarũ peritiſsimus,

Lib. 8. confeſſ. cap. 2.

doctor

doctor tot nobilium Senatorum, ob insigne præclari magisterij, statuam in Romano foro meruerit, & acceperit.

De clementia piorum Imperatorum in eos qui statuas eorum euerterunt, aut læserunt.

CAPVT LXV.

ADdam aliquid de clementia quam religiosi Imperatores exhibuerunt in euersores aut violatores suarum statuarum. Constantinus magnus imagine sua quandoque lapidata, non solùm ab omni vltione alienus fuit, sed alijs instigantibus vt pœnas exigeret, manu faciē palpans, leniter ridendo dixit: Nullum vulnus in fronte factum video: sed sanum quidem caput: sana verò & facies tota. Hoc autem verbum vsque in præsentē diem canitur: & posteri nostri, & illorū posteri, omnes idipsum audient, & benedictione prosequentur. Hactenus Flauianus Episcopus Antiochenus, in oratione sua quam ad Theodosium habuit pro Antiochēsibus, qui statuas Theodosij euerterant. Refertur verò à Ioanne Antiocheno, cui Chrysostomi cognomen est, in homilia vigesima ad eundem populum. Quando Imperator Theodosius, crebritate bellorum coactus, nouum quoddam & antea inauditum exactionis genus ciuitatibus imposuit, orta est eius occasione seditio in prima orientis ciuitate, Antiochiæ videlicet, quæ ob pietatem dicta est etiam Theopolis.

Theodoretus lib. 5. hist. eccl. c. 19. vel 20. in veteri versione.

Sic ea ciuitate, qua nihil erat venerabilius, nihil factum est miserabilius: dum in ea à multitudine sæuitum est in statuam Imperatoris, & in statuam defunctæ Placillæ, religiosissimæ Imperatricis. Actá sunt & alia, quæ multitudo imperita, occasionem seditionis nacta, patrare solet.

Tunc Flauianus pater, hoc est, Episcopus, pro salute ouium profectus est ad castra Imperatoris. Nec eũ à profectione retardare potuit ætas ad vltimam senectutem prouecta, aut corporis imbecillitas, aut anni tempus hiemale, aut Paschalis celebritatis necessitas, aut denique soror vnica in extremo spiritu constituta. Quanto autem verborum ac rationum põdere pro Antiochẽsibus intercesserit, & se flagellis, & iustæ indignationi Principis, velut murum opposuerit: quanta item clementia religiosus Imperator se permiserit à Flauiano superari, omnemque indignationem deposuerit: legat ista, qui volet, apud Ioannem Chrysostomum in homilijs, quas ad populum Antiochenum habuit post statuarum subuersionem: potissimum tamen homilia 20.* Cùm missi à rege ad commissorum inquisitionem, Antiochiam intrassent, qua animi fiducia pro reis intercesserint, monachi, velut Angeli de cœlo profecti: & sacerdotes Antiocheni. quomodo etiam missi iudices se frangi permiserint, & sese pro Antiochẽsibus intercessuros spopõderint, refertur ab eodem

Chrysos. hom. 3.

* & 3.

eodem Chrysostomo, homilia 17. ad eundem populum. Sic nostra ætate Pius quartus Pontificatus initio, quò re ipsa præstaret, quæ Pij nominis appellatione pollicitus fuerat, clemētiam dico & humanitatem, omnium pœne Cardinalium, sed præcipuè Carafarum, qui alioqui læsi videbantur, precibus, populo Romano, omnium eorum veniam condonauit, quæ in Pauli IIII. marmoreum simulachrum, insigniaque & sanctæ inquisitionis contumeliam, ac dedecus, vacante Sede commiserat, damna modò ac detrimēta illata, quo ad posset ipse sumtibus suis sanctæ inquisitionis officio sarciret.

Onuphr. in Pio IV.

Pictura coronationis Lotharij III. malè intellecta.

CAPVT LXVI.

CEterum vt in his commendanda est Principum clementia, sic nonnulli quæ syncero animo depicta fuere, malo stomacho acceperunt. Cuius rei memorabile exemplum est de coronatione Lotharij tertij. Cùm enim ab Innocentio diadema Imperatorium accepisset in Laterano, series facti ibidem in pariete depicta fuit, cum carminibus,

Sigon. de reg. Ital. l. 11. & 12.

Rex venit ante fores, iurans prius Vrbis honores,
Post homo fit Papæ, sumit quo dante coronã.

Quæ perinde à nonnullis interpretata sunt, ac si Lotharius Imperium à Romano Pontifice in beneficium accepisset, seu feudum. Creuit autem controuersia cùm Hadrianus nihil tale cogitans ad Fredericum scripsit, Neque enim credo oblitus es quãtum tibi honorem tribuerimus, & quanto studio imperialis coronæ tibi insigne contulerimus, cuius nos facti beneficij non pœnitet. Hæc enim verba quam ægro animo acceperit Fredericus, responsum declarat, Olim, inquit, Imperium Ecclesiam extulit, nunc Ecclesia Imperium deprimit. Cœptum est à pictura, inde ventum est ad scripturam. Non patiar. Imo antè coronã deponam, quàm de Imperij auctoritate detrahi vlla ratione permittam. Pictura deleatur, scriptura reuocetur, ne inter regnum & sacerdotium æterna simultatum monumenta supersint. Verùm Pontifex his acceptis, benignissima respõsione animum Imperatoris mitigauit. Cùm enim summa cura debeat esse vnicuique nè Magistratum aut Principem lædat: singulariter tamen istud exigitur à Clero.

Romæ rariores esse sanctorum statuas, quæ apud Belgas sunt crebriores, quodq; hæc diuersitas non sit reprehendenda.

CAPVT LXVII.

NOn est autem necesse quidquam præterea de famosis, iniurijs atque impijs picturis adijcere:

adijcere: cùm quiſque facilè intelligat, minimè eas eſſe licitas.

Transeamus itaque ad varietatem illam, Quod Roma, atque Italia tota rariores habet ſtatuas, quas Belgium habet creberrimas. Vbi notandum eſt, quod Romana Eccleſia non cupiat ſuas conſuetudines ſolas in alijs Eccleſijs obſeruari. Sicuti pulcrè indicat reſponſio Gregorij papæ ad tertiam interrogationem Auguſtini Anglorum epiſcopi. His enim verbis ei reſpondet: Nouit fraternitas tua Romanæ Eccleſiæ conſuetudinem, in qua ſe meminit nutritam. Sed mihi placet, vt ſiue in Romana, ſiue in Galliarum, ſeu in qualibet Eccleſia, aliquid inueniſti, quod plus omnipotenti Deo poſsit placere, ſolicitè eligas, & in Anglorum Eccleſia, quæ adhuc in fide noua eſt, inſtitutione, præcipua quæ de multis Eccleſijs colligere potuiſti, infundas. Non enim pro locis res, ſed pro bonis rebus loca amanda ſunt. Ex ſingulis ergo quibusque Eccleſijs, quæ pia, quæ religioſa, quæ recta ſunt, elige: & hæc quaſi in faſciculum collecta, apud Anglorum mentes in conſuetudinem depone. Cur autem Romana Eccleſia non habeat tot Sanctorum ſtatuas, quot aliæ multæ regiones, ſed ſolas ferè depictas eorundem imagines, difficulter & non niſi coniecturam faciendo dicere poſſem. Si autem coniecturam audire non graueris, eamque tantum vt con-

Apud Bedã 1. hiſt. eccl. c. 27. & 12. regeſti.

coniecturam recipere velis; suspicor Romam rariores admisisse Sanctorum statuas, propter multitudinem prophanarum statuarum, quas etiam in Ecclesijs ad memorias defunctorum habet plurimas. Quare inter tot statuas difficulter aliquãdo Sanctorum statuæ à defunctorum statuis distinguerẽtur: nec magnum videtur Sanctis honorem statuarum deferre, qui tam multis ibi communis est; maximè vbi habentur ipsi cineres & corpora Sanctorum.

Audio etiam Antuerpiæ, & alibi, vbi fracta per sectarios altaria, iterũ, Deo nobis propicio, erecta sunt, rariores in altaribus poni statuas Sanctorum, crebriores verò depictas tabulas: idque non aliam ob causam, quàm quòd plus artificij dicatur esse in illis picturis, quàm in statuis.

Si quis autem dicere velit, rariores esse Romæ Sanctorum statuas, quia sculptilia sunt: quæ sacra Scriptura frequentissimè detestatur, is tota via, imò & cœlo, aberrare conuincitur. Primùm quidem, quòd sic Romana Ecclesia non admitteret rariores Sanctorum statuas, sed omninò nullas.

Quòd sacræ statuæ nec sculptilia appellandæ sint; nec simulacra.

CAPVT LXVIII.

DEinde, quòd huiusmodi statuæ sculptilia non sint appellandæ. Imò nec statuæ Principum,

cipum, aut maiorum, & celebrium virorum, ſculptilia rectè nominantur. Et quidem non diſputo an huiuſmodi ſtatuæ ſint ſculptilia: ſed ſiue talia ſint, ſiue non ſint, tamen non ſunt appellandæ ſculptilia. Statua principis mei ſi ſit lapidea, & ob id eam lapidem vocem, loquor quidem id quod verũ eſt, ſed non rectè loquor. Cùm enim ſtatua ea plus ſit quàm lapis, meritò reprehendor, ſi eam demonſtrans ſic loquar, Vide illum pulcrum lapidem. Sic, ſi ſtatuam quia ſculpta eſt, aſſerere velis ſculptile, malim id tibi concedere, quàm multùm contradicere.

Sed cùm Apoſtolus dicat: Cui honorem, honorem: honorificè de imaginibus loquendum eſt propter eos quos repræſentant: & abſtinendum eſt à generalioribus vocibus, quæ in ipſa locutione contemtum aliquem præ ſe ferunt, aut ferre videntur. Eſt & altera ratio, ob quam huiuſmodi ſtatuæ ſculptilia non ſunt appellandæ, quòd nuſquam ita nominentur, vel in ſacra Scriptura, vel apud Eccleſiaſticos ſcriptores, quantum quidem ego meminerim: ſed in vtriuſque Teſtamenti ſacris libris ſolę falſorum deorum fictæ, & falſæ ſtatuæ, ſiue idola, vſitatiſsimè & frequentiſsimè ſculptilia nuncupentur, eò quòd non plus ſint quàm ſculptilia, quamuis eas qui in magno viuebãt inſcientiæ bello, deos ſuos eſſe putabant. Hinc etiam lapides, & ſimilibus multis vocabulis nominantur, ad maiorem deteſtationem vaniſsimæ idolo-

Rom. 13.

Sap. 14.

idololatriæ. Eſt poſtremò & tertia ratio, ob quam ſtatuas potiſsimùm ſacras ſculptilia nolim appellari, quòd imaginum ſacrarum oſores, hæretici noſtræ tempeſtatis, hanc loquendi phraſim ament, & introducant, vt ſic faciliùs ſimpliciores ſuo veneno inficiant. Dum enim vſitato & recepto loquendi modo ſacræ ſtatuæ ſculptilia dicuntur, faciliùs incautis perſuadetur hæc eſſe ſculptilia, toties in ſacra Scriptura reprehenſa. Nec aliam ob cauſam ſectarij libentiùs vtuntur ſimulacri vocabulo, quàm imaginis: nempe vt hac locutione introducta, maiori apparentia nobis obijciant illud dile-
1. Ioan. 5. cti Apoſtoli, Filioli cuſtodite vos à ſimulacris: & ſimiles è ſacra Scriptura locos plurimos.
Quare non ſolum docti interpretis iudicium,
Lib. 1. ſed & fidem boni viri in Xylandro deſiderat
imag. Sanderus, quòd Cedreni compendium è Græ-
cap. 10. co vertens, in Copronymi vita ſcribat, illum exegiſſe iuramentum ab omnibus ſuo imperio ſubiectis, quo confirmarent nulli ſe ſimulacro ſupplicaturos. Ita enim Latinè vertit Cedreni verba, tanquam aliud non ſit εἰκών, quàm ſimulacrum: aut aliud non ſit προσκυνῆσαι, quàm ſupplicare. Ac (poſtremo omiſſo, quia præſentem tractationem non cõcernit) non ſatis probo, ſubdit Sanderus, quòd ſimulacrũ dixit, vbi nos imaginem potius dicere ſolemus. Quam-
De origine quam enim non me lateat, quoſdam (& in ijs
erroris l. 2. Lactantium) à ſimilitudine ſimulacrũ deriuare,
atque

atque in eo sensu id nomen non malè cohæreat cum re qua de agitur, tamē scio alijs etiã videri potius à simulatione appellatũ, vt simulacrum sit non quæuis imago, verùm ficta & falsa: vtpote illa quæ rem mortuam quasi viuentem repræsentare conatur, sicut apud Clementem: Simon magus de seipso ait: Statuas animatas reddam, ita vt putentur ab ijs qui vident, homines esse. Atque in eam sententiam vsus, qui magister est dicendi, nomen id potissimum accommodauit. Imago autem siue ab imitando quasi imitago, seu aliunde nominata est, certè quidem non tam sæpe in malam partem sumitur, quàm simulacrum, quod ex D. Hieronymi mente nihil nisi vanum & falsum cultum sonat. Et rex, inquit, & populus operati sunt mendacium, id est, idolum. Sicut enim contrarium est simulacrum Deo, ita mendacium veritati. Vbi simulacrum, mendacium & idolum pro ijsdem posuit. Quin imò quod Septuaginta dixerunt, τὰ εἴδωλα τῶν ἐθνῶν, Ecclesia sic versum habet, Simulacra gentium: tanquam id Latinè sit simulacrum, quod Græcè idôlum: id est, vana & simulata species. cùm interim imago sæpius veram speciem quàm vanam significet. Sicut ergo Veteres diligentissimè cauerunt obscuras & nouitias locutionum formulas, quibus Arriani, aut alij hæretici delectabantur; sic & nos in loquẽdo quàm maximè ab hæreticorum phrasibus recedere conemur:

2. recognitionum.

In cap. Oseæ.

conemur: & eo magis, quòd huiusmodi locutiones aliquãdo ignorantes imbibamus. Quale quid accidisse scio quibusdam multùm Catholicis. Nam per inaduertentiam, aut imprudentiam, phrasi Catholicis eo loci antea inusitata, sed hæreticis, qui eius authores erant, multùm grata, Christi in cruce pendentis imaginem, Deum appellare cœperunt, dicendo: Dei illius facies artificiosissimè sculpta est:

Dien Godt is wel ghemaeckt.

& similia.

Intolerabile verò est, quod nõnulli idôlum, simulacrum, & imaginem vt synonyma notent, nulla adhibita distinctione, contra præsentes hæreses, de Ecclesiasticæ vsurpationis restrictione. Quibus in præsentiarum obijcio

Nicen. 2. Act. 7. Nicenum Concilium, Qui venerandas imagines idôla appellant, anáthema.

Qui de arte pictoriâ scripserint.

CAPVT LXIX.

PRæsenti autem libro nihil ago de artificio artis pictoriæ, aut reliquarum artium, quæ picturam comitantur: quales sunt, statuaria, & plastica, fusoria, & criptica. Statuaria, ex lapide, ligno, ebore, rerũ imagines fabricat: eademque ex gleba fingit plastes: Ars autem fusoria hæc in proplaste ex ære alijsque metallis exprimit. Cripticus verò, lapidibus & gemmis insculpit. Scripsit de istis ex recentioribus Pomponius

Gauri-

Gauricus, Leo Baptiſta de Albertis Florẽtinus ſcripſit de pictura libros tres. Albertus Durerus edidit inſtitutionũ Geometricarum libros quatuor, pro pictoribus, lapicidis, &c. Inter veteres de pictura & claris pictoribus & plaſtice ſcripſit Plinius librum 35. Naturalis hiſtorię. Ego verò, vt dixi, de artificio, nec tractare volo, nec iudicare, non enim habeo oculos artis * peritos, vt diſcernere poſsim quæ pictura cui ſit prępherẽda. Ariſtoteles in picturis & animaduertit, & laudauit, quod mare pingatur cæruleum, flumen pallidum: lacus verò cãdidus: ſed in huiuſmodi oculi mei caligant. Quare ignorantiæ meæ conſcius, hîc ſiſto. Nolo enim mihi obijci vulgatum prouerbium: Cœcus de coloribus: aut illud, Non ſentis te vltra malleum loqui: aut poſtremò illud Apellis, Ne ſutor vltra crepidam. Ne autem exiſtimes artificium in picturis ſacris Deo minus gratum eſſe, memineris Beſelëel impletum eſſe ſpiritu Dei, ſapientia, & intelligentia, & ſcientia in omni opere, ad excogitandum quicquid fabrefieri poteſt ex auro, & argento & ære, marmore & diuerſitate lignorum: vt ſciret fabrè operari, quæ in vſus ſanctuarij neceſſaria erant, & quæ præceperat Dominus. Poſuit etiam Dominus ſapientiam in corde Ooliab, & omnis eruditi, qui ſponte ſe obtulerant ad faciendum opus.

Ælianus lib. 14. c. 47. variæ hiſt.

Probl. ſect. 23. quæſt. 6.

Exod. 31. 36.

Contra blaſphemas hæreticorum picturas.

CAPVT LXX.

REſtat nunc huius libri cõcluſio, quæ bipartita erit. Prima ad eos qui Eccleſiã exiuerũt. Poſterior ad pictores. Quod ad priores attinet, nihil perinde gratum eſt ijs, qui ſeſe è ſanctæ Catholicæ Eccleſiæ gremio eiecerunt, & ad partem Lutheri, Caluini, aut alterius ſectarij tranſierunt, quàm quòd nanciſcantur occaſionem quandam calumniandi, & inuehendi in abuſus Catholicorum.

Atque vtinam illi perinde omnes abuſus deteſtarentur, quemadmodum eos deteſtatur & damnat ſancta Eccleſia, dolens plurimum eos in quibuſdam ſuis filijs vigere. Sed phanatica illa contra Catholicos blaſphemia, indicat eos
Geneſ. 9. eſſe fratres Cham, qui patris ſui verenda nudata eſſe fratribus nunciauit: Imò propter tot mendacia, quæ adiungunt, peiores ſunt ipſo Cham: procul à ſpiritu Conſtantini, qui dice-
Diſt. 9. bat, Si proprijs oculis vidiſſem ſacerdotẽ Dei, aut aliquem eorum qui monachali habitu circumamicti ſunt, peccãtem, chlamydem meam exſpoliarem, & cooperirem eum, ne ab aliquo videretur: procul etiam ab admonitione Nicolai primi: Si de Domini ſacerdotibus (qui iure patres animarum dicuntur) aliquid contigerit vos audire, quòd confuſionem pijs mentibus ingerat, non infrunitum, ſed pudoratos filios

Noë imitantes, paternam de reliquo verecundiam contegatis, vt affluenti (quemadmodum & illi) benedictione repleri, moderante Domino, mereamini. Quantùm autem hac in parte recesserit Lutherus, non solùm inter alia multa testatur scriptum eius, quod edidit & inscripsit contra Pontificatum Romanum à Sathana cõstitutum: sed & præfixa ibidem pictura, qua Romanũ pontificẽ auribus asininis super suem sedentẽ, alijsque ineptijs, traduxit, non tam in Pontificis, quàm suum & suorum dedecus.

D. Surius in historia, Anno 1545.

Vidit Æneas Siluius in porta ciuitatis Taborensis inter Bohemos duo scuta. In altero pictura erat angeli calicem tenentis, quasi communionem sub specie vini suaderet populo: in altero Zisca depictus erat, homo senex, & vtroque orbatus lumine, quem cæcum secuti sunt ducem. Et quamuis picturas Christi & sanctorum deleant, huius tamen imaginem religiosè colunt, & honorem quem Christo negant obtendunt Ziscæ. Vidit etiam Antistes Lindanus, Lutheri imaginem, titulo diui Martini prænotatam. Vidit & Dñ. Staphylus per Germaniam iconoclastas, pro Christi & sanctorum imaginibus, hæreticorum effigies reposuisse, & vxorum suarum eleganter & amatoriè depictas. Vidimus, ait ad Borbonium Feunardentius, Melanchthonis, Caluini, Befzæ, & aliorum Apostatarum iconas à sectatoribus ambitiose cir-

Epist. 130.

Lib. 2. Dubitantij.

Præfat. ad Irenæum.

ſe circumferri, & ingenti pretio comparari. Crucifixi verò, B. Mariæ, & Apoſtolorum deijci, confringi, & flammis voracibus tradi. Vidimus ipſi latronum, qui circum Chriſti imaginem depingi ſolent, integras & ſaluas effigies; crucifixi verò Ieſu Chriſti figuram pugionibus, gladiolis & punctionibus deformatam, confoſſam & effractam. Eam etiam quæ diuum archangelum Michaëlem referebat laceram: cacodæmonis integra ſaluaque manente.

Quare iſtos dracones & blaſphemiæ eiaculatores precor vt attendant ad ea b. Auguſtini verba, quæ ſcripſit de picturis agens: Nunc vos illud admoneo vt aliquando Eccleſiæ Catholicæ maledicere deſinatis, vituperando mores hominum, & quos ipſa condemnat, & quos quotidie tanquam malos filios corrigere ſtudet. Obteſtor præterea ne præſenti noſtro libro abutantur: Si enim eum ſyncero oculo perlegere velint, faciſe animaduertent & raros & paucos eſſe, quibuſdam tantùm locis, circa imagines abuſus, eoſque etiam à Catholicæ Eccleſiæ miniſtris reprehendi & emendari, dicente Concilio Tridentino: In has ſanctas & ſalutares obſeruationes, ſi qui abuſus irrepſerint, eos prorſus aboleri ſancta Synodus vehementer cupit, ita vt nullæ falſi dogmatis imagines, & rudibus periculoſi erroris occaſionem præbentes ſtatuantur. Dicendo, Si qui ſint, indicat

Lib. 1. de moribus Eccl. c. 34. tom. 1.

Seſſ. 25.

dicat paucitatem: addendo, eos prorſus aboleri ſancta Synodus vehementer cupit, ſignificat abuſus imaginũ à Catholicæ Eccleſiæ miniſtris reprehendi, & emendari.

Admonitio ad pingentes.

CAPVT LXXI.

EX eo prȩterea quod ſæpe in hoc libro diximus picturas eſſe ſcripturas & libros: quodque pingere non aliud videatur eſſe quàm ſcribere, & lineamenta ducere; nullus pictorũ temerario auſu attentet dies ſacros pingendo prophanare: quaſi ei in die feſto vt ſcribere, ſic & pingere liceat. Audio enim quoſdam eò temeritatis veniſſe: ſed quia peccatũ dum negligitur ſuo pōdere ad aliud trahit; ſcio illos eoſdẽ paulò poſt catholicæ fidei naufragiũ perpeſſos eſſe, ac ad eos pertranſijſſe, qui, vt Optatus loquitur, ſtudio criminandi ad conuitium catholicorum cuncta componũt. Conſuetudo (quæ, vt habet Innocentius tertius, eſt optima legum interpres) hanc licentiam pictoribus non admittit: vt iſtis nouatoribus meritò obijci poſſit, quod eſt apud Eſdram: Quæ eſt hȩc res mala quam vos facitis, & prophanaris diem ſabbati? Nunquid non hæc fecerunt patres noſtri? & adduxit ſuper nos omnes malum hoc, & ſuper ciuitatem hanc. Et vos additis iracundiam violando Sabbathum.

Lib. 4. ſub finem.

De conſuetud. c. dilectus.

2. Eſd. 13.

FINIS.

DE SACRARVM IMAGINVM HISTORIA.

LIBER TERTIVS.

PRAEFATIO.

MVulta ſecundo libro generatim de ſacris imaginibus ſunt dicta. Nunc ad ſpecialia magis deſcendamus. Idque, per duodecim anni menſes tranſcurrendo, & circa feſta atque ſanctorum natales, prout Dominus dabit, quædam annotando.

IANVARIVS.

Nomen Ieſu rectè in radijs ſolaribus pingi.

CAPVT I.

Xordium igitur ſumẽdum eſt à ſuauiſsimo nomine Ieſu, quod Saluatori noſtro Kalendis Ianuarijs impoſitum eſt. Atque is ipſe ſerui ſui calamũ dirigere dignetur. Videri itaq; poſſet inconuenienter nomen Ieſu pingi in radijs ſolaribus: ſanctus enim Antoninus dicit, Martinum Põtificem huiuſmodi picturã prohibuiſſe. Verba eius hęc ſunt: Cùm ex pia deuotione (ſanctus Bernardinus) tabulã paruulam, in qua ſcriptum erat nomen Ieſu litteris aureis, circundatum quaſi radijs ſolaribus, ſed auro depictis,

Parte 3. hiſt. tit. 24. cap. 5. §. 2.

depictis, populo in prædicatione ostenderet, vt veneraretur illud, ad imprimendum nomen illud mellifluum, & non minus significatum eius, in cordibus audientium: Martinus Pontifex, veritus nè ex ea nouitate aliquid superstitiosum, aut scandalosum, in Ecclesia suscitaretur, de maturo consilio sapientium, viro Dei, ad se vocato, mandauit talem tabulam deinceps non ostendere populo, & ritum illum dimittere. Quod, vt filius obedientiæ, humiliter impleuit. Verùm attendas Martinum in his verbis nihil damnare præter nouitatem priuatim introductam, cum periculo superstitionis & scandali. Quæ tria mala nunc cessant: Siquidem Clemens septimus Anno 1530. petentibus Minoribus, instituit in toto eorum Ordine, & sororũ sanctæ Claræ, festum duplex maius & solenne, de sacratissimo nomine Iesu. Idemque festum per mulas Ecclesias celebre est, etiam apud plebẽ. Quæ facilè intelligit festum nominis Iesu non esse aliud quàm festum Iesu, eo locutionis genere, quod in sacra scriptura est vsitatissimum, quo nomen pro nominato ponitur. Sicut etiã Moses interpretatur in libro Deuteronomij, dum ait: Nisi custodieris & feceris omnia verba legis huius, quæ scripta sunt in hoc volumine, & timueris nomẽ eius gloriosũ & terribile: hoc est, Dominũ Deum tuum; augebit Dominus plagas tuas, & plagas seminis tui. Intelligit itaque populus,

Deut. 28. f.
Apoc. 11. occisa sunt nomina hominũ septẽ millia.

qui in quotidiana oratione petit ſanctificationem nominis Dei: per nomen Ieſu, dum ſcribitur, pingitur, & dicitur, non aliud ſignificari, quàm ipſum Ieſum. Quod verò ſuperſtitionis periculum plebei incurrere poſsint ex huius nominis pictura, non video. Sciunt enim ex ſacris concionibus, & aliunde, in litteris vocis Ieſus, non contineri aliquod myſterium, ſanctitatem, aut virtutem: eas non eſſe maioris virtutis, quàm tuum, aut meum nomen. Sciunt dum agitur de nomine Ieſu colendo & amando, agi de redemptore noſtro Ieſu Chriſto, qui nobis per nomen ſuum innoteſcit, ſicut vnumquemque per ſuum nomen nouimus, qui etiam aliquando per nomen ſuum mirabilia operatur. Cùm enim Antiochia terræmotibus concuteretur, vnuſquiſque ciuium Chriſti nomen præ foribus inſcribens, eo modo terræmotum diſpulit, cùm Deus religioſo cuidam homini hæc verba oraculo inſcribere præcepiſſet, CHRISTVS NOBISCVM: STATE.

Nicephorus lib. 17. hiſt. cap. 3.

Sed cur inter tot nomina Saluatoris noſtri iſtud præ reliquis ita in honore eſt, non ſolum in pictura & feſti inſtitutione, ſed & dum nominatur? Dum enim nominatur Ieſus, externum reuerentiæ ſignum exhibemus, flectendo genua, aut caput aperiendo: dum verò Deus nominatur, nihil tale fit. Huius ratio eſt, quod Ieſus ſit proprium nomen Chriſti, qui ſalutem noſtram, & redemtionem, eſt operatus: qui libe-

liberauit nos ab æterna perditione, & gratiam promeruit perueniendi ad vitam æternam. De illo ergo beneficio quod longè maximum eſt inter omnia, quæ Deus nobis præſtitit, agimus gratias Deo, quando honoramus nomen Ieſu: quia illud nomen clarè ob oculos ponit illud beneficium: cùm Ieſus non ſit aliud quàm Saluator, vt Angelus ait. vnde etiã Pſalmiſta iſtud nomen frequentiſsimè in ore habuit dicendo, vt vertit Hieronymus, Conuerte nos Deus Ieſus noſter, & ſimilia. Annotatur etiam in commentario pſalmi XCVII. apud eundem Hieronymum, pro eo quod habemus, Notum fecit Dominus ſalutare ſuum, in hebraico legi, Notum fecit Dominus Ieſum ſuum. Et vbicunque Saluator dicitur, in hebraico Ieſus poni. *Matth. 1.* *Pſal. 84.* *In Ap. to. 8*

Non eſt igitur improbanda prædicta picturæ ratio: ſed, ſi qui è rudiori plebecula, quæ litterarum ignara eſt, hæc non ſatis aſſequatur, cùm picturæ libri ſint idiotarum, Parochi erit eos inſtruere, aut, ſi ita videbitur, non admittere picturam nominis Ieſu inter radios ſolares, ſed ipſius Ieſu, qui in ſole poſuit tabernaculum ſuum. *Pſal. 18.*

De pictura S. Genoueſæ.
CAPVT II.

TErtio die Ianuarij natalis eſt S. Genoueſæ virginis Parriſiẽſis, Galliarum protectricis. Quæ candelam habet in manu, & ad pedes,

dęmonem ligatum, eo quòd duo cerei in manu eius sine succensione accési sunt, & aliquot obsessos à dęmonio, oratione, & signaculo crucis, emundauit. Vt habet originalis eius historia, cuius stylum nonnihil Dñ. Surius immutauit.

De picturis trium Magorum in Epiphania Domini.

CAPVT III.

SEquitur deinde solennitas Epiphaniæ, seu Epiphaniorum Domini. Circa quam, si Lutherus audiendus foret, multipliciter errant pictores. Nam Magos reges fuisse negat, & numerum eorum incertum facit. Nos igitur quod veritas habeat expendamus. Quod ad Magos attinet, Fertur, ait Petrus de Natalibus lib. 2. catalogi Sanctorum, cùm ad Christum venerũt, *Cap. 48.* Gaspar fuisse, annorũ sexaginta: Baltazar, quadraginta: & Melchior, viginti: & ita cõmuniter pingitur. Sed nota in his verbis, quòd dicat, fertur. Qua voce satis subinsinuat istud apud nullum grauem authorem legi: quamuis, nescio vnde, nonnullis è vulgo ita persuasum sit. Non igitur à quoquam Ecclesiæ præfecto male audiet, qui hanc ætatum considerationem in Magorum delineatione negliget.

Deinde quidam pingunt vnum Magorum nigrum, aut potius subnigrum, & fuscũ, quales sunt albiores Mauritani. Quod mihi valde recens videtur. Nam in picturis vetustioribus

sæpius

ſæpius omnes tres candidos pingi obſeruaui. Idemq; non infrequenter Reuerendiſſ. Lindanus, Ruremundæ & alibi, obſeruauit. Vnde in quarto libro ſuæ panoplię pulcrè de hac pictura ait. Porrò quod de Magis illis vulgò creditur, vnum fuiſſe Æthiopem, eodem, videlicet ad traditiones medij generis, (de quibus pridem reſpondit Hieronymus: Eadem facilitate hæc contemni, qua dicuntur) referendum putarim. *In 23. Matth.* Reſtat probandum quod rectè reges pingantur. Lindanus ibidem: Verùm eos fuiſſe reges haud eiuſdem opinor generis. Teſtantur enim vetuſtiſsimi ſcriptores fuiſſe reges. *Prudētius in hym. epiph. & apotheoſi.* * Chryſoſtomus reges Perſicos appellat, Nazianzenus quoque in carmine quod de virginitate cecinit, eos dicit reges donorum portitores. *Cap. 3. obiect. 4.* Melchior verò Canus Canarieñſis Epiſcopus, lib. 11. de locis Theologicis, Magos ait, qui Chriſtum adoraturi ex Oriente venerũt, reges fuiſſe, nedũ philoſophos, tradunt, Cyprianus in ſermone de baptiſmo Chriſti, & manifeſtatione Trinitatis: Athanaſius quæſt. 2. ad Regẽ Antiochũ: Hieronymus in Pſalmũ 71. Chryſoſtomus hom. 6. in Matthęum: Tertullianus contra Iudæos: Doctor quidam antiquus Chriſtianus nomine, in Cap. Matt. 2. Iſidorus in præfatione Miſſæ, quæ vulgò dicitur Mozaraue: D. Thomas in Matt. cap. 2. & in Ioan. 11. cap. alijq́ue ex iunioribus. Et rurſus in reſponſione ad quartam obiectionem. *Cap. 5. l. 11.* Nituntur authores iſti, non

hiſto-

historiæ authoritate, quam nullam probatam habuere, sed probabilibus cōiecturis, quas porrò habuere nonnullas: Qualis est, quod in magis impletum videtur illud: Reges Tharsis, & insulæ munera offerent: Reges Arabum & Saba, dona adducent. Item, Ambulabūt Reges in splendore ortus tui, &c. Quæ in Epiphania Domini non hodiernum vulgus, sed antiquus semper Ecclesiæ chorus intonuit. Accedit, quod, vt Tertullianus ait: Magos ferè reges habuit Oriens. Accedit quod in reges illud maximè quadrat, Apertis thesauris suis. Extat etiā Claudiani Epigramma, vbi Magos appellat Chaldæos reges. Quod si Claudiani non est, certè elegantissimi poëtæ est. Hāc opinionem, vt quæ plausibilis sit ac popularis, Christifideles iam olim libenter induerunt. Sine ergo plebem probabilissimam opinionem, præsertim quę penitus insedit, atque inueterauit, cum suis maioribus retinere. Adamus porrò Sasbout, Homilia in festo trium Regum: Neque verò sapientes duntaxat fuere (viri hi,) sed & potentes, imo reges: sic enim habet traditio: quam probabilem facit, quod apud Persas nemo rex esse poterat, qui non ante magorum disciplinam scientiamque percepisset, quemadmodum lib. 1. de diuinatione refert Cicero. Corn. denique Iāsenius ante annos aliquot pręceptor meus in Schola Louaniensi: nunc verò, Reuerendiss. Episcopus Gandensis, 9. capite Commenta-

Psal. 71. *Esa. 60. in epist. fest.* *Sub finem.*

mentariorum in Concordiam Euangelicam; Magos istos Euangelista reges non vocat: vocaturus, vt apparet, si tales fuissent: cũ id ad gloriam Christi non parum pertinuisset. Sed nec veterum interpretum quisquam hos Magos reges vocat. Nam Chrysostomus meminit quidem natum Regem, Persarum ad se regem suo ortu triumphante traxisse. Verùm apparet Chrysostomum ob id asserere Persarum regem tractum ad Christum, quòd illius consensu, aut etiam iussu Magi, qui apud Persarum reges maximi erant, venissent ad adorandum Christum. Theophylactus tamen semel hos Magos vocat Persicos reges. Oportebat, inquit, gaudere potius, quòd Rex suus à Persicis regibus adoraretur. Videtur autem recepta hęc opinio de Magis istis primùm obtinuisse, ex his quę die Epiphaniarum in Ecclesiastico Officio canuntur. Tunc enim ex Psalmis decantatur illud, Reges Tharsis, & insulę munera offerent: reges Arabum, & Saba dona adducent. & ex Isaia in Epistola: Ambulabunt gentes in lumine tuo: & reges in splendore ortus tui: Omnes de Saba venient, aurum & thus deferentes. Verùm hæc non propriè dicta esse de his Magis, ex eo manifestum est, quod non venerint ex Saba aut Arabia: cùm hęc loca respectu Ierusalem planè sint in meridie, non in Oriente. Canit verò hęc Ecclesia in die illo festo, quòd his prędicta sit gentium vocatio, quarum hi Magi primitiæ fuerunt,

fuerunt. Rectè tamen Magi isti reges dicuntur, quoniam scilicet potentes erant, & quoniam propter suam sapientiam soleant semper regibus Persarum astare: sine quorum cõsilio nihil in regno gerebatur, nec statuebatur: imo ex quorum numero semper esset Persarum rex. Siquidem prius ex Cicerone diximus, neminem Persarum regem esse potuisse qui nõ magicam sciẽtiam perceperit: &, vt dictum est ex Plinio, Magia in Oriẽte imperabat regibus: & in libro Hester: Septem illi sapientes qui ex more regio semper aderant regi Persarum Assuero, quorum consilio cuncta fecisse dicitur, scientes leges ac iura maiorum, duces Persarum & Medorum vocantur: quos & ipsos magos fuisse certum est.

Lib. 1. de diuinatione.
Plin. lib. 30. cap. 1.

Et Plinius magos Passargadas castellum & Ecbatanam oppidum obtinuisse testatur. Ammianus quoque lib. 23. post miranda quædam de magis enarrata, sic scribit: Ex hoc magorum semine septem post mortẽ Cambysis, regnum inijsse Persidos, antiqui memorant libri, docẽtes eos Darij factione oppressos. Ob has itaque rationes & Theophylactus videtur eos vocare Persicos reges. Sic enim & in libro Tobiæ, & ab Ambrosio lib. 1. officiorum cap. 12 tres amici Iob reges vocantur; qui & ipsi magi videri possunt, si eorum in disputando scientiam quis aduertat. Hæc Iansenius. Adijcio propter antiquitatem, quod Gemblacum ex collatione S.Ber-

Lib. 6. cap. 26.
Tob. 2.

S. Bernardi casulam habeat, de veteri more vndique dependentem, & stolam cum manipulo: in quibus sunt imagines pulcrè per Phrygionẽ acupictæ. Inter eas animaduerti tres magos, dona offerentes, non solum candidos depictos, sed & reges cum coronis. Ex prædictis igitur satis constat Ecclesiam eos non nominare proprij nominis reges: quia tamen regia eis competebat auctoritas, ideo non improbat eos reges vocari, & idem picturis exprimi. Nescio verò an ad istos etiam respexerit Isidorus Etymologiarum scriptor, dum apud quosdam Sarabara nuncupari ait quædam capitum tegumenta, qualia videmus in capitibus Magorum depicta. Cæterum probabile esset, quod Lutherus asserat incertum esse numerum Magorum, nisi Ecclesia Coloniensis trium Magorum corpora religiosè conseruaret; & à grauissimo doctore, Leone Magno, alijsque auctoribus tres fuisse memorarentur.

Lib. 19. c. 23.

Serm. de Epiphan.

De buxea veste Paulli primi eremitæ.

CAPVT IV.

INtra octauas Epiphaniæ occurrit die decima mensis, Natalis Paulli quem primum vocant eremitam. Hunc tamen, propter Epiphaniæ officium, Romana Ecclesia in diem decimamquintam transponit. Vbi examinandum est cur sanctus eremita buxea veste indutus pingatur

pingatur, cùm Hieronymo auctore in eius Epitaphio legatur, Cibum & vestimentum palma præbebat: & infra, Tanti temporis spacio contectis palmarum folijs vestiebatur. Verùm istud pictores nostrates faciunt, quia in festo palmarum buxo vtuntur pro palma, & quia in vernacula lingua multis locis buxus vocatur palma. Si autem noscerent palmam, & diligenter aduerterent ad Paulli historiam ab Hieronymo descriptam, magis puto in pictura historiam exprimere conarentur. Rectè enim ab Erasmo in Ecclesiaste notatum est, errore fieri, quod nostri pictores pro palma pingant buxũ, ac Paullum eremitam veste è buxeis ramis contexta producant: cùm ex buxo nihil posit contexi, è palmæ ramis aculeatis corbes contexi posint: tegebatur corpus, sed & pungebatur. Memorat Athanasius, crudelitate Sebastiani sceleratissimi ducis, Alexandriæ, quòd Arrianam religionem confiteri nollent, viros quadraginta noua ratione laceratos esse. Virgis enim palmeis aculeos suos retinentibus adhuc, ita terga eorum cecidit, vt alij sæpius à medicis, ob tenacius inhęrentes aculeos, frustra curati: alij curationem non ferentes mortem oppetiuerint. Ex huiusmodi palma contexta erat Paulli vestis. Postquam, ait Hieronymus, dies illuxerat alia, (Antonius) velut heres ex intestato ius posideret, tunicam sibi vendicauit, quam in sportarum modum palmæ folijs

ipse

ipſe ſibi texuerat. Diebusque ſolēnibus Paſchę vel Pentecoſtes, ſemper Pauli tunica veſtitus eſt. Obſecro concludit Hieronymus, quicunq; hæc legitis, vt Hieronymi peccatoris memineritis. Cui ſi Dominus optionem daret, multò magis eligeret tunicam Pauli, cū meritis eius, quàm regum purpuras, cum regnis ſuis.

De pictura D. Antonij.

CAPVT V.

SEd ad ſanctiſsimū Paulli collegam magnum Antonium tranſeamus: cuius picturæ vbique locorum celeberrimę, maiori indigent obſeruatione. Et in primus ſancto confeſſori ignis appingitur, quia datum eſt illi patrocinari ad ignem infernalem. Hanc enim cauſſam aſsignat Thomas Aquinas. Eumque ſecutus Scaliger, ſcriptum reliquit. *In 4.m d. 49.*

Magne pater furuum defendas fortior hoſtem,
Sisque metus duris ignibus, igne tuo.

Quibus adijcio ſecundam, & fortaſsis primariam cauſſam, quòd multos liberet ab igne peſtis. Quo ſpectat Collecta multarum Eccleſiarum, quæ habet, quod Deus concedat obtentu beati Antonij confeſſoris ſui morbidum ignem exſtingui. Eandem ob cauſſam multis locis in oſtio domus appingitur, vt obtinere dignetur à Deo nè peſtis eam domum inuadat. Itidem porcus appingitur, vt plebei doceantur animalia ſua eius interceſsione à malo præſeruari.

Nam in huius beneficij implorationem ac proteſtationem, porcus pleriſque locis alitur à communitate, quem nominant ſancti Antonij porcum. Fieri etiam poteſt quod maiores noſtri dum primũ porcum ei potius quàm aliud animal appinxerunt, non huc reſpexerint, ſed ad dæmonum inſultus, quos perpeſſus eſt. Dæmones enim per porcos conuenienter ſignificantur. Hinc quando Arrianorum Eccleſia Romæ Catholica conſecratione dedicabatur, porcus ex ea exijt inuiſibilis quidem, ſed qui omnes per quos tranſijt in admirationem commouebat. Quod idcirco, ait Gregorius, diuina pietas oſtendit, vt cunctis pateſceret, quia de loco eodem immundus habitator exiret. Porrò ſicut maiores noſtri memorias ſanctorum inuiſentes, libenter pro ſe conferebant paruam ſancti imaginem, ſic etiam pro pecoribus ſuis, collo alligandam nolam ex memoria ſancti Antonij conferebant, proteſtantes hac ratione, quòd meritis ſancti confeſſoris petebant, & confidebant animalia ſua præſeruatum iri à peſte. Quod indicant carmina Ambroſij Nouidij etiam à Romanis obſeruari. Agens enim de porco grunniente, qui Antonio appingitur, ſubdit:

l.3. dial. c.30.

Collo mea concutit æra,
Noſcere quo poſsis ne noceatur, ait.

l.1. de faſtis.

AEsque

Æsque meum gestat, baculo quod cernis in isto,
Quodque rogans æger, collaque multa gerũt.

Propter tanta autem magni Antonij beneficia, cùm dira grassaretur Geusiorum imagines oppugnantium tempestas, non solum in ignem deiecta fuit aurata eius apud Siluamducis statua, sed tam abominandis blasphemijs impetita, quod Dei Opt. manus vindex ea de caussa duos ex illis blasphemis Geusijs è vestigio percusserit peste subitanea, quam Diui Antonij iam olim appellant Christiani, quòd illi depellendæ, sint eius apud Deum persæpe patrocinium experti. *Dñ. Lindanus apol. ad Germanos tom. 2. c. 11.*

Liber in manibus (nam hunc nonnulli appingunt) significat quod sanctus & perfectus vir, Ægyptius monachus, sine vlla sciẽtia litterarum, scripturas diuinas, & memoriter audiẽdo tenuisse, & prudenter cogitando intellexisse prædicetur. Appingunt etiam Tau signum crucis, Nam eo fortiter restitit dæmonum insultibus: Athanasius enim refert eum dæmonibus dixisse: Cur frustra nitimini? signum enim crucis, & fides ad Dominum inexpugnabilis nobis murus est. Legitur quoq; apud eundem Athanasium pulcerrimus eius de cruce sermo, ad philosophos, quibus etiam præsentibus vitali signo crucis dæmones expulit. Et Hieronymo teste in vita Paulli, videns hominẽ equo *Aug. in Præfat. de doctr. Christ.*

P 2 mixtum

mixtum (id eſt, hippocentaurum) ſalutaris impreſsione ſigni armabat frontem. Suntetiam ipſius Antonij verba apud Athanaſium: Cùm videritis dæmonum fallacias, tam vos, quàm domos veſtras, crucis armate ſignaculo: & cõfeſtim ſoluentur in nihilum, quia metuũt illud tropæum, in quo Saluator aëreas exſpolians poteſtates, eas fecit oſtentui. Sed reſtat quæſtiuncula, cùm alijs ſanctis detur crux quadrangula, cur Antonio detur Tau triãgulare. Quod adeo frequens eſt, vt non ſolum id manu gerat, ſed penulã quoque eo inſignitam habeat. Vnde & Tau vulgò peculiari nomine dicitur crux S. Antonij. Puto verò aut totam aut præcipuam certè huius rei cauſſam eſſe, quod Antonius fuerit Ægyptius, apud quos conſtat crucem formam habuiſſe litteræ Tau, ſiue triangularem. Verùm hac de re nihil legi, ſed quod probabile videtur profero.

De pictura Sebaſtiani, Fabiani, & Agnetis.

CAPVT VI.

HActenus de magno Antonio. Quæ autem ex hiſtorijs omnibus obuia ſunt ea inculcare non eſt neceſſe. Qualia ſunt, picturæ Sebaſtiani telis confoſsi, & Fabiani cum columba. Quamquam & circa hæc quædam rariora liceat obſeruare. Quis enim cogitat, quod à Ioanne Raulino eſt notatum, telis perfoſſum depingi, vt declaretur intercedere pro nobis oſten-

Serm. de Sebaſt.

ostendendo singula sagittarum vulnera? Sicut enim vlcera omnia infirmi misericordiam & compassionem ad transeuntes clamant, sic multitudo vulnerum & sagittarum Sebastiani clamat ad Deum pro nobis misericordiã. Cur autem inter peculiares patronos contra pestem cum Antonio & Rocho depingatur, ex Langobardica historia, à Paullo Diacono conscripta notum est. *l. 6. c. 2.*

Fabiani porrò pictura ab Eusebio originem habet, qui eum scribit diuinitus per columbam in Romanum Pontificem designatum esse. Ex hoc enim indicio, cùm nemo de eo cogitasset, veluti à spiritusancto electus, mox ad Põtificalem sedẽ abreptus est. Addit de suo ad Eusebiũ Rufinus, Quod alij super huius, alij super Zepherini nomine gestum tradũt. Non est autem improbabile vtrumque ea via ad Pontificatum adscendisse. Nam & Rauenna, de multis suę sedis episcopis, hoc modo assumtis, gloriatur. Quod & historiæ & picturæ loquuntur. *l. 6. c. 22.* *Rufi. c. 21.*

Sed transeamus ad Agnetem virgunculam & matyrem. Cuius vita omnium gentium litteris atque linguis, vt Hieronymus ad Demetriadem loquitur, in Ecclesijs laudata est, die potissimũ vigesima prima Ianuarij. Hæc cum agno pingitur, & veste auro intexta: quia, vt habet Ambrosius, dum parentes beatissimæ Agnes assiduis pernoctationibus vigilarent ad tumulum eius, videbant in medio noctis silen- *Serm. 90.*

tio,exercitum virginum, quæ omnes auro intextis cycladibus indutæ, cum ingenti lumine præteribant. Inter quas videbant beatissimam Agnem simili veste fulgentem, & ad dexteram eius agnum niue candidiorem. Hic auté agnus sine dubio significabat Agnem siue Agneté non tantùm nomine, sed & re, agnam, hoc est, castam fuisse. Canit etiam Ecclesia die XXVIII. Ianuarij, Stans à dexteris eius agnus niue candidior, Christus sibi sponsam & martyrem consecrauit.

FEBRVARIVS.

De imagine Ignatij.

CAPVT VII.

KAlendis Februarij subsequitur gloriosus Episcopus & Martyr Ignatius, qui cum leonibus pingitur, quia pro martyrio Christi ad huiusmodi bestias damnatus est. de quibus paulò ante ad Romanos scripserat: Frumentum Christi sum: dentibus bestiarum molar, vt panis mundus inueniar. Quam eius sentétiam citant Irenæus lib.5.cap.vlt. Eusebius lib.3.hist. cap.30.apud Rufinum,36. Hieronymus de viris illustribus cap.16. & Beda in 18. cap. Apocalypsis. Alicubi etiam in manu eius cor vidi: cui litteris aureis inscriptum erat IHS. Quę pictura originem sumsit ex recentiorũ scriptis. Nam Aurea legenda sic habet: Legitur quòd beatus Ignatius, inter tot tormentorum genera nunquam

Epist. 12.

Leg. 36.

quam ab inuocatione nominis Iesu Christi cessabat. Quem cùm tortores inquirerent, cur hoc nomen toties replicaret, ait, Hoc nomen cordi meo inscriptum habeo, & ideo ab eius inuocatione cessare non valeo. Post mortem igitur eius, illi qui audierant, volentes curiosiùs experiri, cor eius ab eius corpore auellunt, & illud scindentes per medium, totum cor eius inscriptum hoc nomine Iesus Christus litteris aureis inueniunt. Vnde ex hoc plurimi crediderunt. Meminerunt eiusdem Sequentia de nomine Iesu, & sanctus Thomas, licet paulo aliter, super orationis Dominicæ primam petitionem.

Et Vincentius Beluacensis lib. 10. cap. 157. Ego tamen putarim hanc sententiam non esse solidã. Quod sic colligo. Veteres qui diligẽtissimè citarũt Ignatij verbum, Frumẽtum Christi sum: bestiarũ dẽtibus molar: nõ reticuissent ad vnum omnes tam memorabile factum quod prædicti de nomine eius tradũt, si id eis cognitum fuisset: Cùm verò eis incognitum fuerit, verisimilius est, quod per obscurum aliquem sit suppositum. Videtur autem mihi erroris causam præbuisse cognomen eius. Nã tituli epistolarum eius habent Ignatius, qui & theophorus. & Simeon Mataphrastes dicit Traianũ dixisse: Tu ne es qui diceris deifer? Et quid sibi vult illud deifer? Cui Martyr, Qui Christũ, inquit, circumfert in anima. Imperator autẽ, Tu ergo,

 inquit,

inquit, Christum in te ipso circumfers? Certè
1.Cor.6. inquit. Scriptum est enim: Habitabo in eis & inambulabo. Intelligo autem eum theophorũ dici, non proprio vocabulo sed appellatiuo.
Epist.3. Vnde idem sanctum Timotheum vocat Christophorum, siue Christiferum Timotheum. Similiter Cyrillus Hierosolymitanus Catechesi penultima. Sic Christophori erimus, hoc est, Christũ ferentes, cum eius corpus & sanguinẽ in mẽbra nostra acceperimus, atq; ita, vt beatus
2.Pet.1. Petrus dicit, diuinę naturę consortes efficimur.

Verùm dum fortasſis nimis exagito dictam sententiam, nolo damnare picturam Ignatij habentis in corde nomen Iesu, cùm sciam hanc in templis, vt Mechliniæ apud Carmelitas, haberi: & ex verbis Ignatij ad Traianum, vt nihil aliud sit argumenti, tam mihi videatur cum corde huiusmodi pingi posse, quàm pingitur cũ vulnerato corde Augustinus, fortasſis quia
lib.9.c.2 in Confesſionibus alicubi dicit Christo, Vulnerasti cor meum caritate tua.

MARTIVS.

De pictura Thomæ Aquinatis.

CAPVT VIII.

MEnse Martio primus occurrit Angelicus doctor Thomas Aquinas. Is calicem in manu habet, & corpus Dominicum; eo quòd composuerit officium, quo in festo Corporis Christi vtitur Ecclesia.

Cur au-

Cur autem in quibuſdam imaginibus ſubſcribatur, Bene ſcripſiſti de me Thoma: ratio obuia eſt ex lectione Romani Breuiarij, quia Neapoli cùm ad imaginem Crucifixi vehemétius oraret, hanc vocem audiuit, Bene ſcripſiſti de me Thoma: quam ergo mercedem recipies? Cui ille, non aliam Domine, niſi te ipſum. Legitur etiam in ijſdem lectionibus, nunquam ſe lectioni aut ſcriptioni dediſſe, niſi poſt orationem. In difficultatibus locorum ſacræ ſcripturę ad orationem ieiunium adhibuiſſe. Quin etiam ſodali ſuo fratri Reginaldo dicere ſolere, quidquid ſciret, non tam ſtudio aut labore ſuo peperiſſe, quàm diuinitus traditũ accepiſſe. Quare mirum non eſt eum cerni in picturis radiatum cum inſpiratrice columba.

Explicatio picturarum Gregorij Pontificis.
CAPVT IX.

THomam ſequitur magnus ille Anglorum Apoſtolus, Gregorius Romanus Pontifex, qui non ineptè ſacrificans pingitur. Ipſe enim, * ſicut vniuerſalis tenet Eccleſia, normam & regulam officiorum, tam ſuper ſacrificio, quàm ſuper cæteris myſterijs prudenter inſtituit. *Innoc. 3. ſerm. de S. Greg. & vita Greg.*

Hoc eſt, vt idem clarioribus verbis VValafridi repetam, cùm creſcente religionis cultu creſceret orationum & officiorum Eccleſiæ compoſitio, multis ex ſumma ſcientia, & ex *Cap. 22. de ordine Miſſæ.*

mediocri, & ex minima, quædam addentibus, Gregorius rationabilia quæque coadunans, seclusis nimijs, vel inconcinnis, composuit librũ Sacramentorũ, siue Ordinationem Missarum, sicut & consecrationum: & cantilenæ disciplinam. Est & altera ratio: ad quam solam respexisse crediderim Pictores, dum eum pingũt celebrantem coram imagine passionis Domini, quæ pietas dici solet. Hortulus enim animæ in multis editionibus habet ante orationes coram imagine pietatis, ipsam beato Gregorio celebranti apparuisse: & Romæ, vt audio, apparitio ista etiam vulgo notissima est. Vnde magna pietate frequentat hanc imaginem: In qua etiam purgatorius ignis ad latus altaris ibidem appingitur. Quod pulcrè conuenit cum narratione Gregorij, de Iusto monacho, quem ob occultatos tres aureos non solum Gregorius puniuit, tum morientem, prohibendo fratrũ ad eum accessum; tum mortuum, dando ei cum prædictis aureis sepulturam: sed & diuina vltione in igne purgationis cruciatus est, donec mandante Gregorio pro eius absolutione diebus triginta continuis, hostia salutaris est oblata.

Animaduerti præterea in imaginibus ex Vrbe allatis, ibidem Gregorium depingi cum columba in humeris. Cùm enim libros suos dictaret, testatur Petrus Diaconus, se Spiritum sanctũ colũbæ specie in eius capite sępe vidisse: Vt ha-

Vt habet lectio vi. Romani Breuiarij, quod ex decreto Concilij Tridẽtini habemus. Idẽ habet Ioannes diaconus lib. vitæ Gregorij cap. 69. Imò quod antiquitatem picturæ commendat, addit ſequenti capite, hinc conſuetudinaliter Spiritumſanctum depingi in ſpecie columbæ, ſuper caput ſcribentis Gregorij.

Patritius cur pingatur ſerpentes conculcans.

CAPVT X.

SEd à Gregorio, quem Angli ſuæ gentis Apoſtolum vocant, ad vicinorum Hibernorum Apoſtolum tranſeamus. Eius natalis eſt die decima ſeptima Martij. Eſt autem S. Patritius. Qui cum ſerpentibus ad pedes depingitur, eo quod primus in Hibernia Chriſtum euangelizauerit in qua inſula nullum reptile videri ſolet: nullus ſerpens viuere ſolet. Nam ſæpe illuc de Britannia allati ſerpentes, mox vt proximante terris nauigio odore aêris illius attacti fuerint, intereunt: quin potius omnia pœnè quæ de eadem inſula ſunt, contra venenum valent. Hiberni præterea catholici non niſi meritis Apoſtoli ſui aſſcribunt, quòd Dominus Deus multorum venenatis moribus prouocatus, necdum permittat in eorum inſula venenata viuere: quæ tamen eo ſæpe adferuntur ex Anglia, ab ijs qui hæreſis veneno lethaliter infecti ſunt, & hanc piam opinionem Hibernorum animis libenter exime-

Beda hiſt. l. 1. c. 1.

eximerent. Legantur Iocelinus cap. 70. vitæ Patritij, & Giraldus Cambrensis de mirabilibus Hiberniæ.

Gertrudis cur cum muribus pingatur.

CAPVT XI.

EOdem die concurrit natalis Gertrudis Belgicæ virginis celeberrimę. Ei mures appinguntur. Cuius caussam tradit legendæ tomus secundus, iam olim Coloniæ & Louanij excussus. Sic enim habet: Notandum quod circa imaginem sanctæ Gertrudis solent mures & glires depingi. Hoc nihil aliud significat, nisi quod sancta virgo, diabolum, qui per tales bestias, tenebras diligentes, designatur, superauerit: & quod alios quoscunque potuit, de tenebris ad claritatem æternæ lucis per suam sanctam vitam & doctrinam reuocare laborauit. In quibus verbis parum probo, quod in muribus Gertrudis, tantum mysticam admittat significationem. Quam ego quidem vt secundariam amplector & veneror, puto tamen primariam esse aliam rationem quam à Canonicis Niuellensibus accepi. Illi enim cùm ab eis peterem caussam vsitatæ picturæ responderunt se à senioribus confratribus audiuisse, ex puteo, qui est in crypta Ecclesiæ, maiores solere aquã adferre, qua cùm aspergerent domos suas & agros, liberabantur à muribus. Sed nunc, addebat vnus eorum, refrigescente multorum caritate,

tate, ficut alibi, fic & in noftra Ecclefia, ceffant miracula. Sæuijffe autem fæpius in agris peftem murium omnia corrodentium, etiam ex miraculis diui Vrſmari à Folquino deſcriptis, & aliunde cognofci poteft. Meminit & Plinius lib. 10. hiftoriæ c. 65. è Troade fugatos incolas murium agreftium copia. Diodorus quoque lib. 3. c. 3. In Italia murium filueftrium è terra prodeuntium multitudinem, plures folum patrium linquere coëgiffe.

De picturis Ioſeph.

CAPVT XII.

POft biduum occurrit natale Iofephi, fponfi deiparæ virginis: quem pictores quidam pefsimè pingunt tamquam fimplicem homuncionem, qui vix quinque numerare pofsit. Per quorum infcitiam etiam in vulgi prouerbium abijt, quòd hominem parum cordatum, aut induftrium in agendis, Iofephum agnominent. Quafi verò talis præ omnibus alijs à Deo affumtus fuiffet, vt effet cuftos beatifsmæ Virginis, & benedicti eius filij. A quibufdam etiam pingitur in hiftoria natiuitatis Domini, grãdæuus fenex, baculo præ fenio innitens. Quam fententiam amplectuntur Nicephorus Calliftus, lib. 1. hift. Ecclef. cap. 7. & in carminibus fuis Sannazarius, Scaliger, Nouidius: alijque fcriptores recentiores.

Quibus Ioannes Gerfon inter alia opponit

mani-

manifestã scripturam: Habitabit iuuenis cum Virgine, & gaudebit sponsus super sponsam. Dominus autem Ioannes Hesselius præceptor meus, prælegens 28. distinctionem quarti sententiarum Magistri, sic eos refutauit: Epiphanius in hæresi Antidicomarianitarum, narrat fabulam, quod Ioseph Mariam duxerit, cùm iam annũ suæ viduitatis ageret fortassis octogesimum, & amplius. Verùm nullo modo conuenisset virum centenarium, & imbecillem senem, adhiberi Mariæ custodem, cui fugiendum esset in Ægyptum, cum puero & matre eius: & inde redeundum. Nec decebat eum aliorum filiorum amore esse distractum, qui curam tantæ virginis, & prolis, esset gesturus. Confirmauit fabulam pictorum carnalitas, qui ex sua libidine de Ioseph iudicantes, putant non aliter eum se continere potuisse à virgine, nisi senex, & per ætatem prouectam impotens ad commixtionem fuisset, plurimum derogantes gratiæ Dei, quę tam efficax esse potest in adolescentulis ipsis, atque in aliis ætatis hominibus. Credo igitur cõformius esse Euangelicis litteris, si Ioseph credatur fuisse iuuenis, fortis, & valens, qui potuerit industria & labore ætatis, virginem defendere: & vrgente periculo mox puerũ in Ægyptum deferre, & reducere, ac suis laboribus nutrire. Certè incontinentiæ suspicione non caruisset Maria, si virum centenarium habuisset. Et vanus est carnalium timor.

Hæres. 78.

mor. Faciliùs continet, Deum timens iuuenis virgo, quàm impotens & libidini assuetus senex. Quantò magis autem hic Ioseph, qui multò excellentior fuit Ioseph filio Iacob. Non pauciores rationes habet Tristandus de Lescaigne presbyter. Qui in libellis quos de Maria conscriptos dedicauit Ludouico Borbonio Cardinali, archiepiscopo Senonensi, tractatum habet, in quo explicat omnes fere pictores delirare quod Iosephum senem decrepitum pingant. Vrget enim diuina prouidentia datum esse virum Mariæ, vt nutritius esset pueri, & vt matri esset solatio. Ad vtrumque autem officium decrepitus fuisset inidoneus. Vrget & alias rationes desponsationis, à Veteribus asignatas, ne grauida apparens infamaretur, ne tamquam adultera à Iudæis lapidaretur, vt Christi de virgine natiuitas diabolo occultaretur. Certè nec infamia cessasset, nec diabolus suspicione caruisset, si fuisset decrepito, vel seni in coniugem tradita. Vrget, ex Chrysostomo, desponsatam fuisse fabro, vt laboribus suis nuptæ & filio victum suppeditare posset, quod senex facere nequiuisset. Pulcerrimè verò puer Iesus Iosepho appingitur ad manum. Hoc enim significat quòd Christus fuerit subditus Iosepho patri suo. Patrem enim eum Lucas rectisimè appellat propter vinculum coniugij, vt annotatum est à beato Augustino lib. 2. de consensu *Luc. 2. g. f. c.*

Euange-

Euangeliſtarum capite 1. & contra Fauſtum lib.23.cap.8.& lib.1.de nuptijs, cap.11.& lib.5. contra Iulianum,cap.9.Pertinuit Chriſtus iure coniugij ad Ioſeph, multò magis quàm filius viduæ pertinet ad ſecundum maritum. Qui viduam accipit, non contrahit cum ea, vt proles eius educet,ſed vt proles ex ea ſibi acquirat. Ioſephi autem coniugium à Deo ordinatum fuit, vt virgo Maria commodè ex ſeſe ſola gigneret Chriſtum,& per vtrumque educaretur.

l .5.c. 9. Hoc coniugium Auguſtinus, contra Iulianum ſcribens, appellat coniugium ſecundum Euangelium. Nos etiam appellare poſſumus, cum Hieronymo, coniugium virginale ſiue virginum, quia vt ex virginali coniugio filius virgo naſceretur, etiam ipſum Ioſeph ſemper virginem fuiſſe,contra Heluidiũ,docet. Quod etiam ſignificari exiſtimo virente ramuſculo, quem in manibus geſtare depingitur: tametſi lõgè aliam iſtius picturæ rationem apocryphæ quædam hiſtoriæ adferant.

Significat etiam puerulus Ieſus, quem Ioſephus manu ducit, quod is tãti filij pater fuerit. Quæ res non paruæ dignitatis eſt: quia ex hoc vnicæ prolis bono,multo magis fuit exaltatus, quàm ſi ex Maria genuiſſet centum ſanctiſsimos reges. Porrò Ieſus,quando parentibus, vt diuinæ litteræ prædicant,erat ſubiectus,ſine dubio in perferendis etiam vnâ cum ipſis laboribus, morigeram declarabat ſuam obedien-

tiam,vt

tiam, vt habet Basilius in Constitutionibus monasticis. Hinc apud Marcum faber vocatur. Erubescant ergo ad hanc picturam filij inobedientes, qui vitrico nec obediunt, nec eum patrem vocare dignantur. *Cap. 5.* *Marc. 6.*

Erubescant etiam qui de vana nobilitate gloriātur. Christus enim & faber & fabri filius esse voluit, vt omnem, inquit Augustinus, typhum carnalis nobilitatis exstingueret. Quamquam enim nonnulli, aut dubitent, aut incertum esse dicant, qualis faber fuerit, lignarium tamen fuisse, omnis penè scholasticorum consessus asserit. Neque ab hac opinione discrepat, ait Sixtus Senensis, vetustissima Ecclesiasticæ picturæ consuetudo. *De catechis. rudib. c. 22.* *Lib. 6. annot. 63.*

Hactenus de Iosepho: quibus adiungantur ea, quæ de ipso notauimus lib. 2. c. 30.

Obseruatio circa historiam Annunciationis Dominicæ.

CAPVT XIII.

NVnc ad historiam Annunciationis Domini transeamus. In qua lilium sæpe appingitur: non quòd illo anni tempore lilia haberentur, aut quòd beata virgo apud se lilium habuerit aut acu pictum aut ex cera confectum: sed ad significandum puritatem & perpetuam sanctæ ac Deiparæ Mariæ virginitatem: quæ ratione virginitatis & purissimæ vitæ suæ, fuit velut lilium inter spinas. Quo pertinet rythmus

ille, quo insignis Christi martyr Thomas Cantuariensis delectatus fertur,

Gaude quia Deo plena,
Peperisti sine pœna,
Cum pudoris lilio.

Apud nostrates autem lilium istud vsitatius in poculo depingitur: apud Italos frequentius sceptri loco Gabrieli in manus datur. De hoc autem archangelo Chrysostomus monet volitantem illum exprimi, non quòd Deus pennatos angelos condiderit, sed vt eum ex supremo domicilio, & cœlesti collegio, ad terram & genus humanum deuenisse intelligas. Est & aliud in pictura Annunciationis, diligentius excutiendum, quod ad hæresim vergere videatur. De quo cùm difficultatem mouerimus libro secundo, non tamen dissoluerimus, non inutile fuerit hic eam ijsdem pœnè verbis repetere, & repetitam discutere atque examinare. Difficultas hæc est, Pingitur quibusdam locis in historia Annunciationis & Incarnationis Domini nostri Iesu Christi, corpusculum quoddam humanũ inter radios quos Spiritussanctus diffundit, descẽdens ad vterum beatissimæ Virginis. Quæ pictura videtur præbere occasionem, non periculosi solum, sed etiam hæretici erroris. Valentinus enim iam olim hæreticus est habitus ab Ecclesia, quia docuit Christum corpus de cœlo attulisse, & per

Hom. 3. de incom. Dei nat.

Mariam

Mariam tamquam per tubum & fistulam trãsijsse. Quo respiciens sanctus Antoninus, titt. 8. tertiæ partis summæ historialis, hanc picturam graui censura damnauit. Reprehensibiles, ait, sunt etiam pictores cùm pingunt ea quæ sunt contra fidem: cùm faciunt Trinitatis imaginem vnam personam, cum tribus capitibus. Quod monstrum est in rerum natura. Vel in Annunciatione beatæ virginis, paruulum puerum formatum, scilicet Iesum, mitti in vterum Virginis, quasi non esset de substantia Virginis corpus eius assumtum. In quem errorem impegit etiam Origenes, tractans illud Ioãnis, 8. Non veni à meipso: innuit enim animam Christi prius fuisse in cœlo beatam, deinde à patre missam in vterum Virginis. Ceterũ à pictoribus nostris per corpusculum illud in historia Incarnationis Domini, non plus significatur, quàm anima Christi, quæ non potest commodè aliter figurari. vnde sic figurari solent animæ latronum, qui cum Christo sunt: & anima Lazari in sinu Abrahæ. Significat igitur hæc pictura Christum Dominum ab initio conceptionis suæ animatũ fuisse, anima non quidem è cœlo delapsa, sed à Deo infusa. Vel si non placet animam intelligere, significare potest corpusculum illud, ipsum Deum qui de cœlo descendit in vterum Virginis. Quamquã longè malim omitti, cùm etiã nostro hoc sęculo multi sectarij, ac potissimũ anabaptistę

nefariè ſentiant Chriſti Domini corpus humanum non ex Maria Virgine natum, ſed ex patris ſubſtantia cœlitus allatum eſſe. Contra quos Petrus Caniſius per aliquot capita diſſerit lib. 3. de Deipara Virgine Maria, cap. 14. & ſeqq.

APRILIS.

De armatura equeſtri Sancti Georgij.

CAPVT XIV.

MEnſe ſequenti, cui ab aperiendo nomen eſt, natalem habet Ambroſius Mediolanenſis Epiſcopus, die quarto. Sed quia Eccleſia tunc recolit aut paſsionem, aut reſurrectionem Domini Saluatoris, Romani natalem transferunt ad diem quo ordinatus eſt Epiſcopus, qui ſeptimus eſt menſe Decembri. Quos hac in parte ſequemur.

Sequitur itaque miles & martyr Georgius. De cuius pictura cùm aliqua ex antiquitatis monumentis ſint libro 2. allata, non nulla tamẽ hic addenda ſunt, quæ ad explicationem armaturæ eius equeſtris pertineant. Hanc enim picturam in Eccleſijs ſuis non tantùm Latini, ſed & Græci Cretenſes, Corcyræi, & Veneti celebrant, vt ad poëtas Eccleſiaſticos annotatum eſt à litterato quidem, ſed corruptæ religionis ſcriptore, Georgio Fabricio. Qui ibidem adiungit in armatura equeſtri, & puella defenſa, & dracone Libyco interfecto, allegoriam venuſtam

Cap. 14.

nustam inesse, quæ explicata suauissimis versibus sit à Georgio Æmilio & Ioanne Stigelio. Sed nos prius de picturæ historia agamus, quæ allegoriæ est anteponenda. Cur cum dracone pingatur, de quo triumphum ducit, explicari potest ex encomijs martyris, quæ in menologio Simeonis metaphrastis exstant. In quibus legitur, Georgium plurimos ex draconis faucibus extraxisse, qui parem cum eo cursum transigentes, proprium sanguinem Deo libarunt. E statua quoque Apollinis, crucis signo dæmonem eiecisse, quo eiecto Alexandra Imperatrix fidem suscepit, & pro ea gladij sentētiam tulit. Et hæc ex historia depromta sunt. Pictores tamen minus periti, Georgio adolescenti videntur potius teneram virgunculam, quàm reginam coniugatam, appingere. Mysticè verò & allegoricè per hanc picturam docemur, ab omnibus Christiani nominis militibus laborandum esse, vt alios ad fidem trahant; & vt omnes fidei obedientes aduersus hæreticorum & ceterorum barbarorum iniurias tueantur. Defendenda est in primis Ecclesia, quæ & regina, & virgo, & sponsa est, cum sponso suo immaculato Agno, aduersus diabolum, qui immanis & crudelis est draco. Hæc cura militis Georgij fuit: eandemque esse oportet omnium qui inscripti sunt in militarem siue equestrem ordinem. Nam & regulæ suæ statutis, & oris sui iureiurando, constringuntur, pro fide ca-

tholica corpus audacter exponere: sanctamq; Ecclesiam eiusque ministros, à quibuscumque grassatoribus liberare.

Quare placere non potest, quod in lib. 3. de ratione studij Theologici legitur, Georgij confictam historiam, atque picturam, à sanctis patribus propriè in hunc vsum excogitatam esse, vt doceat quomodo magistratus ciuilis gerere sese debeat in iuuanda tuendaque Ecclesia, aduersus draconem diabolum, qui sine intermissione, & mille modis, insidiatur virgini Ecclesiæ, eiusque sponso, Christo, agno immaculato. Bona quidem est ista doctrina, sed ad eius significationem confictam esse à sanctis patribus Georgij picturam, nullus Catholicorum, nisi vehementer imprudens, dixerit. Et hæc contra Andream Hyperium dicta sunt: Fortassis etiam contra carmina Æmilij & Stigelij, à Fabricio laudata. Neque enim ea legi, sed non lecta meritò suspecta habeo, eo quòd eorum auctores propter hæresim sunt à Censoribus Tridentinis in prima classe notati.

Cap. 7.

Marcus quare cum leone pingatur.

CAPVT XV.

SEd à milite Georgio ad Euangelistas transeamus, Marcum: cuius natalis est die 25. Aprilis, & Matthæum qui etiam Leui dicitur. Quorum prior cum leone pingitur; posterior

rior cum homine. Eius rei caussa est inquirenda. Et verò cum beato Augustino lib. 1. de consensu Euangelistarum, videntur probabilius aliquid attendisse, qui leonem in Matthæo, hominem in Marco, vitulum in Luca, aquilam in Ioanne, intellexerunt: quam illi qui hominem, Matthæo: aquilam, Marco: bouem, Lucæ: leonem, Ioanni tribuerũt. De principijs enim librorum quandam coniecturam capere voluerunt non de tota Euangelistarum intentione, quę magis fuerat perscrutãda. Dico igitur in explicandis quatuor animalibus, de quibus Ezechiel & Ioannes in sacris litteris meminerunt locum habere quod Augustinus Ezichio scribit: In diuinorum eloquiorum authoribus, quibus nostras intelligentias exercere Deo placuit, non solùm alius alio mouetur acutiùs, eorum qui Scripturas sanctas non improbabiliter tractant, sed etiam quilibet vnus eorum, aliquando minus, aliquando meliùs, intelligit. Quare quamuis beatum Augustinum hac in re Beda ac alij quidam; pictores tamen non minori probabilitate sequuntur Hieronymi & Gregorij expositionem. Neque absurdum est initia tantũ attendere; cùm inde multi sacri libri nomina sua habeãt: vt Genesis, Exodus, Numeri, Ordo etiam Romanus ista hunc in modum explicata habet in denunciatione scrutinij ad electos. Verba sunt ista; Filij charissimi, exponemus vobis quam rationem,

Cap. 6.

Quod facit Irenæus lib. 3. c. 11.

Ezec. 1. 10. Apoc. 4. Epist. 80.

Bed. in Luc. & Apoc. Hier. in 1. Ezech. & Prolo. in Matth. Greg. homil. 4. in Ezech. Fol. 37.

& quam figuram vnusquisque in se teneat, & quare Matthæus in se figuram hominis habeat. Qui in initio suo nihil aliud agit, nisi natiuitatẽ Saluatoris pleno ordine generationis enarrat. Sic enim cœpit, Liber generationis Iesu Christi filij Dauid. Videtis quia non immeritò huic hominis assignata est persona, quando ab hominis natiuitate initium comprehendit. Deinde lecto per diaconum initio sancti Euangelij secundum Marcum, subdit presbyter: Marcus Euangelista Leonis gerens figuram, à solitudine incipit, dicens: Vox clamantis in deserto: parate viam Domini.

Significantur etiam Euãgelistæ per quatuor flumina. Quod pictura Nolanę Ecclesiæ exprimebat: de qua Paulinus scribit;

Epist.12. Epigr.10. Cypr. ad Iubaian.

Petram superstat ipsa petra Ecclesiæ:
De qua sonorè quatuor fontes meant,
Euangelistæ, viua Christi flumina.

Veneti Marci imaginem, vrbis patroni, in vexilla retulere, vt scribit Platina in Gregorio quarto.

MAIVS.

Iacobum non pingendum esse facie Christo simillimum.

CAPVT XVI.

KAlendis Maij occurrit Apostolus Iacobus Alphæi: quem pictores pingunt facie simillimum

millimum Christo. Quod cùm apud nullum grauem & fide dignum authorem legatur, non videtur in pictura, saltem à clero virisque doctis sequendum. Habet tamen probabilitatem aliquam, & originem suam, ex epistola quæ Ignatio asscribitur, in qua legitur ad Ioannem seniorem: similiter & illum venerabilem Iacobum, qui cognominatur Iustus, quem referũt Christo Iesu simillimum facie, & vita, & modo conuersationis, ac si eiusdem vteri frater esset gemellus. Quem dicunt, si videro, video ipsum Iesum secundum omnia corporis sui lineamenta. Crassius verò errant, qui talem in horto cum Christo pingũt Iacobum Zebedæi. *Epist. 2.*

De forma crucis Dominicæ.

CAPVT XVII.

TErtius dies ob inuentionem sanctæ Crucis sacer est. Itaque de forma crucis nonnihil hoc loco disseramus.

Cuius enim figuræ formæve crux Dominica fuerit, à quibusdam controuertitur. Quidam opinantur, diuo Hieronymo nitentes, eam esse figuram veram, quæ palo retro superfigit stipitem, ad instar Græci tau. Alij verò rectum palũ transuerso supra medium illius traducto, sic vt fastigium recti pali superiùs emineat, quasique titulum Christi complectatur, veram Domini crucem repræsentare putant, authore Iustino Martyre. Cui veru illud mysticum, quo typicus *Aduersus Tryphonem.*

agnus Paſchalis in lege veteri aſſabatur congruit & aſpirat, verũ illum Paſchalem Agnum in cruce torrendum adumbrans. Huic figuræ ſuffragatur vetuſtiſsimus vſus, orbe toto pingendæ fingendæque crucis paſsim vigens, accedentibus vbique ferè locorum antiquiſsimis imaginibus, huic formę aſtipulãtibus. Profectò apud Ægyptios, ac veteres ante natiuitatem Chriſti, crux erat quadrangula, quam in ſuis illis imaginibus ad captandum cœli influxum, vt opinabantur, efficaciſsimam inueniebant, velut quatuor cœli cardines reſpicientem, ſcilicet, ortum, occaſum, meridiem, & ſeptemtrionem, vt tradit Platonicus ille Philoſophus, Ficinius, in libro de vita cœlitus comparanda. Vbi
Cap. 18. & inter cætera ſic ait: Ego verò quod de crucis excellentia fuit apud Ægyptios ante Chriſtum, nõ tam muneris ſtellarum fuiſſe arbitror, quam virtutis præſagium, quam à Chriſtó fuerat acceptura. Probabile igitur eſt, vt præſagio conſonet euentus, crucem quoque Domini non triangulam inſtar Græci tau, ſed quadrangulam fuiſſe, quia eleuatus à terra omnia ad ſe tracturus eſſet Chriſtus, ſtipitibus videlicet crucis, in quatuor terræ cœlique angulos porrectis. Sed cuiuſcunque tandẽ figuræ crux
Gal. 6. Dominica fuerit, Abſit nobis, vt ait Apoſtolus, gloriari niſi in cruce Domini noſtri Ieſu Chriſti. Hæc de cruce D. Archiepiſcopus Fredericus à Tautenburg, in libro de imaginibus cap. 3.

Ad Hieronymi autem verba quæ obijciuntur facilis eſt reſpõſio Tau ſimilitudinem quidem eſſe ligni crucis, vt ex ſcriptura, conſtat; ſed neq; ex Hieronymo aut aliunde liquere, ipſum habere plenã ſimilitudinem crucis, cùm aliud hactenus ſit explicatum.

Bernardinus cur in manu ſolem geſtet, cum nomine Ieſu.

CAPVT XVIII.

TRanſeamus ad Bernardinum confeſſorem, cuius natalis apud Minores die vigeſima Maij celebris eſt. Is paſsim depingitur gerens in manu nomen Ieſu, inter radios ſolares. Quod inconuenienter fieri videtur, propter ea quæ primo capite huius libri ex Diuo Antonino attulimus. Sed vt ea ſeponamus, exſtat & alia picturæ illius explicatio: quam ex tomo 3. Surij ſubiungam. Erant igniti ſermones eius, & vita virtutibus illuſtris. In cuius argumentum ſolem in manu geſtans, pingi ſolet. Quod tamen etiam alia ratione contigiſſe videtur. Cùm enim in quadam ampla ciuitate, tanto cum feruore ad populum concionaretur, vt homines compuncti tabulas luſorias & teſſeras confringerent & flammis abſumerent, indignatus faber qui eas tabulas conficere ſolebat, ad beatum virum acceſsit, conqueſtusq; eſt apud illum ſe iam ad inopiam deueniſſe.

Sciſci-

Scifcitante Bernardino num aliud calleret artificium, illoque negante, Bernardinus circino circulum expreſsit, in eoque ſolem pinxit, & in medio ſolis ſacroſanctum nomen IESV. Cuius, vt par erat præcipuus fuit venerator & cultor. Immò vt quidam affirmant, Romæ tam ſublimiter de illo dulciſsimo nomine concionatus eſt, vt quidam eius verba non capientes, hæreſim ei impingere voluerint: at poſtera die illo concionante, vt ſuperioris concionis veritas miraculo indicaretur, nomen IESV in eiuſmodi forma, qualē eum pinxiſſe diximus, ſupra illum apparuit. Hanc igitur effigiem iuſſit illum fabrum deinceps ſua arte imitari. Fecit ille, & diues effectus eſt. Exſtat autem ſancti Bernardini ſermo 49. de duodecim radijs nominis Ieſu, in opere de Euāgelio ęterno.

Vrbanus Pontifex quare cum vite pingatur.

CAPVT XIX.

INtermedijs non multis diebus, occurrit natalis Vrbani Pontificis. Qui cur à vinitoribus colatur, & quare cum vite & vuis pingatur, ſæpius à me quæſitum eſt. Et pro clara reſolutione nihil eſt apud Damaſum, aut in geſtis Vrbani, vel Cæciliæ martyris hiſtoria, ſed inter hiſtorias quas manu ſua ſcripſit religioſus Pater Rubeæ Vallis, Antonius Geems Bruxellenſis, inueni quarto nonas Aprilis hiſtoriam ſancti Vrbani Epiſcopi Lingonenſis, qui quieſcit in Diuio-

Diuionensi monasterio in argentea capsa. Ea autē historia habet varia miracula sancti Vrbani Lingonensis, partim pro retentione, partim pro ereptione, vel recuperatione vinearum. Ex quo suspicor per errorem æquiuoci nominis, vinitores pro Vrbano Lingonensi Episcopo colere Vrbanum Papam, quem in Kalendarijs inuenerunt. Indeque etiam error is picturam inuaserit: simili enim errore molitores nostri Louanienses in Ecclesia S. Quintini celebrarūt festum S. Victoris velut patroni sui, decimo die Octobris, quo die Xanthis passus est S. Victor cum socijs: sed admoniti à pastore suo, colunt nunc Victorem Massiliensem, qui mola contritus est. Eius natalis est 21. Iulij. Quo etiam die eum celebrant Victorini, tum Parrisijs, tum alijs in locis. Certè Ambrosius Nouidius Fraccus Ferentinas, in sacris fastis ad Paulum tertium, in quibus ferias opificum diligenter recenset, ne meminit quidem festi sancti Vrbani: sed Vinalia vetus festum habet in festo sancti Martini: & ferias vindemiatorum latè annotat in die sancti Matthæi Apostoli. vbi inter cætera Apostolum ita alloquitur, *Lib. 9.*

Ne sis ingratus, Martinum, & te, inde vocabit:
Pinget & in multis nomina vestra locis.
Dimidijsque acinis, nigroque alboque, notabit
Signa Dei: inque aderis cura secunda dape.

Crux in vasca, ita lacum vocant, vuis depingitur dimidiatis.

Neque

Neque arbitror pictores nostros accepisse hanc Vrbani picturam à Romanis. Quia quantum diligentia quorumdam cognoscere potui, Romæ nulla exstat eiuscemodi Vrbani imago, quamquam nec vlla fere alia. Nam in æde sanctæ Cæciliæ caput tantum depictum est. In aula vero Pontificia quæ Constantini dicitur, ob Imperatoris historiam ibidem in parietibus depictam, est imago eius, verum nullo ferè discrimine ab alijs aliquot Pontificibus. Ceterùm dum hæc apud doctos discutio, & eruendæ veritatis caussa exagito, nolo cuiquam ansam præbere, vt ea imprudenter effutiendo, vinitorum mentes turbet, atque offendat. Nam si commendandus sit eis patronus dici poterit duos eis esse eiusdem nominis patronos, vnum Vrbanum Episcopum, in Francia notiorem, qui circa vineas varia præstitit miracula. Alterum verò Vrbanum, propter Pontificatum Vrbis Romæ, & celebre martyrium, per totum orbem Christianum notissimum. Quem sibi vtriusque Alemanniæ, fortassis & aliarum aliquot prouinciarum vinitores in patronum & defensorem elegerunt. Sed quid eos mouit? Suggessimus paullo superius, fortassis per errorem vtrumque Vrbanum commisceri. Sed id nondum resoluimus, neque apud plebeios resolui expedit. Quare videamus quid adferri possit ad defensionem inueteratæ consuetudinis. Primùm

mùm ſcribit Bonauentura, in fine cap. 5. beatum Franciſcum in eremo Vrbani, cùm naturæ ſuę defectum ſentiret, & vinum deeſſet, aquam in vinum optimum conuertiſſe. Quod in illa eremo, propter honorem & meritum Vrbani, vnde nomen habet, factum eſſe præſumitur. Deinde cùm in primitiua Eccleſia agri venderentur, & pretium ad pedes Apoſtolorum poneretur, Vrbanus decretalem tulit, de fundis Eccleſiæ offerendis: quòd ex his quàm ex pretio plus vtilitatis Eccleſiæ proueniat. Itaque non dubito, tum temporis ampliſsima vineta ab ijs qui martyrium quotidie exſpectabant eccclesiæ oblata eſſe, ad peragenda diuina myſteria, & ad cleri pauperumque intertẽtionem. Sed hæc fortaſsis lòngè petita videbuntur. Itaque addamus etiam populares rationes. Vinitores conſtanter aſſerunt & à maioribus ſuis accepiſſe ſe dicunt, Vrbanum inter vineas latitaſſe in rabie perſecutionis. Quod etſi in geſtis Cæciliæ, aut alibi non legerim, fortaſsis tamen in geſtis ipſius Vrbani per Metaphraſtem ſcriptis ſed nondum editis, latet, aut ex ijs Italiæ locis, in quibus latuit, cognoſci poteſt. Nam nec eremum Vrbani agnoſceremus, niſi eius Bonauentura meminiſſet. Quid igitur mirum eſt, ſi ab illo petatur vinearum conſeruatio, quem aliquando per vineas ſalutem obtinuiſſe corporalem, conſtans eſt opinio? Eſt & alia ratio. Germani pro vino duos dies exoptãt

ſerenos,

ſerenos, vigeſimum quinctum Ianuarij qui eſt conuerſionis ſancti Paulli: & primum diem æſtatis qui Vrbano ſacer eſt. Hinc alicubi lętitię ſigna exhibent, ſi dies illi obtingant ſereni; triſtitiæ verò ſi ingrati. At verò maiores noſtri, tunc inuocare ſolent Paullum & Vrbanũ. Vnde Vrbano in ęſtate datus eſt palmes virens, quem in hyeme Paullo dare non potuerunt. Id poſtea in picturam tranſijt. Nunc pietas maiorum multum refrixit, vt non ſit mirũ vineas multis iniurijs obnoxias fieri. Imo pietas auita apud quoſdam in turpiſsimum abuſum degenerauit: nondum, inquit Scenckius, locis quibuſdam abolitum eſt, vt, ſcilicet, diui Paulli ac ſancti Vrbani imagines in profluentem proijciantur, ſi forſan eorum dies feſtiui inciderint in cœlum pluuium, aut fœdam tempeſtatem. Eodem pertinet quod Ioannes Bohemus Aubanus ſcripſit in libro de moribus gentium, agens de Frãconia, In die inquit, ſancti Vrbani, vinitores in foro, aut alio publico loco menſam locãt, mappis, fronde, & plurimis redolentibus herbis inſtruunt, deſuper ſtatuam beati Pontificis ſtatuentes; quam, ſi dies ſerenus eſt, largo vino coronant, & omni honore proſequuntur: ſi verò pluuius, id non ſolum non faciunt, ſed lutum in eam proijciunt & aqua immodica perfundunt.

De imag. cap. 13.

Lib. 3. c. 15.

Legitur verò inter antiquas præfationes benedictio vuæ in die Sixti papæ & martyris, hunc

hunc in modum: Intra quorum nos consortiũ non æstimator meriti, sed venię quæsumus largitor admitte, Per Christũ Dominũ nostrum. Benedic Domine & hos fructus nouos vuę, quos tu Domine per rorẽ cœli, & inundantiam pluuiarum, & temporum serenitatem ad maturitatem perducere es dignatus; & dedisti eos ad vsus nostros cum gratiarum actione percipi, in nomine Domini nostri Iesu Christi. Per quẽ hæc omnia semper bona creas. Hæc autem prędatio non fuit commoda frigidis regionibus, in quibus vuæ tardius maturescunt. Illæ verò an aliam habuerint benedictionem, à se in die Vrbani vsitatam, non est improbabile, etsi fortasis id difficulter, propter raritatem scribentium, doceri posit.

IVNIVS.

Ioannis Baptistæ picturæ, cum exuuijs & agno.

CAPVT XX.

OBseruanda sunt etiam nonnulla, de Ioannis Baptistę, pręcursoris Domini, picturis. Et primum quidem, quod cum exuuijs depingatur, dependente etiam exuuiarum capite, siue pellis cameli, sacræ Euangeliorum historiæ non satis consonum videtur. Non enim Euangelia habent ipsum vestitum fuisse pelle, sed Matthæus scribit, Ipse autem habebat vestimentum (&, vt Græca habent, suum vestimen- *Matth. 3.*

 tum)

Marc. 1. tum) de pilis camelorum. Marcus verò: Et erat Ioannes veſtitus pilis cameli. Vtebatur ergo Ioannes veſte contextâ ex pilis camelorum: quæ vilis erat, & facilè parabilis. (Abũdat enim ea regio camelis.) Deinde etiam auſteritati pœnitentiæ quam prædicabat valde conueniebat. Neq; putandum eſt diuum Hieronymum eius eſſe ſententiæ, quæ modò improbata eſt, dum Lętæ ſcribit, Ioannē in typum pœnitentię prędicandæ tortuoſiſsimi animalis veſtiri exuuijs. Hoc enim de contextis exuuijs intelligendus eſt dixiſſe, vt neque à Scriptura ſacra, neque à ſeipſo diſſentiat. Commētans enim in tertium caput Matthęi, diligēter inculcat ab Euãgeliſta ſcriptum eſſe veſtimentum eius fuiſſe de pilis.

Quod autem nonnulli depingant Baptiſtam cum capite ab exuuijs dependente, hoc plus quàm imperitè fit. Et fortaſsis corruptela hæc ortum ſuum habet ab altera pictura, quæ vetuſtati placuit: nec mihi minus placere potuit, cùm animaduerti. Pictura talis eſt, Ioannes digito monſtrat Agnum Dei: pedibus autem Herodem, quem moriendo deuicit, conculcat. Huiuſcemodi imago exſtat Brugis in clauſtro Canonicorum diui Donatiani. Qua nullam putat eſſe Dñ. Pamelius in tota vrbe vetuſtiorem. Similem obſeruaui etiam Gandaui, dum Cathedralis Eccleſiæ reliquias, & ſacra impoſitoria perluſtrarem. Itaque aſſeuerare nolim pictores caput Herodis, in caput cameli, aut neſcio

nescio cuius bestiæ conuertisse. Vrgeo tamen eos, vt quod erroneum est corrigant: quod melius est amplectantur. Nec in pictura negligenda est zona, de qua Marcus, Et zona pellicea circa lumbos eius: siue, suos. Huius enim speciatim fit mentio, quod gentibus illis in more erat, vt & nunc plerisque est, preciosas gestare zonas. vnde Prouerb. vltimo, scribitur: Sindonem fecit & vendidit, & cingulum tradidit Cananæo: id est, mercatori. Deinde quò vel sic ostenderetur Ioannem Heliæ fuisse similem, qui 4. Regum 1. describitur pilosus, & zona pellicea circa lumbos eius.

Pingitur etiam cum Agno, sicut dictum est lib. 2. c. 11. Qui vt clariùs distinguatur à bruto agno, appingunt nonnulli ad caput aureolam, siue coronam Sanctorum: & in humeris vexillum crucis.

Quod etiam in Romana Ecclesia obseruatur, dum Agnis-Dei benedicit: Inter alia enim benedictionis verba, sic loquitur Summus Pontifex: Te suppliciter deprecamur, vt nostrę vocis exoratus officio, has cereas formas immaculatissimi Agni imagine figuratas, bene † dicere, & per inuocationem tui sancti nominis sanctificare, digneris; vt per eius tactum & visum, fideles inuitentur ad laudes: fragor grandinum, procella turbinũ, impetus tempestatum, vẽtorum rabies, infesta tonitrua tẽperentur: fugiãt, atque tremiscant maligni spiritus ante sanctæ *Cerimoniarum Rom. lib. 1. sect. 7*

Crucis vexillum, quod in illis exſculptum eſt. Horum agnorum meminerunt etiam Alcuinus & Amalarius, de diuinis officijs perantiqui ſcriptores.

Apud Græcos tamen cum agno non depingitur, propter canonem 82. Trullẽſem, quo nonnulli arbitrantur eos ſugillare voluiſſe Romanæ Eccleſiæ conſuetudinem. Vnde hac de re conſultus à me Dñ. Ioannes Cornutus Valencenenſis, qui annis aliquot Nicoſiæ Græco Archiepiſcopo in Cypro cohabitauit, per litteras ita reſpondit. Quid præ manibus loco agni habeat apud Grçcos diuus Ioãnes, & memini, & in quibuſdam à me varijs in locis adnotaris, ſcriptum inueni, manibus chartulam tenere, in qua Græco idiomate ſcripta ſunt hæc verba, Ego vox clamantis in deſerto, Parate viam Domini, rectas facite ſemitas eius.

Picturæ quædam principum Apoſtolorum, Petri & Paulli.

CAPVT XXI.

SEquitur biſeſtus dies Principum Apoſtolorum Petri & Paulli. Quos pingunt pictores ad viuum, vt facile ex ſola facie cognoſci poſſint. In qua re vetuſtatem imitantur. Sic enim ſcribit S. Germanus patriarcha Conſtantinopolitanus in ſeptima ſynodo. In ſeptimo hiſtoriæ Eccleſiaſticæ libro Euſebius ſcripſit ſe

Euſ. c. 14.

Apo-

Apoſtolorum Petri & Paulli imagines vidiſſe. Aſſerit autem ea ſpecie qua putãtur fuiſſe. Item Ambroſius de Geruaſio & Protaſio: Tertia verò nocte, defecto ieiunijs corpore, non dormienti, ſed ſtupenti (Geruaſius & Protaſius) cum quadam mihi tertia apparuere perſona, quę ſimilis eſſet beato Paullo, cuius vultum me pictura docuerat. Ac rurſus, Conſtantinus in edicto donationis ſuæ: Interrogare cœpimus eundem beatiſsimum papam (Syluestrũ) vtrum iſtorum Apoſtolorum imagines expreſſas haberet, vt ex ipſa pictura diſceremus hos eſſe, quos reuelatio docuerat. Tunc idem venerabilis pater imagines eorundem Apoſtolorum per Diaconum ſuum exhiberi præcepit: quas dum aſpicerem, & eorum quos in ſomno videram figuratos in ipſis imaginibus cognouiſſem vultus, ingenti clamore, coram omnibus ſatrapis meis, confeſſus ſum eos eſſe, quos in ſomno videram. Idem refert Adrianus primus in Synodo Nicena ſecunda, actione ſecunda. Ambroſij verò citata verba allegat in ſcripto de imaginibus. De caluitie autẽ quam Petro appingunt, habemus teſtimonium Clemẽtis. Hieronymus enim in epiſtolã ad Galatas, in illud: Veni Hieroſolymam, videre Petrum. Nõ vt oculos, ait, genas, vultumq; eius aſpiceret, & vtrũ frõtem veſtiret coma, an, vt Clemens in periodis eius refert, caluitiem haberet in capite. Eſt & apud Claudianum carmen quod huius meminit:

Chryſto. ad fratres per italiã, 19. Iunij.

In tom. 1. Conc.

Tom. 3. Conc. fol. 218.

Galat. 1.

In Iacobum Magistrum equitum. *Per cineres Paulli, per cani limina Petri.*

Cur autem beatus Petrus cum duabus clauibus regni cœlorum pingatur, notum est ex sacrosanctis Euangelijs. Sed à quibusdam forte obseruatum non est, quod vna clauis, aurea pingatur; altera, argentea. Exempla multa exstant in Ecclesijs Romanis, in portis aliquot ciuitatum Italiæ, & Romæ, & in insignijs Pontificũ. Per auream clauem, intelligo potestatem absolutionis: per argenteam, excommunicationis: Hæc enim inferior est, illa dignior. Rectè etiam corona in vertice pingitur, cùm eam gestauerit in memoriam passionis Dominicæ: vt est apud Bedam quinto libro, historiæ Anglorum: & puerulo cuidam beatissimi Apostolorum principes dignati sunt apparere, Petrus detonsus, vt clericus: Paulus barbam habens prolixam, vt est apud eundem, libro quarto cap. 14.

Cap. 22. Vide etiam Theoriam S. Germani cap. 14. non longè ab initio.

Annotatio in Crucifixionem Petri principis Apostolorum.

CAPVT XXII.

QVod autem attinet ad crucifixionem Petri, principis Apostolorum, nonnulli eum pingunt funibus cruci alligatum, moti fortassis verbis Christi, malè intellectis, Cum senueris, extendes manus tuas, & alius te cinget, & ducet quò non vis. Quod dixit, significans qua morte

Ioan. vlt.

morte clarificaturus esset Deum. Nos tamen longè prȩferimus clauos. Nam Chrysostomus, in encomio Petri & Paulli, apud Metaphrastē, exclamat ad beatum Petrum, Beati claui, qui membra tua penetrarunt. Et infra, Sit mihi ensis Paulli pro corona, & claui Petri pro lychnitibus gemmis infixis in orbem diadematis. Quæ sancti Doctoris verba annuè leguntur in Octaua Apostolorum, abs Romana Ecclesia. *Lect. 5. & 6.* Rursus, Diuus Augustinus sermone 149. de tempore: Crucifixus est Petrus: expertus est clauos: expertus est cruciatus. Euthymius præterea ad vltimum caput Ioannis, Alius te clauis adstringet, ac ducet ad mortem. Quibus consentit Simeon Metaphrastès in commentario de vita Petri & Paulli. Accedit huc verisimile esse Romanis non alium fuisse crucifigendi modum quàm Iudæis, à quibus Christus cum latronibus clauis est crucifixus. Testis Augustinus, scribens tractatu 36. in Ioannem; Pendentes in ligno crucifixi, clauis ad lignum pedibus manibusque confixi producta morte necabantur. Hieronymus prȩterea significanter dicit, Petrum cruci esse affixum: quod in clauos competere videtur. Quo etiam respexisse arbitror inter Hispanos Prudentium, scribentem de coronis, *Hym. 12.*

Figitur ergo manus subter ——

Sic & Hegesippus in historia excidij Ierosolymitani, *Lib. 2. c. 2.*

lymitani, A persecutoribus, ait, cruci adiudicatus, poposcit vt inuersis vestigijs cruci affigeretur, quod indignus esset qui simili modo crucifigeretur; vt passus est Dei filius. Vbi notandum in primis verbum (affigeretur.) Alligari enim non est affigi, nisi impropriè, vt in historia sancti Andreæ vitio fortassis interpretis. Quomodo vice versa impropriè scripsit Gregorius
Cap. 23. lib. 18. Moralium, In cruce claui manus pedesq; latronis ligauerunt. Aduerte deinde quod inuersus voluerit cruci affigi, ne simili modo crucifigeretur quo Dei filius. Sanè si non fuisset clauis affixus, fuisset satis magna dissimilitudo à crucifixione Christi. Et tamen Tertullianus, in lib. de præscrip. hæret. scribit Romæ Petrum passioni Dominicæ adæquatum esse: ad illud, ni fallor, respiciens, quòd ad instar Christi Saluatoris, clauis sit ad crucem affixus. Edidit contra pictores hac de re Iudocus Badius, anno 1518. libellum Petri Richardi, Parrisiensis doctoris & sancti Petri Trecensis Canonici. In quo auctor ille non tantùm auctoritate historiarum, & sanctorum patrum, pictores premit, sed etiã per reliquias. Vrget enim clauum diui Petri Christi fidelibus ostendi Lemouicis, in Basilica diui Martialis: se etiam alterum diui Petri clauum vidisse in Mortaing, cœnobio monialium, ordinis Cisterciensium, in diœcesi Abrincensi. Denique accedunt sculpturæ & picturæ. Romæ ad quatuor clauos in cruce pendet

pendet in tabernaculo lapideo altaris sui, vbi cum coapostolo Paullo quiescit. Eandem sculpturam, affabre elaboratam, habent valuæ æneę eiusdem Ecclesię, liberalitate Eugenij 4. erectę. Similis pictura sed antiquior visitur in æde diuæ Mariæ, quæ est in Capitolio, ad ostium secundarium. Quare demus Petrum secundum historiam conuenientius depingi clauis affixum: ob id tamen non reprehendamus eius in cruce ad funes pendentis imaginem. Nam studiosè quidam videntur obseruasse, quod tum honoris, tum etiam maioris discriminis caussa, solum Saluatorem nostrum depinxerint clauis affixum. De alijs verò, vt de Petro, & latronibus satis eis fuit exprimere, quod in cruce sint passi, malueruntque eis clauos adimere, nè eorum imagines cum figura Saluatoris nostri in cruce pendentis, à simplicioribus imperitè confunderentur. Certè maiores nostros noluisse hîc exactos esse, satis indicat latronum crucifixio, quæ passim à manifesta historia discrepat: tum etiam antiquæ quædam picturæ, tam Romæ, quàm alibi, in quibus beatus Petrus funibus cruci appendet. Tales Romæ esse intellexi, in æde Mariæ trans-pontina, in sancto sanctorum Ecclesiæ Lateranensis, & in sacello Capitolino.

Annotatio in decollationem Paulli Doctoris gentium.

CAPVT XXIII.

SImilis pœnè difficultas moueri poteſt de decollatione Paulli Apoſtoli, an videlicet depingi debeat ex eius gutture fluxus ſanguinis, an lactis. Apparet de ſanguine, quia apud Metaphraſtē exſtant Chryſoſtomi verba, Quiſnam locus tuum excepit ſanguinem, qui cruētauit quidem exteriorem tunicam barbari, qui te palo affixit; atram autem eius animæ veſtem, dealbauit modo inexplicabili. Quo etiā ſpectat, quod Hieronymus Caſtruccio ſcribit, Paullū Apoſtolum Neronis gladium cruētaſſe. In contrariū tamē eſt apud Auguſtinū, ſermo de ſāctis 25. apud Ambroſiū 67. Qui etſi fortaſſe neutrius eorum ſit, eſt tamen vetuſti ſcriptoris. Idem ha-
Cap. 27. bet Gregorius Turonenſis, Magni Gregorij ęqualis, in libro de gloria martyrū. Sed fortaſsis vrgebis Gregorium Turonenſem, bonum quidem eſſe & ſanctum hiſtoricum, qui tamē non ſatis cōperta quædā de apoſtolis cōſcripſerit. In quibus locū habeat quod Helduinus in Areopagiticis Galeni ſcripſit, in præfatione de vita Dioniſij, Parcēdū eſſe ſimplicitati viri religioſi, Gregorij Turonenſis Epiſcopi: qui multa (ſiue potius quædam) quam ſe veritas habeat æſtimans, non calliditatis aſtu, ſed benignitatis, ac ſimplicitatis voto, litteris commendauit.

Dicam

Dicam igitur breuiter quæ ſit Romanæ Eccleſiæ hac in re conſuetudo. In octaua Apoſtolorum habet lectio ſexta, ex ſermone Ioannis Chryſoſtomi, Quiſnã locus tuũ ſanginẽ excepit, lactis ſpecie, in eius qui te percuſsit tunica apparentẽ, qui animã illius barbari ſupra modũ dulciorem reddens, fidelem effecit, cum ſocijs. Occurrit autem mox difficultas. Sermonẽ iſtũ Romani Breuiarij, eſſe Ioannis Chryſoſtomi apud Metaphraſtẽ, apud quẽ contrariũ legitur; vt in initio capitis citatũ eſt, interprete Gẽtiano Herueto. Locus ſanè perplexus, in quo diſcutiẽdo primũ fluctuare cœpi, & mecũ diſputare, nũ alterutra lectio ſit illegittima; an verò Romani ſub finẽ ſextæ lectionis, relictis Chryſoſtomi verbis, ponendã iudicarint ſentẽtiã apud ſeſe receptiſsimã & indubitatã, & fortaſsis etiã picturis alicubi expreſſam. Sed periculoſæ ſunt coniecturæ. Itaq; nodum retuli ad Ioannem Grauium Louanienſem, preſbyterũ ſocietatis Ieſu, Romæ tunc agentem, vt is deſuper Romanos conſuleret, quos nihil temerè hîc feciſſe non dubitabã. Ab eo autem benignũ & eruditũ reſponſum accepi: in codice Vaticano omnino ita inueniri, vt Gentianus Heruetus in tomis Aloyſij tranſtulerat, nulla lactis facta mentione. Non aliter in Græco, quàm in Latino legi, apud Simeonem Mataphraſtem, qui iuxta nomen ſuum quędam de ſuo ſæpius intermiſcuit. Verum autem & purũ Chryſoſtomi ſermonem

exſtare

exſtare in peruetuſto codice variorum ſermonum eius apud Illuſt. Cardinalem Sirletum, virum non minus affabili humanitate, quàm eruditione, clarum. In eo autem libro ſermo allegatus eodem modo legitur, vt in Romano Breuiario, niſi quod librariorũ errore ſcriptum videatur, ſuper modum, pro ſuper mel. Græca enim ſic habent, Ποῖος τόπος τὸ σοῦ ἐδέξατο αἷμα, τὸ γαλακτοειδὲς ῥαθὲν ἐν τῷ χιτῶνι τοῦ σε ἀσκολοπίσαντος, ὅπερ τὴν βαρβάρου αὐτοῦ ψυχὴν ὑπὲρ μέλι γλυκάναν πιστὸν παρησκευάσαι γενέσθαι μετὰ τῶν συνεταίρων. Animaduerſum eſt ab eodem Grauio lac profluere in decollatione, quæ exſtat Romæ in frontiſpicio porticus diui Petri. Quod igitur à beato Hieronymo ſcriptum eſt, Paullũ Neronis gladium cruentaſſe, hoc de albo cruore accipi poteſt, vel quòd & cruor & lac ex collo eius profluxerint. Nam in martyrio Paulli, quod Lino Pontifici & martyri inſcriptum eſt, legitur, de corpore Apoſtoli vnda lactis in veſtimenta militis exſiluiſſe, & poſtea ſanguis defluxiſſe.

Paullus quibus de cauſſis ſæpe à dextris Petri pingatur.

CAPVT XXIV.

REſtat nunc quæſtio, dudum agitata, an Paulli Apoſtoli imago rectè à dextris Petri collocetur. Hoc enim à priſca vetuſtate ad hæc vſq; tẽpora obſeruatum eſt in Apoſtolicarum litterarum ſigillis, & in Pontificio ſacello. Alibi

etiam

etiam in picturis, & marmoribus, id sæpius obseruare licet. Vt igitur hanc quęstionem, qua possim breuitate, expediam: Constat in primis Petrum rectè Paullo præponi. Hoc enim à diuersis Pontificibus obseruatum fuit, & etiamnum hodie obseruatur in Romana moneta. Idemq; perspicuum fit ex antiquissima tabula, Constantini, vt aiunt, tempore depicta, quam ipsius Diui Petri basilicæ canonici diligenter custodiunt. Exstantq; pro hac pictura diuersæ rationes, quarum nonnullas refert Mucantius: plures verò Paris Crassus, olim Pisauriensis Episcopus, & cerimoniarum præfectus, decimo Leoni scribens. Quod verò è contra Paullus Petro, qui dignior est, aliquoties præponatur, perquam absurdum videretur, nisi in eius defensionem pulcerrima occurrerent argumenta. Quæ septè referemus ex eruditissimo tractatu, quem de imaginibus Petri & Paulli, ad Gregorium XIII. scripsit Franciscus Mucantius Romanus I.C. & Cerimoniarum magister. Neq; tamen putandum foret priscis illis patribus rationem defuisse, etiam si illa à nobis ignoraretur. Nam & in rebus maioris momenti, vt in Ecclesiasticis traditionibus, desunt nobis aliquando liquidæ rationes: in quibus locum habet quod sub finem Ecclesiasticæ Hierarchiæ scribit sanctus Dionysius: Non nostra scientia diuina omnia circumscribi, multaque eorum quæ à nobis ignorantur, causas habere Deo dignissi-

dignisſimas quas nos quidē ignoremus, cognitas autem habeant nobis ſuperiores ordines.

Sed ad rationes veniamus, quarum prima ab antiquitate ſumitur. Hanc primo loco vrget Petrus Damianus, Cardinalis, Epiſcopus Oſtiēſis, qui ante annos 500. ſcripſit Deſiderio abbati, Occurrit mihi, quod ipſe à me quæſtione propoſita ſæpenumero requiſiſti, cur videlicet in imaginibus picturarū per vniuerſas Romæ adiacētes prouincias, Petrus, qui primus eſt, ad ſiniſtrā, coapoſtolus autē eius Paullus, cōſtituatur ad dextrā, cùm iuxta vulgarem ſenſum hoc rerum ordo depoſcat, vt Petrus qui Senatus Apoſtolici Princeps eſt, dextrum Domini latus; Paullus verò qui minor eſt, ſiniſtrū iure poſsideat. Sed durū eſt valdè vt opinemur quia tam egregium, tamq; famoſum Apoſtolicæ diſpoſitionis ordinē, inconſultè atq; incōſiderate, deuota Deo ac religioſa vetuſtas admiſerit. Neq; enim credendū eſt, vt Cōſtātinus Imp. imo Papa Silueſter, totq; poſt eos principes & ſacerdotes, in Eccleſiaſticæ diſciplinæ cura peruigiles, atq; ſolertes, hunc ordinē tantorum principum negligendum ducerent, ſi increpatione aliqua dignum exiſtimarent. II. ratio. Quia Beniamin Latinè ſonat, filiū dextræ. Cōſtat autē Paullum nō tantū de tribu Beniamin fuiſſe, ſed & ipſum Beniamin poſtremum inter filios Iacob, Paulli typū geſsiſſe. Itaq; rectè Paullus, filius dexteræ, à dextera collocatur, cui Deus dexteræ ſuæ virtutem

In epiſt. MS. & apud Mucant.

tutem

tutem, plus quodámodo quàm alijs est impartitus: quiq; contra gentes per fortẽ dexterã dimicauit. III ratio. Quia dextera significat vitã cœlestem: sinistra autem temporalem. Vnde nõ immeritò dexter locus Paullo tribuitur, qui viuens adhuc ad cœlestia raptus est. Vbi arcana audiuit, quæ non licet hominibus loqui, & ad Apostolatũ vocatus est, Deo iã glorificato. IIII. ratio. Quia Petrus potissimũ fuit Apostolus circũcisionis, Paullus autem gentium: quæ relicta synagoga ad dexterã Dei ponẽdę sunt. V. ratio. Per Petrũ, pręsens actiua vita figuratur: ideoq; ei cõpetit sinistrũ latus, quo actualis vita exprimitur. Has quinque rationes tradit Mucãtius, ex epistola Petri Damiani, ad Desideriũ abbatẽ. Mediã autẽ siue tertiã, tradunt etiã Innocẽtius 3. sermone de Euangelistis, Thomas in 1. ad Galatas, Guilelmus Durãtes lib. 7. Rationalis cap. 44. & alij. Sequẽtes verò duas superaddit Mucantius. VI. ratio. Petrus à sinistris collocatur, vt inde documentũ sumamus, summũ Põtificẽ humilitate decoratum esse oportere, sicut ipse Petrus fuit. Vnde istud arbitror obseruari in altari sacelli Põtificij. VII. ratio. Dũ Paullus Petro præponitur, significari potest hos Apostolos esse ęquales meritis: quodq; nihil debeamus de ipsis sentire diuersum, quos & electio pares, & labor similes, & finis fecit æquales. Nã & scriptura æqualitatẽ inter Filiũ & Patrẽ significat, dũ filiũ asserit ad dexterã Patris sedere. Igitur,

Bissenos

Bissenos inter proceres duo lumina, per quos
Roma potens magni sustinet orbis onus.
Seu dextra, læuaque sedent, par gloria vtrique,
Par honor & laus est: stat bene quisque loco.

Part. 3. consi. 2. Neb. c. 3. loc. Script.

Addit Catanæus lib. de gloria mundi, ex Antonio Nebrissensi, Grammatico, Petrum in sinistro collocari, quia læua pars pro digniori apud antiquos est habita. Quod assumtum Mucantius non tantum negat, sed etiam doctè refutat. Quod verò Centuriones Magdeburgenses asierunt, Paullum aliquando à dextra depictum esse à veteribus, vt significarent Petrum ceteris Apostolis non esse superiorem, sed parem, hoc commentum esse, & nouitium, & hæreticum, nullus catholicorum dubitare potest, apud quos Apostolicæ Sedis primatus à Petri Apostoli temporibus hactenus refulsit, & fulgere non desinet. Quo spectat etiam quod nonnulli hæretici omnibus Apostolis in picturis tribuant claues regni cœlorum, quos Ecclesia peculiariter Petro tribuit.

IVLIVS.

Maria Magdalena absque vestium pompa pingatur.

CAPVT XXV.

SEquitur Iulius Mensis, siue Quinctilis, & in eo natalis Mariæ Magdalenæ. Hanc autem

tem pœnituisse vestitu non exprimunt Euangelistæ, sed non est dubium quin tam perfectæ pœnitentiæ exemplar, etiam habitum induerit qui pœnitentem decebat. Ideoque indecenter à pictoribus pingitur cum pompa vestium, pœnitentiam agens, aut crucem prouolutis genibus amplectens. Canit enim de ipsa Ecclesia, Regnum mundi, & omnem ornatum sæculi contemsi, propter amorem Domini mei Iesu Christi. Neque impudicè pingenda est, vt peccatrix, sed pudicè. Quod à multis contra insolentiam pictorum est notatum. Pulcrè Petrus Bacherius, in Homilijs, Malim, ait, Susannam pingi ac delineari ingemiscentem, ac lacrymis infusam ad cœlum attollētem oculos, quàm seminudam ad lauacri aquas se stygmate perungentem. Maiores enim tum faces ac scintillas subdet ad imitandum. Quod & de ceteris diuarū imaginibus intelligi velim. Quis enim non videt, vtiliorem esse tabulam quæ Magdalenam nobis refert ad Domini Iesu pedes effusè lacrymantem, quàm eam quæ illam exhibet, qualis erat dum septem dæmoniorum esset deditissima famula? Resp. 8.

De pictura Iacobi Zebedæi annotatiuncula.

CAPVT XXVI.

QVod verò ad sanctum Iacobum Compostellanum attinet, cum baculo & concha, quæ sancti Iacobi dici solet, eum ob id pingi

arbitror, quia ad Hiſpanias vſque ambulauit, vt ibi Apoſtolica legatione fungeretur: & Cõpoſtellæ corporaliter patronus quieſcit, vnde peregrinantes, conchas huiuſmodi referunt. Alicubi cum gladio pingitur, quæ pictura, etſi rarior ſit, priori tamen eſt præferenda, quòd ex
Act. 12. ſacra Scriptura deſumpta ſit, & Martyriũ eius explicet. Errant autem pictores nonnulli, qui dum feſti huius Euãgelicam lectionem depingunt, Matrem exprimũt filios ſuos veluti puerulos manu ducentem: quaſi Chriſtus eos in tenera ætate vocaſſet ad Apoſtolatus dignitatẽ.
Seſ. 23. cap. 6. Cùm illa ætas ex decreto Concilij Tridentini ad nullum beneficium ſit idonea. Nos quidem non negamus Iacobum & Ioannem tunc pueros fuiſſe phraſi ſacræ Scripturæ, ſed puritate & ſimplicitate, non autem ætate. Quomodo de Dauid, qui mortuus eſt ſenex, & plenus dierum
Luc. 1. in Euangelio legitur, Et erexit cornu ſalutis nobis, in domo Dauid pueri ſui.

Chriſtophori pictura multipliciter diſcutitur.

CAPVT XXVII.

PLura dicenda ſunt de Chriſtophoro martyre, cuius natalis in eundem diem incidit. Et in-primis ſolent eum paſsim pingere in aulis ædium, & in templis, vt facilè conſpici poſſet. Imò audio in Alemannia multis locis depictum eſſe extra templum, circa ingreſſum, aut in exteriore templi pariete. Huius autem cauſam

causam indicant quibusdam locis subscripta carmina, qualia sunt:

Christophori sancti speciem quicunque tuetur,
Ista nempe die non morte mala morietur.

Verùm cùm aliàs dixerimus istud vanum esse, meritò rectiùs facere censentur, qui alio decēti loco eius imaginem statuunt, vt ex loco non posit huius vani erroris occasio desumi. *Lib.2.cap. 36.*

Rursus, pictores pingentes in humeris Christophori Christū, & alia quædā ei appingentes, respexerūt ad id quod Legēda aurea habet, eremitam quendam ei dixisse: Cùm proceræ staturæ sis, & fortis viribus, si iuxta fluuiū eum resideres, & cunctos traduceres, regi Christo, cui seruire desideras, plurimùm gratū esset, & spero quòd ibidem se tibi manifestaret. Deinde multa plausibiliter addit, quod puerū Christum in humeris portauerit, & miratus sit eius pondus, dixeritq; fluuiū transgressus: In magno periculo puer me posuisti, & adeò ponderasti, quòd si totum mundum super me habuissem, vix maiora pōdera persensissem. Ad quem puer: Ne mireris Christophore, quia non solùm super te totum mundū habuisti, sed & illum, qui creauit mundum, tuis humeris baiulasti. Sed an hæc sint certa, nescio. Hoc scio, quòd aureæ Legendæ author præmittat, vt in quibusdam gestis suis legitur: & quòd nihil tale habeat historia eius manuscripta, cuius pars in Ecclesijs legitur. *Leg. 95.*

Itaque pictura hæc exprimens, etsi numeranda sit inter eas, quę probabiles sunt simplici populo: apud doctos tamen aut parum, aut nihil probabilitatis habet: ac proinde ab istis non est extendenda. Principale tamen videlicet imago Christophori cum Christo in humeris, videtur mihi à doctis extendi posse, aliò tamen referendo significationem, vt dicatur Christum in humeris portare, ad significandum, quod sicut nomine, sic & re, fuerit verus Christophorus, siue Christiferus. Sicut enim Agnes, quia secundum nomen suum Agna, id est, casta, erat, cum agno apparuit: ideoque etiam cum agno pingitur: eum in modum Christophorus non solùm in suo pectore Christum portauit: sed, vt Martyrologia habent, Niceta & Aquilina eius prædicatione ad Christum sunt conuersę. Imò, si rectè citetur in Aurea legenda, Ambrosij in Præfatione, verba sunt, Christophoro tantæ virtutis cumulum & doctrinæ gratiam Domine contulisti, vt 48. milia hominũ de Gẽtilitatis errore ad Christiani dogmatis cultum coruscantibus miraculis reuocauerit. Quid igitur mirum est ab eo in picturis portari Christum, qui secundum nomen suum Christum multis modis portauit. De trãslatione porrò per mare, & alijs, quæ appinguntur, scribit VVicelius nullam syllabam legi. Et tamen iam pridem ea excusata sunt ab Hieronymo Vida, Cremonensi poëta. Is enim non inelegantem scripsit hymnum

9. Cal. Aug.

Leg. 95.

In hagiologio.

hymnum Christophoro Martyri, hunc in modum.

Christophore, infixum quòd eum vsque in corde gerebas,
Pictores Christum dant tibi ferre humeris:
Quem gestans quoniam multa es perpessus amara,
Te pedibus faciunt ire per alta mari.
Id quia non poteras, nisi vasti corporis vsu,
Dant mēbra immanis quanta gigantis erāt,
Vt te non capiant, quamuis ingentia, templa,
Cogeris & rigidas sub Ioue ferre hiemes.
Omnia quòd victor superasti dura, virentem
Dant manibus palmam, quâ regis altus iter.
Quod potis ars tibi dat, nequeat cùm fingere vera.
Accipe cuncta bono tu bonus ista animo.

Quod si assumas hæc longè petita esse, non inficior. Sed memineris aliter tractandam esse obscuram & raram picturam: aliter imaginem vbiq; notissimam. Et vt non facilè huiusmodi damnanda est, sic potius benignè eam interpretandam esse: quamuis non nisi longè petita expositione id fieri possit. Sed hæc hactenus.

Absit auté vt hinc suspicemur Christophori picturam tantum esse hominis Christiani imaginem seu schema: nullum autem fuisse eo no-

mine martyrem. In quem errorem pręceps ruit Philippus Melanchthon, cuius in apologia Cõfeſsionis Auguſtanę hęc sũt verba, Chriſtophorũ pinxit aliquis vir prudens, vt ſignificaret per allegoriá, magnũ oportere animi robur eſſe in his qui ferrẽt Chriſtũ, hoc eſt, qui docerẽt Euãgelium aut confiterentur, quia neceſſe ſit ſubire maxima pericula. Deinde ſtolidi Monachi apud populũ docuerũt inuocare Chriſtophorũ, quaſi talis Poliphemus aliquãdo exſtitiſſet. Maiori cũ modeſtia, etſi pari ferè errores ſcriptũ reliquerunt Centuriatores, Chriſtophorus eunuchus, ab eremita quodam iuſſus eſt migrare ad fluuiũ, ac per eum, quia ingenti eſſet ſtatura, peregrinantes tranſportare, &c. Hæc narratio peruulgata eſt, ſed quã hiſtoriam nos eſſe non affirmamus: cogitationem tamen pij alicuius eſſe hominis putamus de Eccleſia. Quæ omnia magnã haberẽt probabilitatem, niſi aliunde erroris ſui conuincerentur. Nã vt geſta ea omittamus, quę paſsim in antiquis exſtant Eccleſiarum Breuiarijs, &, vt prętereamus Nicephori Calliſti teſtimonium, qui eum ſub Decio martyrẽ factum prodit: nónne Frãcia tẽpore Remigij ſui Apoſtoli, Habuit Eccleſiã ſancti Chriſtophori martyris? Habuit. Teſtis eſt enim eius rei locuples Hincmarus Epiſcopus Remẽſis. Et in Germania laudatur à Rothgero, Bruno, Colonienſis Archiepiſcopus, Ottonis Imperatoris frater, quòd Chriſtophori pretioſas reliquias, ad ſuæ eccle-

Cent. 4. cap. 12.

Lib. 5. cap. 27.

Oct. 11.

ecclesiæ sedem, vnico ambitu attraxerit. Quid quod inter eosdem Germanos, & nomẽ eius à multis sæculis in litanijs fuerit lectũ? reperitur enim in Litania Francofurti reperta, quam in vsu Ecclesiarum tempore Ludouici Pij fuisse, qui eam perleget ambigere non poterit. Habuit & Italia anno 743. basilicam beati Christophori ad quinquagesimum à Rauenna lapidem. De qua Sigonius, libro tertio de regno Italiæ, mentionem ingerit: & iam antea monasteriũ sancti Christophori: cuius Gregorius primus meminit. In Græcia porrò fuisse oratoriũ & monasteriũ Christophori martyris, cognoscitur ex historia Theodori, Siceorũ archimanditræ à Georgio eius discipulo descripta. Quæ exstat in tomis, secundo historiarum, & tertio Conciliorũ, apud Surium. His verò testimonijs quę ex quatuor distinctis & celeberrimis orbis Christiani prouincijs, à nobis non longa obseruatione sunt annotata, nõ dubito quin, maiori diligentia adhibita, plura superaddi poterunt. Itaque concludimus Christophori picturam non esse cogitationem pij alicuius hominis de Ecclesia, aut typum docentis vel confitentis Euangelium, vt ab aduersarijs est annotatum: sed esse veri martyris, qui fortiter & cõstanter Christum in tormentis confessus est, veram imaginem, cui tamen per allegoriam, quam Vidæ carminibus explicuimus, non pauca sunt admixta. In eadem explicanda non inelegans

VVicel. in exercitat. pietatis.

Lib. 81. epist. 33.

est Laurẽtius Xeresanus, in libris quos restituit de ratione studij Theologici, quamquam per imprudentiam (quæ facilè obrepit in hæreticorum scriptis purgandis, dum illi lenocinijs verborum sua molliter & plausibiliter dicunt) scriptum reliquerit, confictam Christophori picturam adumbrare Euangelij præconem. Neq; enim hæc verba Catholici sunt scriptoris, sed hæretici, in quibus latẽs venenum à Theologo opus recognoscente non est animaduersum.

Lib.3.c.7. Verba apud eum hæc sunt, In declamationibus exponetur quid sibi velint picturæ, & cõfictæ quædam historiæ, veluti pictura Christophori, quæ adumbrat Euangelij præconem, qui dum Christum extollit & circumfert visendum, cognoscendumque omnibus, periclitatur in procellis & fluctibus huius mundi, atque à malis hominibus tamquam monstris, ac beluis marinis, vndique infestatur: sed tamen indefessè respectans ad lucernam verbi Dei, quam sancti patres, Prophetæ & Apostoli, de Ecclesia prodeuntes accensam ostentant ac protrudunt, nixus prçterea spe iucundissimorum fructuum in posterum, vel post hanc vitam recipiendorum, (quos baculus supernè virens & florens promittit) & contentus tenui sorte, victu nimirum, & vestitu (testantur id in pera panis & pisciculus, vili parabiles, item vestis curta, & minimè laciniosa) tandẽ ad littus & stationem contendit, vbi quiete & gloria æterna cum Christo,

Christo, quem gestauit, fruetur. Hæc apud Xeresanum leguntur, & ad explicandas allegoricas Christophori picturas multum conducunt. Sed quæ iam inculcata sunt, pertinent ad martyrem Christophorum: nec tolerandum arbitror, quod ab hęreticis trahantur ad adumbrandum Euangelij præconem, quasi tota historia martyris Christophori, velut fabula & figmentum, sit reijcienda.

Viderit etiam Ioannes Hunæus, cùm in eundem lapidem, sibi per suæ gentis spurios scriptores positum, incautus offenderit, qui allegoriam de sancto Christophoro, Christiano & catholico quidem spiritu conscripsit: duriùs tamen eam tractat, & nimis in aduersariorum partes propendere videtur, dum inter alia scribit,

Hæc sub Christophori monstrauit imagine, quisquis
Figmenti exstiterit primus mortalibus auctor,
Cumque nihil fidei contra pia fabula dicat,
Sub quouis sanè tolerari iudice quibit.

De familia sanctæ Annæ depicta.

CAPVT XXVIII.

SEquenti die multis in locis celebris est diuę Annæ, auiæ Saluatoris nostri memoria. Cuius pictura cum tribus Marijs, & tribus maritis, & filiarum prolibus, desumta est ex

historia quæ vulgo probabilis est. Tres enim Marias & totidem maritos defendunt Petrus Sutor Carthusianus in libro de triplici connubio Annæ, & Natalis Beda contra Fabrum. Sed qui hanc historiam inter recentiores collegerunt, indicant se magis secutos esse probabilem quandam ipsorum iudicio è sacra scriptura & scriptoribus coniecturam, quàm solidam à maioribus acceptam traditionem. Docti verò, quædam ex eis, tanquam manifestè erronea, aut incerta, reijciunt, vt quòd tertius maritus dictus sit Salome, & filia eius Maria Salome: & nepotes eius ac consobrini Domini, Iacobus & Ioannes: cùm ex Euangelio clarè constet Salome nomen esse matris Zebedęorum: & Iacobus Alphæi dictus sit frater Domini, id est, cognatus, ad distinctionem Iacobi Zebedæi. Rursus, Mariam matrem Iacobi, Simônis, & Iudæ, Apostolorum, malunt quidam dictam esse sororé matris Domini (sicut Ioseph dictus est pater Domini, & sicut fratrum vxores dici solent sorores) quia fuit vxor Cleophæ, quem fratrem fuisse Iosephi habet ex Hegesippo Eusebius libro 3. historiæ Ecclesiasticæ. Sententiam itaque de vnica Annæ filia, tanquam probabiliorem amplectuntur, Euthymius Zigabonus Græcus vetustus auctor, in decimum nonum Ioannis, Cornelius Iansenius cap. 143. in Concordiam Euangelicam, Petrus Canisius lib. de Maria cap. 4. Melchior Canus lib. 11. in locis

Cap. 11. sed 10. Ruffini.

locis Theologicis cap. 5. Iudocus Clichthoueus, Iacobus Faber Stapulensis in libris de tribus Annis & vna, & alij nonnulli: Quibus ex damnatis auctoribus, qui à fide naufragerunt, accedit Henricus Cornelius Agrippa, in libro quem conscripsit, quamuis nimis licenter, de beatissimæ Annæ monogamia ac vnico puerperio. Quare, non est apud Doctos certum & euidens omnino, an B. Anna duos maritos habuerit: minùs verò certum, an tres habuerit cõiuges, & ex eis tres filias. Cùm ergo non expediat vt docti in pictura certis apertè incerta misceant, sufficiat eis, si placet pingere beatam Annam cum filia & Saluatore, &, si velint, cum Ioachim & Ioseph. Reliqua verò in imaginibus positis & in ponendis à plebe, ipsi tolerent, quamdiu legittima potestas ea non improbat.

Martha cum aspergillo cur sculpatur.

CAPVT XXIX.

EOdem mense colunt Romani natalem Marthæ: quæ pingitur cum aspergillo, & aqua benedicta. Cuius caussã tradit Clichthoueus. Cùm, ait, in Aquensi adhuc territorio diuersaretur, erat super Rhodanum fluuium inter Arelatem & Auenionem draco immensæ molis, interdum sub aquis latitans, & aliquando super terram gradiens, qui & nauibus naufragium plerumque intulit, & viatoribus exitium. *Homil. de Martha.*

tium.

tium. Rogata autem beata Martha, crucis ſigno illi oſtenſo, & aqua benedicta in illum reſperſa, manſuetum & innoxium reddidit. Quod cernens populus, lanceis & lapidibus mox draconem peremit. Hoc autem miraculum repræſentatur per effigiationem imaginis ſanctæ Marthæ fieri ſolitam.

AVGVSTVS.

Laurentij imago quàm conuenienter nummis imprimatur.

CAPVT XXX.

SVnt autem, vt ad Auguſtum menſem tranſeamus, quædam picturę ex hiſtorijs ſatis notæ. Qualis eſt Dominici patriarchę Prædicatorum, cum catulo qui faculam ardentem gerit: Laurentij archidiaconi cum craticula. Sed quędam ſunt quę aliunde egeant obſeruatione, ac illuſtratione. Exempli gratia, paucis notum eſt quod antiquitus Roma, Bononia, & Viterbum, Laurentij imaginem ſolent monetę imprimere, vt habet Deſiderius Langobardorum Rex in ſuo edicto quod Viterbinis tulit, & à Ioanne Annio Viterbenſi annotationibus eſt illuſtratum. Quale aliquid etiam Leander refert in Italia ſua. Hoc autem maiores feciſſe puto, vt tanti viri exemplo diſceremus pecunias diſpergere & dare pauperibus.

Pictura

Pictura Claræ cum Euchariſtia.

CAPVT XXXI.

FOrtaſsis porrò offendet quoſdam quod Clara pingatur cum Euchariſtia in manu: cauſſa patet ex eius hiſtoria, quam iubente Alexandro quarto, qui eam ſanctorum catalogo inſcripſit, Anonymus author conſcripſit. Capite enim 14. ait, Clara, cùm Saraceni, qui ſanguinem ſitiunt Chriſtianum, & omne nephas impudentiùs audent, Aſsiſium irruiſſent, & intra clauſtrum virginum confluerent, iubet ſe infirmam duci ad hoſtes, præcedente eam capſa argentea intra ebur incluſa, in qua ſacroſanctum corpus deuotione ſeruabatur, & prece fuſa liberationem impetrauit, & cœnobij, & ciuitatis. Item cap. 18. In graui infirmitate filabat delicatiſsimos pannos, de quibus vltra quinquaginta paria corporalium faciens, & ea ſericis, vel purpureis thecis includens, per plana & montana Aſsiſij varijs Eccleſijs deſtinauit.

Ex his ſatis apparet, quantam animi deuotionem Clara erga ſacramentum Euchariſtiæ exhibuerit. Sic etiam beatus Cherubinus Spoletinus ordinis Minorum, Aſsiſij ſepultus, cum hoſtia & calice pingitur, quia erga venerabile Sacramentum fuit deuotiſsimus.

Aſſumtio

Assumtio beatæ MARIAE, *quomodo pingenda.*

CAPVT XXXII.

AD medium mensis occurrit celebritas Assumtionis sanctissimæ Deiparæ Virginis. In quâ, quod ei dum moritur, item dum sepelitur, Apostoli omnes, præter Thomam, adesse pingantur, referendum videtur inter eas picturas quæ populari pietate vniuersaliter receptæ sunt: non absque testimonio multorum Græcorum, & aliquot Latinorum. Cui picturæ absit, vt refragari velim, cùm sciam vulgatam hanc historiam, Ioannis Damasceni verbis annuè legi in restituto Romanæ Ecclesiæ Breuiario. Opinatur autem Ioannes Eckius Mariam obdormientem, seu è vita migrantem, non esse pingēdam habitu morientis. Loquens enim de collecta diei, Venerāda nobis Domine huius diei festiuitas opem conferat sempiternam, in qua sancta Dei genitrix mortem subijt temporalem, nec tamen mortis nexibus deprimi potuit: sic scribit: Collectam aiunt fecisse Gregorium: & secundū hanc, sine dolore mortua est. Non igitur pingi illa debet habitu & facie ægrotantis. Iudocus verò Clichthoueus in libro, de Assumtione Mariȩ, paulò vlteriùs progreditur. Sic enim habet cap. 6. Tam fuit à dolore carnis extranea, quàm à corruptione fuerat aliena. Crediderim eā non decubuisse lecto more ægrotantium, & qui morbo presi claudunt

dunt hanc vitam (cum venia pictorum & sculptorum) cùm neq; infirmitate vexata credi potius debeat, neq; debilitate prostrata, sed flexis reuerenter genibus, & sublatis in cœlum manibus inter orandum acceptissimum Deo spiritum commendasse: quemadmodum Paulum primum eremitam obijsse tradit Hieronymus.

At postquam Maria assumta est in cœlum, Regina cœlorum facta, ei quoq; reginalem statuam erigēdam esse putauit Ecclesia in modum de quo scribitur in Apocalypsi, vbi diuus Ioannes vidit reginam hanc amictam sole: & lunam sub pedibus eius: in capite gestantem coronam stellarum duodecim. Est enim coronata Maria nouem chororum Angelicorum priuilegio: simul & trium ordinum prærogatiua dotata, scilicet, Virginum, Martyrū & Cōfessorum. Hæc quoque est illa regina, de qua Dauid ait: Astitit regina à dextris tuis, circūamicta varietate, scilicet donorū cœlestium. Locum hunc Apocalypsis de B. Maria explicant, Augustinus initio 4. tract. de symb. ad Cathecumenos, & Bernardus integro sermone. Et quáuis alij de Ecclesia interpretentur, rectè tamē citatis locis, & in ecclesiarū picturis per eminentiā Deiparæ applicatur, quę etiam ipsa figurā in se sanctę Ecclesię demōstrauit. Nec incōgruè angeli pingūtur circa effigiē superbenedictæ Virginis, vbi ad cœlū assumitur, quasi admirabundè, dicētes: Quæ est ista quæ ascēdit per desertū, sicut virgula fumi,

Fred. de imag. c. 7.

Apoc. 12.

Psal. 44.

Post sermones de Assumt.

Cant. 3.

ex aro-

ex aromatibus mirrhæ, & thuris, & vniuersi pulueris pigmentarij? Non enim putandum est Angelorum occursus, & ministeria defuisse, quando mater Domini ad cœlos assumta est, super omnes choros Angelorum exaltanda. Imò crediderim, cum Anselmo, omnes illius patriȩ ciues adfuisse in aduentu matris Domini sui. Romæ verò vbi hæc pictura in diuersis ecclesijs visitur, obseruauit, mihique communicauit, Ioannes Grauius, adiungi Christum, qui gloriosissimam Virginem matrem suam manibus defert in cœlum: eam quoque picturam per Alemanniam frequẽtari. Ad quæ etiam à nonnullis adaptatur illud Abacum, Super excelsa mea deducet me victor, in psalmis canentem. Christus enim victor est diaboli, mortis & inferni. Rursus quod in libris Regum legitur, Surrexit Rex in occursum matris, adorauitque eam: & sedit super thronum suum: positusque est thronus matri regis, quæ sedit ad dexteram eius. Et apud Hieronymum legitur in tractatu de Assumtione beatæ Mariæ, Creditur quod Saluator omnium, ipse, quantum datur intelligi, per se totus festinus occurrit, & cum gaudio eam secum in throno collocauit. Aliàs autem quomodo impleuisse creditur, quod in lege ipse præcepit, Honora patrem tuum & matrem tuam? Addit Conradus Brunus, in libro de imaginibus: Eadem quoque mater Domini assumta in cœlum, rectè ita pinge-

De excellẽtia Virginis cap. 8.

Cap. 3.

3. Reg. 2.

In append. operum.

pingetur, vt à ſuperbenedicta Trinitate tanquam Regina cœlorum, coronetur.

Cur Mariæ ſub pedibus ſerpens pingatur.

CAPVT XXXIII.

HVc etiam pertinet Deiparæ Virginis, & Dominæ noſtræ pictura, cum diabolo, aut dracone ſub pedibus. Ipſa eſt enim quæ Euæ maledictionem abſtulit, & maxima gloria diabolum vicit. De quo occurrit illud Eſaiæ: In die illa viſitabit Dominus in gladio ſuo duro, & grandi, & forti, ſuper Leuiathan, ſerpentem, vectem, & ſuper Leuiathan ſerpentem tortuoſum. Pingitur autem nigro colore, turpis, & tenebroſus, ſicut decet amatorem turpitudinis, & principem tenebrarum figurari. Dum verò eum à Deipara virgine conteri video, in mentem reuoco quod in initio Pētateuchi habetur, Inimicitias ponā inter te & mulierem: & ſemē tuum & ſemē illius: ipſa conteret caput tuum. *Eſa. 27.* *Gen. 3.*

Scribit pręterea Richardus à VVaſſebourch, Archidiaconus Virdunenſis, & ex eo Antonius Demochares, Pulchronium epiſcopum Verdunenſem ſancti Lupi diſcipulum, interfuiſſe Concilio Calchedonenſi ſexcentorum & triginta epiſcoporum, in quo ordinatum eſt, in Eccleſijs cantari debere hoc eulogium, Gaude Maria virgo, cunctas hæreſes ſola interemiſti. Addit, eum Eccleſiā ſanctę Marię conſtruxiſſe, in qua imaginem beatæ Mariæ apposuit, in qua *Lib. 2. antiquit. belgic.* *De ſacrif. Miſſæ.*

ſerpens ſub pedibus eius pingitur, ſignificans hæreticos & aduerſarios eius condemnatos, in Concilio Calchedonẽſi, cui interfuerat. Pulcrè Bernardus in homilia de duodecim ſtellis, Totius, ait, ſtultitię Princeps, qui verè mutatus vt luna ſapientiam perdidit in decore ſuo ſub Mariæ pedibus conculcatus & contritus, miſeram patitur ſeruitutem. Nimirum, ipſa eſt quõdam à Deo promiſſa mulier, ſerpentis antiqui caput virtutis pede cõtritura: cuius planè calcaneo in multis verſutijs inſidiatus eſt, ſed ſine cauſſa. Sola enim contriuit vniuerſam hęreticã prauitatẽ. Alius non de ſubſtãtia carnis ſuæ Chriſtum ediſſe dogmatizabat: alius paruulũ non pepeiſſe ſed reperiſſe, ſibilabat: alius Dei matrẽ audire non ſuſtinẽs, magnum illud nomen theotocos impijſsimè ſugillabat: ſed contriti ſunt inſidiatores, conculcati ſupplantatores, confutati derogatores, & beatam eam dicunt omnes generationes. Denique & continuò per Herodem draco inſidiatus eſt parienti, vt naſcentem excipiens filium deuoraret, quòd inimicitiæ eſſent inter ſemen mulieris & ſemen draconis.

Quomodo autem ipſa Deipara Virgo Maria, ex ſanctorum, veterumque ſcriptorum ſententia, non tantùm ſerpentẽ, ſed & ſemen eius, vniuerſam hæreticam prauitatem, contriuerit, doctè & eleganter contra Sectariorum calumnias aſſerit Petrus Caniſius, Societatis Ieſu
Cap. 9. Theologus, in libro quincto, de Maria.

Pictura

Pictura sanctæ Helenæ.

CAPVT XXXIV.

DEcima octaua die natalem habet Helena, multarum Ecclesiarum fundatrix. Quæ pingenda est mulier grandæua, alacris, fortis, magnanima, procera, crucem portans intra vlnas. Iniuriam illi faciunt qui pingunt eam cum corona regali, fuit enim Augusta. Porrò quod Cõstantini magni mariti eius statua, altera manu globum cum infixa cruce contineat, symbolum est orbem terrarum ei per crucem subiectum esse. Quod Nicephorus Callistus ad Andronicum Palæologum seniorem scribit in intio Ecclesiasticæ historiæ.

De imaginibus sancti Barptolomæi.

CAPVT XXXV.

SVnt & quædam de sancto Apostolo Barptolomæo obseruanda. Hunc enim quidam velut nobilẽ depingũt in cœna dominica, & alibi. Quod desumtum est ex verbis dæmonis apud Pseudoabdiã: vbi & plura de Barptolomęo mẽtitur, quod angeli non permittant eum esurire, aut fatigari: quodq; purpura & gẽmis vestiatur. Quis credat Apostolum, dum post accceptum S. sanctum Apostolica legatione fungebatur, noluisse purpureã vestem ob nobilitatem suam deponere? & quod propterea (vt quidã maiori temeritate addunt) debuerit propria sua pelle excoriari? Christus dicit: Confiteor tibi pater *Luc. 10.*

1. Cor. 1. Domine cœli & terræ, quod abſcondiſti hęc à ſapientibus & prudentibus, & reuelaſti ea paruulis, & Petrus Apoſtolorum primus nomine

Matth. 19. omnium: Ecce nos reliquimus omnia & ſecuti ſumus te: quid ergo erit nobis? Atqui abſurdũ eſt omnino, quod Doctor humilitatis & contemtus, veſtitu contrarium docere videretur. Quare valeat obſcurum figmentum de veſtitu purpureo Barptolomæi tempore Apoſtolatus eius. Valeant etiam libri decem de Apoſtolici certaminis hiſtoria, qui ex Germania nuper prodiere, titulo Abdiæ, Oporini typis excuſi: quos vt fide indignos Paullus papa quartus inter ſcripta à ſe damnata reiecit. Nimium verò craſsè & laſciuè depingitur alicubi Barptolomæus totus excoriatus velut monſtrum quoddam, & vir ſylueſtris, gerens in baculo cutem ſuam, quaſi ſic, vt quidam ineptiſsimè nugantur, Romam cucurriſſet.

Sixtus lib. 2. Bibliothecæ ſanctæ.

Nec multùm ab hac pictura diſtat, quod Michaël Angelus Romæ in ſecretiori ſacello Pontificio, quod Xiſti quarti dicitur, Barptolomęum in extremo iudicio pinxerit, cutem ſuam manu geſtantem.

De picturis ſancti Auguſtini.

CAPVT XXXVI.

Circa Auguſtinum etiam, pręcipuum Eccleſię doctorem, calamus nonnihil eſt exſerendus, quòd picturas quaſdam habeat controuerſas.

uerſas. Primùm quærunt nonnulli, cur pingatur cor ſuum manu geſtans. Dicam quod obſeruaui. Cùm alios exhortatus ſit ad cor Deo offerendum, non dubium eſt, quin optimus Eccleſiaſtes verbo & opere docere volens, cor ſuum Deo obtulerit. Audi, inquit, quid tibi dicat ex ore ſapientiæ charitas, Da mihi fili cor tuum. Da mihi, inquit. Quid? Fili cor tuum. Malè erat, quando à te erat: per nugas enim & amores laſciuos, pernicioſoſque trahebaris. Da mihi, inquit, cor tuum. Sit mihi, & non perit tibi. Recentiores autem non ſolum cum corde pingunt, ſed cum corde iaculis transfixo. Cui picturæ occaſionem videtur dediſſe quod idem ait lib. 9. Confeſsionum, Sagittaueras tu cor noſtrum charitate tua, & geſtabamus verba tua transfixa viſceribus. Alicubi ad pedes eius inuenias puerum, qui è mari in paruũ puteum conetur omnem aquam colligere. Quod deſumtum videtur ex epiſtola decima ſeptima, quæ in appendice ad ſecundum tomum Diui Auguſtini, inſcribitur diui Auguſtini ad Cyrillum, Hieroſolymitanum Epiſcopum, de admirandis Hieronymi præconijs. Habet enim ea Hieronymum in die & hora exitus ſui apparuiſſe Auguſtino Hippone, in cellula ſua auidè cogitanti, qualis ineſſet animabus beatorum, qui cum Chriſto gaudent, gloriæ & lætitiarum quantitas. Atque hac occaſione Auguſtino dixiſſe: Auguſtine, Auguſtine, quid quæris? Putáſ-

De diuerſis ſerm. 2.

Prou. 23.

Cap. 2.

ne breui immittere vasculo mare totũ? Potius totum mare in arctissimo clauderetur vasculo, quàm gaudiorum & gloriæ, quibus beatorum animæ sine fine potiuntur, minorem intelligeres particulam, nisi vt ego, experientia docereris. Deinde subdit author: Pluribus itaque horis illa gloriosissima anima ibidem mecum manens, Trinitatis sanctissimę vnitatem, & vnitatis Trinitatem, Filij à Patre generationem, Spiritus sancti à Patre & Filio processionem, Angelicas hierarchias & ordines, & eorundem spirituum mysteria, beatarum etiam animarum gaudia, & alia vtilia, & grauia humanis intellectibus, quàm subtiliter, quàm euidenter, quàm mirabiliter, & delectabiliter mihi patefecerit auido, si omnium hominum linguis loquerer, nõ explicarem sermone. Hæc plausibilia quidem sunt, sed quorum primus author est barbarus impostor, qui de laudibus Hieronymi literas confinxit Augustini ad Cyrillum, & Cyrilli ad S. Augustinum: in quibus non solum multa manifestissimè de Hieronymo mentitur: sed etiam hęresiarcham vocat Sabianum quendam, quia in Christo duas asserebat voluntates: & Hieronymum dicit epistolam super huius erroris destructione paulò ante suum obitum edidisse. Quo quid ineptius? Quidque à Catholico doctore magis alienum? Quis autem credat, quod humilis doctor Augustinus hęc dissimulasset? qui lib. 22. de ciuitate Dei,

Dei, docet miracula certa non esse cælanda: quique libros, quos de Trinitate conscripsit quindecim, ita concludit: Domine Deus vnus, Deus trinitas, quæcunque dixi in his libris de tuo, agnoscant & tui: si quæ de meo, & tu ignosce, & tui. Amen. Neque hac de re sileret Posidius Calamę ciuitatis Episcopus, in eo libro, quo præceptoris sui Augustini vitam grauissimè conscripsit: quique ab eo didicit miracula certa cælanda non esse. Alij quidam recentiores, sicut falsitas facilè variat, paulò aliter narrant: puerum videlicet Iesum ei apparuisse, dum meditaretur libros de Trinitate: & quod puer è mari omnem aquam colligere conabatur in paruum puteum. Addit Iacobus Philippus Bergomensis, quod hæc dicantur contigisse ad Liburnum, portum Pisanorum.

Sed vtut hæc referantur, magis plausibilia sunt rudi populo, quàm veritati innixa. Vnde huiusmodi picturam, quæ non est celebris in Ecclesia, tolerandam quidem puto à clero, vbi posita est, nullo autem modo extendendam.

Est etiam agitata aliquando controuersia de nigra diui Augustini cuculla. Pro qna Ambrosius Choriolanus, Romanus, Generalis Augustinensium, in eorundem defensorio ad Sixtum 4. In prima, ait, Ecclesia Christianorum, scilicet S. Ioannis Laterani: in capella D. Papæ in suo palatio: in Ecclesia sancti Petri de Roma: in Ecclesia D. Mariæ Maioris de Roma: Cap. 2. auctoritate 11. Cap. 8.

Roma:in Ecclesia sanctæ Sophiæ Constãtinopolis:in Episcopatu Lucano, Pisano, Florentino, Senensi, atque Papiensi, imagines sancti Augustini cum cuculla nigra, atque scapulare apertè videntur, &c. Addit eandem imaginem ante annos 400. erectam esse Mediolani super portam Cumanam, cùm sanctus Galdinus ciuitatis muros instaurari fecit: & anno abhinc 393. Venetijs ad S.Marcum. Hęc ille. Similiaq; fertur antea congessisse Paullus Bergomensis. Sed vterque aduersarium habuit Eusebium Conradum Mediolanensem, ex auctoritate Capituli sui Lateranensis, qui multa congessit, vt euincat Augustinum non fuisse ordinis eremitici, nec gestasse, vt eremitani Augustinẽses, cucullam nigram. Picturis autem, quas ipsi posuerunt, opponit alias picturas, Romæ & Mediolani conspicuas. Similiter Iacobus VVimphelingus, ex aduerso vrget multis in locis, vt Romę in sanctæ Marię maioris basilica dignissima, imagines sancti Augustini videri sub Canonici specie. His accedit quod Ioãnes Mamburnus Bruxellensis, in libro quem sui ordinis venatorium inscripsit, multum premat Augustinenses eremitanos hęc defendentes. Quibus pręter dictum Eusebium, sanctum quoque Antoninũ, & alios obijcit theologos, & Iurisconsultos: Imo & rationes ex Posidio & Augustino petitas. Sed his puto nunc non refragari doctos Augustinẽses. Nemo tamẽ dicat, quod ali-

De integritate c.32.

Anton. p. 2. de spiritu superbiæ.

quando

quando factum est, Ergo mendax, detestabilis, & execranda est dicta pictura. Aliud enim est mendacem esse picturam, aliud rudem. Nam si Augustinus pingatur cum habitu, non quem gessit, sed quo eum Augustinenses vestire cupiunt, quia patronum eum habent, hîc ruditas, & simplicitas admitti potest, quam ego tolerare malim, quàm turbare; sed mẽdacium non agnosco. Verùm alios qui putarunt sermones ad fratres in eremo, Augustini esse, asseres cucullam ei nigram dedisse in picturis, vt significarent eum sic vestitum fuisse. Putarunt hoc illi, ideoq; picturę suę significationem erroneam habuerunt. Sed leuis hîc fuit error, vt non debeat vocari detestabile & execrandum mendacium. Nostra autem sententia ex superioribus intelligitur; rudẽ esse eam picturã, & nobis minus placere: si tamẽ cõmodè tolli non possit, nos corrigere malle significationẽ, imò etiam eam dissimulare, quàm infirmiores lędere. Et hęc sic à nobis dicta accipiantur, vt neque verbis ipsi contendere velimus, neque vlli caussam contendendi prębere. Nam in chronicis ordinis sancti Augustini, quæ Onuphrius inchoauit, & Signinus episcopus perficit Iosephus Pamphilus, annotatum est anno 1484. Xistum quartum præcepisse sub pœna excommunicationis latæ sententiæ, ne fiat contentio, & disputatio inter Augustinianos & Canonicos Regulares, de habitu sancti Augustini, &

ſub qua figura debeat depingi. Bullam addit exſtare in Camera Apoſtolica, libro ſexcenteſimo, nonageſimo ſecundo, folio 307. Quod ſi Xiſtus omnibus diſputationem & contentionem inhibuiſſet, nō incidiſſet VVimphelingus in eam difficultatem, de qua ad Matthæum

l. 2. ep. 42. Herbonum ſcribit Ioannes Trithemius, Iacobus VVimphelingus, ait, Argentinę eſt, grauē à fratribus eremitis diui Auguſtini ſuſtinens perſecutionem, propterea quòd in quodam opere ſuo, de integritate prænotato, ſcripſit ipſum

Cap. 31. & 32. Auguſtinum non exſtitiſſe monachum ſiue cucullatum. Compatior homini pœnè vltra vires moleſtiam ferenti, cuius nobile ingenium iam ſeneſcētis ad iurgia compellitur Iuriſtarū. Nam in propria perſona illum citari ad Sedem Apoſtolicam curarunt. Cuius Apologiam in cētum verſiculis editam, cum litteris meis ad te miſi.

SEPTEMBER.

Egidij pictura examinatur.

CAPVT XXXVII.

IN Septembri, ipſis Kalendis occurrit Egidius Athenienſis. Qui cur cum ceruā pingatur, notum eſt ex hiſtoria, & tertia lectione Romani Breuiarij. Pingitur etiam Carolo Martello manus impoſitionem, ſiue abſolutionem tribuens: aut vt aliæ habent picturæ, Angelus nunciat Carolo remiſſionem peccatorum, adiecto etiam carmine,

Egidij

Egidij merito Caroli peccata dimitto.

Quod quidam hoc modo explicant, Angelo reuelante ad preces Egidij dimiſſum eſſe regi Francorum facinus magnum quod nulli auſus fuerit confiteri, ſi tamen deinceps ab illo deſiſteret. Sed hęc expoſitio impia eſt: ſacrę ſcripturæ & Eccleſiaſticę traditioni contraria, quę ſacramentalem exigunt abſolutionẽ. Abutuntur & hæretici quidam hac pictura, qui ex ea aſſerunt falsò dici Carolũ Martellum apud inferos pœnas ſacrilegij depẽdere, quia ex opibus templorum commilitonibus mercedem laborum dabat. Nos itaq; dicimus per dictam Diui Egidij picturã, non plus rudi populo ingeri, quàm quòd Martellus merito S. Egidij acceperit propoſitum firmum confitendi peccatum ſuum, à quo ante abhorrebat, parum memor dicti Sapientis: Eſt confuſio adducens peccatum, & eſt confuſio adducens gloriam & gratiam: aut quod Martello ſuffecerit abſolutionem peccati ſui petere, Deo, merito ſancti Egidij remittente ei grauem pœnitentiam, quam alioqui perſoluere debuiſſet. *Eccleſ. 4.*

Imagines Diui Hadriani.

CAPVT XXXVIII.

CVm Natiuitate beatę Marię concurrit memoria Hadriani martyris. Qui cum incude pingitur, quia manus ei ſuper incudem abſciſſa eſt: ſimiliter & pedes inciſi. Vxorque ſancta Natalia,

Natalia, quę eum fortissimè ad martyrium animabat, nõ solùm præsens esse volebat, tempore supplicij, sed & manum & pedes sancti mariti super incudem ponebat, & tenebat. Cur leo ei adiungatur nusquã legi, nec monasteriũ sancti Hadriani in Gerardimonte habet rationem. Quare ad mysticam rationem confugio, quod scilicet leonino animo persecutionem superarit, donec alia ratio suppetat.

Imagines sancti Michaëlis archangeli.

CAPVT XXXIX.

MIchaël archangelus cùm libra pingitur, vt simplices, inquit Eckius, intelligant eum
Hom.18. potestatem habere animas hominum suscipiẽdi, eorumque merita ponderare. Quod quidem non ita intelligendum est, quasi ij consequãtur vitam æternam, in quibus bona opera pręponderant malis: illi verò diabolo relinquantur, in quibus mala bonis præponderant. Quale quid
Serm. 59. habere videtur incerti scriptoris sermo, in appendice tomi 10. Augustini. Hæc enim absurdissimè dicerentur, cùm nihil coinquinatum introire posit in regnum cœlorum: & qui offenderit in vno factus sit omnium reus. Sed significatur hac pictura quod debeamus deposuisse omne pondus & circumstans nos peccatum, vt signifer sanctus Michaël repræsentet nos in lucem sanctam, quæ olim Abrahæ, & semini eius promissa est. Significatur quod in

æquitate erit iudicium de nobis. Sæpius enim in ſcriptura inculcatur, quod Deus iudicabit orbem in æquitate. Sed & ſtateræ huius mentio fit in Scriptura ſacra, Danielis quincto, Appenſus es in ſtatera & inuentus es minus habens. Iob capite 31. Apprehendit me in ſtatera iuſta, & ſciat Deus ſimplicitatem meam. Qua phraſi etiam Patres vtuntur. Dionyſius Areopagita capite 4. Eccleſiaſticæ Hierarchiæ, diuinis lancibus vitam ſuam ſubijcit. Beatus Auguſtinus, in ſermo. de temp. barbarico, Interroget ſe vnaquæque anima, & videat ſi iniuſtè patitur, proferatur ſtatera iuſtitiæ. Appingunt etiam nonnulli ad lancem, in qua eſt anima, diabolum eam deprimentem. Quo ſignificatur, quod ipſe ſit calumniator, & accuſator fratrum, & rigidus exactor omnium eorum quę malè egimus. Celebrior eſt autē Michaëlis contra diabolum pugnātis pictura. Factum *Apoc. 12.* eſt enim prælium magnum in cœlo: Michaël & angeli eius præliabantur cum dracone, & draco pugnabat, & angeli eius: & non valuerunt, neque locus inuentus eſt eorum amplius in cœlo: Et proiectus eſt draco ille magnus, ſerpens antiquus, qui vocatur diabolus & ſatanas, qui ſeducit vniuerſum orbem: & proiectus eſt in terram, & angeli eius cū illo miſsi ſunt. Et audiui vocem magnam in cœlo dicentem, Nunc facta eſt ſalus, & virtus, & regnum Dei noſtri, & poteſtas Chriſti eius, quia proiectus eſt accuſator

fratrum

fratrum nostrorum, qui accusabat illos ante conspectum Dei nostri die ac nocte. Iste est cœlestis militiæ princeps, qui olim pugnauit contra principem regni Persarum, pro populo Dei. Nunc autem Ecclesiæ Dei protector habetur. Vnde & archangelus dicitur, non quod sit de ordine archangelorum, sed quia omnium angelorum caput, & dux est. Cur autem proceres Franciæ hanc imaginem gestent ad aureum collare, explicat Claudius Paradinus in symbolis heroicis. Memorabilis, ait, belli euētus Gallicanis heroibus decus conciliauit: & ei, quem sancti Michaëlis ordinem nuncupant, auctore Ludouico vndecimo Galliarum rege, dignitatem peperit, anno 1469. Ad aureum collare dependet aurea imago sancti Michaëlis pectus insigniens. Sumtum id, adeoque deinceps sancitum in singulos reges ab illustri, vt aiunt miraculo, seu viso diui Michaëlis, in prælio ad pontem Aurelianæ ciuitatis, vrbem à dira oppugnatione Anglorum liberantis.

Iud. 8.

Histor. Virg. Aurel.

De pictura Angelorum, & cur statuæ eorum ad altaria ponantur.

CAPVT XL.

Ceterùm festum Michaëlis non est vnius Michaëlis, sed simul omnium angelorum. Quare de Angelorum pictura aliquanto plura sunt consideranda. Pulcrè de eis Cōradus Brunus in libro de imaginibus, cap.6. Iam igitur

quales

quales olim ab hominibus visæ sunt imagines cœlestium spirituum, tales & hactenus sancta mater Ecclesia ad eruditionem simplicium, nõ quidẽ temerè & nouo, aut ab hominibus nuper ficto, sed vetustissimo & à simplici illa ac multiformi sapientia Dei, per Spiritum sanctum tradito exemplo, depingere consueuit. Quod infinita per ambitum totius orbis Christi imaginum sanctorum angelorum exempla demõstrant: quibus nimirũ angeli in forma humana, vt quæ inter omnes homini magis perceptibilis est, iuuenes, aspectu fulgenti, vestitu candido induti, discalceati, zonis circa pectus & lũbos præcincti, lapidibus preciosis ornati, & duabus alis pennati, & suffulti, nubibus circumdati, instrumenta Dei, vel iræ, vt gladium: vel misericordiæ, vt crucem & alia passionis Dominicæ insignia in manibus gestantes, hominum conspectui exhibẽtur. Quorum omnium mysticam significationem tractat dictus Brunus cap. 6. 7. 8. & 9. libri de imaginibus. Humana species eis affingitur, vt intelligant fideles quàm propensi sint in humanum genus, & quàm parati ad ministeria Domini exsequẽda. Omnes enim administratorij spiritus sunt, propter eos qui hereditatem capiunt salutis. Alæ eandem promtitudinem ministerij significant, quam non solum exhibent Deo suo & nostro, sed & nobis quantumcumque miseris homuncionibus, potissimum tamen Deum timenti-

Catech. Paroch.

Hebr. 1.

timentibus. De his enim peculiariter dictum
Psal. 90. est, Angelis suis mandauit de te, vt custodiant
Psal. 33. te in omnibus tuis. Item: Immittet, siue, vt Hebraica habent, castra metabitur, Angelus Domini in circuitu timentium eum. Thurjbula eorum significant quòd orationes nostras Do-
Tob. 3. & 12. mino offerant, & recitent: vt est apud Tobiam. Cui consonat illud Apocalypsis: Et alius Ange-
Apoc. 8. lus venit, & stetit ante altare, habens thuribulum aureum, quod est ante thronum Dei. Et ascendit fumus incensorum de orationibus Sanctorum omnium, de manu Angeli coram Deo. In thuribulo autem, nostris orationibus, vt eæ gratiores sint, adiungit proculdubio eorum charitas & suas. Sicut nos edocet primum caput Zachariæ. Obseruandum est etiam cur Ecclesia libenter in columnis altarium angelos statuat, nempe vt significet tremendis illis mysterijs Angelicos spiritus coram & præsentes
In 1. cap. Lucæ. assistere. Non enim dubites ait Ambrosius, assistere angelum quando Christus assistit, Christus immolatur. Similia habent Gregorius magnus lib. 4. dial. cap. 58. Bernardus sermone de vitio ingratitudinis, & Innocentius tertius libro secundo de sacro altaris mysterio cap. 24. Chrysostomi verò os aureum frequẽter admodum hæc inculcauit. Cuius loca diligentissimè citauit Claudius Espencæus, libro 1. de adoratione Eucharistiæ, cap. 4. Citat enim homiliam 1. in Esaiam, vigesimam-primam in Acta, ser-

monem de Euchariſtia in encænijs, homiliam vigeſimam-ſextam ad Corinthios & trigeſimam-ſextam, ſexageſimam-primam ad populum Antiochenum, tertiam & decimam-quartam ad Epheſios, quadrageſimam-quinctam in Ioannem, decimam-quinctam ad Hebræos, tertiam contra Anomœos, & librum ſextum de ſacerdotio. Aſsiſtunt autem vt ex Patrum verbis colligitur, nobiſcum & pro nobis orantes. Itaque excutiamus à nobis omnem irreuerentiam & teporem, dum in imaginibus cõtemplamur, quanta reuerentia angelicæ poteſtates in altaribus conſpectui diuinę Maieſtatis aſsiſtant, & ſimul apud eandem pro nobis intercedant.

Sanctorum Angelorum picturæ plenius explicantur.

CAPVT XLI.

VErùm, vt plenius aliquanto de picturis Angelorum agam, adſcribam quæ Petro Thyno præſide de ijſdem Moguntiæ in Collegio ſocietatis Ieſu diſputata, ac anno 1582. ibidẽ excuſa ſunt, in fine diſputationis de apparitionibus ſpirituum. In bonorum Angelorum imaginibus, & exterior forma, & corporis habitus, & cum eis coniuncta, aduertenda ſunt. Forma duplex eſt, quoniam aut integro perfectoque corpore depinguntur, aut ſolo, & quidem alato capite figurantur: vtrobiq; verò

ſpeciem humanam referũt, fulgentiq; adſpectu & liberali atque adoleſcentis forma animos intuentium ad ſe rapiunt. Habitus corporis quandoque omnino nullus eſt, vt cùm ſine veſtibus nudi exhibentur, quandoq; ipſis dignus. Et hic nunc militaris eſt, & ad pugnandum accommodatus, nunc qui pacis ſit argumentum, vt cũ veſtitu candido induti, zonis circa pectus & lumbos præcincti, lapidibus pretioſis ornati, duabus alis pennati, & nubibus circumdati; ſed tamen diſcalceati conſpiciuntur. Cõiuncta cum his ſunt gladius verſatilis, crux, flagella, cithara, aliaque cùm Dominicæ Paſsionis, tum muſica inſtrumenta; virga item regia, bilibris, thuribula, & his ſimilia. Omnibus his occaſionem dedit partim ſcriptura, quæ ipſos hoc ferè modo apparuiſſe demonſtrat, partim totius antiquitatis conſenſus: partim ratio quæ vel ornatum in his quęrit vel mentem inſtituit, & confirmat. Perfectæ ipſorum formæ auctoritatem idemtidem dant ſacræ Litteræ, quæ quotieſcunque ſpiritus illos oculis noſtris obijciunt, ſub humana & quidem perfecta, apparuiſſe multis argumentis inſinuãt: Sed & perfectam
Exod.25. habuiſſe ſpeciem videntur, quos in ipſo tem-
3.Reg.6. pli ſacrario aſſeruari voluit Deus: & quos ex lignis oliuarum fabrefactos atque auro rectos in medio interioris templi cõſtituit Salomon. Imperfecta forma ex ſola videtur ratione pendêre. Docet non membra in Angelis eſſe quæren-

quærenda, ne ispos corpora suspicaremur: sed duplici virtute excellere: vi scilicet intelligēdi, cuius argumentum caput est; & promtitudine quàm celerrimè diuina mandata exsequendi, quod quidam in alis obseruant. Sed & alarum leuitas Dionysio significat, quod terreni corporis sarcina liberi, toti absque admixtione vel pondere ad cœlestia ferantur, & in diuinarum rerum contemplatione iugiter occupentur. Fulgentem adspectum obseruatum esse in ipsis apparitionibus, trepidatio illorum quibus se exhibuere demonstrat. Sed & ratio eundem postulare videtur, siquidem in illorum societatem assumendi, fulgebunt sicut splendor firmamenti, & beatus Augustinus non alio quàm fulgenti adspectu Gabrielem ad Virginem salutadam ingressum esse apertè fatetur. Iuuenilis ætatis plurima argumenta præbet Scriptura, quæ iuuenes vocat. Sed & officiorum ratio, & vitæ conditio hanc postulare videbantur. Vitæ quidem cōditio, nè tempore putares senescere & ætate consumi: officiorum verò ratio, nè si infantis aut senis personam referrēt, ad munia sua exsequendum iudicarentur inepti. Nuditas in hominibus verecundiam parit: in Angelis virtutis argumentum est, sanctitatis, inquam, castitatis, immortalitatis atque innocentiæ. Quibus etiam primi illi parētes vestiti, nec ipsa nuditate confundebantur, cùm non esset in corpore cui verecundia deberetur: nec quidquā

De cæl. Hier. c.5.

Ser. 14. de nat. Dom.

V 2 puta-

putabunt velandum, quia nihil ſentiebant refrenandum. In habitu militari Angelum proponit hiſtoria Machabæorum. Apparuit, inquit, pręcedens eos eques in veſte cādida, armis aureis, haſtam vibrans. Simili modo iam olim ante annos octingentos & eo amplius depictū fuiſſe poſſumus animaduertere, qui Aſſyriorū centum octuaginta quinque milia vna nocte trucidauit; quam ex cera fuſilem picturam, pietate plenam, ſe vidiſſe teſtatur & amaſſe beatus Chryſoſtomus. Veſtitus candidus, & innocentiæ & gaudij ſignum eſt: quo circa & angeli hoc ipſo vitæ ſuæ integritatem teſtantur: atque item gaudium, quod tum ipſi habuerunt, tum homines concipere oportebat, ſi quādo in hoc habitu conſpectu ſunt. Neque tamen ita candidum eis habitum tribuimus, vt quemcumq; alium damnemus. Seuerum quemdam hæreſiarchum arguit Ioannes Gabalôn epiſcopus, quòd putauerit non decere angelos purpureas ſed albas veſtes. Ignorat, inquit, ſanctis poteſtatibus non eſſe curæ quo veſtitu veſtiantur. Et candido quidem habitu non quocumq;, ſed ſacerdotali pinguntur, quia ſcilicet ſacerdotum quaſi munus ſubeunt, quando & pro nobis preces fundūt, & noſtram cauſſam apud Deum agunt, & hominum ſalutem varijs rationibus & modis promouent. Zona qua præcincti hominibus apparent, expeditos & aptos ad miniſteria exſequenda declarat: ſed & continentię atque

2. Mach. cap. 2.

Greg. lib. 28. moralium. c. 8.

atque castitatis est argumentum, quæ quia non corporis solùm, verùm etiam mentis inuenitur in angelis, fit vt circa pectus & circa lumbos præcincti cõspiciantur. Lapidũ & pretiosarum gemmarum ornatus, partim ex ipsa antiquitate, sed tamen ex ratione præcipuè videtur esse profectus. Et hęc quidem gẽmæ non parum faciebant ad ornatum, sed tamen variarũ quoque virtutum splendorẽ testabantur, non secus atq; duodecim illæ quatuor ordinibus distinctæ, sacerdotem summum sui officij commonefaciebant. Nempe vt pauca de pluribus assignemus, *Exod.* 28.
Sapphirus cærulei coloris, ipsorum castitatis argumentum est: Chrystallus, qui vt habet Basilius, cum aëre contendit, & ei similis in perspicuitate videtur, purissimæ substantiæ: Hyacinthus rubens, cœlestis conuersationis: Smaragdus viridissimus, virentis semper & nunquam deficientis naturæ. Alarum iam olim meminit Chrysostomus, monetq; Gabrielem volitantem à pictoribus delineari, nobisque repræsentari, non quòd Deus illum pennatum condiderit; sed ob sublimes & excelsas naturæ vires: atque vt illum è supremo domicilio & cœlesti Collegio ad terram nostra caussa deuenisse gratis animis reputemus. Nubibus plerumque circumdantur vel quia in cœlis eorum propria est sedes, vel quod Dei in nubibus aliquando personam sustinuerunt, vel quia sicut solis splendor ad humanum adspectum per in- *In Hexam. Hom.* 2.

terpoſitas nubes transfertur, ita lux diuinæ veritatis, quam illi reuerenter ſuſcipiunt, in mortales pro cuiuſque captu ſecunda deriuatione transfunditur. Diſcalceati figurantur. Nam ſic Patriarchis olim apparuiſſe credi poteſt. Sed & Dei miniſtros hoc modo mitti familiare eſt, quemadmodum docent exempla Eſaię, Moſis, Apoſtolorum. Accedit, quod ſanctos viros, quorum ſtudium eſt in terris angelicam vitam viuere, calceis abſtinuiſſe legamus. Deniq; hoc ſignificatur, eos qui commune cum angelis officium habent, ſolutos eſſe debere à prauis affectibus, vt facilius ſpirituale iter aggrediantur. Inſtrumenta quoque ſanctis ſpiritibus ars pictorum affinxit. Illa verò partim Dei vel iram, vel miſericordiam vel iuſtitiam ad mentem nobis reuocant: partim Angelorum teſtantur auctoritatem, officium & vitæ conditionem. Paſsionis inſignia teſtes ſunt diuinæ miſericordiæ; gladius verſatilis, iræ; iuſtitiæ, libra; cum qua ſanctus Michaël pingitur. Ipſorum verò poteſtatem declarant virga regia; officium, tuba; conditionem, inſtrumenta muſica. Omnibus his auctoritatem Sacrę Litterę dare videntur. Videbimus ſignum filij hominis, in illo die, vtique Angelorum miniſterio deferri. Poſtquam eiectus Paradiſo fuit primus parens, conſtitutus eſt Cherub, qui gladio flammeo atque verſatili aditum ad ipſum prohiberet. Appenſus in ſtatera Balthaſar dicitur, & inuentus minus ha-

Ioſ 20.
Ex. 3.
Matth. 10.

nus habere. Virga vsus est angelus, qui Gedeoni auctor fuit belli contra Madian suscipiendi. Tuba canet qui à quatuor mūdi partibus mortales ad studiorum suorum fructus percipiēdos euocabit. Instrumenta musica insignem voluptatem qua perpetuò perfunduntur significant. Et thuribula illis tribuuntur, vt intelligamus nostras Deo preces offerre. Et in columnis altarium constituuntur, vt significetur tremendis Missæ sacrificijs præsentes assistere; quemadmodum egregiè declarát, Ambrosius, Chrysostomus & Innocentius tertius.

De picturis sancti Hieronymi.

CAPVT XLII.

CLaudit septimum mensem Hieronymus presbyter. Cuius pœnitentis pictura sumta est ex epistola ipsius ad Eustochium; in qua sic ait: O quoties ego ipse in eremo constitutus, & in illa vasta solitudine, quę exusta solis ardoribus horridum monachis præbebat habitaculum, putabam me Romanis interesse delicijs. Sedebā solus, quia amaritudine repletus eram. Horrebāt sacco membra deformia, & squalida cutis situm Æthiopicæ carnis obduxerat. Quotidie lacrymæ, quotidie gemitus: & si quando repugnantem somnus imminens oppressisset, nuda humo vix ossa hærentia collidebam. Ille igitur ego, qui ob gehennæ metum, tali me carcere ipse damnaueram, scorpionum tantum *Hier. Eustoch. de custodia virg.*

ſocius & ferarum, ſæpe choris intereram puellarum. Pallebant ora ieiunijs, & mens deſiderijs æſtuabat in frigido corpore: & ante hominem ſuum iam carne præmortua, ſola libidinum incendia bulliebant. Itaque omni auxilio deſtitutus, ad Ieſu iacebam pedes, rogabã lacrymis, crine tergebam, & repugnantem carnẽ hebdomadarum inedia ſubiugabam. Non depudeſco infidelitatis meæ: quin potius plango me non eſſe, quod fuerim. Memini me clamãtem diem crebrò iunxiſſe cum nocte, nec priùs à pectoris ceſſaſſe verberibus, quàm rediret Domino increpante tranquillitas. Ipſam quoque cellulam meam quaſi cogitationum mearum conſciam pertimeſcebam, & mihimet iratus & rigidus, ſolus deſerta penetrabam. Sicubi concaua vallium, aſpera montiũ, rupium prærupta cernebam: ibi meæ orationis locus: ibi illud miſerrimæ carnis ergaſtulum, &, vt ipſe mihi teſtis eſt Dominus, poſt multas lacrymas, poſt cœlo inhærentes oculos, nonnunquam videbar mihi intereſſe agminibus Angelorum. Si autẽ hoc ſuſtinent illi qui exeſo corpore ſolis cogitationibus oppugnantur, quid patitur puella quæ delicijs fruitur? Pictores autem de ſuo adijciunt lapidem, quo pectus tondit. Eidem inter ſtudia verſanti libenter appingunt candelam, quia ad lucernulam furtiuis noctium horis quædam dictauit, etiam in ſenectute ſua. Vnde eidem Euſtochio ſcribit. Accedit ad di- *Præfat. lib 7. in Ezech.*

ctandi

ctandi difficultatem, quod caligantibus oculis senectute, & aliquid sustinentibus beati Isaac, ad nocturnum lumen nequaquam valeamus Hebræorum volumina relegere: qui etiam ad solis dieique fulgorem litterarum nobis paruitate cœcantur. Appingunt etiam imaginem crucis, & caluariã, siue mortui hominis caput, quia frequens fuit in meditatione crucis & mortis atque iudicij. Quod autem ad locum & situm eius attinet inter quatuor doctores, sicut parum refert, an in litanijs, iuxta recentiorum quorundam † obseruationem, præponatur Ambrosio & Augustino: an verò iuxta vetustiorem obseruationem postponatur: sic etiam parum interest, an inter doctores quatuor Ecclesiæ, secũdo loco pingatur, an quarto. Cùm posterius vetustati magis sit consonum, vt notum est, ex Hieronymo & Augustino. Priùs verò magis conuenit cum consuetudine nostri temporis, quo Cardinales presbyteri & diaconi ante Episcopos locum obtinent.

Statuta Carthus.

Hier. ad Euagrium & epist. 14. apud August.

Hic iam quæras, cur vt Cardinalis & cum leone pingatur, cùm Marianus Victorius nullam faciat eius rei mentionem, qui tamẽ vitam ex eius scriptis fideliter collectam, primus edidit? Respondeo, Si sint fictitia, aut fabulosa, aut minus certa, quod nunc non discutio, ad quæ pictores dum ita pingunt respexerunt, corrigatur significatio. Significet Cardinalitius vestitus beatum Hieronymũ id officij habuisse

August. 2. contra Iul. cap. vlt.

apud Damasum Pontificem, quod nunc habēt Illust.mi DD. Cardinales. Sic enim de seipso
Epist. 11. scribit in epistola ad Ageruchiam. Ante annos plurimos, cùm in chartis Ecclesiasticis iuuarem Damasum, Romanæ vrbis Episcopum: & Orientis atque Occidentis Synodicis Consultationibus responderem. Nec dubito quin huc
Cap. 21. respexerit auctor Micrologi, quando Hieronymum vocat presbyterum Cardinalē sanctæ Romanę Ecclesię, qui sub beato Damaso ecclesiasticis institutis diligentissimè inuigilauit. Et eodem referenda est docta disputatio de Hieronymi Cardinalatu, quã Cornelius Scultingus Theologus Coloniensis conscripsit. Significet leo quòd secesserit in vastam Syriæ solitudinem: vbi quadriennium in lectione diuinorum librorum, cœlestisque beatitudinis contemplatione, consumsit, assidua se abstinentia, vi lacrymarum & corporis afflictione discruciās. Leonem enim beatus Hieronymus Marco tribuit, qui Euangelium suum à solitudine incipit. Cui etiam congruit, quod ordo Romanus habet in scrutinio ad electos: Mar-
Pag. 37. cus Euangelista leonis gerens figuram, à solitudine incipit, dicens: Vox clamantis in deserto.
Cap. 4. Sanè de Macario scribit Ruffinus, libro vndecimo, quod leænæ speluncam habuerit apud suam cellulam. Et ipse Hieronymus testis est, mortuo Paullo Thebæo, Principe eremiticæ vitæ, duos leones ex interioris eremi parte cur-

rentes,

rentes, ei humi pedibus locum ſepulcri ſcalpſiſſe.

OCTOBRIS.

De ſancti Franciſci ſtigmatibus.

CAPVT XLIII.

FRanciſcus patriarcha & fundator ordinis Minorum notiſsima de cauſa pingitur cum ſtigmatibus. Eam enim & Bonauentura habet cap. 13. vitæ S. Franciſci, & continua traditio ad nos tranſmiſit, multique oculati teſtes, inter quos & Romani Pontifices & continua traditio ad nos tranſmiſerunt.

Apud eundem verò Bonauenturam in miraculo 3. poſt mortẽ, habetur duplex miraculum circa imaginem ſancti Franciſci. Cùm enim matrona quædam doleret in depicta quam habebat imagine Franciſci, ſacra illa ſtigmatum ſigna deeſſe, die quadam apparuerunt ſigna illa mirifica in pictura, ſicut in alijs ipſius ſancti imaginibus pingi ſolent. Subintrauit poſtmodum cor mulieris dubitatio noxia, ne ſic fuiſſet imago à principio conſignata. At Dei virtus ne primum contemneret miraculum, addidit & ſecundum. Continuò namque diſparentibus ſignis nudata priuilegio imago remanſit, vt per ſequens ſignum fieret probatio præcedentis.

Cæterum vt fulgorem noui & ſanctiſsimi ordinis, inuidi quorumdam oculi ferre non potuerunt, ſic etiam ſacra ſtigmata Franciſci, & calum-

calumniam, & grauisſimã pertulêre iniuriam. Fuerũt enim in regnis Caſtellæ & Legionis religioſi & ſæculares, qui in imaginibus ſtigmata hæc paſsim deleuerunt, iniungendo pictoribus nè deinceps ea depingerẽt, Quorum inſaniam Alexãder 4. compeſcuit litteris datis ad omnes vtriuſque regni epiſcopos. Poſtea cum multorum etiam offendiculo nonnulli Paullum Apoſtolum Doctorem gentium, & Catharinam Senenſem, ſororem ordinis ſancti Dominici, cum impreſsione ſtigmatum depinxerunt. Et de Paullo occaſionem ſumſerunt, quia ſcribit ſe portare ſtigmata Domini Ieſu in corpore ſuo. Sed is error facilè repreſſus eſt. Circa Catherinam autem multi pertinaces fuerunt, contra Apoſtolica ſcripta excuſationem aliquam prætexentes. Vnde Sixtus 4. pluribus litteris & ſub pœna excommunicationis, prohibuit, ne præterquam Franciſci, vllius Sancti aut Sanctæ, beati aut beatę (his enim vocibus vtitur) imago cum ſtigmatibus habeatur, abſque ſpeciali conſenſu Sedis Apoſtolicæ. Vrget autem Sixtus, nec in proceſſu, nec in canonizationis littera dę ſtigmatibus Catherinę legi, vbi maximè oportebat, priuilegij illius mentionem fieri.

Exſtat in firmamento Ord. Minorum.

Galat. 6.

In firmamento.

Cur Dionyſius Areopagita caput manu geſtet.

CAPVT XLIIII.

PAucis intercurrentibus diebus occurrit natalis Dionyſij Areopagitæ, Parriſiorum primi

primi Episcopi, qui pingitur caput suum manibus portans. Nam ad declaranda martyris, & Galliarum ptimi sacerdotis, merita gloriosa, beatissimi Dionysij se cadauer erexit, sanctaq; manu caput, à corpore dolabra lictoris truncatum, Angelico ductu gressum regente, & luce cœlesti circumfulgente, pendulis cœpit brachijs vectitare. Et facta est comes multitudo cœlestis exercitus exanimi eius corpori, caput proprium ab ipso monte, vbi fuerat decollatus, per duo ferè milia deportanti, vsque ad locum, in quo nunc Dei dispositione, & sua electione, requiescit humatum. Hactenus Hilduinus abbas S. Dionysij: qui martyrium eius annis ab hinc plus minus octingentis, ad Ludouicum Imperatorem grauiter conscripsit, & ex vetustissimis authoribus fideliter collegit: potissimum tamen ex conscriptione Visbij: qui fuit oculatus martyrij testis. Et hæc gestatio capitis tam celebriter nota fuit in Ecclesia, vt Græci authores eius quoque meminerint: veluti Simeon Metaphrastes, & alius vetustus scriptor, à Perionio cum operibus Dionysij translatus. Quare non debuit Ioannes Oecolampadius hanc gestationem velut anilem fabulam deridere. Verba eius asscribam, quia ex eius, aut potius ex Chrysostomi verbis, non imperitè desumi potest secundaria ratio huius picturæ S. Dionysij. Citat imprimis verba Chrysostomi à se translata. Etenim sicut milites

Homilia in Iuuentinũ & Maximum.

lites vulnera, quæ in prælijs sibi inflicta regi monstrantes, fidentes loquuntur, ita & illi in manibus absecta capita gestātes, & in medium adferentes, quæq; voluerint apud regem cœlorum impetrare possunt. Deinde in hæc verba Chrysostomi sic commentatur: Hæc pro simpliciorum captu crassiùs dicta sunt. Sicut & de matre Christi dicimus, quòd vbera monstret Filio: & de Christo, quòd vulnera Patri ostētet. Neq; enim tam crassa spectacula sunt in cœlo. Hanc caussam suspicor, quare apud Lutetiam D. Dionysius, & apud Maguntiacum Albanus martyr depicti, videantur capita gestare in manibus. Neque enim facilè mihi persuaserit quispiam anilem fabulam, quòd decollati tantum itineris confecerint. Sancti capita gestantes ferme in hunc modum tacitè loqui mihi vidētur, Videte capita nostra. Charitas vestra nos coēgit vt hæc desecari voluērimus. Ecce capita nostra in manibus nostris sunt: neque capillus capitis perit: & similia. Hactenus Oecolampadius, tradens secundarias aliquot rationes cur S. Dionysius pingatur gestans caput suum: errans tamen, vt dixi, grauissimè, quòd primariam rationem velut anilem fabulā reijciat. Quo etiam spectat marginalis notatio ad abbatem Vrspergensem: Nota animas in manibus habere. Hinc picturæ diuorum aliquot, quibus nec vita chara fuit amore Christi.

Iud. 12. *1. reg.* 19. *&* 28. *Iob.* 13. *Psal.* 118.

De pictura Quintini & VVolfgangi.

CAPVT XLV.

OCtobrem claudunt natales Quintini martyris, & VVolfgangi episcopi. Prior in quibusdam nostratibus Ecclesijs, & in pluribus Franciæ depingitur diaconus. Quod obiter noto, quia dum pictores ex imaginibus, vt Basilius loquitur, imagines depingunt, tradunt aliquando posteritati, quod historiæ scriptor omisit. De episcopo verò VVolfgango exstant hi versus in libro de monasterijs Germaniæ: *Homil. 19.*

VVolfgangum quoties diuum veneranda vetustas
Pinxit, ita hunc pinxit gestaret vt ipse securim
Dextra, sed læua templum cum turre decorum.
Hac pictura equidem voluit nihil ipsa vetustas
Significare aliud, quàm quod pastoris honesti
Pontificisque pij, summum est super omnia munus.
Is semper templum debet gestare, sibique
Commissum populum doctrina pascere sana,
Nec curas alias animo gestare priores;
Deinde securi etiam sordes resecare pudendas:
Quidquid & arboribus teneris plantisque nocere
In vita posset, studio delebit eodem.

NO-

NOVEMBER.

De numero & pictura Coronatorũ martyrum.

CAPVT XLVI.

COronatorum porrò quatuor festum incidit in Octauas omnium Sanctorum: simul etiam quincque martyrum, Claudij Nicostrati, Symphoriani, Castorij, atque Simplicij. Sed circa hos sanctos duplex est sculptorum & cæmentariorum quorumdam error. Vnus quod suos patronos vocent quatuor coronatos, cùm sint quincque prædicti, à quatuor coronatis diuersi, vt ex Gestis & Breuiarijs cõstat. Quare si molestius plebeis foret quincque martyrum nomina exprimere, vocent patronos suos aut coronatos aut quincque coronatos: non autem falsò quatuor coronatos. Alter error ex dictis dependet. Pingunt enim quatuor coronatos cum instrumentis sculptorum & cæmentariorum, cùm ea forent quincque prædictis martyribus applicanda. Itaque qui in errore versantur, eundem vt nimis manifestum agnoscant & corrigant.

Pictura Martini vestem scindentis.

CAPVT XLVII.

A Coronatis ad Martinum, sanctissimum episcopum, transeamus, cuius chlamydem diuidentis pictura, non solum Ambianis, vbi eam diuisit, celebris est, sed per totum orbem

Christianum. Factum autem illud describit sanctus Seuerus Sulpicius. Quodam tempore cùm iam nihil præter arma & simplicem militiæ vestem haberet, media hyeme, quæ solito asperior inhorruerat, adeò vt plerosque vis algoris extingueret, obuium habuit in porta Ambianensis ciuitatis pauperem nudum. Qui cùm prætereuntes vt sui misererentur, oraret, omnesque miserum præterirent, intellexit vir Deo plenus sibi illum, alijs misericordiam non prę̄statibus, reseruari. Quid tamen ageret? Nihil præter chlamydem, qua indutus erat, habebat. Iam enim reliqua in opus simile consumserat. Accepto itaque ferro quo accinctus erat, mediã diuidit, partemque eius pauperi tribuit: reliqua rursus induitur. Interea de circunstantibus ridere nonnulli, quia deformis esset, & truncatus habitu videretur. Multi tamen quibus erat mẽs sanior, altiùs gemere, qui simile nihil fecissent, cum vtiq; plus habentes vestire pauperem sine sua nuditate potuissent. Nocte igitur insecuta cùm se sopori dedisset, vidit Christũ chlamydis suæ, qua pauperem texerat, parte vestitum. Intueri diligentissimè Dominum, vestéque quam dederat iubetur agnoscere. Mox ad Angelorũ circunstantium multitudinem audiuit Iesum clara voce dicentem: Martinus adhuc catechumenus hac me veste contexit. Verè memor Dominus dictorum suorum, qui ante prædixerat: Quamdiu fecistis hæc vni ex minimis istis, mihi fecistis,

Initio vitæ.

Matth. 25.

X

feciſtis, ſe in paupere profeſſus eſt veſtitũ fuiſſe: & ad hoc confirmandum tam boni operis teſtimonium, in eodem ſe habitu, quem pauper acceperat, dignatus eſt oſtendere.

Lib. 10. carminum variorum. Succinctiùs idem narrat ſanctus Fortunatus,

Ambianis tremulum cernens Martinus egenum
Dimidiæ chlamydis mox ope membra tegit.
Sed coram Angelicis turmis ſe hāc nocte ſilēte
Pauperis in ſpecie Christus habere refert.

Pictura Eliſabeth cum tribus coronis.

CAPVT XLVIII.

DIe decima nona natalem habet Eliſabeth Regis Hũgarorum filia, xenodochiorum & pauperum amantiſsima. Hæc pingitur cum tribus coronis, vt ſignificetur vitam ſanctiſsimè tranſegiſſe in ſtatu virginali, maritali & viduali. Quomodo hanc picturam explicat Iodocus Clichthouęus integro ſermone, quem vnicum edidit de natali huius ſanctiſsimæ viduæ.

Cap. 45. In quo pro themate aſſumit illud Eccleſiaſtici, Corona aurea ſuper caput eius.

In picturam præſentationis beatæ Mariæ.

CAPVT. XLIX.

IN præſentationis autem beatæ Mariæ imagine, certum eſt quod principaliter per eam ſignificatur: videlicet, beatiſsimam Virginem vouiſſe virginitatem: Sicut ex eius verbis,

Lucæ 2. Quomodo fiet iſtud, quoniam virum non cognoſco;

gnoſco; multi annotauerunt: vt Auguſtinus in libro de ſancta virginitate, cap. 4. Gregorius Niſſenus in homilia de Chriſti natiuitate: Beda in Lucã: Bernardus homilia 4. ſuper Miſſus eſt: & in ſermone ſuper, Signum magnum apparuit in cœlo: & Hugo de ſancto Victore, cap. 1. de perpetua virginitate Mariæ. Conantur etiam nonnulli exprimere ex libello de ortu beatæ Mariæ, qui eſt apud Hieronymum, quod triennis abſque ductu aſcenderit per quindecim gradus templi. Verùm quæ dicuntur de quindecim gradibus templi, planè incerta eſſe annotauit Reuerendiſsimus D. Ianſenius in Pſalmum 119. Neque omnino certum eſt an triennis fuerit præſentata: quamuis hoc paulò plus probabilitatis habeat ex Græcis aliquot ſcriptoribus, apud Metaphraſtem. Quibus adde Nicephorum lib. 1. cap. 7.

De beatæ Catharinæ imagine.

CAPVT L.

DE ſanctiſsima porrò Dei martyre Catharina, notum eſt quod pingatur patrem pedibus ſuis conterens, quia de eo per martyrium triumphauit. Sed vulgo perſuaſum eſt eum eſſe Maxentium Romanorum Imperatorem: cùm docti viri aſſerant Maxentium Imp. nunquam Alexandriæ tyrannidem exercuiſſe. Ideo Romanum Breuiarium patrem quidem Maxentium vocat, ſed nulla tituli dignitate addita.

Quare ego potius laudarim patrem nõ depingi vt Imperatorem, quàm ex vulgi opinione Romani Imperij Augustum.

De cruce sancti Andreæ.

CAPVT LI.

MEnse Nouẽbri postremus est sanctus Andreas, vocatione inter Apostolos primus: cuius crux religiosissimè asseruatur ad sanctum Victorem. Ex qua constat nonnihil in eius pictura aberrare domum Burgundicam, quod tamen cum bona eius venia dictũ sit. Robertus enim Cænalis, episcopus Arboricensis, in libris de re Gallica ob hanc discrepantiam aliquoties notat Burgũdiæ principes insigne suum crucis, falsò appellare diui Andreæ, vbi intersectio fit ad angulos partim obliquos, partim acutos: cùm crux Andreæ ad sanctum Victorem Massiliæ eãdem cum cruce Christi figuram habeat. Lignũ enim ligno affixũ est ad angulos rectos.

DECEMBER.

De malleo sancti Eligij; & calice sanctæ Barbaræ.

CAPVT LII.

MEnse Decembri qui Alemannis dicitur mensis Christi; ipsis Kalendis occurrit Eligius episcopus, qui cum malleo pingitur, quia fuit aurifaber ante Episcopatum, & inter cętera bonorum insignia multa Sanctorum auro argentoque & gemmis fabricauit sepulcra: quæ recen-

recenſet S. Audoënus lib. 1. vitæ eius. Pridie autem nonas apud multos celebris eſt Barbara. Quæ pingitur aliquando cum calice & corpore Domini in manu. Conſtat enim eam multis ſuccurriſſe, ne abſque viatico, ſine ſacramento Corporis Dominici diſcederent. Vſitatius cum turri pingitur & tribus feneſtris, notiſsima de cauſſa. Nec ineptè nonnulli, vt vtrumque exprimant, ad oſtium turris calicem cum corpore Domini pingunt. Quid autem hic ſit vitãdum, potiſsimum ijs qui ſceleratè viuunt, dictum eſt lib. 2. ex decretis ſynodi Cameracenſis.

Cap. 32.

Cap. 36.

De picturis ſancti Nicolai.
CAPVT LIII.

INtra triduum ſequitur feſtum Nicolai. Qui pingitur cum tribus pueris, ſed tam obſcurè, vt vix ſciam, quonam referenda ſit ea pictura. Tres iuuenes milites naufragium paſſos à ſententia iudicis liberauit, qui eos ob furtum iniuſtè ad necem damnauerat: tũc enim temporis Leges furtum non puniebant nece. Tres filias proſtituendas ſua clancularia munificentia in pudicitia conſeruauit. Tres militiæ principes, apud Conſtantinum falsò accuſatos eripuit à pernicioſo iugulatu. Fertur etiam à plebeis, mulierem quamdam veſperi tres pueros occidiſſe, & in vaſe pro ſalitis carnibus repoſuiſſe, eosque demum à Nicolao reſuſcitatos eſſe. En quatuor ternaria. Sed ad quod eorum pictores

respexerint, nondum exprimere valeo. In prosa de sancto Nicolao legitur, Vas in mari mersum patri redditur, cum filio. Et huc eos respexisse non dubito, ad significandum quod sanctus Nicolaus sit patronus nautarum & naufragantium, qui eius adhuc viuentis & absentis auxilium inuocauerunt. Sed cur tres pinguntur in vase, cùm vnius tantùm filij mentio fiat? Longè itaque præfero alteram Nicolai picturam quæ Romæ est, & per Italiam alibi. Habet in vna manu pedum, in altera librum, & super eum tres massas auri, quibus filiarum trium pudicitiam cõseruauit. Quam etiam picturam videre licet in nũmis quibusdã expressam. Eandemq; nonnulli obseruarunt vsitatam esse in insula Corfu, quæ Nicolaum summa cum veneratione colit. Agnoscit eandem Germania. Ioannes enim Keisersbergensis, sermones suos de vita monastica, quos ad sorores sancti Nicolai in vndis Argentinæ habuit, anno 1496. hunc in modum exorsus est. Sanctus Nicolaus (cuius hodie dies festus agitur, per totam Christianitatem, præcipuè autem in hoc, & in alijs locis, vbi patronus est) depingi solet cũ tribus pomis aureis, & hoc ob notissimam eleemosynam, quam fecit in pauperem patrem triũ filiarum, quas prostituere deliberauerat, quatenus inde sibi victum acquirerent. Fuit & tertia Nicolai pictura absque mitra, apud Italos. Sic enim scribit in sanctorũ catalogo Petrus Equilinus:

Fertur

Fertur beatum Nicolaum iam senem Concilio Niceno interfuisse: & se quemdam Arianum fidei zelo maxillam percussisse:ob idq; à Concilio mitra & pallio priuatũ exstitisse. Propter quod vt plurimũ sine mitra pingitur. Sed dum aliquando Missam beatæ Virginis, cuius erat deuotus in Pontificalibus celebraret, & priuationem mitræ ac pallij defleret, quasi zelo nimio fidei ablata, ecce cunctis videntibus duo angeli eidem astiterunt, quorum vnus mitram, alius pallium, sibi diuinitus restituerũt. Verùm nihil tale habet historia à Ioannne diacono scripta; nec Petrus Equilinus affirmat, sed ferri dicit. Quare non immeritò posterioribus Italis ea pictura displicuit.

Cur Ambrosius cum flagello pingatur.

CAPVT LIIII.

PRoximè apud Romanos sequitur festum Ambrosij. Quem beatus Vincentius prædicator notat in Lombardia cum flagello pingi, propter ingenuam loquendi libertatem, qua nec Theodosio Imperatori pepercit. Quæ narratio nota est ex historijs ecclesiasticis, Theodoriti & aliorum. Addi potest secunda ratio, quia quod Doctorem fidei decuit, Arianam perfidiam expulit ex Italia. Est & tertia ratio, eaque, vt apparet, primaria, quod Mediolanenses ipso inuocato ad Parabiagũ victoriam sint adepti, anno Domini 1338. Ex quo tempore

religiosa ciuitas, haud immemor accepti beneficij, Diuum Ambrosiũ cum flagello depictum in æternam eius rei memoriam habere voluit. Vt habet Lectio tertia Ambrosianæ Ecclesiæ, in festo S. Ambrosij pro victoria, quod est 21. die Februarij mẽsis. Apiarium, siue aluearium, nonnulli ad pedes appingunt, propter miraculum examinis apum. Quod Paulinus refert initio vitæ eius.

De pictura Conceptionis beatæ Mariæ.

CAPVT LV.

OCtauo die sequitur celebritas Conceptionis beatæ Mariæ. Quam ex osculo conceptam esse fabulosum est & obscurum quorundam figmenum. Vnde memini me legisse apud Robertum de Licio, episcopum Aquinatem acrem reprehensionem imaginis, in qua Anna & Ioachim sub aurea porta se mutuò osculantur, cum subscripta rubrica, Taliter concepta est beata Maria. Videntur mihi huius erroris occasionem desumsisse ex apocrypho libro, qui inscribitur Proteuangelium D. Iacobi, in quo sic habet impressum in Germania exemplar. Et stabat Anna in porta, viditq; Ioachim venientem cum gregibus suis, & accurrẽs appensa est à collo eius, dicens: Nunc cognosco quod Dominus Deus benedixit mihi vehementer, quia quæ eram sterilis, in vtero habebo, vbi ipsi videntur mihi, pro (habebo) legisse (habeo.) Hoc aut

Serm. 4. de laud. sanct.

aut simile quid eos respexisse putarim. Vnde S. Epiphanius, Tametsi enim historia Mariæ, & traditiones habẽt, quod dictum est patri ipsius Ioachim in deserto, Vxor tua concepit: tamen non quòd sine coniugio hoc factum, neq; sine semine viri, sed futurum Angelus missus prẹuaticinatus est, vt ne qua hæsitatio fieret, propter id quod iam ex Deo ordinatum est, & à Deo promissum. *Hær. 79. contra Collyridianos.*

Porrò sicut Canticorum liber rectè applicatur beatæ Virgini, sic etiam suauis adinuẽtionis est ea Virginis imago, in qua ei appinguntur, sol, stella, luna, porta cœli, lilium inter spinas, speculum sine macula, hortus conclusus, fons signatus, ciuitas Dei, & similia, asscriptis etiam verbis: Tota pulchra es amica mea, & macula nõ est in te: electa vt sol: pulchra vt luna: stella maris: porta cœli: sicut lilium inter spinas, &c.

De situ sancti Thomæ inter duodecim Apostolos. CAPVT LVI.

NAtalitia festa quincto die antecedit Thomas Apostolus Iesu Christi. Quẽ pictores quidam in ordine Apostolorum inter vltimos ponunt: cùm Marc. 3. ponatur octauo loco: Matth. 10. Luc. 6. septimo: In Actis verò sexto. Et similiter in Canone Missæ, vbi legitur Petri, Pauli, Andreæ, Iacobi, Ioannis, Thomæ. Non facerem autem huius situs mentionem, nisi putarem pictores ex prauo quodam iudicio mi-

Ioan.20. norem existimationem habere de sancto Thoma, quia de resurrectione Christi dubitauit. Vnde etiam nonnulli satis contemtibiliter & irreuerenter dicere solent, Tu es de progenie sancti Thomæ, quando aliquem notare volunt tarditatis in credendo: cùm in omni honore habendi sint Apostoli, tanquam patres, columnæ, & fundaméta orbis terrarum: & dum præcipuos Apostolos cecidisse legimus, cogitãdum sit id propter nostram instructionem Dominum permisisse. Vnde Gregorius ait, Plus nobis Thomæ infidelitas ad fidem, quàm fides credentium discipulorum, profuit. Est & aliud quod sanctus Antoninus sic reprehendit in parte3. tit. 8. Nec etiam laudandi sunt pictores cùm apocrypha pingunt, vt obstetrices in partu Virginis: & Thoma Apostolo cingulum suum à virgine Maria in Assumtione sua propter dubitationem dimissum: & huiusmodi.

Homil.26. Euang.

Cap. 4. §.11.

De pictura Natiuitatis Christi.

CAPVT LVII.

SEquitur solennitas Natiuitatis Domini nostri Iesu Christi. Circa quam multa notanda essent, nisi præcipua quæque iam antea explicassemus. De puerperio enim Mariæ exstat libro secundo caput. Senium Ioseph attigimus libro eodem capite 30. prolixius de eodem libro tertio cap. 12. Nuditatem lasciuam

circa

circa infantem Iesum vitandum esse, explicuimus subsequenti cap. 31. libri secundi. Quæ quòd dicta sint non repetemus, sed eis pauca subijciemus. Et in primis notat Petrus Richardus in libro de passione Petri Apostoli, pictores quosdam contra historicam veritatem obstetricem diuæ Virginis amissis manibus pingere, cùm non habuerit obstetricem.

De boue autem & asino circa præsepe Domini, Erasmus ad hymnum Prudentij in Natalem Domini, A priscis vsque sæculis, inquit, manauit ad nos pictura, quæ Iesu præsepi addit bouem & asinum. Quod tamen in sacris literis non est apertè proditum: sed occasio sumta videtur ex Isaiæ prophetia, quæ dicit: Cognouit bos possessorem, & asinus præsepe Domini. Hæc Erasmus. Allegari etiam solet ex Abacuc, iuxta Septuaginta duos interpretes, In medio duorum animalium cognosceris. Sed hæc nonnulli tantùm mysticè intelligunt. Quare ad apertam scripturam refero, quod Bonauentura scribit, de boue & asino circa præsæpe Domini, non haberi auctoritatem, nisi antiquitatem picturæ, quæ vocatur scriptura laicorum. Habuit denique natiuitas Domini nostri aureum præsepium Constantinopoli. de quo Chrysostomus, O si mihi liceret videre illud præsepe in quo Dominus iacuit. Nunc nos Christiani, quasi pro honore tulimus luteum, & posuimus argenteũ: sed mihi pretiosius illud est

Esa. 1.

Cap. 3.

In 2. Lucæ.

Homil. 2. in Lucam.

eſt quod ablatum eſt. Non condemno eos qui honoris cauſa fecerunt. Neq; enim illos cōdēno qui in tēplo fecerunt vaſa aurea, ſed admiror Dominum. Qui creator eſt mundi, non inter aurum & argentum, ſed in luto naſcitur.

De pictura Ioannis Euangeliſtæ.

CAPVT LVIII.

PEnultimo loco dicendum eſt de Ioanne Euangeliſta. Quem etiam Romani imberbem pingunt: apud quos tamen eorum more, cum barbis cernuntur, Auguſtinus, Hieronymus, Ambroſius, Frāciſcus, & alij ſancti. Huius igitur picturæ dandæ ſunt rationes. Neq; enim vnam, ſed plures collegit Petrus Sutor, Carthuſianus Pariſienſis. In libro de triplici connubio diuæ Annæ, cap. 5. Dicimus, inquit, aduerſarium inaniter pictores vellicare quod Ioannem iuuenem, imberbem, & inelegantem, depingere ſoleant. Siquidem pictores ipſi in hac parte potius laudandi ſunt, quippe qui depingant prudenter, aptè, & accommodatè; Ioannem iuuenē & imberbem, partim propter ætatem, quia adoleſcens erat tempore cœnæ: partim propter perpetuam virginitatē: partim denique ad proponendū iuuenibus exemplum, vt inſtar Ioannis florem iuuentutis Chriſto conſecrare, & diuinis obſequijs ſeipſos dedere ſtudeant. Calicē in manu habet, partim propter

Verbum

Verbũ Christi, Calicem meũ bibetis, Matthæi cap.20.partim etiam, quia, vt sanctus Isidorus scribit in libro de partibus noui testamenti, bibens letiferũ haustũ, non solũ euasit periculum, sed eodem prostratos poculo in vitę reparauit statũ. Quo etiam pertinet, quod in Soliloquijs apud Augustinum legitur: Pro tũa dulcedine gustanda, veneni poculum intrepidus Ioannes potauit. Quodq; Albertus Castellanus in sacerdotali Romano habeat, benedictionem vini contra venenum, in festo sancti Ioannis Euangelistæ vsitatam. Quod autem non debeat puer pingi apud matrem suam, à Christo petentem quod nesciebat, ad natalē sancti Iacobi fratris eius notauimus. Quidam etiam pingunt eum sponsum in nuptijs habitis in Cana oppido Galilææ. Quod quam parum nobis probetur quarto libro dicēmus.

Cap. 74.

Cap. 22.

Lib. 3. cap. 26.

Cap. 20.

De pictura Sabini episcopi Spoletini.

CAPVT LIX.

DIe trigesima vltimi mensis natalis est Spoleti, sancti Sabini episcopi. De quo memorabile est quod referam ex Paullo Diacono Lãgobardorũ historico. Ariulphus, dux Spoleti gentilis, in bello Camerino contra Romanos, vidit quendam strenuè pugnantē, & clypeo suo aduersæ partis ictus à se auertentem. Peracto prælio rogauit suos, quis prę alijs fortius bellasset. Responderunt se illic nullũ fortius bellantē,

Lib. 4. c. 5.

quàm

quàm ipſum ducẽ, vidiſſe. Ille ait, Certè multò per omnia me meliorem ibi alium vidi. Cumq; dux aduenisſet prope baſilicam Sabini, interrogabat, cuius illa tam ampla domus eſſet. Reſpõſumq; eſt ei à viris fidelibus, Sabinum ibi martyrem quieſcere: quem Chriſtiani, quoties in bello contra hoſtes irent, præſidium haberent: ac eum propterea in auxilium vocarent. Ariulphus adhuc gentilis reſpõdit; Et poteſt fieri, vt homo mortuus aliquod viuentibus auxilium prę́ſtet? Qui cùm hoc dixiſſet, equo deſiliens baſilicam conſpecturus intrauit, alijsq; orãtibus, ipſe picturas mirari cœpit, cùmque figuram martyris Sabini depictam vidiſſet; mox cum iuramento affirmauit, talem omnino eum virum, à quo in bello protegebatur, formam, habitumq; habuiſſe. Ad huiuſmodi triumphum reſpexit Mediolanenſis Eccleſia, quando ob victoriam Parabiagi obtentam merito Ambroſij patroni ſui, eum in perpetuam rei memoriam cum flagello deinceps depinxit. Eodem pertinet quod Mechlinienſes Lambertum Leodienſem Epiſcopum & martyrem, ſuum vero Apoſtolum, peculiariter depingant, cum militari habitu ſub epiſcopali, & gladio in manu, quia eius merito Danos à ſeſe fugatos agnoſcunt.

FINIS.

DE

DE SACRARVM IMAGINVM HISTORIA.

LIBER QVARTVS.

De Vultu Christi.

CAPVT I.

Ostquam absoluimus duodecim anni menses, restat vt postremo libro quædã notemus ad festa mobilia, & communia sanctorũ. Qua in re auspicabimur ab ipso Saluatore nostro. In formãda igitur facie Christi, pictor operam dabit vt ipsam speciosam faciat. Nam visu gratiosissimus fuisse traditur Christus, vt Ioannes Chrysostomus testatur, homilia 28. in Matthæum, &, sicut Hieronymus scribit, fulgor ipse & maiestas diuinitatis occultę etiam in humana facie relucebat, meminit eiusdem splendoris Damascenus, lib. 4. de fide, cap. 17. Longè autem est pulcerrima ipsius forma nunc in cœlis, vt in quem Angeli etiam prospicere desiderant. Ac tali etiam post resurrectionem fuit in terris. Nam si iusti fulgebunt sicut sol, in regno patris sui: quantò maior claritas Christi fuit, cùm resurrexit? Sed quæ ab oculis discipulorũ abscon-

Hier. in 9. Matth.

1. Pet. 1.

Matth. 13.

abſcondita fuiſſe, potius, quàm defuiſſe credenda eſt. de quo legatur apud Cyprianum ſermo de reſurrectione Domini. Vide etiam Chryſoſtomum, homilia 86. in Ioannem ad illud: Manifeſtauit ſe iterum diſcipulis.

Eſa. 55. At in paſsione ſua non habuit ſpeciem neque decorem. Vnde Deipara ad Chriſtum patientem apud Gregorium:

O lepidiſsimum aſpectum, ô deſideratam
Venuſtatem ineffabilem, quæ excellit totum genus hominum:
Imago non picta, non picti item exemplaris,
Vt nunc tetro es aſpectu! neque o ferre, dum contemplor te.

Idem præterea num indicet Romæ Venerabilis Vultus Domini, ſcire velim ab ijs qui eum attentiùs aut propinquiùs aſpexerunt. De quo Catharinus ait: Et nos Romę vultum ſanctum, quem Veronicam vocant, in templo beati Petri adoramus, & veneramur. *Cath. de imagin.*

De Vultu Chriſti ſancto qui Romæ aſſeruatur.

CAPVT II.

SEd quia de vultus Chriſti pictura diſſero, mentioq; incidit imaginis quæ Romæ percelebris eſt, cuiuſque exemplar paſsim habetur, paullo amplius de ea dicere conemur. Si igitur quæras vnde imaginem hanc Roma habeat, putarim ex noua Roma, ſiue Conſtantinopoli allatam

allatam esse. Fuit enim imago Christi in mantili impressa, primum Edessæ, deinde Constantinopoli, valde celebris. Nam festum huius imaginis sic annotatur in Græcorum menis, Mense Augusto, die decima sexta, deportatio ab vrbe Edessa non manufactæ imaginis Domini nostri Iesu Christi. Neque quemquam turbet quod Græci ferè dicant imaginem hanc Abagaro Toparchæ missam esse à Christo; Romani verò asserant eam linteo Veronicæ impressam esse, cùm crucē suam baiularet. Fatetur namque Constantinus Imp. cognomento Porphyrogenitus, in tēpore & circunstantijs huius non manufactæ imaginis aliquam esse sententiarum diuersitatem, sed in eo quod pręcipuum est omnes consentire. In eo, ait, quod præcipuū est in hac re omnes consentiunt, & confitentur ex facie dominica admirabiliter in linteo fuisse formam expressam: in nonnulla autem rei circunstantia, seu in tempore differunt. Quod quidem nihil lædit veritatem, seu prius factum sit seu posterius. Ista itaque varietas Græcorum à Latinis nō lędit præcipuam veritatē imaginis. Nunquam enim dubitatum est quin sit vultus Christi, ab ipso Christo linteo impressus. Quē etiam contestatis claruisse miraculis, qui volet, animaduertet ex ijs, quæ de hac diuina imagine scripta leguntur, tam in septima synodo, & ecclesiastica historia Euagrij, quàm apud Metaphrastem in oratione Constantini Porphyrogeniti.

Ad diem 16. Augusti.

Inc. 12. Apolog. Tertull. geniti. Pulcrè ſanè Archidiaconus Pamelius, Effigies Chriſti, quam Veronicæ in ſudario dediſſe traditio eſt, etiam num exſtat, tanta in veneratione, vt de illa dubitare poſthac, non modò miracula non permittant, ſed nec adſpectus ipſe. Cuius interim fit métio olim apud Albericum in ſuo dictionario ante annos ſubhinc fere trecétos, anno Domini 1350. & exſtat in Bibliotheca Vaticana eius imaginis Romam ſub Tiberio aduectæ hiſtoria grauiter conſcripta & antiquiſsimis characteribus, quā totam ſe perlegiſſe mihi retulit cariſsimus Theologus Thomas Stapletonus Anglus.

Annotatio ad hiſtoriam Chriſti in horto exiſtentis.

CAPVT III.

CIrca paſsionem autem Domini Saluatoris, dum non pauca notanda occurrunt, exordiar ab hiſtoria eius orantis in horto. Quidam enim hæreſiarcha grauiter traducit pictores noſtros, velut profanos, eo quod adducti illis verbis, Tranſeat à me calix iſte, calicem depingant eius formæ, quo in ſacrificio Miſſæ vtimur. Vult enim ποτήριον eo loci non calicem, ſed poculum transferri, & ex Hebræorum idiotiſmo, ſignificare, iram Dei, & ſupplicium pro peccatis noſtris, ac proinde ad execrandum Antichriſti ſacrificium, vt impurus ille loquitur, non pertinere. Cui paucis verbis reſpondeo,

Beza in 26. Matth.

deo, nullum tam rudem esse inter pictores, qui putet Christum locutum esse de calice sacro, quo in sacrificio missæ vtimur. Sed quia Christus Dominus, figurata locutione, petijt calicem, siue pasſionis suæ poculum à se transire, idem pictores, figuram in pictura seruantes, exprimunt. Maluerunt autem illam formam calicis vel poculi assumere, quæ postea ad solos vsus sacrificij transijt, eo quòd Christus non vulgare poculum biberit, sed sacrosanctum. Sacrosancta enim fuit eius pasſio, in qua seipsum pro nobis Deo patri hostiam obtulit. Vnde & interpres videtur prætulisse nomen calicis, quòd hæc vox augustius & sacratius quid significet, ex vsurpatione Christianorum, quãquam ex Grammatica significatione synonyma sit cum poculo. A maioribus autem accepimus, vt ex picturis constat antiquioribus, Angelum calicem in manu sua gestasse. Quo significatur quod petenti, vt calix transiret, angelus apparuerit confortans eum. Sunt autem qui imperitisſimè depingunt Iacobum, in horto cum Christo existentem, ipsi Christo simillimum. Cuius erroris fontem tractauimus lib. 3. cap. 16.

In picturam Crucifixionis Christi.

CAPVT IV.

DEscendamus autem ad Saluatoris nostri crucifixionem. Circa quam primum notetur

tetur omnino incertum esse an sit cruci affixus ante, an post erectionem, ideoque non referre vtro modo istud exprimatur, cùm in huiuscemodi, locum habeat illud Poëtæ,

Pictoribus, atque poëtis,
Quidlibet audendi semper fuit æqua potestas.

Vulgatior tamen est sententia Francisci Fabricij Ruremundani, medici Aquisgranensis, qui Gregorium Theologũ in Christo patiente hoc modo transtulit:

Feri ilico (vt canes venatici,)
Apparitores insilire, sternere,
Longique summo stipitis fastigio
Corpus supinum, vestibus nudum omnibus,
Imponere, ac clauis pedes trabalibus
Affigere: hinc per alterum orthogonicos
Connexum ei lignum trahentes brachia,
Vtrimque palmam vtramque clauo ferreo
Firmare, sublimemque in æthera tollere.

Notanter autem dico hanc sententiam esse Francisci Fabrici: qui paulò liberior fuit in transferendo. Nam ipse Gregorius, eiusq; tragœdię alij interpretes, Claudius videlicet Roilletus, Gabriel Tarraconensis, & Sebastianus Tigurinus, manifestè habent Christum cruci affixum esse post erectionem. Neq; etiam Gręcè habetur pedes clauis, aut clauis trabalibus, affixos esse: sed tantum,

πόδας δὲ καθήλωσαν ἐν πηκτῷ ξύλῳ.

Postmodum autem meminit ipse Nazianzenus Iosephi deponentis Christum ex ligno τρισήλῳ, hoc est ex ligno cum tribus clauis.

Crucifixus est autē (ac proinde pingi debet) dorso versus Hierusalem & Orientem, facie respiciens ad Occidentem, dextera ad Aquilonem, sinistra ad Meridiem, vt docet Sedulius & Beda in Lucam scribens, & Damascenus lib. 4. cap. 13. Quali positione etiam ascēdit, oculos suos ad occidentē vertens, & super Romanam Ecclesiam in occidente positam: ad quam Petrum & Paulum, præcipuos Apostolos erat missurus, & vbi pactum cum Petro initum erat custoditurus. Quod Ioannes Hesselius & Petrus Montanus, Dominicæ passionis interpretes, inculcant. *Sedul. lib. 4. Beda cap. 93. tom. 3.*

Nudum etiam crucifixum esse Christum, quales nascimur, ijdem & multi alij in Passionem Domini scribentes, diligenter annotarūt. Hinc non solum in Græcis ecclesijs Christum in cruce pendere cum vestibus; sed etiam apud nostrates in multis antiquis imaginibus, simpliciores quidam multum Euangelio contrarium mirantur. Nam à doctis in Hannonia viris intellexi multos isthic esse qui rideant Louanienses, apud quos in primaria Ecclesia, & in ipso pastoralis officij altari, veneranda imago crucifixi Christi, quę in publicis processionibus, arduas ob caussas indictis, ex auito &

religioſo more, à duobus ſacerdotibus circumfertur, veſtita cernitur: mirarique vehementer iſtud non corrigi in tam celebri ſtudiorum, ſiue (vt eſt Iudicum 1.) literarum ciuitate: ſed ij non legerunt quod Gregorius Turonẽſis ſcribit, in
Cap. 22. libro de gloria Martyrum: eſſe apud Narbonẽſem vrbẽ in eccleſia ſeniore, quæ Geneſij Martyris reliquijs plaudit, picturá, quæ Dominum noſtrum quaſi præcinctum linteo indicat crucifixum. Quę pictura, dum aſsiduè cerneretur à populis, apparuit cuidá Baſilio preſbytero per viſum perſona terribilis dicens: Omnes vos obtecti eſtis varijs indumentis, & me iugiter nudũ aſpicitis. Vade quantocius, & cooperi me veſtimento: & tege linteo picturam illam, in qua crucifixus appareo. Sicut ergo veſtis Chriſto reſurgenti, aut ad iudicium venienti, appingitur: & ſicut linteamina habent, qui ibidem ex ſepulcris ſuiś reſurgentes pinguntur, ſic etiam Saluator noſter in cruce pendẽs, propter noſtrã in præſenti vita miſeriam, qui in Adam innocentiam perdidimus, non pingitur omni-
Pſal. 21. no nudus, ſicut cruci ab ijs quos Pſalmiſta canes vocat, eſt affixus; ſed pingitur aut veſtitus, aut cinctus linteo. Poſtremum eſt nunc frequẽtius, partim quia huiuſcemodi imago magis videtur excitare deuotionem mẽtis, quàm altera Chriſti in cruce veſtiti: partim verò quia nonnulli putant Chriſtum in cruce linteo tectum fuiſſe. Quod tamen magis opinantur, quàm ſciunt: & diuer-

diuersimodè etiam narrãt. Birgitta enim lib.4. reuelationum, Mox, ait, iussus vestes ponit, paruumque linteũ verendis prætexit. Dialogus verò quidam qui inscribitur Mariæ, & Anselmi, de Passione Domini, & solenniter intermisceri solet prædicationi dominicæ Passionis: vt annotat Dionysius à Richel, Carthusianus, sic habet, loquẽte Maria, Panniculum capitis mei circũligaui lumbis eius. Franciscus postremò Polygranus, (vt reliquas opiniones omittã) Nudus crucifixus est Christus: quanquam pium opinor credere obsequio alicuius velata pudenda: tum quod natura etiam horreat hoc facinus, tum quòd Christus ipse in cuius erat voluntate quod pateretur, coram castissima matre, alijsq; sanctis mulieribus, non credendus est inuelatus voluisse apparere: tum demum quod erat in cruce summus pontifex & hostia.

Cap. 70.

De Passione Domini artic. 14.

Exod. 28. 8.

De forma crucis Christi.

CAPVT V.

Variæ sunt autem crucis species. Est enim quæ litera Tau effigiatur: est, quæ stipite caput attollit, Christi quasi titulum complexa: est, quæ decussata crucem exprimit, quam vulgo Burgundicam, siue D. Andreæ, appellant. Est præterea quæ Ierosolymitana: est, quæ Hispanica, dicitur. Verùm inter tam varias nisi vna verè est Christi crux, atque vna tantum est Christi Domini insigne atque tropæum. de qua in

D. Lindanus Panoplia l. 4. c. 97.

D. Thom. de erudit. principum. lib. 1. c. 53. præsens quæritur. Sunt qui eam putent veram Dominicæ crucis figuram quæ palo recto transuersum non infigit, sed superfigit, stipitem, quod Græcum Tau ad viuum, sicut & Samaritanum, antiquumq; Hebraicum T, exprimit: quod liquere arbitrantur ex Hieronymi *In Ezech. cap. 9.* verbis. In antiquis Hebræorum literis, quibus vsque hodie vtuntur Samaritani, extrema Tau litera crucis habet similitudinem, quæ in Christianorum frontibus pingitur, & frequenti manus inscriptione signatur. Alij verò arbitrantur in litera Tau non plenam esse similitudinem crucis Christi, sed eam quadrangularem fuisse. Pro qua sententia diximus nonnulla Capite 17. lib. præcedentis. Quibus nunc addo eandem esse sententiam Irenæi & Augustini. Irenæus enim, Ipse habitus crucis, inquit, fines & summitates habet quinque: duos in longitudinem, & duos in latitudine, & vnum in medio, vbi requiescit qui clauis affigitur. Beatus verò Augustinus non solùm meminit quatuor finium crucis Christi, id quod ab ipso transuerso ligno sursum versus eminet latitudinem vocando, sed etiam mysterium istarum quatuor partium explicat. Citatis enim Apostoli verbis: Vt posſitis comprehendere cum omnibus Sanctis, quæ sit latitudo, & longitudo, & sublimitas, & profundum: subdit ad Paulinam scribens: Ego hæc verba Apostoli Pauli sic intelligere soleo. In latitudine, bona opera

Lib. 2. cap. 42.

Ephes. 3.

Epist. 112. cap. 13.

opera charitatis: In longitudine, perseuerãtiam in bonis vsque in finem: In altitudine, spem cœlestium præmiorum: in profundo, inscrutabilia iudicia Dei, vnde ista gratia Dei in homines venit. Et hunc intellectum coaptare etiam sacramento crucis. Similia habet epistola centesima-decima-nona, capite decimo-quarto: in Psalmum centesimum-nonum, concione prima; de Sanctis, sermone decimo-nono; libro secundo de Trinitate capite 42.

De numero clauorum Christi.

CAPVT VI.

POrrò quod ad clauos attinet, passim habentur multę veteres imagines Christi crucifixi quatuor clauis: quales etiam Louanij, & passim alibi non paucas exstare frequenter obseruaui. Sed & Iacobus Pamelius, ad Gregorij Magni Sacramentorum librum, annotauit, ad ea canonis Missę verba, Te igitur clemẽtissime Pater, sicut plerique codices habent hanc litteram T, loco crucis Dominicæ: ita etiam quosdam habere hoc ipso signo T, effigiem Saluatoris, quatuor clauis affixam. Meminerunt & alij nonnulli quatuor clauorum. *In Liturgicis tom. 2.*

Habet enim sermo de passione Domini apud Cyprianum, clauis sacros pedes Christi terebratos fuisse. Gregorius quoque Turonensis, de gloria Martyrum cap. 6. Vnum ex quatuor clauis deponi iubet in pelago: & Innocentius

tertius, ſermone de vno Martyre. Quatuor claui ſunt quatuor principales virtutes. Gabriel Biel, ſermone de exaltatione Crucis: Quatuor claui, quatuor ſunt cardinales virtutes, quibus debemus nos cum Chriſto cruci affigere. Birgitta lib.4. reuelationum, cap.70. Et ecce malleus, & quatuor claui. & in extrauagantibus reuelatione 51. Pedes deorſum tracti, & duobus clauis perfoſsi non habebant aliud ſuſtentaculum niſi clauos. Secuti ſunt autem iſti non hiſtoriam, ſed coniecturam, quæ eis videbatur magis probabilis, quamq; etiam tunc picturæ, vt credo, exprimebant. Cùm enim duo pedes non poſsint commodè ligno affigi vno clauo, probabiliùs eis viſum eſt Saluatorem noſtrum quatuor clauis crucifixum eſſe. Quibus etiam
Cap. 13. accedit, quod S. Bonauentura ſcribat Franciſcũ in manibus & pedibus habuiſſe ſigna clauorũ, capitibus rotundis & nigris in interiori parte manuum, & ſuperiori pedum, apparentibus: & acuminibus exiſtentibus ex aduerſo. Huc pertinent etiã reuerendiſsimi Dñ. VVilhelmi Lindani verba. Is enim citato Panopliæ cap. ſic ha-
Cap. 97. bet: Chriſtum Dominum vna noſtri cauſa crucifixum, non tribus fuiſſe clauis fixum, vti hodie vulgo habent imagines, ſed quatuor, verius crediderim, non ex vetuſtiſsimis tantum Louanij, Pariſijs, & per Germaniam imaginibus, ſed tabellis etiam antiquiſsimis in Græcia pridem fabrefactis, quod inſcriptiones Dominici tituli,

tituli, & θεοτόκε, & Ιωαν. θεολόγε, aliaq; arguebant: vti noſtrũ Muſæũ iſtiuſmodi nonnullis emblematibus inſtructum demõſtrat. Huc quoq; faciat & ille in Pſalmos Cõmẽtarius, qui D. Hieronymi nomine circumfertur. Hæc Lindanus. *Vide Fauorinum.*
Audio etiã Romæ & Ieroſolymis, in primaria Caluariæ Eccleſia, cruces eſſe cũ quatuor clauis. Eas quoq; videre licet in Græcorũ horologijs. Non ſunt igitur veteres illæ imagines reprehẽdendæ. Sed nec reprehendo, quod Chriſtus nũc conſtãter tribus clauis cruci affigatur: cùm enim, vt Gabriel Biel in Paſsionẽ annotauit, incertum ſit, vtrum duobus clauis an vno, pedes Chriſti ſint affixi, parum refert vtro modo pingatur. Vnde etiã vetuſtiſsimæ picturæ vtrumq; modũ exprimunt. Nec dubito quin ſentẽtia de tribus clauis ſuã etiam habeat probabilitatem: quodq; non temerè in poſterioribus omnibus picturis quartus relinquatur. In quã ſentẽtiam paulò ante Gregorij Theologi teſtimoniũ attulimus. De clauis hoc addo, quod olim in honore fuerint, ſicut ſatis ſuperq; expreſsit D. Ambroſius, orationẽ, de obitu Theodoſij habens, Iudæos Chriſti æmulos induxit loquentes: Ecce & clauus in honore eſt: & quẽ ad mortem impreſsimus, remediũ ſalutis eſt, atq; inuiſibili quadã poteſtate dæmones torquet. Clauũ crucis eius diademati ſuo præferunt Imperatores. Quare mirari nõ oportet ſi ſimpliciũ pietas erga Domini clauos peculiari deuotione afficiatur. *Sub finem.*

Porrò

Porrò ſuſtentaculi illius, quod in vetuſtiſsimis imaginibus Chriſti pedibus ſupponitur, meminiſſe videtur martyr Irenæus, dum meminit quinque finium crucis Chriſti, duorum in longitudine: duorum in latitudine: & vnius in medio, vbi requieſcit qui clauis affigitur. Clariùs verò eiuſdem meminit Gregorius Turonenſis, in libro de gloria martyrum: Claui Dominici, inquit, duo affixi erant in palmis, & duo in plantis. Sed quæritur, cur plantæ affixæ ſint, quæ in cruce ſancta dependere viſæ ſunt potius, quàm ſtare? Sed in ſtipite erecto foramē factum manifeſtum eſt. Pes quoque paruulæ tabulæ in hoc foramine inſertus eſt: ſuper hanc verò tabulam tanquam ſtantis hominis ſacræ affixæ ſunt plantæ.

Lib. 2. cap. 24.

Cap. 6.

De corona Chriſti in cruce pendentis.

CAPVT VII.

Coronam porrò ſpineam in capite habet imago Chriſti in cruce pendentis, vt ſignificetur in ea pēdere ſpinis paulò ante coronatus verus Rex Iudæorum, id eſt, noſter: Alij enim dicunt ſe Iudæos eſſe, & nō ſunt, ſed ſunt ſynagoga Sathanæ, inquit Ioannes. Quod etiam quantum ad regnum attinet, titulus ſignificabat: in quo propterea Eccleſia gloriatur ponēs eum cum cruce in templis: nam intelligit myſterium, cur petentibus Iudæis titulum mutari, reſpōſum ſit: Quod ſcripſi, ſcripſi †. Significare etiam

Apoc. 2.

† *De quo Aug. in Ioan. trac. 117.*

etiam ptest ſpinea corona, in capite Christi ad crucem affixi, quod eam in patibulo pendens habuerit. Hoc enim licet omnino certum non ſit, tamen multum probabile eſt, cùm id habeant Christus patiens Gregorij cognomento Theologi, & oratio Gregorio Magno aſcripta. O Domine Ieſu Chriſte adoro te in cruce pendentem, & coronam ſpineam in capite geſtantem. Tertullianus quoque videtur eò reſpexiſſe, dum in libro contra Iudæos ſcribit, Inhærens cornibus crucis. Corona ſpinea in capite eius circundata. *Orat. 1. de Paßione Domini.*

At verò de alia corona loquitur S. Paulinus in Epigrammatibus, quæ picturis aſſcripſit baſilicæ Nolanæ, vbi ait: *Epiſt. 12.*

Cerne coronatam Domini, ſuper atria Chriſti,
Stare crucem,

Sequentibus autem verbis ſeipſum explicat; addit enim:

duro ſpondentem celſa labori
Præmia: tolle crucem, qui vis auferre coronam.

Fuiſſe autem huiuſcemodi coronam ex floribus contextam, indicat aliud ibidem Epigramma:

Ardua floriferæ crux cingitur orbe coronæ,
Et Domini fuſo tincta cruore rubet.
Quæque ſuper ſignum reſident cœleſte columbæ,
Simplicibus produnt regna patêre Dei.

Vbi

Vbi præter hanc coronam florigeram, nota etiam Paulini ætate depictam fuisse crucem Christi rubentem fuso cruore Domini. Veteres autem quædam imagines non habent in capite Christi coronam: aliquæ habent regalem coronam. Qualem perantiquam & grandem Niuellæ vidi ad sanctam Gertrudem refectam & renouatam anno 1428. Hac autem pictura paulò clariùs exprimere voluerunt quod Saluator noster non sit tantum metaphorica aut philosophica locutione Rex, sed verus Rex, & Rex regum, Dominus Dominantium, cuius regni non erit finis.

Apoc. 19.
Luc. 1.

Vrgent autem nonnulli, errare pictores dum coronam spineam pingunt cranium penetrasse & cerebrum Christi, eo quòd Scriptura habeat, Os non comminuetis ex eo. Sed fortasis Prophetia hæc eo non est extendenda, Nam à Tertulliano qui Apostolorum temporibus vicinus fuit, scriptum est, spinis coronæ tempora Domini & fœdata esse, & lancinata.

Ioan. 19.
De coron. mil. sub finem.

De lapsu Deiparæ Virginis sub cruce. Item de pictura Ecclesiæ & synagogæ sub eadem cruce. CAPVT VIII.

De Simone Cyrenæo portante crucem post Iesum diximus lib.2.cap. Vbi & alia quædam huc pertinentia retulimus. Quare transeamus ad Saluatoris nostri benedictam matrem. Eam quidam sub cruce pingũt deliquium patientem,

tintem, aut in terram corruentem, iuxta illud Reuelationũ ſanctæ Birgittæ: Tunc ego exinanita corrui in terram. Sed pleriq; alij improbãt hanc picturã, cùm Ioannes dicat: Stabat iuxta crucem Ieſu mater eius. Stabat, inquit pater Guardianus Petrus Mõtanus, corpore, quę ſtabat corde per fidẽ (quæ nõ vacillauit in ea, ſicut in Apoſtolis) & per virilẽ conſtantiam firmato: ſtabat, nihil impotentis animi prę ſe ferens, nec in terrã labẽs, nec capillos lacerans, neq; pectus tundens: ſtabat, etiam pro ſalute humani generis, ait Ambroſius, mori parata. Et Iudocus Clichthoueus in homilia de ſtatione Virginis iuxta crucem: Verũ ſtabas optima mater iuxta crucem filij tui, non ſolùm corpore, ſed & mentis conſtantia: neq; vllum immodeſtiæ ſignum vultu prodebas: dolor planè tuus animo conte-ctus, exteriùs non innotuit geſtibus, aut motu, niſi pallẽtis vultus triſtitia, & vberrimis lacrymis. Lege contra iſtud deliquiũ ſi placet tractatum Thomæ Caietani, de ſpaſmo beatæ Mariæ Virginis, qui eſt inter opuſcula eius poſtremus, tomo 2. His accedunt Matthæi Galeni verba, Quis ferat, inquit, pictorum, vel quorũdã malè feriatorum hominũ penè dixerim impietatẽ, qui vulſiſſe comas, caput defœdaſſe, pectus cõtudiſſe, collapſam, ſpaſmũ paſſam, & tantum nõ exanimatam, alieniſq; fultã brachijs, vt quamlibet è vulgo matrem proponunt? Quanto grauius eſt Ambroſij talibus verbis prolatũ teſtimonium,

L. 4. c. 70. *Ioan. 19.* *In Lucæ 23.* *Catech. 17.* *Ex 32. in fine.*

monium, Maria, nec minor quàm Christi matrem decebat, fugientibus Apostolis, ante crucem stabat, & pijs spectabat oculis filij sui vulnera, quia † exspectabat non pignoris mortem sed mundi salutem. Lege eundem Ambrosium de institutione virginis, cap. 7. Pulcrè denique S. Anselmus: Inter tot pressuras filij sui, cõstãter ipsa sola stabat, in fide firma, & pulcrè stabat, vt decet pudicitiam virginalem; non se laniabat in tanta amaritudine, non maledicebat, non murmurabat, nec vindictam hostium à Deo petebat, sed stabat disciplinata, verecũda, Virgo patientissima, lacrymis plena, doloribus immersa. Quod autem de situ Mariæ sub Cruce in Mariali annotauit Bernardinus Bustius, id magis inter opiniones referendum est, quàm solido nitatur fundamento. Refert parte tertia beatam Mariam iuxta crucem depingi debere ad sinistram Christi, stabat enim ad aquilonem orans pro peccatoribus, non autem ad dexteram, vt putat: citando Alexandrum de Hales in Psalmos, & illud Psalmi: : Considerabam ad dexteram, & videbam, & non erat qui cognosceret me.

† pro spectabat, freqũes Aug.

Serm. 6. parte 3. R.

Psal. 141.

Est & aliud, à multis non animaduersum, diligenter tamen à beato Thoma notatum in opusculo de sacramento altaris. Scribit enim in locis quibusdam à dexteris crucifixi depingi puellam, hilari vultu, pulcra facie & coronatam, quæ Ecclesiam designat, & sanguinem

Opusc 58. cap. 31.

Domini

Domini reuerenter in calice suscipit. Quia fidelis anima, cor mundum vulneribus Christi applicãs, sanguinem eius spiritualiter, cum omni deuotione, sumit. Vnde lumẽ & cordis gaudiũ, & æternæ gloriæ coronam, acquirit. A sinistris autem pingitur synagoga oculis panno ligatis, tristi facie, inclinans caput; & corona decidẽte quæ ipsum sanguinem fundit, & fusum contemnit. In quo figuratur, quod hæc & omnis mortaliter peccans, tria bona perdit, lumen gratiæ, gaudium cõscientiæ, & coronã gloriæ. Hinc dicitur Threnorum quincto: Væ nobis quia peccauimus; ideo obtenebrati sunt oculi nostri: mœstum factum est cor nostrum: cecidit corona capitis nostri. Et quia in mentionem picturarum Ecclesiæ incidimus, placet ea adijcere, quæ huc spectantia à Georgio VVicelio sunt obseruata. Vidit is VVormatiæ ad templi primarij fores typum raræ antiquitatis, reginam veluti triumphantem, & iumento quadricipiti lætam insidentem, ad terrorem partis aduersariæ viuaciter effigiatam. Hanc autem reginam Ecclesiam esse catholicam dubitari nõ potest, quia quatuor illa capita, & correspondentes pedes, exprimebant notissimo per orbem typo, & iam olim ab Ezechiele descripto, quatuor Euangelistas. Addit deinde VVicelius, sanctam abbatissam Hildegardim, ad quam epistolarum immẽsa vis scripta est, & ad quam audiendam ac vidẽdam S. Bernardus ex Gallijs *In exercit. piet.*

iter fecit, dictasse in Apocalypsim ingens volumen adiunctis miris imaginibus, inter quas Ecclesia, forma reginæ picturata, liberali perstat vultu, cum inscriptione, Me oportet concipere, & parere. Vidit & Fuldę in vetustissimo aulæo inter prophetas & Apostolos eam consistentem, tamquam reginam in vestitu deaurato, gemmeoque pectorali insigniter exornatam, habentem in scheda scriptum, Ego dilecta meo, & dilectus meus mihi. Meminit denique se VVirceburgi multis antea annis, vidisse sculpturam tam Ecclesiæ quàm synagogæ, ligneam, in Ecclesia Teutonistarum. De qua alibi mentionem fecerit.

Latronem bonum à dextris Christi ponendum.

CAPVT IX.

PRorsus verò ad opiniones refero, quod Hadrianus Iunius Hornensis, velit bonum latronem à sinistris Christi pependisse. Sic enim scribit ad Dominum præsidem Viglium, in Anastaurosi, siue passione Seruatoris.

Dexter latro conuitijs,
Dirisque Christum lancinat.
Pacem sinister expetit,
Atque inuenit facillimè.
Genes. 48. *Palmis decussatis Iacob*
Heredij sic ius dedit
E liberis læuo.

Habent

Habet quidem, Hieronymus in 31. Ieremiæ, & Damascenus lib. 4. de orthodoxa fide, cap. 12. quod Iacob benedicendo filijs Ioseph, manibus cancellatis, signum crucis expresserit: sed dum vterque dicit eum filijs benedixisse, apertè indicant filios istos non fuisse typum latronum, cũ alter tantùm latronũ à Christo benedictionem acceperit. Quorũ verò typus vterq; fuerit, apertè indicăt Hieronymi verba in 31. Ieremiæ, Ephraim, ait, in typo esse potissimùm populi de gĕtibus congregati, Scriptura testatur: Fuit enim posterior filius Ioseph & surripuit primogenita Manasse, qui natura primitiuus erat: sed in mysterio Crucis decussatis manibus, qui stabat ad sinistrã Iacob, dextrę manus eius suscepit benedictionem. Et qui steterat ad dextram, sinistra benedictus, in secundum redactus est gradum: & quomodo Iacob Esau, sic Ephraim Manasse rapuit primogenita. Damasc. Hier. to. 5.

Quod si de latronum situ & vetustate aliquid sit obseruandum, non solum Nicodemi apocryphum Euangelium habet, bonum latronem, qui ibi Dismas dicitur, tametsi legatur alibi,

Dismas damnatur, Gistas ad astra leuatur;

à dextris pependisse: sed grauissimi authores, Augustinus & Leo, annotarunt Christum cum latronibus pendĕtem figurã expressisse iudicij extremi, in quo Christus iudex bonos cõstituet à dextris: malos à sinistris. Augustinus in 7. cap.

 Ioan.

Tract. 31. tom. 9. Ioan. Ipſa crux ſi attendas tribunal fuit: in medio enim, iudice conſtituto, vnus latro qui credidit liberatur: alter, qui inſultauit, damnatus eſt. Iam ſignificabat quod facturus eſt de viuis & mortuis, alios poſiturus ad dextram, alios ad ſiniſtram. Nihil ergo medium erit. Similis ille latro futuris ad ſiniſtram, ſimilis alter futuris ad dextrã. Leo quoq; ter ſanctus: Ieſus Chriſtus, ait, filius Dei cruci, quam etiam ipſe geſtarat, affixus eſt, duobus latronibus vno ad dextram ipſius, alio ad ſiniſtram ſimiliter crucifixis: vt etiam in ipſa patibuli ſpecie monſtraretur illa quæ in iudicio ipſius omnium hominum eſt facienda diſcretio, cùm & ſaluandorum figuram fides credentis latronis exprimeret, & damnandorum formam blaſphemantis impietas prænotaret.

Serm. 4. de paſſione Domini.

Sed & alij veterum, latronẽ bonum à dextris pependiſſe agnoſcunt: inter quos mihi in præſentiarum occurrunt, Cœleſtinus Pontifex epiſt. 2. Hieronymus in Matthæũ; Rabanus lib. 2. de inſtitutione clericorum, cap. 30. & ſanctus Hilarius, qui vltimo canone in Matthæum, in dextro latrone omnes fideles intelligit; in ſiniſtro verò, omnes infideles. Denique Radulphus etiam Ardentius, qui ſermone de inuentione Crucis, dum tractat, Mihi abſit gloriari niſi in cruce Domini, Eſt, ait, crux ſiniſtri latronis qui pro peccatis ſuis inuitus patitur, nec emendatur: in qua non eſt vnde glorietur. Eſt & crux

dextri

dextri latronis &c. Nec dissimiliter Augustinus, in sermone de passione Domini, per dextrum latronem intelligit figurari eos qui ob iustitiam patiuntur: & per sinistrum pseudomartyres, qui absque charitate patiuntur. Itaque hi, & qui plures obseruari poterunt, constanter præsupponunt bonum latronem à dextris pependisse.

De clauis latronum.

CAPVT X.

DIctos autem latrones, clauis fuisse crucibus affixos, non tantum asserunt, Augustinus tractatu 37. in Ioãnẽ, Chrysostomus homilia de cruce & latrone, Gregorius 18. Moraliũ libro, cap. 23. Alcimus Auitus in fine libri tertij, aliiq; nonnulli. Sed & idem notum est ex Rufino & ceteris, qui de inuentione sanctę crucis scribũt. Qui etiam asserũt patibula hæc eiusdẽ omnino formæ fuisse cum patibulo Saluatoris nostri. Cum quibus Italiæ picturas conuenire intelligo. Pictores nostrates fere eos funibus in diuersæ formæ patibulis ligant. Quod maioribus placuisse videtur, vt latronũ picturæ & statuæ, cum Christo crucifixo non facilè confundãtur.

Ruf l 10. c. 7. Ambr. de obitu Theodos. Paullinus ep. 11.

Cur nonnulli sub cruce pingãt Adæ caluariam.

CAPVT XI.

HAbet verò probabilitatem, quod nonnulli pingant sub cruce Christi caluariã siue cranium, quod Adę esse notauit Albertus Magnus

ad 23. caput Lucæ. Adam enim ſub cruce ſepultum eſſe, receptiſsima fuit apud veteres ſententia. Quam Paula & Euſtochium, in epiſtola ad Marcellam, narrant tanquam habitantium ore celebratam. Eamdem habet ſermo de reſurrectione Chriſti apud Cyprianum, & qui ibidem à domino Pamelio citati, Epiphanius, Origenes, Athanaſius, Ambroſius, Chryſoſtomus, Theophylactus, Euthymius, & Auguſtinus. His adde Baſilium in cap. 5. Iſaiæ, & apud Metaphraſtem, vitam Theodoſij.

Epiſt. 16.

11. Ianuarij.

Hieronymus quidem in 27. Matthæi reijcit hanc ſententiam, quia Ioſue 14. habetur Adam maximum ſitum eſſe in Hebron, ſed in 5. ad Epheſios ad illud, Surge qui dormis: hæc vtrum vera ſint, nec ne, lectoris arbitrio derelinquit: fortè quia aduertit locum ex Ioſue allatum non conuincere. De quo Melchior Canus locorum Theologicorum, lib. 11.

Cap 5. ad 8.

Porrò non eſt neceſſarium per caluariam depictã, Adami cranium intelligere, ſed ſuffecerit per eã intellexiſſe quod Euangeliſtæ exprimũt, Chriſtũ crucifixũ eſſe in loco qui Hebraicè dicitur Golgotha, quod eſt interpretatũ, caluariæ locus. Quamquã quibuſdã in locis nõ caluaria, ſed ipſe Adam, ſub cruce per quam ſaluatus eſt pingitur procumbens. Qua etiam ratione inter patres quos Chriſtus è limbo deducit, primo loco non malè exprimitur. Ipſe enim ſaluatus eſt, quod multi veteres contra ſuorũ temporum hæreſes

Ioan. 19.
mar. 15.

hæreſes annotarunt. Sapientia illum qui primus formatus eſt à Deo, pater orbis terrarum, cùm ſolus eſſet creatus, cuſtodiuit, & eduxit eum à delicto ſuo: & dedit illi virtutem continendi omnia. Et Chriſtus deſcendens ad infernum, in ſanguine teſtamenti ſui eduxit eum de lacu. Conſpicitur etiam ad quaſdam crucifixi Chriſti imagines, in inferiori parte, depictus agnus, vt is meditationem inijciat, Chriſtum eſſe agnum Dei, qui in cruce tulit peccata mundi. Quod in veteribus crucis imaginibus, quę à Carolo magno in quibuſdam cathedralibus Francorum Eccleſijs erectæ ſunt, animaduertiſſe ſe ſcribit Contius in notis ad Gratianum.

Sap. 10.

De conſec. d. 3.

In Chriſtum de cruce depoſitum obſeruationes: & erronea pictura Ferentinatum, qui Chriſtum mortuum eſſe negabant.

CAPVT XII.

CHriſtum autem de cruce depoſitum aliqui pingũt abſq; omni plaga & liuore: ſed hoc non eſt ſolidũ. Deſumtũ eſt verò ex libello qui inſcribitur apud Dionyſiũ dialogus Mariæ & Anſelmi: inter opera autem Anſelmi inſcribitur Anſelmus de paſsione Domini. In eo dialogo dicit Maria: Poſt depoſitionem filij mei à cruce, & ante ſepulturam, glorificatus eſt filius meus, ita quòd nulla plaga, aut liuor, in corpore eius apparuerit, pręter quinque vulnerum

cicatrices. Hunc libellum Dominus Dionysius Carthusianus examinat, tractans de passione Domini: sed modestiæ causa non fert eius censuram.

Articulo 14.

Popularis autem pietas delectatur depositione Christi in sinum matris: de quo nō pauca habet poësis Gregorij Theologi. Et hūc pertinet illud Bernardi, ex persona gloriosæ matris: Amplectar brachijs, & depositum de cruce osculabor filium, Deum & Dominum meum. De eodem tractatum scripsit Hemericus de Campo, Doctor Theologus Louaniēsis, quem inscripsit, De imagine Christi de cruce depositi, & in sinu matris funerali linteo inuoluti: sed ex eo nihil allego, quia titulum tantum vidi in catalogo opusculorum eius. Viguit autem aliquando error inter Ferentinates, vt in Christo negarent animam creatam, sed vices eius asserent diuinitatem suppleuisse, nec in cruce mortuum, sed viuum permansisse asserebant. Quare dum eum in cruce pingebant, apertis oculis effigiabant, vt & hodie Viterbi in quibusdam imaginibus Ferentia eo allatis, videre est. Contra quos, Viterbenses fidei zelo moti, cùm sæpius de errore moniti obedire nollent, graui obsidione contumaces cinxerūt, cinctos expugnauerunt, & occidione ferè deleuerunt. Et dignitates Ecclesiasticas Pontificis permissu ad se transtulerunt.

Serm. 2. super Euang. Stabat iuxta crucem.

Leander in Italia, libro de Tuscia.

Anno-

Annotatio in picturis resurrectionis Christi.

CAPVT XIII.

VT autem ad Christi resurrectionem transeamus, circa eã in-primis obseruandũ est, quod Iudocus Clichthoueus notauit, sermone primo in die Paschæ: Clauso exijt sepulcro, sicut & ianuis clausis intrauit ad discipulos: neque credendũ est pictoribus qui pingunt Dominũ amoto lapide exire de sepulcro: sicut & custodes pingunt dormiẽtes, quos verisimilius est tunc fuisse vigiles, alias non potuissent esse testes factæ resurrectionis, sicut fuerunt apud Pharisæos. Hæc autem ex historia Euangelica clariora sunt, quàm vt probatione egeat. Quare admonitionem fecisse satis sit. Ipsum autem sepulcrũ, ex quo Dominus deuicta morte resurrexit, quomodo sit pingendum, edocet libellus Adamãni, de locis sanctis scriptus: qui est apud Bedã, lib.5. historiæ gẽtis suæ cap.17. Ceterum Deipara Maria non numeratur ab vllo Euãgelistarum inter mulieres quæ ibant ad Christum vngendũ: quare nec in pictura eis est adijciẽda. Sicut annotatũ est in libro de passione Domini apud Bernardũ. In quo legitur: Maria, quæ sola benedicta est in mulieribus, sola per illud triste sabbatũ stetit in fide, & saluata fuit Ecclesia in ipsa sola: propter quod aptissimè tota Ecclesia in laudem & gloriam eiusdem Virginis diem sabbati per totius anni circulum celebrare consueuit. Cap. 2.

ſueuit. Verè & ſingulariter benedictus palmes, qui à ſua vite nullo potuit timore præcidi. Abſciſsi ſunt viri, qui dicunt: Nos autem ſperabamus, quòd ipſe redemturus eſſet Iſraël. Abſciſſę ſunt mulieres: quæ quamuis piè præueniunt mortuo humanitatis ſeruitium exhibere, tamẽ illum reſurrecturum nequaquam credebant. Et fortaſſe propterea (quod tamen non aſſerendo dico, ne videar nouas aſſertiones introducere) illa mater quæ plus habuit pietatis, cum alijs ad vngendum non venit corpus Chriſti ſepultum; quia fruſtra putabat eum vngi, quem reſurrecturum ſciebat.

Pleriq; autem recentiorũ arbitrantur Chriſtum Dominũ primò apparuiſſe matri ſuę, ideóque inter apparitiones hãc primo loco ponũt, cùm tamen clarè innuere videatur Scriptura, quòd in cõſolationem omnium pœnitentiũ ſe primò oſtenderit Magdalenæ, dicente Marco

Marc. 16. Euangeliſta: Surgens autẽ mane prima ſabbati, apparuit primò Mariæ Magdalenę, de qua iecerat ſeptẽ dæmonia. Rupertus tamen Tuitienſis abbas, reſpondens huic ſcripturę, alteram opinionẽ probabiliter tuetur, in libro ſeptimo de diuinis officijs: Et auctor theſauri noui multo plures adfert rationes, in ſermone diei Paſchatis. Quã etiã pater Ignatius Loiola in exercitijs

Caniſius de Maria l.4. cap. 26. l.5.c.1. ſui ordinis amplectitur. Sed ex vetuſtis ſcriptoribus allegãtur in hãc ſententiã; ex latinis, Ambroſius, Sedulius, Anſelmus; ex Gręcis, Gregorius

rius Nyssenus, & Simeon Metaphrastes. Quare nulla ratione popularis pietas hic reprehendẽda, aut turbanda est, sed potius cum modestia, quæ Christianos decet, defendenda.

De pictura ascensionis Christi.

CAPVT XIIII.

QVadragesimo die sequitur Ascẽsio Christi Saluatoris. Quam rememorat ait Guilhelmus Mimatẽsis episcopus, imago Saluatoris in scalarum ascensu depicta: sed quia metaphora ea vtcumq; rudis est, cùm cõmodè significãtiùs & elegantiùs Christi ascensio depingi posset eo modo, quo nũc passim pingitur, non mirũ, si ea imago extra vsum sit. Pulcrè autem Christo in cœlũ ascendenti appinguntur Angeli, de quibus Dauid, Currus Dei decem milibus multiplex, milia lętantiũ, Dominus in eis, in Sinai, in sancto: Ascendisti in altum, cepisti captiuitatem. In quem locum cùm D. Hesselius prçlegeret tertiam distinctionem lib. 2. sententiarum, ita eius verba excepi. Hic Propheta de Christi ascensione in cœlum agit. Et est sensus: Non fuit Christus in cœlum ascendens inglorius, aut sine honore, sed cum magno honore, gloria & triumpho, ascendit: Habuit currus multos, multumque magnificos; innumerabiles scilicet Angelorum exercitus. Dominus in eis in Sinai, in sancto. Vult dicere, Quod sicut olim Deus multis stipatus Angelorum milibus descendit

l. 1. ratio. cap. 3.

Psal. 67.

Deut. 33.

descendit in montem Sinai, populo suo legem daturus, ita etiam ascendit Christus in cœlum. Appellat autẽ Dauid Angelos sæpe currus, quia Deus illis vtitur ad bellandum, & triumphandum, sicut reges in bellis, & triumphis magnificis curribus vtebantur: quomodo etiam de Elizeo legitur: Ecce mons plenus equorum & curruum igneorũ, in circuitu Elizei. Qui vtiq;
4. Reg. 6. Angeli erant. Diligenter autem diuus Augustinus in hunc Psalmum 67. notauit, Myriadem constare ex decem milibus, & illam vocem hîc poni. Currus Dei decem milibus multiplex: Myriades lætantium, &c. Omnes erant in summa lætitia.

Ascendens porrò Christus benedixit Apo-
Luca 24. stolis manibus suis eleuatis: Quod fecit, aut ritu
Lindanus Apolog. to. 3. c. 46. Aaronico extẽsis super ipsos palmis, vti Iudaici sacerdotes hodie temerè benedicunt: aut ritu
Leuit 9 d. 3. Reg. 8. f. Christiano, quo Episcopi benedicũt. Posterius, tanquam probabilius exprimunt pictores.

Christum autem Dominũ sacra sua vestigia in loco ascensionis impressa reliquisse, non so-
Epist. 11. lùm habet sanctus Paulinus Nolæ Episcopus, sed idem refert Beda presbyter lib. 5. historiæ
Cap. 18. suæ, ex oculato loci teste, Adamanno presbytero. Colligitur autem ex dictis pedum vestigijs, Saluatorem ad cœlum ascẽdisse tergo versus Ierusalem, facie versus Occidentẽ. Ad idem
Lib. 4. cap: 13. Damascenus citat verba Angelorũ: Hic Iesus,
Act. 1. qui assumptus est à vobis in cœlum, sic veniet, quem-

quemadmodum vidiſtis eum euntẽ in cœlum. Nam, vt ipſe Dominus dixit, Quemadmodum fulgur egreditur ab Oriente, & paret vſque ad Occidentem, ſic erit aduentus filij hominis. Et hæc pro pictura Aſcenſionis Chriſti, qui aſcendit ſuper cœlum cœli ad Orientem.

Matt. 24.

Pſal. 67.

Annotatio in Pentecoſtes, ſeu Spiritus-ſancti feſtum.

CAPVT XV.

IN Pentecoſtes hiſtoria appingunt pictores columbam: non vt ſignificetur Spiritus ſanctus ſuper Apoſtolos deſcendiſſe in tali ſpecie: ſed quia aliàs in eiuſcemodi ſpecie apparuit: & quia per columbam pulchrè deſignantur operationes Spiritus ſancti. Columba enim animal eſt, quod præ omnibus volatilibus cœli, homines amat, & contubernale eſt, ac manſuetum: innocensque & fœcundum, & domeſticum: quod verſatur, quieſcit, & habitat, in domibus noſtris. Hæc Chryſoſtomus. Poſſentque ex ſacra Scriptura & Patribus multò plures colligi rationes, ob quas Spiritusſanctus columbæ conuenienter aſsimiletur. Verba autem Euangeliſtæ, Et cùm complerentur dies Pentecoſtes, erant omnes pariter in eodẽ loco: hæreſiarcha quidã libenter, ratiunculis aliquot adhibitis, traheret ad ſolos Apoſtolos: ſed cùm ex ijs non plus cõcludat quàm ſe opinari mane cùm Apoſtoli ſoli eſſent geſta eſſe, quæ Lucas comme-

Matth. 3.

Chryſoſt. hom. 2. de Pentecoſte.

Act. 2.

T. B. in 2. Act.

commemorat initio 2. capitis in Actis: nos opinionem illam & adinuentionẽ, quam maiores nostri & sancti Patres ignorauerũt, libẽter ipsi relinquamus, & paululũ intueamur, anne antecedentia & consequẽtia concordem maiorum nostrorũ sententiam nobis commendent. Apostoli, quibus Saluator cõuescẽs præceperat ne ab
Act. 1. Hierosolymis discederẽt, sed exspectarent Spiritum sanctum non post multos dies: cùm in-
Lucæ 24. troijssent (Hierosolymam,) in cœnaculũ ascenderunt, vbi manebant perseuerãtes vnanimiter in oratione cũ mulieribus, & Maria matre Iesu, & fratribus eius. In diebus illis exsurgẽs Petrus in medio fratrũ, fere centũ viginti, dixit oportere impleri Scripturã, quam prædixit Spiritus sanctus per os Dauid de Iuda, Episcopatũ eius
Psal. 108. accipiat alter. Et statuerunt duos, Ioseph, & Matthiam. Et orantes dederũt sortes eis, & cecidit sors super Matthiam. Et cùm complerentur dies Pentecostes (hoc est, cùm iã adesset dies quinquagesimus à resurrectione & Paschate Christi) erant in eodem loco pariter (siue, vt significãtiùs est Græcè, vnanimiter) omnes. Non additur Apostoli: sed, Omnes; videlicet vnanimes in oratione, vnanimes in exspectatione Spiritus sancti, quoadusq; induerentur virtute eius ex alto: vnanimes propter hãc exspectationẽ in gaudio magno, quãuis nubes Dominum eleuatum suscepisset ab oculis discipulorũ: vnanimes postremò in suauissimo colloquio de tẽ-

pore

pore promissi paracleti. Verisimile est autē, dū vnanimiter orabant & meditabātur, eis sic Dominū aperuisse sensum, vt intelligerēt iam iam mittendū esse Spiritum-sanctum, die videlicet quinquagesimo à Paschate & Resurrectione Domini, eò quòd Pentecoste Iudæorum typus fuerit huius lætissimæ, quam exspectabāt missionis. Sequitur, Et factus est repentè de cœlo sonus tanquam aduenientis spiritus vehementis, & repleuit totā domum vbi erant sedentes. Nota, repletam esse totam domum vbi erāt sedentes. Et apparuerunt illis dispertitæ linguæ tanquam ignis, seditq; super singulos eorū, & repleti sunt omnes Spiritu sancto. Non igitur coarctemus hāc historiam ad solos Apostolos. Nam & Petrus subiungit, Non, sicut vos æstimatis, hi ebrij sunt, cùm sit hora diei tertia, sed hoc est quod dictum est per Prophetam Ioël, Super seruos meos, & super ancillas meas in diebus illis effundam de Spiritu meo. Subiūgit prædictus hæresiarcha ridiculè facere eos, qui cùm hanc historiam pingunt, solent Mariam matrem Domini in medio Apostolorum collocare, nimirū vt Apostolici eam collegij principē faciant: quod sanctissimæ illi Virgini nusquam in mentē venit. Cui respōdeo, quòd hæretici libēter obscurēt gloriā sanctissimę Virginis, non tā proprio quā serpētis illius instinctu, qui vt vidit se proiectum in terram, persecutus est mulierem, quę masculum à quo deuictus est

Chrysost. hom. 4. in Acta.
Ioël. 2. g.
Apoc. 12.

peperit,

peperit, vt illius dicti veritas probaretur: Inimicitias ponam inter te & mulierem. At verò Catholici libenter cum Damasceno dicũt, eam verè honoratam supra omnem creaturam: cum Chrysostomo prædicant eam honoratiorem Cherubim, & incomparabiliter gloriosiorem Seraphim: cum Germano Episcopo eã quauis visibili & inuisibili creatura superiorem reputant: cum Ecclesia denique, exaltatam canunt super choros Angelorum. Hoc enim, habet Bernardus, mihi de illa cantat Ecclesia, & me eadem docuit decantare. Hac de caussa pictores tam alibi, quàm in historia Pentecostes, libenter Mariam honoratiori loco depingunt: tum etiam quia non dubitãt quin Apostoli maxima in reuerẽtia beatissimam Deiparam habuerint. Quid enim nobilius Dei matre, quid splendidius ea quam splendor elegit? Hinc Lucas euãgelista cùm dixisset, Apostoli omnes erant perseuerantes vnanimiter in oratione cum mulieribus: honoris gratia adiecit, & Maria matre Iesu: perinde loquens, ac si Maria non esset mulier, sed plus quàm mulier. Omnes enim Apostoli eam velut matrem reuerebantur, memores vltimæ voluntatis Domini sui, qui vni eorum dixerat, Ecce mater tua. Qui etiam ob id eam accepit in sua: hoc est, in Apostolicum collegium; in quo nemo aliquid suum esse dicebat. In eo autem collegio humilem Virginem nihil sibi principatus aut regiminis

Genes. 3. *Damasc. lib. 3 c. 12.* *Chrys. in Liturgia.* *Act. 4. syn. 7.* *Epist. 174.* *Amb. l. 2. de virg.* *Act. 1.* *Ioan. 19.* *Aug. tra. 119. in Io.*

giminis vendicaſſe, colligit ex Scripturis ſanctus præſul Epiphanius, ſcribens contra Collyridianos Mariæ offerentes. *Hæreſ. 79.*

De pictura Trinitatis ſacroſanctæ.

CAPVT XVI.

OCtauo die poſt Pentecoſtem, feſtiuitas eſt ſacroſanctæ & glorioſæ Trinitatis. De cuius picturis duo capita ſcripſimus lib. 2. Quibus hîc pauca adijciemus. Occurrit enim, quod eo in loco nō notauimus, famoſa & iniuria illa pictura, qua Coſroës Rex Diuinæ Maieſtati illuſit. Quam ex Caroli Sigonij ſecundo libro de regno Italię adferemus. Coſroïs regis ductu, *An. 615.* inquit, Perſæ, cum ingenti armatorum numero Iudęam ingreſsi, Ieroſolymis captis, nonaginta millia Chriſtianorum occiderunt: atque inde abeuntes Zachariam Patriarcham captiuum adduxerunt, & ligna Dominicæ crucis abſportarunt. Adijciunt etiam, qui rituales libros compoſuerunt, Coſroëm vt ſanctiſsimę Trinitati in contumeliam Chriſtianorum illuderet, domum cælo ſimilem in Perſide conſtruxiſſe atque à dextra parte, crucem: à læua, gallum: in medio ſemetipſum ſtatuiſſe, ac ſe patrem eſſe, qui medius inter filium & Spiritumſanctum ſederet, dixiſſe. Hæc Sigonius. Sed tanta blaſphemia impunita non remanſit. Legimus enim annuè, die decima-quarta Septembris, crucem quatuordecim annis poſtquā venerat in poteſtatem Perſarum, receptam eſſe, & Ieroſo-

rosolymā solenni celebritate relatam, Cosdroa per filium necato. Præterea cōsuluit me litteris, ex Antuerpia scriptis, doctus quidem Pastor, de imagine Trinitatis Ecclesiæ suæ data, num erigenda esset, eo quòd in sinu Patris exprimeret nudum & mortuū corpus Christi, transuersim positū, & brachijs Patris hinc inde sustētatum. Cui in primis respondendum fuit, decisionem
Sess. 25. ab Ordinario petendā esse, cùm Synodi Tridētinæ decretū sit, Nemini licere vllo in loco, vel Ecclesia, etiam quomodolibet exemta vllam insolitā ponere, vel ponendam curare imaginē, nisi ab Episcopo approbata fuerit. Deinde adieci, me eam imaginem non probare, tum quia in Ecclesia Dei inusitata est, tum quia Christus nusquam in specie mortui corporis apparuisse legitur, etsi sciam diuinitatem eius à corpore mortuo separatam non fuisse.

In festum corporis Christi, picturarum obseruatio. CAPVT XVII.

IN cœnæ porrò Dominicæ pictura quidam negligunt pingere panes azymos. Quod autē in communione Apostolorum plerumque pingātur tredecim fragmēta, siue partes panis azymi, vna videlicet in manu Domini, & duodecim in paropside: hoc fit ad significādum quod in vltima cœna Dominus Saluator corporis sui sacramentū distribuerit, & sibi † ipsi, & omnibus Apostolis, etiam Iudæ, de quo multa dici possent: sed huic loco sufficiat, quod hac in re sequan-

† Chrysost. homil. 83. in Matth. &c.

ſequantur probabilem ſententiam, quam inter alios tuetur ſanctus Thomas in 3. parte Sũmæ, quæſtione octuageſima-prima. Pingunt etiam pictores ſępe vnum Apoſtolorũ velut nobilem, Barptolomæum videlicet, quod alibi refutauimus. Sicuti & laſciuiã pictorum, qui Petrũ malunt tãquam potorem exprimere, quàm deuotum, & religioſum cœnę Dominicę conuiuam. Quia verò ſacroſancta Euchariſtia non tantùm eſt corpus Domini: ſed etiam eiuſdem figura, exemplar antitypum, ac proinde etiam imago; hoc præterea annoto, tam antiquum eſſe vſum rotundi panis, qui in corpus Domini conſecratur, vt eius etiã meminerit ſanctus Epiphanius in Ancoratu. Et videmus, inquit, quod non æquale eſt, neque ſimile, non imagini in carne, non inuiſibili Deitati, non lineamentis mẽbrorum. Hoc eſt enim rotundæ formæ. Quamuis autem in azymis panibus conſecrandis, quos imperiti hoſtias, alij Miſſæ-panes vocant, plerumque Chriſti crucifixi pictura exprimatur, hoc tamen non vbique ſeruatur. Sed aliquando exprimitur ſolùm Maria cum prole, aut aſſumtio Mariæ, aut reſurrectio, vel aſcenſio Chriſti, aut miſsio Spirituſ-ſancti. Quam varietatem etiam apud maiores noſtros fuiſſe, ex hiſtoria venerabilis Euchariſtiæ, quæ Amſtelredami in loco ſacro, ſacratiſsimam habet memoriam, agnoſci poteſt: cuius compendium natalibus Belgij inſerui ad diem decimam-ſextã Martij. Pendet præterea ſupra altare Euchariſtia, in

Hier. q. 2. ad Hedib.
Turr. in l. 3. cap. 14.
Lib. 3.
Lib. 2.
Heſſel. de euch. ver. cap. 54.

antiquis quibusdam ecclesijs, vetustissimo more, quem etiam Basilium obseruasse, in vita
To.1.hist. Surij. eius annotat S. Amphilochius. Appendebat enim Eucharistiam in columba ex auro puro.

Denique mirari non oportet cur Angelos fere statuamus circa tremendum Eucharistiæ Sacramentum. Huius enim typus præcessit in Cherubim, qui vultibus intuebantur perpetuò propiciatorium, ad significandum Angelos semper intueri Christum propiciatorem nostrum, tanquam Deum suum, semperque desiderare vt propiciationem nostri perficiat. Qua de re consule Commentarium Dn. Hesselij ad
1. Pet. 1. illud Petri: In quem desiderant Angeli prospicere. Erant autem illis imagines Cherubim, ex vtraque parte oraculi, quæ scientiam Dei velatam sacerdotibus & ministris eius templi designabant. Addit autem Catharinus, quod opinionibus annumero, per duos illos Cherubim, Christum & matrem designatos esse. Creditur enim, addit, traditione acceptum, illos Cherubim fuisse humanæ formæ: sed alterum marem, alterum verò fœmellam: sponsum ac sponsam, puerum ac puellam.

De ludis qui speciem quamdam imaginum habent, in quibusdam anni solennitatibus.

CAPVT XVIII.

IAm & ludi speciem quamdam imaginum habent, & sæpe pios fidelium affectus, magis quàm oratio ipsa, commouent. Et ad hunc sanè

modum

modum adhibitis imaginibus quarumdam euangelicarum hiſtoriarum ſpectacula certis anni temporibus exhiberi ſolent. Quale eſt quod in die Dominica Palmarũ pueri inducta imagine Saluatoris aſino inſidẽtis laudem Domino cantant, ramos arborum proijciunt, & veſtimenta ſua in viam proſternunt. Quod item in ſabbato Paſchæ poſt medium noctis preſbyter imaginem crucifixi ex ſepulcro recipiens, templũ circuit, & portas eiuſdem clauſas pulſat, dicẽs, Attollite portas principes veſtras, & eleuamini portæ æternales, & introibit rex gloriæ: ac interrogãte eo qui in portis excubat: Quis eſt iſte rex gloriæ? Preſbyter rurſus reſpondet, Dominus fortis & potens in prælio: Dominus virtutũ ipſe eſt rex gloriæ. Similiter quod in die reſurrectionis Dominicæ manè poſt matutinas preces, angeli in candidis veſtibus, in ſepulcro ſedentes, aduenientes mulieres ac plorantes interrogant, dicẽtes, Quẽ quæritis mulieres in hoc tumulo, plorantes? Non eſt hîc quẽ quæritis, ſed euntes citò, nũciate diſcipulis eius: Venite & videte locum vbi poſitus erat Dominus. Et quod eodem die imago Domini, vexillum victoriæ geſtantis, in publica proceſſione circumfertur, & in altari populo ſpectãda locatur. Item, quod in die aſcenſionis Domini populo ſpectante in medio templi imago Domini ſurſum ducitur, & in cœlũ aſſumi oſtenditur. Interim circa imaginem ipſam Domini, imagunculis alatis angelorum, candelas arden-

Pſal. 23.

tes in manibus gestantibus, sursum & deorsum
Ioan. 20. volitantibus, ac sacerdote aliquo cantãte, Ascẽdo ad Patrem meum, & patrem vestrũ: & clero succinente, Deum meum, & Deum vestrum: subsequente hymno, Festum nunc celebre: & responsorio, Ite in orbem, &c. Et quod in die Pentecostes imago columbæ in medio templi supernè dimittitur, & mox cũ ea ignis decidit cum sonitu aliquo, qualis bombardarum esse solet, sacerdote canente, Accipite Spirtũ sanctũ &c. Quorum remiseritis peccata &c. & clero succinente, Apparuerunt Apostolis dispartitæ linguæ, &c. Quibus nimirum, alijsque id genus spectaculis, ijsce præsertim quę passionem Domini repræsentant, nihil aliud agitur, quàm vt historiæ sacræ ijs qui ob ignorantiam literarum eas legere non possunt, exhibitis etiam spectaculis demonstrentur. Et hæc hactenus de ludis ex Conrado Bruno, Cancellario Landeslutẽsi apud Bauaros, in libro de imaginibus, cap. 17.

Habes huiusmodi spectaculorum defensionem in apologetico ad Germanos VVilhelmi
To. 3. c. 55. Lindani Reuerendiss. Ruræmondensis Eccl. Episcopi, vbi inter cætera ait: Quid enim sunt aliud spectacula ista, quã viuæ laicorũ historiæ? quibus multò efficaciùs humanus mouetur affectus, quàm si idem priuatim legeret, aut ab alio lectum publicè audiat. An enim ad seriam Christiano homini pœnitentiam persuadẽdam & agendam, cupideque suscipiendam, aliquid valeat efficaciùs, quàm quod maiores nostri aliquot

quot locis initio Quadragesimæ viuam Adæ pœnitentis voluëre peccatoribus Adę peccatoris æmulis imaginem exhibere? Fuit enim hoc moris publici non paucis in locis: Cuius clara vestigia etiamnum nostra ætate perdurare in Ecclesia Halberstadiensi, quę est in Saxonibus, testatur beatus Rhenanus in admonitione de Tertulliani dogmatis. *Sub finem Tertull.*

Annotatio in picturas fugæ Christi in Ægyptum CAPVT XIX.

VT etiam circa Euãgelicas historias aliquid annotemus. Quòd in fuga Christi ad Ægytum appingatur casus idoli, desumtum est ex illo Isaię: Ecce Dominus ascendet super nubem leuem, & ingredietur Ægyptum, & commouebuntur simulacra Ægypti à facie eius. Hunc enim locum ad idolorum lapsum referunt Cyrillus Alexandrinus in Isaiam, Anselmus in 2. Matthæi, Sozomenus lib. 2. hist. cap. 20. Quem etiam sequitur Nicephorus Callistus. *Isa. 19.*

In nuptijs Canæ, nec Ioannem pingendum sponsum: nec Magdalenam sponsam.

CAPVT XX.

IN nuptijs Canæ sunt qui Mariam Magdalenam sponsam pingunt, & Ioannem Apostolum sponsum. Prius, cuius mentio est apud beatum Antoninum omnino reijcio, velut obscurum figmentum. Posterius verò de Ioanne à multis asseritur scholasticis, & recentioribus auctoribus. Sed infirma esse eorum argumenta pau- *Tit. 1. c. 21. summæ:*

ta paucis subijciam. Allegant vel Hieronymi nomine, vel Augustini, id quod in incerti, licet vetusti, scriptoris præfatione legitur, Hic est Ioannes Euangelista, quem de nuptiis, volentem nubere, vocauit Deus. Deinde addunt, Bedam habere, ad verba, Tu me sequere: Tradunt historiæ quod eum de nuptijs volentem nubere vocauerit. Hæc duo habent argumenta. Verùm neutro loco asseritur, Ioannem de nuptijs in Cana vocatum esse, aut de nuptijs cùm esset sponsus; sed nubere volentem vocatum esse de nuptijs. Igitur istud non contigit in Cana, quia ibi Christus, nuptijs & interfuit & benedixit. Itaque hinc Synodus Ephesina, alijque Patres, nuptias defendunt, contra multorum hæreticorum colluuiem, qui nuptias damnarunt. Dico igitur nullum discipulorum Christi sponsum fuisse, in Cana, sed ipsos cum Christo ad illas nuptias vocatos esse. Cum Augustino dico, Ioannem nullas expertum esse nuptias: & cum Epiphanio, Ioannem fuisse virginem, nec nuptias contraxisse. Neque asserere ausim Ioannem vnquam nubere volentem vocatum esse de nuptijs. Beda tantùm habet, Tradunt historiæ; non ex propria sententia loquitur, sed refert quod legerat, vel in iam dicta Græci præfatione, vel in apocryphis Apostolorum historijs, quas titulo Abdiæ excusas habemus. Vbi confingitur Ioannes ter à nuptijs reuocatus. Quasi non fuerit singularis virgo, sed lubricus aliquando procus

De bon. cõiug. c.21
Hæres. 58.

cus

cus, cui Christus virginem matrem moriturus commendauit. Maioris momenti videtur, quod docti nonnulli vrgeant Hieronymum eiusdem esse sententiæ, libro primo contra Iouinianum. Quibus respondeo, me id negare. Verba eius agnosco: Petrus Apostolus est, & Ioannes Apostolus, maritus & virgo. Sed sensus est: Maritus, Petrus; & virgo, Ioannes. Comparat enim eo loci Petrum qui vxorem habuerat, & Ioannem, quem fides Christi virginem inuenit, & qui virgo permãsit. Et enumerat multa priuilegia, quæ Ioannes præ Petro habuit, quia virgo permansit.

In his nuptijs pictores pro sua deuotione pingunt Christum & Deiparam, loco honoratiori. Nec malè etiam pinguntur sedentes ad mẽsam, sicut & in historia Magdalenæ vngẽtis Christum: Quod enim tunc paulò aliter fiebat, hoc hîc more nunc vulgato exprimitur. Tunc erat vsus tricliniorum, in quibus mulieribus exceptis, quę sedere solent, cubantes epulabantur, & cœnabãt. Vnde nuptijs in Cana Galilææ præerat architriclinus. Qui autem antiquitatis amãs vetustum vsum tricliniorum scire cupit, legat Annotationes Gulielmi Philandri Castillionij in Vitruuij de Architectura sextum librum cap. 5. & Petrum Ciacconum in libello de hac re scripto.

De diabolo Christum tentante. CAP. XXI.

VErùm ex nuptijs ad Quadragesimam trãseamus, cuius Dominica prima, proponit

Ecclesia diabolum, Christum Dominum tentantem. Is autem quòd se libenter transfiguret in angelum lucis, accessit ad Dominum verisimiliter sub specie boni viri. Hac de caussa cùm Henricus Agrippa eum alicubi depictũ vidisset cum cuculla, velut monachum, aut eremitá in
Cap. 25. eo libro quem vanè conscripsit de vanitate sciẽtiarũ, gauisus est plurimũ reperisse se in pictura, quod in sacris litteris inuenire non potuerat, diabolũ scilicet fuisse primum cucullę autorem. Hanc autem talem argumẽtatiunculam, cuius infirmitatem etiam pueri agnoscunt, cõtra ca-
Ioan. 8. tholicos iactare eum non puduit, quia spiritum
Apoc. 12. habuit illius angeli, qui subiacet pedibus S. Michaëlis: quẽ Scriptura sacra vocat patrem mendacij, & calumniatorẽ, & fratrum accusatorẽ: quiq; tam temerariè mendax est, vt etiã ipsum
Lege Lirinensem cap. 37. 38 Dominum maiestatis tentans si filius Dei esset, ausus fuerit peruertere Scripturã, de omni iusto dictã. Dixit enim: Si filius Dei es, mitte te deorsum. Scriptum est enim, Quia Angelis suis mãdabit de te, & in manibus tollent te, ne forte offendas ad lapidem pedum tuum. Omisit verò verba intermedia, quæ aduertebat proposito suo omnino contraria. Nam post illa verba,
** Mandabit.* * Madauit de te: sequitur, vt custodiant te in omnibus vijs tuijs. Deinde tacuit versum sequentem, qui cõtra eum dictus est. Super aspidem & basiliscum ambulabis, & conculcabis leonem & draconẽ. O diabole: in tui & tuorũ confusionem cantat Ecclesia quotidie hunc

Psal-

Pſalmum nonageſimum in quo Deus ad ſe confugienti promittit Angelorum cuſtodiam.

Quare habitantes in adiutorio Altiſsimi, & in protectione Dei cœli, qui nos liberat à laqueo venantiũ, & à verbo aſpero, nõ mouemur ijs quæ peruertendo ſenſum ſacrarum Scripturarum, aut etiam picturarnm, opponunt mẽbra tua, membris Chriſti; perfidi, fidelibus; ſacrilegi, religoſis; hæretici poſtremò, Catholicis: neque miramur ſi tui miniſtri, operarij ſubdoli, transfigurent ſe velut miniſtros iuſtitiæ. Sed, ſcimus eos ſæpe tam obtuſos eſſe, vt cùm ſe putant transfiguratos eſſe in miniſtros iuſtitiæ, tunc inſipientia eorum omnibus manifeſta fiat. Quod ſi Agrippa, ſepoſitis mendacijs, quę contra ſectas monaſticas, vt ipſe loquitur, collegit, monaſticam vitam experiri voluiſſet, atque in ea ſe religiosè exercere, non potuiſſet aliud de monachis dicere, quàm quod à ſancto Ephręm dictum, tota laudat Eccleſia: Paradiſus, ait Ephræm, fructibus lætitiæ ac varijs floribus plenus, multitudo eſt monachorum, in id ipſum adornata in dilectione Dei. Quaſi fons bonus, & aquis exundantibus multitudinem arborum irrigans, multitudo eſt monachorum, in id ipſum Pſalmorũ cantus lacrymis irrigantium. Sicut ciuitas murata & munitionibus circumſepta, multitudo eſt monachorum, in id ipſum alterutrum conſpirantes in dilectione Dei. Diadema contextum lapidibus precioſis & ſplendidis margaritis, multitudo eſt monacho-

2. Tim. 3. Cap. 62.

De compunctione cordis ca 2.

cho-

chorũ, in id ipſum in omne opus bonũ ornata. Nauis repleta regalibus opibus, multitudo eſt monachorum, in id ipſum plena Domini charitate. Oliua ſpecioſa ac fertilis, multitudo eſt monachorum, in id ipſum confirmata in dilectione Dei. Imago regalis habens admirabilem hiſtoriam ex omnibus electis coloribus, & florũ varietate depicta, multitudo eſt monachorum in id ipſum diuerſis virtutibus adornata. Caſtra ſanctorum Angelorũ multitudo eſt monachorum, habitãs in id ipſum, mentem ſuam ſemper habentes ad Deum. Hęc & alia Ephręm eremita Syrus. *Sap. 13.* Vani autem ſunt omnes homines, (& vanè de vanitate ſcribunt) in quibus non ſubeſt ſcientia Dei. *Caßianus de inſtitutis monachorum, cap. 4.* Cucullæ vſus fuit apud Ægyptios illos monachos, de quibus Eſaias Propheta prædixerat: *Eſai. 19. d.* Cognoſcetur Dominus ab Ægypto, & cognoſcẽt Ægyptij Dominum in die illa, & colent eum in hoſtijs, & muneribus: & vota vouebunt Domino, & ſoluent.

Lib. 2. Diximus autem aliàs, parum referre, an diabolus pingatur lapides manu deferẽs, an digito monſtrans.

De imagine myſteriorum paßionis Domini.

CAPVT XXII.

TEmpore autem Quadrageſimaliũ dierum, quando altaria teguntur, in multis Eccleſijs ante ſummum altare, & quædam alia, obuia eſt imago de myſterijs Paſsionis Domini. Quæ vnde originem ſuam acceperit, deſcribit Ioannes

nes Franciscus Picus, Mirandulæ Dominus, & Concordię Comes in Heroico carmine de mysterijs Dominicæ crucis nuper in Germaniam delapsis, quod scripsit ad Maximilianum Augustum, Romanorum Regem. Vbi inter alia legitur, *In Staurosticho.*

Sanguinolenta crucis, clari memorãda triumphi
Effigies latè spectatur: spongia, flagra,
Visuntur: tunica inconsutilis intima, claui
Cernuntur multo madefacti sanguine: telum,
Quod sacram sæuo discreuerat impete costam,
Pingitur: excubitor crista spectabilis ales,
Tergeminiq; micant tali, quos inclyta Christi
Iecerat innocui sortitus tegmina miles.
Non ignota cano, Cæsar monstrauit, & ipsi
Vidimus: innumeros promsit Germania testes,
Quâ Rhenus tenui Rhetis ex Alpibus orsu
Funditur & maior suppostis influit aruis.

Quia autem hac imagine Deus homines ad pœnitentiã prouocare voluit, ideo mox valdè conuenienter in diebus pœnitentiæ est in Ecclesiæ picturis populo proposita.

In historiam Lazari & diuitis epulonis, depictam, obseruatio.

CAPVT XXIII.

CVm principe dæmoniorum partem suam in ęternum retinet infelix ille diues epulo, qui prodigus fuit, tametsi vulgo; vocetur,

dis

die rijcke vreck, diues auarus. Circa quam narrationem quęri poteſt an Lazarus in leproſarijs rectè pingatur cum ſcuto, & corona Sanctorũ: quã ſolùm appingẽdã eſſe diximus ijs quos Eccleſia Sanctos habet: ſiue an rectè imagini eius adijciatur, Sãcte Lazare, ora pro nobis. Sepoſita omni cõtradictione, aut refutatione (quę lõgior foret) verborum Theophylacti; qui de hac

In Luc. 16. narratione auſus fuit ſcribere, Parabola eſt hæc, & non, vt quidam opinati ſunt, hiſtoria: reſpõ-

Feria 6. poſt Reminiſc. deo eſſe quidem parabolam. Vnde multę Eccleſiæ, inter quas etiam Romana, pręmittunt huic Euãgelio: In illo tempore dixit Ieſus diſcipulis

21. de ciu. Dei, cap. 10. & epiſt. 99. Greg. homil. 40. Alios, in 16. Lu. Ber. epiſt. 77. ſuis parabolam hanc: ſed addo ſimul eſſe veram hiſtoriam, ſecũdum Auguſtinum, Ambroſium, Chryſoſtomum, Gregorium, & alios. Ab his columnis difficilè auellor, inquit Bernardus, loquens tantùm de Ambroſio & Auguſtino. His accedant Ambr. Catharini contra Caietanum verba. Ipſe Lazarus tanquam Domini voce canonizatus, vbique terrarum vt ſanctus Dei celebratur, & colitur, & eius nomine pauperes Sancti Lazari dicuntur, qui vlceribus fœ-

Cap. 4. dati ſunt. Sed hac de re plura lege apud Feuardẽtium in annotationibus ad quartum librum Irenęi. Addam etiam aliqua de inferni imagine, quod communis interpres eum in inferno ſepultum eſſe ſcribat. Iob infernũ, vt habet Bru-

Cap. 13. Iob. 10. nus, deſcribit, vt ſit terra tenèbroſa, & operta mortis caligine: terra miſeriæ & tenebrarum, vbi vmbra mortis, & nullus ordo, ſed

ſempi-

ſempiternus horror inhabitat. Propterea Ezechiel lacum appellat. Portauerunt, inquit, confuſionem ſuam cum his qui deſcenderunt in lacum. Alius propheta os immenſum tribuit inferno: Propterea, inquit, dilatauit infernus animam ſuam, & aperuit os ſuum abſque vllo termino. Et ad hanc formá Eccleſia depingere ſolet infernum, nempe immaniſsimæ beluæ os in immenſum dilatatum, & in eo vbiq; erumpentem caliginoſum ignem, & flammas ita obſcuras excutientem, vt tenebras & vmbram magis, quàm lucem in his intueri liceat. *Ezech. 33.* *Eſa. 5.*

De pictura extremi iudicij.

CAPVT XXIV.

VT autem inferni inexplicabiles pœnas, de quo iam egimus, euitemus, clangat in auribus noſtris tuba extremi treme͂di iudicij, vbi vnuſquiſque recipiet ſecundum opera ſua. In hoc iudicio arcus cui Dominus inſidet, deſumtus eſt ex Ezechielis verbis, Et ſuper ſimilitudiné throni ſimiliter quaſi aſpectus hominis deſuper. Et vidi quaſi ſpecié electri velut aſpectũ ignis intrinſecus per circuitũ eius à lumbis eius & deſuper: & à lũbis eius vſq; deorsũ vidi quaſi ſpecié ignis ſplendentis in circuitu, velut aſpectũ arcus, cùm fuerit in nube in die pluuiæ. Hic erat aſpectus ſplendoris per gyrum: hæc viſio ſimilitudinis Domini. In quem locum pulcrè Gregorius: Arcum omnipotés Deus inter ſe & homines in ſigno poſuit, vt vltrà mundum diluuio *Ezech. 1.8.*

Hom. 8. Ezech. Genes. 9. luuio non deleret, dicẽs: Arcum meum ponam in nubibus, & erit signum fœderis inter me & inter terram. Cumq; obduxero nubibus cœlũ, apparebit arcus meus in nubibus, & recordabor fœderis mei vobiscum. Vnde & in arcu eodem color aquæ & ignis simul ostenditur: quia & ex parte est cæruleus, & ex parte rubicũdus, vt vtriusque iudicij testis sit, vnius videlicet faciendi, & alterius facti.

Appingunt verò nonnulli genua flectentes Mariam & Baptistam. Quod à multis reprehenditur, inter quos Clichthoueus. Sic enim scrbit in septimum fidei articulum. Neque tunc beata virgo Maria genua flectet ante Iudicem, ostendens illi vbera ad rogandum pro peccatoribus: neque beatus Ioannes Baptista tunc etiã procumbet ad genua, vt intercedat pro hominibus, quemadmodum pictores depingũt formã iudicij. Sed & beata virgo, & beatus Ioannes tunc assidebunt supremo iudici, vt etiam iudicent mundum tamquã assessores. Tunc enim amplius misericordiæ non erit locus, sicut nunc, sed solummodo iustitiæ. Possent tamen quædam in huius picturæ excusationẽ adferri, non incommodę rationes, nempe quod Maria & Baptista, & reliqui sancti tunc gratias acturi sint Christo pro aduentu regni eius, & pro alijs innumeris acceptis beneficijs.

Item, quod tunc Sancti rogabunt pro quibusdam, vt det illis Dominus inuenire miseri-
2. Tim. 1. cordiam in illa die & hora extrema: non autem

quasi

quasi damnati saluandi essent, quod Origenes voluit. Rursus, pictura hæc significare potest, quod neq; Maria, neq; Ioannes, orans pro dãnatis exaudiretur. ac postremò, homines etiã tã perfectos tremere iustitiã Iudicis. Sanè cum pictura de qua agitur & cum secunda quã dedi ratione, non malè conuenit quod Prudẽtius scribit claudens hymnum decimum περὶ στεφανῶν.

Vellem sinister inter hœdorum greges
Vt sum futurus, eminus dignoscerer,
Atque hoc precante diceret rex optimus,
Romanus orat: transfer hunc hœdum mihi.
Sit dexter agnus: induatur vellere.

Etsi verò hæc in dictæ picturæ defensionem à nobis prolata sint, longè tamen præfero alias picturas in quibus Maria & Baptista non cernuntur genubus prouolutis. Quod autem ad resurgentes attinet, examinent picturarum ecclesiasticarum studiosi, an ne expediret nullos in infantili & puerili, aut senili ætate depingi, sed in iuuenili & perfecta. Modestus est hac *Lib. 22.* in parte, ex suo more diuus Augustinus, Resur- *Ciuit. Dei* gent, ait, omnes tam magni corpore, quàm vel *Cap. 16.* erãt, vel futuri erant in iuuenili ætate. Quamuis nihil oberit etiã, si erit infantilis vel senilis corporis forma: vbi nec mentis nec ipsius corporis vlla remanebit infirmitas. Vnde etiã si quis in vllo corporis modo, in quo defunctus est, resurrecturum vnumquemque contendit, non est cum illo laboriosa contradictione pugnãdum.

In picturam Mosis & decalogi, notatio.

CAPVT XXV.

DVorum autẽ ratio habebitur in illo extremo iudicio, misericordiæ & pręceptorum. Tanti enim faciet iudex Christus opera misericordiæ, quod quæ facta erunt pauperibus miseris, & afflictis, etiam minimo fratri, sibi facta esse, coram toto mundo attestabitur. Ad cuius expresſiorem significationem quidam eos quibus opera misericordiæ exhibentur in specie Christi depingunt. Exigetur etiá exacta ratio præceptorum Decalogi, quæ Moses in duabus tabulis à Deo accepit. Vnde de Mose & eius tabulis quædam addemus. Aloysius Lipomanus, doctiſsimus episcopus in Catena ad trigesimũ-quartum caput Exodi, Non habetur, inquit, in contextu Hebraico, faciem Mosis fuisse cornutam, sed radiantem, &c. Ex hoc ergo potest emendari praua vulgi consuetudo, qui duobus cornibus pingunt Mosem. Non enim cornua è fronte egrediebantur: sed & frons, & nasus, & os, & mentum, radiabant. Rident itaq; nos & execrantur Iudæi, quoties Mosem in nostris templis cornuta facie depictum aspiciũt, quasi nos eum diabolum quẽdam, vt ipsi stultè interpretantur, esse putemus. De eodem sanctus Thomas ad illud Apostoli: Quod si ministratio mortis litteris deformata in lapidibus, fuit in gloria, ita vt non possent intendere filij Israël in faciem Mosi propter gloriam vultus eius. Sic habent

Idem ante Aloysium notauit Aug. Steuchus, episcopus Chisamensis, ad eumdem locum.

2. Cor. 3,

habent verba eius: Apoſtolus argumentatur ex hoc quod habetur Exodi 34. Vbi littera noſtra habet quod Moſes habebat faciem cornutam, ita quod non poſſent, &c. Alia littera habet faciem ſplendidam, quod melius dicitur. Non enim intelligendum eſt eum habuiſſe cornua ad litteram, ſicut quidam eum pingunt: ſed dicitur cornuta propter radios, qui videbantur eſſe quaſi cornua.

Quod ad tabulas eius attinet, rectiſsimè pictores, ſententiam ſequentes quæ in Eccleſia † celebris eſt, in priori tabula ponunt tria præcepta Deum concernentia: in altera reliqua ſeptem. De quo Auguſtinus quæſtione 71. ſuper Exodum, & concione 1. in Pſalmum 32. Scio ſectarios qui contradictionibus gaudent, dum initio Geuſiani Antuerpiam ingreſsi tumultuabantur, non ſolùm contra Catholicos, ſed & contra ſe mutuò de harum tabularum pictura, acriter verbis contendiſſe. Verùm euanuerunt ibidem eorum cogitationes. Quare, nec referendo, nec refutando, eorum pugnantes contradictiones attingam.

† Catech. Paroch.

De communi Sanctorum pictura.

CAPVT XXVI.

RESTANT communes ſanctorum picturæ. Et primùm pinguntur cum corona in capite, quia perceperunt immarceſcibilem coronam gloriæ, & vitæ: quam repromiſit Deus diligentibus ſe. Lumē additur, & radij quidam ignei è

1. Pet. 5. Iacob. 1. Apoc. 2.

capitibus eorum in modum circuli vndequaq; emicãtes, iuxta illud, Vos estis lux mũdi. Pulcrè in rationali suo Durãtus, Omnes Sancti pingũtur coronati. Iusti enim accipiẽt regnũ decoris, & diadema speciei, de manu Domini. Corona autẽ huiusmodi depingitur, in forma scuti rotundi, quia sancti Dei protectione diuina fruũtur. Vnde cantant gratulabundi, Domine vt scuto bonę volũtatis coronasti nos. In dictum autem psalmi locum sic commentatur sanctus Thomas Aquinas, Innuit Psalmista, quod voluntas Dei bona est sicut scutum contra omnia mala. Secũdi Regum cap. 23. Dominus scutum & robur meum. Vel est hic vt scutum protegens: in patria verò vt scutum coronans. Consuetudo namque fuit Romanis antiquis vti scutis rotundis, & in illis habebant spem victoriæ, vel quando triumphabant, illomet scuto vtebantur vt corona. Et inde sancti pinguntur cum scuto rotundo in capite, quia de hostibus adepti triumphum, scutum rotundum ad instar Romanorum gerunt in capite pro corona.

Matth. 5. *Lib. 1. rationalis cap. 3.* *Sap. 5.* *Psal. 5.*

Verumtamẽ Christi corona per crucis figuram à coronis Sãctorum distinguitur. In Italia tamen & potissimum Romæ, (quod etiam in imaginibus inde allatis obseruaui) Deo Patri appingitur scutum triangulare, quod significat fidem sanctæ Trinitatis, vt interpretatur ad psalmum quinctum Anonymus psalterij interpres. Animaduertendum est etiam quod huiusmodi corona nemini debeat appingi, nisi

ijs quos

ijs quos Ecclesia canonizauit, siue coronauit; hoc est, ijs, quos Ecclesia habet pro sanctis. Pinguntur palmæ in manibus propter illud Apocalypsis, & palmæ in manibus eorũ. & illud Psalmistæ: Iustus vt palma florebit. Significant autem palmæ victoriam. Hinc est, ait Durãtus, qui floruit an. 1286. quod qui de Ierosolymis veniunt, palmas in manibus ferunt, in signum quod illi regi militarunt qui Ierosolymis cum palmis honorificè receptus est: & postmodum ibidem cum diabolo pugnans victor exstitit: & cœli palatium cum Angelis triumphans intrauit. Commodè etiam per palmam & alia quædam intelliguntur. Erasmus enim exponẽs Psalmum, Beatus vir, Palmeta, inquit, Martyribus tribuũtur, quòd hæc arbor perpetuò vireat, & omnium sola imposito onere sursum nitatur, & fructum ferat longè suauissimum. Sanctus Augustinus attendit quoque palmæ celsitudinem & rectitudinem: quodque radicem asperam habet in terra, sed comam pulcram sub cœlo.

Apoc. 7. *Psal. 91.* *Tom. 5.* *In 29. Iob: to. 4. & in Psal. 61. tom. 8.*

De communi Apostolorum pictura.

CAPVT XXVII.

PAtriarchæ & prophetę pinguntur, vt notat Guilhelmus Durantus, cum rotulis in manibus, nempe quia ante aduentum Christi fides figuratiuè ostendebatur, & quoad multa ad se implicita erat. Apostolorum verò chorum in

Lib. 1. c. 3.

templis frequentem esse non est mirum: nam
3. Reg 7. istud præfiguratum fuit. Vnde author catenę in
2. Par. 4. a. Genesim, Salomon in mari æneo posuit duodecim boues. Si tunc licuit duodecim boues sculpere, cùm magis esset de idololatria timendum, cur non licebit 12. Apostolos pingere, quorum illi duodecim boues figuram gerebãt?
Cap. 19. & Beda de templo Salomonis, Si licuit duodecim boues facere, qui mare superpositum ferẽtes quatuor mundi plagas terni respicerẽt: quid prohibet Apostolos depingere, viua, vt ita dixerim, præ oculis omnium pictura?

Pinguntur autem Apostoli simplici habitu palliati. Pallium enim quale fuerit satis patet, vt post Rhenanum Pamelius annotauit, tum ex picturis sculpturisque superioris vestis Apostolorum Christi, quæ etiam-num exstant, tum ex libro Tertulliani de pallio, qui cùm Christianus factus reprehenderetur, quòd toga reiecta pallio vestiretur, pallij simplicitatem & facilitatem commendauit, quòd vnico circumiectu corpus operiat, nec artifice sit opus qui rugas formet, & inde deducat in tibias, addens quod togæ plus læserunt Remp. quam loricæ, & è contrario pallio nihil aliud curæ sit, quàm ne curet. Postremò, pro defensione simplicitatis Christianorũ, docet non modò Philosophiam, sed etiam artes alias pallio vestiri. Pinguntur quoque Apostoli à nonnullis nudipedes: quod docti etiam quidam videntur probare. Sanctus enim Bonauentura habet epistolam de eo quod

Christus

Christus & Apostoli & discipuli eius incesserint discalceati. Sic Greg. Nazianzenus oratione 1. de pace, inter exercitia monachorũ ponit pedes nudos, Apostolicisq; similes. Et Cõradus Brunus cap. 6. Legimus viros sanctos ab vsu calceorũ abstinuisse, quod de Iacobo Apostolo tradit Epiphanius, & proculdubio idem etiam cæteri Apostoli seruarunt, Christi præceptum sequentes. Quod est apud Matthæum, Nolite possidere aurum, neq; argentum, neq; pecuniã in zonis vestris; non peram in via, neque duas tunicas, neque calceamenta: Verùm Marcus veluti præcauere volens, ne quod Matthæus scripsit, malè intelligeretur, scripsit sandalia Apostolis concessa. Sed calceatos, ait, sandalijs: Rectè igitur dicitur cum Augustino, ea calceamenta Matth. & Lucæ 10. prohibita fuisse, quæ totum pedem tegerent: sandalia verò concessa, quæ plantam quidem pedis defenderent ab occurrentibus viæ incommodis, verùm superiorem pedis partem sinerẽt nudã. Huiusmodi enim calceamenti genus vocari sandalia & soleas, indicat Augustinus. Quia ergo Christus & Apostoli, vt est verisimile, pro more illius regionis maximè à pauperibus recepto vtebantur sandalijs: noluit Dominus suos iam profecturos mutare sandalia, &, quemadmodum itinerantes ibi facere solebant, calceamenta assumere, quæ totum defenderent pedem. De Christo dicit Baptista: Fortior me est, cuius nõ sum dignus portare calceamenta: Cuius non

To. 1. opusculorum Fol. 300.

Hær. 78.

Matth. 10.

D. Iãsenius Concordiæ, cap. 55.

Marc. 6.

Matth. 3.

Marc. 1.

ſum dignus procumbens ſoluere corrigiam calceamẽtorũ eius. Petro dicit Angelus, Calcea te
Act. 12.
caligas tuas: vbi Græcè eſt ſandalia. Ad Epheſ. 6. dicit Apoſtolus, State calceati pedes in præparationem euangelij pacis. Quare non eſt veriſimile Apoſtolos omnino nudis pedibus inceſſiſſe; ſed nudis pedibus inceſsiſſe: hoc eſt, vſos eſſe ſandaliis, & non calceis. Nam & Tertullianus in libro de pallio, ſignificat calceos totum tegere pedem, ac ſuo tempore Chriſtianos ferè ſine calceis inceſsiſſe nudis pedibus, aſſerens parum virile eſſe calceos geſtare.

Iacobus, frater Domini, & Ieroſolymorum Epiſcopus, nõ eſt pingendus extra numerum duodecim Apoſtolorum. CAP. XXVIII.

PRæterea, ſi quis vellet Iacobum, fratrem Domini, & Ieroſolymorum Epiſcopum, qui fuit à Iudæis de tẽplo præcipitatus, eijcere de numero duodecim Apoſtolorum, diſtinguendo ab eo Iacobum Alphæi: is quidem magna videretur niti, non ſolùm probabilitate, ſed etiam certitudine: potiſsimùm ſi omnia in vnum colligeret, quę pro hac opinione habent doctorum quorundam libri, qui noſtra ætate conſcripti ſunt. Quare ſi quis, his motus, in picturis vellet Iacobum fratrem Domini conſtituere quidem Apoſtolũ, ſed extra numerum duodecim, is meritò cõpeſceretur authoritate Epiſcopi, iuxta decretum Concilij Tridentini. Eſt enim hæc ſententia non ſolùm contraria receptiſsi-

Bouius in Cle. Conſtit lib. 2. cap 59. Victorius in Hier. epiſt. 62. tom. 2. Adam in

ceptiſsimæ vbiq; ſententiæ, & omnium eccleſiarum officijs, ſed etiam Euſebio, & Hieronymo. Ac, vt paucis dicam, arbitror omnino hanc ſententiam ex nullo ſanctorum Patrum & Doctorum Eccleſiæ poſſe ſuſtineri.

1. ad Gal. &c. Euſ. lib. 2. c 1. Hier. contra Heluid. & ad Gal.

Obijciũt S. Clementẽ lib 1. recognitionum, & in cõſtitutionibus Apoſtolicis lib. 2. cap. 59. lib. 6. c. 14. & alibi. Quibus reſpondeo quòd allegent Clementem corruptum, etiam ijſdem locis. Nam ibidem in recognitionibus, manifeſto errore dicitur: Poſt quem Barnabas, qui & Matthias. Libro 6. verò cõſtitutionũ cap. 14. annumeratur Apoſtolis in vnũ conuenientibus Iacobus Zebedæi, qui multò ante decollatus erat. Si alleges ſynopſim S. Dorothei, quæ Iacobum fratrem Domini ponit poſt Apoſtolos inter diſcipulos: Reſpondeo, libellum hunc vertiſſe & emiſiſſe VVolfgangum Muſculum, qui, vt Catholicis notum eſt, in vertendo fuit parum ſyncerus. Dico etiam eum apocryphum eſſe, ac proinde martyri Dorotheo non eſſe tribuendum. Inter Apoſtolos enim recenſet tantum vnum Iacobum, filium videlicet Zebedæi: tres ponit inter eos Simones, Petrum, Apoſtolorum coryphæum: Zelotem Brettaniæ crucifixum, & alium Simonem Iudam ſub Traiano ætatis 120. cruci alligatũ, in Oſtracina ciuitate Ægypti. Quid autem his inſulſius? cùm Matth. 10. capite: Marc. 3. Luc. 6. & Act. 1. ac in Canone Miſſæ, tàm clarè recenſeantur in duodenario Apoſtolorum numero, duo Iacobi: &

non tres, sed duo tantùm Simones. Secutus est autem in hac re apocryphum Euangelium Hebraicum, secundum Matthæum, quo Ebionitæ vsi sunt: & sic habet apud Epiphanium: Ingressusque est Iesus in domum Simonis, appellati Petri, & aperto ore suo, præteriens stagnum Tiberiadis, dixit: Elegi Ioannem & Iacobum, filios Zebedæi, & Simonem, & Andream, & Philippum, & Barptolomæum, & Iudam, & Thadæum, & Thomam, & Simonẽ Zelotem, & Iudam Iscariotem: & te Matthæũ sedentem in telonio vocaui, & secutus es me. Vos igitur volo esse duodecim Apostolos in testimonium Israël. Valeat igitur obscurus ille author, qui tã apertè indicat se duodenarium Apostolorum numerum ignorasse. Vt autẽ non mireris Clemẽtem hac in parte corruptum esse, memineris ex eodẽ Epiphanij loco, in circuitionibus Petri à Clemente scriptis, Ebionem omni nequitia refertum multa corrupisse, & pauca vera reliquisse. Cõtra huiusmodi ergo opinatores, quorum etiam Hieronymus meminit in 17. Esaiæ, retineamus, quod Beda scribit in 1. cap. Act. Putãt quidã duos fuisse Apostolos, Iacobi vocabulo nuncupatos, Iacobum videlicet Zebedæi, & Iacobũ Alphæi: tertium verò Iacobum fratrem Domini, non Apostolum fuisse, sed Episcopum Hierosolymorum. Quod nequaquam verũ est, sed iuxta Euãgeliorum fidem, eundẽ Iacobum filium Alphæi Apostolũ Hierosolymis pręfuisse sciendum est, qui frater Domini dictus est. Sed hæc

Hær. 30. quæ est Ebionitarum.

Tom. 5.

hæc tractando, video me nimium euagari: & tamen necdum omnem difficultatem de Iacobis absoluisse.

Vnicum adhuc addo Victorium Reatinum, qui cũ huius fuerit opinionis, in epist.62. Hieronymi scribens, in indice tamẽ sex tomorum, priorem sententiam retractauit. Erat, inquit, quorũdam opinio, inter quos Nicephorus Calixtus est, tres fuisse Iacobos. Primum Zebedæi filium: secundum Alphæi: ambos ex duodecim Apostolos: Tertiũ deinde cognomẽto Iustum, fratrem Domini dictum, extra numerũ duodecim, & ita decimum tertium Apostolũ. Quam opinionem hic Hieronymus refert. Alia tamẽ, ac verior Ecclesię sententia est, quę duos tãtùm Iacobos agnoscit, maiorem Zebedæi filium, cui Iulij 25. diem festum agit: minorem, fratrem Domini, cuius natalem vnà cum Philippi natali celebrat, die primo mẽsis Maij. De tertio autẽ nusquã meminit. Quam sentẽtiã Hieronymus in libro contra Heluidiũ multis defendit, asserens duos tantùm fuisse Iacobos, non tres.

De communi Episcoporum pictura.

CAPVT XXIX.

TRãseamus ab Apostolis ad Episcopos. Qui solent pingi & sculpi sedentes, per quod iudiciariam eorum potestatẽ intelligo. Pinguntur etiam manu eleuata, vt apparet ad benedicendum, aut ad prædicandum. Atque omnino arbitror, si non vtrumque, saltem alterutrum,

per hanc manus eleuationem significari. Mitra Episcopalis quid signficet, indicant verba quæ in consecratione dicũtur: Imponimus Domine capiti huius antistitis & agonistæ tui, galeam munitionis & salutis, quatenus decorata facie, & armato capite, cornibus vtriusque testaméti terribilis appareat aduersarijs veritatis, & te ei largiéte gratiam, impugnator eorum robustus existat. Quare mitra in capite sancti Episcopi significat quod in hoc laudabiliter se viués exercuerit. Baculus, siue pedum, significat eius officium, & onus pastorale. Sic enim dicitur Episcopo, Accipe baculum pastoralis officij, & sis in corrigendis vitijs piè sęuiés: iudicium sine ira tenens, in fouendis virtutibus auditorum animos demulcens: in tranquillitate seueritatis censuram non deserens. Abbati verò dicitur, Accipe baculum pastoralis officij, quem præferas cateruæ tibi commissæ, vt sis in corrigendis vitijs piè sæuiens: & cùm iratus fueris, misericordiæ memoreris. Hinc in octaua Synodo
Act. 7. cùm Photius baculo innixus ingrederetur, Marinus Vicarius Romanus iussit eum auferri, dicẽs: Baculus signum est dignitatis pastoralis, quod hic habere nullatenus debet, quia lupus est & non pastor. Habet itaque Episcopale pedum superiùs vncum ad trahẽdum, & inferiùs aculeum ad vrgendum: quoniam in vtroque strenuum se debet exhibere.

Inde versiculi facti,

In ba-

In baculi forma, præsul datur hæc tibi norma,
Attrahe per primū, medio rege, pūge per imum.
Attrahe peccantes, age iustos, punge vagantes.
Attrahe, sustenta, stimula; vaga, morbida, lēta.

Dictis addo, quod baculo Episcopali non sit addendum sudarium siue orarium: sed Abbatiali. Per hoc enim distinguitur ab Episcopali. Item, quod baculus Archiepiscopi non habet superiùs vncum, sed crucē: Patriarchæ autem, habet superiùs duplicem crucem: Supremo Patriarchæ siue Romano Pontifici, quidā dant pedum cum triplici cruce, ad redarguendum eorum cœcam, & diuturnam ambitionem, qui se cōtra Romanam Ecclesiam, omniū matrem, erexerunt, volendo patriarcham Constantinopolis, quæ tunc noua quoque Roma dicebatur, vniuersalis patriarchæ titulo insigniri, & eiusdem omnino potestatis esse cum veteris Romæ Pontifice. Annuli significationem habent quoque consecrationis verba, dum dicitur: Accipe annulum, fidei scilicet signaculum, quatenus sponsam Dei, sanctam videlicet Ecclesiam, intemerata fide ornatus illibatè custodias. Sicut ergo reges ijs quibus in vita dederunt aureum vellus, iterū post mortem, si rectè se gesserint, idem dant in testimonium bonæ vitę: ita Ecclesia Episcopos quos in numero Sanctorum habet, ijsdem ornat ornamentis pontificalibus, quibus in hac vita ornati fuerunt, ad significādum quod laudabiliter se gesserint in omnibus

ijs, quæ

ijs, quæ per ea ornamenta ſignificantur, & quorum in vita per ea admonebantur. Quod
Cap. 24. igitur Poſsidius ſcribit Diuum Auguſtinum nunquam annulum geſtaſſe, interpretor, extra diuinũ officium eum nunquã fuiſſe annulatum.

De communi Doctorum, & Confeſſorum.

CAPVT XXX.

DOctores & Confeſſores habent etiam ſua inſignia, quæ illis à ſanctis patribus ex di-
Brunus uinis ſcripturis tribuuntur. Quorum multa
cap. 16. Gregorius in Ezechielem commemorat. Ego
Homil. 21. omnium maximè ſplendorem & lucem illis
& 22. conuenire arbitror, ac propterea non ineptè ſtellæ vel radij luminis eorum imaginibus ap-
Daniel. 12. pinguntur: Iuxta illud Prophetæ, Qui docti fuerint, fulgebunt quaſi ſplendor firmamenti: & qui ad iuſtitiam erudiunt multos, quaſi ſtellæ in perpetuas æternitates.

De corona virginum. CAP. XXXI.

Brunus cap. 16. VIrginum imaginibus coronam ex floribus conſertam imponimus, quia & virginitatis eſt florem carpere, & ex eo fauum & mel componere, de quo dicitur, Fauus diſtillans labia tua ſponſa: mel & lac ſub lingua tua. Cy-
Cant. 4. prianus etiam virginitatem ipſam florem appellat, in tractatu ad Demetrianum.

Concluſio operis. CAP. XXXII.

POſtremò, vt me cũ alijs breui admonitione exhorter, vtamur imaginibus ad eruditionem, & compunctionem. Non malè exclamat quidam

quidã Catechistes: Obsecro quis est qui dũ intrat templũ, ac cernit effigiẽ diui Petri, cogitat claues ingerere sacramentalium clauium recordationem? Nec minus eleganter Iosephus, in libro de Machabæis: Si posit in picturam aliquam manus humana describere, & victorum omnium pœnarum genus in posterum ceris, vt gestum constitit, explicare, sine lacrymis nemo transiret: omnis multitudo confluere, suffragarentur plurimi: & multa videretur donasse, qui in gloriá summi Dei, talia stratagemata depinxisset. Et si quis sculpendi artifex, hanc figuram aspectu miserabilem, sepulcro intriuerit, aut ædibus illocauerit, ab omni tetra peste esset alienus, æternaque felicitate indubiè frueretur. Quæ tamen postrema verba commodè sunt accipienda. Nam meminisse nos oportet, quod ex sancto Amphilochio citat Epiphanius in septima synodo, Curæ nobis sit virtutes bonorum virorum eligere, & operum illorum meminisse, & politiam illorum imitari. Ipsis enim templa fabricari, aut imaginem illorum in tabulis circumferri, contemnendo interim illorũ virtutes, haud quaquam laudabile est. Nemo enim laudauerit virum quem videt virtutes sanctorum auersantem & quotidie illorum imaginem circumferentem, aut templa illis ædificantem, aut vasa comparantem illis: sui ipsius autem templum diuinis virtutibus non ornantem. Multas cruces in ædicula figurare, & præcepta Dei contemnere, imitationisque pas-

Galen. cath. 60.

paſsionis illius obliuiſci, extrema dementia eſt. Sine operibus enim fides mortua eſt. Sic & ſanctus Ephrem, Vis eſſe templum Dei caſtum, ſanctum, & immaculatum? fac habeas illius imaginem in corde tuo iugiter. Dei verò illam imaginem intelligo, quæ per bona opera, videlicet, ieiunia, continentiam, rectè facta, vigilias, orationesque purè ac iugiter pingitur. Pictus es ergo, Ambroſio teſte, ô homo, & pictus à Domino Deo tuo. Bonum habes artificem atque pictorem. Noli bonam delere picturam, non fuco, ſed veritate fulgentem: non cera expreſſam, ſed gratia.

Serm. de virginitate.

l. 6. hex.

Huc accedit & illud Chryſoſtomi, Opulēti qui cupiditate pecuniarum inſaniunt, aſsiduè veſtes ſuas, ne tineis corrodantur excutiunt: tu verò quum obliuio, omnibus tineis peior ac maior peſtis, animam tuam deuoret, nō accedes ad libros, non excuties tineas, non ordinabis animam tuam, non aſpicies cōtinuè imaginem virtutis, nec membra eius, & caput conſyderabis? Habet enim certè caput & membra, omni muliere formoſa multò venuſtiora, ac pulcriora. Quod igitur caput virtutis eſt? Humilitas certè, & reliqua apud Ioānem Chryſoſtomum hom. 48. in 13. Matthæi. Qui etiam hom. 13. in priorem ad Corinthios epiſtolā, explicat Paulum perfectam Chriſti imaginem eum imitando in ſe depinxiſſe. Quod & nobis concedat Deus, qui eſt benedictus in ſæcula. Amen

FINIS.

Molanus, II, ch. 67 (p. 102v)

why in Antwerp (and other - Flemish - towns) fewer statues of Saints than pictures or altars ... "idque non aliam ~~ob~~ causam, quam quod plus artificii dicatur esse in illis picturis, quam in statuis." (!)

David Freedberg
Johannes Molanus on Provocative Paintings [Book II, Ch. 42]
Warburg Journal ~~[illegible]~~ XXXIV, 1971, 229-245

the Cambridge group
tch in Chicago, mentioned

ividual sections of

the Feast of
Corpus Christi

to the bozzetti

ual size (it is

arrangement)

ntrary to the

hicago sketch

final tapestries;

eventual rever-

ed, from the

t hands to the

The same idea

Fig. No.:

omov no.572)

S HEIR

COTLAND

composed of two (or three?)

cal parallel vertical

of the eated guards-

gown of the woman at

at the right (Scotland)

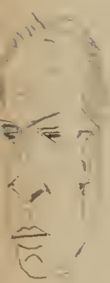
ing above them is dressed

scutcheon are green

Exh. Rome, 1977
no. 130, engraving
Three Marys
at tomb
(text

Joannes Molanus (Louvain) De Historia SS.
Imaginum, Louvain 1594.
[p. 105: "Non enim habeo oculos artis peritos ut discernere possim quae pictura cui sit preferenda".]

1) Against Iconoclasts
2) Against abuse or negligence in pictures.
Refers to 25th session of Council of Trent
First chapter: Early Christian painting (from sources)
Veneration because of antiquity (21)
(16): Pictures: books of laymen and analphabets.
Pope Hadrian on pictures in "Charlemagne", p. 203.
(25) St Luke's picture of Virgin (St Theodorus lector)
(Eudoxia sent it to Jerusalem.)
(36) "Et alibi (1 Tim. 2) Salvator noster omnes homines vult salvos fieri et ad agnitionem veritatis venire. Unus enim Deus, unus mediator Dei et hominum, homo Christus Jesus, qui dedit redemtionem semetipsum pro omnibus. Huc pertinet Deiparae virginis et Domini nostri pictura, quae exprimitur diabolum habens sub pedibus.
36 v° Annunciation: One should - if texts are too general - choose the "probable". It is "probable" that Virgin was kneeling in moment.
" - 37: Flight into Egypt: what is probable? (that Virgin rides on ass) (Joseph, as "Probabile vero est ..." a poor man, goes on foot.)
Paul has horse from which he fell! (though not mentioned.)
(40) Little children rays in Annunciation is "dangerous error, even heretical"!
On Trinity with 3 heads!
(43) Erroneous pictures must be removed!
(44) About the astrological man!! (Sacrilegious')
artists have no proper judgment! Theologians have to watch out!! (see also p. 49: "Doceantur pictores et sculptores ...").
(45) In Nativity, Virgin must not lie (nor have midwives). She is herself "genitrix but she must kneel + adore child.
(46) and "obstetrix")
(47) More "errors" (in Crucifixion, Resurrection etc.)
49. St Joseph (was also virginal!) but not terribly old
51 Tree in Paradise: Fig-Tree? Apple? (more probable, because "pulchrum et delectabile."
51 v° - 52: Virgin showing breasts to Christ (St. Bernard).
55 v° Against superstition of Christopher-images

44 (v°) about Colorists!
[p. 60]
p. 605 v°: "Contra blasphemas haereticorum picturas".